

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE
SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ÖRNEĞİNDE
TÜRKİYE-AB KARŞILAŞTIRMASI**

YÜKSEK TEZİ

DANIŞMANI
Prof. Dr. Selma KARATEPE

HAZIRLAYAN
Mehmet Seyda OZAN

MALATYA 2018

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL
POLİTİKALAR BAKANLIĞI ÖRNEĞİNDE TÜRKİYE-AB
KARŞILAŞTIRMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Selma KARATEPE

HAZIRLAYAN

Mehmet Seyda OZAN

Jürimiz tarafından 09/07/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezi oy birliği ile başarılı bulunarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

İmzası

1. Prof. Dr. Selma KARATEPE (Danışman).....

2. Prof. Dr. S.Mustafa ÖNEN.....

3. Dr. Öğr. Üyesi Firdevs KOÇ.....

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....

tarikh ve..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

.....
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneğinde Türkiye-AB Karşılaştırması**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın, tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

09/07/2018

Mehmet Seyda OZAN

BİLDİRİM

Prof. Dr. Selma KARATEPE danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ÖRNEĞİNDE TÜRKİYE-AB KARŞILAŞTIRMASI” isimli tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin / Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim / Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin / Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin / raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../08/2012

Mehmet Seyda OZAN

ÖNSÖZ

Gelişmiş ülkelerin aşına olduğu “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” (KSS) kavramı gelişmekte olan ülkelerde de adını hızla duyurmaktadır. Bu kapsamda KSS, Türkiye’de gittikçe ilgi duyulan ve benimsenen bir kavram haline gelmektedir. KSS’nin gerek içinde bulunduğumuz toplum gerekse kurumlar için bu denli önem arz etmesi konunun araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada KSS kavramı, Avrupa Birliği (AB) ve üye devletlerinin uygulama sahalarından hareketle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türk Kamu Yönetimi açısından objektif ve karşılaştırılmalı bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Tez çalışmasının konusunun belirlenmesi dâhil olmak üzere bu çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan, ilgi ve desteğini esirgemeyen, bu zorlu süreçte bana daima sabır ve hoşgörü gösteren değerli Danışmanım Prof. Dr. Selma KARATEPE’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans ders aşamasında kendilerinden çok şey öğrendiğim Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı hocalarım; Prof. Dr. S. Mustafa ÖNEN, Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK ve Doç. Dr. Aydın USTA’ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu tezin hazırlanmasında fikirlerinden yararlandığım Prof. Dr. Ahmet YATKIN, Dr. Öğr. Üyesi Ender AKYOL, Dr. Öğr. Üyesi Firdevs KOÇ ve Arş. Gör. Dr. Nazlı NALCI ARIBAŞ’a teşekkür ederim. Hayatımın her anında yanımda olan ve bana daima destek olan anneme, babama ve aileme şükranlarımı sunarım.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI ÖRNEĞİNDE TÜRKİYE-AB KARŞILAŞTIRMASI

ÖZET

Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan gelişmeler hem kamu hem de özel kurumların politika ve sorumluluklarında değişimlere sebebiyet vermiş ve günümüz yaklaşımlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Kurumların çevresiyle ve paydaşlarıyla olan ilişkilerine etki eden bu gelişmeler, toplumla etkileşim sağlamak ve kurumların faaliyetlerinde toplum çıkarlarını da gözetmesi ile yakından ilişkili olan Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda gittikçe popüler hale gelen KSS kavramı, gerek kurum yöneticileri gerekse de akademik camia tarafından ilgi duyulan ve benimsenen kavramlardan biri olmuştur. Kurumlar, toplu yaşamının bir gerekliliği olarak kurulmakta ve bu sebepten ötürü içinde bulunmuş olduğumuz toplum, kurumlara bazı sorumluluklar yüklemektedir. Kamu kurumlarının ve hükümetlerin sorumlulukları ise daha kapsayıcı ve gerektiğinde diğer kurumları teşvik edici bir hal almaktadır. Ayrıca dünya genelinde, KSS kavramının geleneksel bir hal aldığı ve KSS'ye yönelik yasal altyapının bulunduğu ülkelerde refah seviyelerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ülke, toplum ve kurumlar açısından oldukça önemli bir konu olan KSS kavramı, çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışmada; dünya genelinde KSS konusuna öncülük eden Avrupa Birliği'nin KSS faaliyet alanları ve üye devletlerinin yayınlamış olduğu "KSS Ulusal Eylem Planları"ndaki uygulamalardan hareketle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türk Kamu Yönetimine dair mukayeseli değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Avrupa Birliği, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türk Kamu Yönetimi

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: TURKEY-EU COMPARISON IN THE CASE OF THE MINISTRY OF FAMILY AND SOCIAL POLICIES

ABSTRACT

Developments in the past century led changes in both public and private institutions in terms of policies and responsibilities and enabled current approach to appear. These developments that effect the relationship of institutions with their surrounding and shareholders caused Corporate Social Responsibility (CSR) phenomenon to emerge that is closely related with looking after the interest of public while communicating with public and in institutional activities. Recently, CSR has become a popular topic and this concept attracted attention of and adopted by institution managers and academic world. Institutions are formed as a necessity of collective life and therefore, institutions have certain responsibilities towards society. Responsibilities of public institutions and governments are more comprehensive and when necessary, these responsibilities become more encouraging than other institutions. Additionally, around the world, CSR concept has become a traditional concept and it can be seen that countries with legal CSR infrastructures experience higher well-being levels. In this sense, CSR concept that is extremely important for countries, societies, and institutions was determined as main topic of this study.

In this study, based on “CSR National Action Plan” published by European Union CSR activates fields and member states that globally lead CSR, Ministry of Family and Social Policies and Turkish Public Administration was compared and analysed.

Key Words: Corporate Social Responsibility, European Union, Ministry of Family and Social Policy, Turkish Public Administration

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mehmet Seyda OZAN

Doğum Yeri : ELAZIĞ (1992)

Akademik Yayınlar

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Prof. Dr. Selma KARATEPE ile, Uluslararası Hakemli Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 2017, 8(2), 80-101.

Electronic Processing and Service in the Public Institutions: A Comprehensive Approach, Turansam International Scientific Peer-Reviewed Refereed Journal, 2018, 10(37), 55-59.

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi – Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi – Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı

Yabancı Dil

İngilizce : İleri Düzey (YDS Puan: **92,50**)

İletişim

Elektronik Posta : mseydaoan@gmail.com

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR
BAKANLIĞI ÖRNEĞİNDE TÜRKİYE-AB KARŞILAŞTIRMASI**

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY	ii
ONUR SÖZÜ.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	xiii
1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN AÇIKLAYICI BİLGİLER.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2
1.4. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	3
2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE..	5
2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tanımı	5
2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İle İlgili Temel Kavramlar.....	7
2.2.1. Kurumsal İtibar	8
2.2.2. Kurumsal Hayırseverlik.....	8
2.2.3. Paydaş	8
2.2.4. Kurumsal İletişim	9
2.2.5. Kurum Etiği.....	9

2.2.6. Sürdürülebilirlik	9
2.2.7. Kurumsal Vatandaşlık	9
2.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Ortaya Çıkma Nedenleri	10
2.3.1. Siyasi Nedenler	10
2.3.2. Ekonomik Nedenler	10
2.3.3. Toplumsal Nedenler	10
2.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi	10
2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları	12
2.6. Kurumlarda Sosyal Sorumluluk Alanları	13
2.6.1. Çalışanlara Karşı Sorumluluklar	13
2.6.2. Hissedarlara Karşı Sorumluluklar	14
2.6.3. Kurumların Emsallerine Karşı Sorumlulukları	14
2.6.4. Kurumların Hizmet Ettiği Bireylere ve Topluma Karşı Sorumlulukları	15
2.6.5. Tedarikçilerine Karşı Sorumlulukları	16
2.6.6. Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumluluklar	16
2.7. Sosyal Sorumluluğun Kurumlara Sağladığı Avantajlar	17
3. AVRUPA BİRLİĞİNDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE UYGULAMA ALANLARI	20
3.1. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışı	20
3.1.1. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Politikalarındaki Gelişmeler	21
3.1.1.1. AB ve Uluslararası Kurumsal Sosyal Sorumluluk Standartlarına Bağlılık	22
3.1.1.2. Üye Devletlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Geliştirilmesinde AB Desteği	24
3.1.1.3. Üye Olmayan Devletlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Geliştirilmesinde AB Desteği	25

3.1.2. Ulusal Kurumsal Sosyal Sorumluluk Öncelikleri.....	26
3.1.2.1. Ulusal Kurumsal Sosyal Sorumluluk Önceliklerini Şekillendiren Bağlamsal Faktörler	26
3.1.2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İnsan Hakları Üzerine Ulusal Eylem Planları	28
3.1.2.3. Ortak Kurumsal Sosyal Sorumluluk Öncelikleri	29
3.1.3. Küresel Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları ile Uyum	30
3.1.3.1. Çok Uluslu İşletmeler İçin OECD Kılavuzu, Kılavuzların Desteklenmesi ve Farkındalığı	31
3.1.3.2. Ulusal İrtibat Noktaları.....	33
3.1.3.3. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi	33
3.1.3.4. BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri	34
3.1.3.5. ISO 26000 ve Küresel Raporlama Girişimi.....	35
3.2. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Alanları	35
3.2.1. İnsan Hakları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi (STZY)	35
3.2.1.1. Yapılar ve Kurumlar	36
3.2.1.2. Ortaklık Geliştirme.....	36
3.2.1.3. Destek Araçları ve Bilgi Sağlama	37
3.2.1.4. Mevzuat.....	37
3.2.2. KOBİ’lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk	38
3.2.2.1. Bilgi Aktarımı ve İyi Uygulamaların Yaygınlaştırılması	38
3.2.2.2. Eğitim.....	39
3.2.2.3. Öz Değerlendirme	39
3.2.2.4. Programlar	40
3.2.3. Toplum ve İstihdam Politikaları	40
3.2.3.1. İşgücü Piyasasından Uzak Bireylerin Desteklenmesi	41
3.2.3.2. Ödüller	41
3.2.3.3. İşyeri Politikalarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çeşitliliğin Teşvik Edilmesi.....	42
3.2.3.4. Gönüllülük Esaslı Programlar	43

3.2.3.5. Sosyal Diyalog ve Paydaş Katılımı	44
3.2.3.6. Sosyal Girişimcilik	44
3.2.4. Tüketici Farkındalığı ve Sorumlu Girişimcilik.....	44
3.2.4.1. Uygulamalar	45
3.2.4.2. Etiketleme ve Kalite Artırma.....	45
3.2.4.3. Ödüller	47
3.2.4.4. İletişim Kanalları ve Tüketici Hakları.....	48
3.2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Eğitsel Anlamda Kurumsal Sosyal Sorumluluk	49
3.2.5.1. Mevzuat ve Raporlama Gereksinimleri.....	49
3.2.5.2. Raporlama Desteği.....	51
3.2.5.3. Eğitim Kurumlarında ve Diğer Kurumlardaki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri	51
3.2.6. Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Alımları	54
3.2.6.1. Mevzuat.....	54
3.2.6.2. Stratejiler ve Eylem Planları	54
3.2.6.3. Ortaklık.....	55
3.2.6.4. Sürdürülebilir Kamu Alımlarının Teşvik Edilmesi.....	56
3.2.7. Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlar (SRI).....	57
3.2.7.1. Mevzuat.....	57
3.2.7.2. Rehberlik	57
3.2.7.3. Teşvik	58
3.2.8. Mali Yükümlülük ve Yolsuzlukla Mücadele	59
3.2.8.1. Yapılar ve Kurumlar	60
3.2.8.2. Mevzuat.....	60
3.2.8.3. Eylem Planları ve Reformlar	60
3.2.8.4. Kurumsal Yönetimin Teşvik Edilmesi	61
3.2.9. İklim Değişikliğiyle Mücadelede Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları ve Çevresel Sürdürülebilirlik	62

4. AB ÜYE DEVLETLERİNDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAPSAMINDAKİ UYGULAMALAR.....	66
4.1. Batı Avrupa Ülkeleri	66
4.1.1. Almanya.....	66
4.1.2. Avusturya	70
4.1.3. Belçika.....	72
4.1.4. Birleşik Krallık.....	73
4.1.5. Fransa	75
4.1.6. Hollanda.....	78
4.1.7. İrlanda.....	80
4.2. Doğu Avrupa Ülkeleri	82
4.2.1. Bulgaristan	82
4.2.2. Çekya.....	83
4.2.3. Macaristan.....	84
4.2.4. Polonya.....	86
4.2.5. Romanya	87
4.2.6. Slovakya.....	88
4.3. Kuzey Avrupa Ülkeleri.....	89
4.3.1. Danimarka	89
4.3.2. Estonya.....	94
4.3.3. Finlandiya	95
4.3.4. İsveç.....	97
4.3.5. Letonya	101
4.3.6. Litvanya	102
4.4. Güney Avrupa Ülkeleri	102

4.4.1. Hırvatistan	102
4.4.2. İspanya	103
4.4.3. İtalya	103
4.4.4. Malta	107
4.4.5. Portekiz	108
4.4.6. Slovenya	109
4.4.7. Güney Kıbrıs	109
5. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI UYGULAMALARI.....	112
5.1. Kamuda Sosyal Sorumluluk	112
5.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakkında Genel Bilgiler	116
5.2.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Yetki ve Sorumlulukları	117
5.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Birimleri.....	118
5.2.2.1. Hizmet Kuruluşları.....	118
5.2.2.2. Sunulan Hizmetler	119
5.3. Uygulama ve Faaliyetler	123
5.3.1. Sosyal Yardımlar	123
5.3.2. Aileye Yönelik Hizmetler	127
5.3.3. Çocuk Hizmetleri	130
5.3.4. Kadına Yönelik Hizmetler	138
5.3.5. Engellilere Yönelik Hizmetler.....	140
5.3.6. Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler.....	144
6. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI UYGULAMALARINDAN HAREKETLE TÜRKİYE-AB KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYET ALANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	146

6.1. Bakanlık Hizmetlerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açısından Değerlendirilmesi	146
6.1.1. Aileye Yönelik Hizmetler	146
6.1.2. Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uygulamalar	147
6.1.3. Çocuk Haklarına Yönelik Hizmetler	148
6.1.4. Engelli ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler	149
6.1.5. Sosyal Yardım Hizmetleri	150
6.1.6. Şehit ve Gazi Yakınlarına Yönelik Hizmetler	150
6.2. Türkiye – AB Faaliyet Alanlarının Değerlendirilmesi	151
6.2.1. Uluslararası Kabul Görmüş İlkeler ve Yasal Çerçeve	151
6.2.2. Ulusal Eylem Planları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi	152
6.2.3. KOBİ'ler ve Tüketici Farkındalığı	153
6.2.4. Toplumsal Politikalar ve İstihdam	154
6.2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması	155
6.2.6. Eğitimde Kurumsal Sosyal Sorumluluk	156
6.2.7. Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlar	156
6.2.8. Mali Yükümlülük ve Yolsuzlukla Mücadele	157
6.2.9. İklim Değişikliği ve Çevresel Sürdürülebilirlik	158
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	160
KAYNAKÇA	167

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
BM	: Birleşmiş Milletler
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
UEP	: Ulusal Eylem Planı
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
UİN	: Ulusal İrtibat Noktası
BMKİS	: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi
KRG	: Küresel Raporlama Girişimi
STZY	: Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi

1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN AÇIKLAYICI BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı, hipotezleri, yöntemi ve sunuş sırası yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

20.yüzyılda yaşanan bazı gelişmeler gerek kamu gerek özel sektör kurumlarının politikalarında değişimlere sebebiyet vermiştir. Bu doğrultuda yeni anlayış ve yaklaşımlar ortaya çıkmış, insana veya topluma karşı olan sorumluluk alanları genişlemiştir. Kurumların sorumluluk alanının genişlemesi ve çevresiyle etkileşiminin artması ise Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda gittikçe popüler hale KSS kavramı, gerek kurum yöneticileri gerekse akademik camia tarafından ilgi duyulan ve benimsenen kavramlardan biri olmuştur. Bu kapsamda öncü kıta olarak bilinen Avrupa ve gelişmiş ülkelerin aşına olduğu “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı gelişmekte olan ülkelerde de adını hızla duyurmaktadır.

Günümüzde özellikle kamu kurumları, topluma karşı olan sorumluluğu hem kamu hem de özel sektör kurumları bağlamında vurgulamaktadır. Bu doğrultuda kamu, sorumluluklarını yerine getirmekte ve gerektiğinde özel sektör kurumlarını teşvik etmektedir. Ayrıca dünya çapında KSS kavramının yerleşmiş olduğu ve KSS’ye yönelik yasal altyapının bulunduğu ülkelere bakıldığında refah seviyelerinin yüksek olduğu ve bu doğrultuda KSS’ye verilen önemin arttığı da görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın konusu; ülke, toplum ve kurumlar açısından oldukça önemli bir konu olan KSS kavramının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı örneğinde Türk Kamu Yönetimi ile AB ve üye devletleri bağlamında değerlendirilmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Karşılaştırmalı çalışmalar hızlı bir küreselleşme süreci geçiren dünyada, ülkelere bulundukları konumu görmeleri açısından fayda sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının KSS kapsamındaki uygulamaları ile AB üye devletleri denk bakanlıklarının KSS uygulamaları ve nihai olarak Türkiye-AB KSS faaliyet alanlarının mukayese edilmesi, benzerliklerin/farklılıkların ortaya konulmasıdır.

Araştırmaya temel oluşturan hipotezler şunlardır:

H1: Türkiye’de sosyal sorumluluk ile ilişkilendirilebilecek birçok yasal belge ve kanun olmasına karşın Türk Kamu Yönetiminde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı AB üyesi ülkelerde olduğu kadar bilinmemekte ve rağbet görmemektedir.

H2: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının KSS kapsamındaki uygulamaları, AB üye devletlerinin KSS Ulusal Eylem Planında yer alan ilgili bakanlık uygulamalarına oranla daha kapsamlıdır.

H3: AB için KSS kavramı, gerek üye devletlerdeki KSS standardizasyonu bağlamında gerekse dolaylı olarak birliğe katılım için önemli kriterlerden biridir.

H4: AB’deki KSS anlayışının yasal altyapısı ve genel faaliyet alanı Türkiye’ye kıyasla daha fazla gelişmiş ve kurumsallaşmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Karşılaştırmalı veya diğer ismiyle mukayeseli metot, belirli konuların ortaya çıkışı ve gelişiminde etki gösteren faktörlerin açıklanmasını ve değerlendirilmesini esas alan bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ve beşeri bilimlerde deney yapmanın güçlüğü ve sınırlılığından ötürü, bu eksikliği giderme adına karşılaştırmalı yönetime başvurulmaktadır. Emile Durkheim bu durumu “dolaylı deneyim” olarak ifade etmiştir. Bu yöntemde, aynı olay ya da konunun zaman, yer ve algı farklılıkları bakımından incelenmesi esas alınır. Karşılaştırmalı metot, sosyal ve beşeri bilimlerde kullanım alanı geniş olan bir yöntemdir. Bunun yanında karşılaştırmalı çalışmalar, hızlı bir küreselleşme süreci geçiren dünyada, ülkelere bulundukları konumu görmeleri açısından faydalar sağlamaktadır. Bu kapsamda ülkeler, kendi eksiklik ve sınırlılıklarının farkına varıp, gelişim ve iyileştirmeleri daha sağlıklı bir zemin üzerine oturtabilme adına birbirlerini sosyal, ekonomik ve siyasi anlamda yakından takip etmek durumundadırlar.

Bu görüşler doğrultusunda çalışmada, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı örneğinden hareketle Türkiye-AB KSS faaliyet alanları ve anlayışları karşılaştırmalı bir yöntemle mukayase edilmiştir. Ayrıca çalışma hipotezlerinin sınanması adına KSS Ulusal Eylem Planına sahip 26 üye devletin KSS uygulamaları incelenmiştir. Böylelikle

KSS kapsamında, Türkiye-AB arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce fikir edinimi açısından konuyla ilgili literatür gözden geçirilmiş ve çalışma zemininin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu araştırma nitel yöntemlere uygun olarak hazırlanmış ve konu hakkındaki kitap, bilimsel çalışma, makale, kanun, yönetmelik ve ülkelerin resmi internet sitelerinden istifade edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümü “Araştırmaya İlişkin Açıklayıcı Bilgiler” olup sırasıyla Araştırmanın Konusu ve Önemi, Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri, Araştırmanın Yöntemi ve Araştırmanın Sunuş Sırası şeklinde hazırlanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümü “Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Dair Kavramsal Çerçeve” başlıklı olup 7 (yedi) alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi “Kurumsal Sorumluluğun Tanımı” başlığıdır. İkincisi “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Temel Kavramlar” başlıklı olup Kurumsal İtibar, Kurumsal Hayırseverlik, Paydaş, Kurumsal İletişim, Kurum Etiği, Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Vatandaşlığın bahsedildiği başlıklardan oluşmaktadır. Üçüncüsü “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Ortaya Çıkma Nedenleri” başlıklı olup Siyasi Nedenler, Ekonomik Nedenler ve Toplumsal Nedenler’in bahsedildiği başlıklardan oluşmaktadır. Dördüncüsü “Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi” başlığıdır. Beşincisi ise “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları” başlığıdır. Altıncısı “Kurumlarda Sosyal Sorumluluk Alanları” olup Çalışanlara Karşı Sorumluluklar, Hissedarlara Karşı Sorumluluklar, Kurumların Emsallerine Karşı Sorumlulukları ile Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumluluklarının bahsedildiği başlıklardan oluşmaktadır. Yedinci başlık ise “Sosyal Sorumluluğun Kurumlara Sağladığı Avantajlar”dır.

Araştırmanın üçüncü bölümü “Avrupa Birliğinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Uygulama Alanları” başlıklı olup 2 (iki) alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi “AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışı” ve ikincisi “AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Alanları” başlığıdır.

Araştırmanın dördüncü bölümü “AB Üye Devletlerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kapsamındaki Uygulamalar” başlıklı olup 4 (dört) alt başlıktan

oluşmaktadır. Başlıklar sırasıyla Batı Avrupa Ülkeleri, Doğu Avrupa Ülkeleri, Kuzey Avrupa Ülkeleri ve Güney Avrupa Ülkeleri şeklindeğir.

Araştırmanın beşinci bölümü “Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Sorumluluk: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamaları” başlıklı olup 3 (üç) alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi Kamuda Sosyal Sorumluluk, ikincisi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakkında Genel Bilgiler ve üçüncüsü Uygulama ve Faaliyetlerdir.

Araştırmanın altıncı bölümü “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamalarından Hareketle Türkiye-AB Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyet Alanlarının Karşılaştırılması” başlıklı olup 2 (iki) alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi Bakanlıkların Hizmet Açısından Değerlendirilmesi, ikinci ise Türkiye-AB Faaliyet Alanlarının Değerlendirilmesi başlıklarıdır.

Araştırmanın son kısmında “Sonuç ve Öneriler” başlığı altında araştırmada incelenen tüm başlıklar ışığında hazırlanmış olan bölüm yer almaktadır.

2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞA DAİR KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramının daha iyi anlaşılması için gerekli görülen kavramsal çerçeve ele alınmıştır.

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tanımı

Teorik olarak “Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS)” kavramı, ilk kez 1953’te Howard Bowen tarafından yayınlanan “İş Adamların Sosyal Sorumlulukları” isimli kitabında kullanılmıştır. Howard Bowen bu eserinde iş adamlarına; toplumun gaye ve değerleriyle uyumlu, sosyal anlamda sorumlu uygulamalarla ilgilenmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Bowen, 1953: 6). Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramının literatür içerisinde farklı tanım ve açıklamaları olmakla birlikte; kurumların yalnızca resmi gereklilikleri yerine getirmesinin dışında gönüllülük esasıyla insana, doğaya ve paydaşlar arası ilişkilere daha fazla yatırım yapması olarak tanımlanabilmektedir (Commission of the European Communities, 2001: 6). Bu tanımın belirli bir kapsamda doğru olmasının yanında tanıma; kurumların hem içsel hem de dışsal çevresine karşı etik davranması ve bu kapsamda faaliyetlerde bulunması da eklenebilir (Karatepe ve Ozan, 2017: 82).

KSS, örgütlerin çevresindeki topluluk ve şahıslara olan davranış şekliyle doğrudan ilgilidir (Holme ve Watts, 1999: 1). Ayrıca günümüzde kurumlar toplum takdirini kazandıkları ve kâr elde ettikleri sürece varlıklarını sürdürebilmektedirler (Van Marrewijk, 2003: 95). Fakat kurumlar iktisadi hedeflerini gerçekleştirirken, çalışanların, hissedarların, toplumun yani sosyal paydaşların da çıkarlarını korumak durumundadırlar (O’riordan ve Fairbrass, 2008: 746). Ahlaki açıdan bir kuruluş veya bireyin kendi çıkarlarını gözettiği kadar toplum çıkarlarını da gözetmesi anlamını taşıyan sosyal sorumluluk kavramının da bu doğrultuda ortaya çıktığını söyleyebiliriz (Şimşek, 1999: 68). Toplumun giderek bilinç kazanması ve kurumların yanlış hamlelerine karşı tepki koyabilmeleri kurumların bu bilince sahip olmasını sağlamıştır (Dean, 2003: 93).

Kurumlar adına 21.yüzyılda ortaya çıkan skandallarla birlikte vatandaş ve müşterilerin kurumlara veya liderlere karşı güvenleri sarsılmış, bu doğrultuda “iş etiği” ve “kurumsal yönetim” konularına yönelik ilgi artmış sonuç olarak da KSS kavramı

ortaya çıkmıştır (Joyner ve Payne, 2002: 302). Öte yandan BM, OECD ve AB gibi bazı uluslararası örgütler öncülüğünde insan hakları, çevre, çalışanlara yönelik koruyucu yaklaşımlar ve bu kapsamda iyileştirilen standartlar kurumların sosyal sorumluluk anlamında daha bilinçli olmalarını gerekli kılmış ve bu konudaki bilincin artması kurumlar için rekabet unsuru dahi olmuştur (Aktan ve Börü, 2007: 11). Bunların yanında örgütlerin KSS kavramına bakış açıları da değişkenlik göstermektedir. Kimi örgüt sosyal sorumluluğa sadece ekonomik getiri gözüyle bakarken kimisi de bunu gerçekten sorumlu hissettiği için yerine getirmektedir (Luo ve Bhattacharya, 2006: 3). Genel olarak kamu kurumlarının, sosyal sorumluğa toplumsal fayda odağında, özel sektör kurumlarının ise iktisadi anlamda öncelik verdiğini söyleyebilmekle birlikte, bu kavramı niteliğine göre sınıflandırmak da mümkündür (Nelson ve Jane, 2008: 3).

Nitekim, Carroll'a göre kurumsal sosyal sorumluluk dört aşamada incelenebilir. Bunlar; ekonomik, yasal, ahlaki ve gönüllülüğe bağlı sorumluluklardır. Ekonomik sorumluluklar, işletmelerin müşterileri talepleri doğrultusunda üretmiş oldukları mal ve hizmetlerin satımından kâr elde etmeleridir. Yasal sorumluluklar, kurumların ekonomik faaliyetlerinin hukuksal denetime tabi tutulmasıdır. Kurumlar ekonomik yönden faaliyetlerde bulunurken tabi oldukları hukuksal kurallara uymak zorundadırlar. Ahlaki sorumluluklar, hukuksal olarak herhangi bir zorunluluk olmamasına rağmen toplumca beklenen ahlaki davranışlardır. Gönüllülük esaslı sorumluluklar ise kurumların toplum ile kurdukları bağın güçlendirilmesi kapsamında faaliyetler gerçekleştirmesidir. Kurumların eğitim, sanat ve toplumsal faaliyetleri bu sorumluk kapsamındadır (Carroll, 1991: 5). Carroll burada bir sosyal sorumluluk piramidi geliştirerek KSS kavramını sınıflandırmıştır (Visser, 2006: 32). Carroll iktisadi sorumlulukları piramidin en alt kısmında kurumların kâr elde etmeleri adına zorunlu bir katman olarak ifade etmiştir. Bir üst katman olan yasal sorumluluklar ise yine zorunluluk gerektirmekle beraber kurumların hukuka uygunluğu hususuna vurgu yapmaktadır. Üçüncü katmanda ahlaki sorumluluklar yer alırken etik olma vurgusu yapılmaktadır. Bu sorumluluk zorunlu değildir fakat beklenmekte ve arzu edilmektedir. Toplum takdirinin kazanılması ve topluma duyarlı kurumsal vatandaşlık gibi kavramlar ise son katmandaki gönüllülük esaslı sorumlulukların kapsamındadır. Bu katman da zorunluluk gerektirmezken beklenilmektedir (Nalband ve Kelabi, 2014: 237).

Kurumsal sosyal sorumluluk, bir kurumun sürdürülebilirliğine ve ekonomik anlamda gelişmesine yönelik çalışmalar yaparken dış paydaşlarının çıkarlarını gözetenek tedbirler alması, faaliyetlerde bulunmasıdır (Rahman, 2011: 169). Fakat kurumlar doğrudan veya dolaylı olarak kurumsal kararlardan ve faaliyetlerden etkilenebilecek tüm paydaşlara karşı da sorumludur (Morsing ve Schultz, 2006: 326).

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarında başarıya ulaşmış öncü veya ekol kurumların da tüm aktörlerle etkileşimci bir politika izlediği görölmektedir. Bu kurumlar daha başarılı sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmek adına öncelikle çalışanlarına yönelik sosyal sorumluluğu aşılama uygulamaları ve eğitim programları uygulamaktadırlar (Matten ve Moon, 2008: 413). Ayrıca yapılan faaliyetlerin toplum duyarlılığı ve değerleriyle ilişkisinin bulunması, faaliyetin bölgeye ve coğrafyaya göre planlanması, gerektiğinde diğer örgütler ile işbirliğinin sağlanması gibi konular faaliyetlerin başarısına doğrudan etki eden önemli kriterlerdir (Kadıbeşegil, 2006: 325).

Kurumlar toplu yaşamın bir gerekliliği olarak ortaya çıkmakta ve faaliyetlerine devam etmektedirler (Garriga ve Melé, 2004: 52). Bundan ötürü toplum, kurumların üzerine belirli ölçülerde sorumluluk yüklemektedir. Haliyle kurumlar işlevsel olarak aktif bir duruma geçince bu sorumlulukları kabul etmektedirler. Bu kapsamda sorumlu faaliyetler gerçekleştirdiklerinde toplum çıkarlarını samimiyet ekseninde gözetmek durumundadırlar (Sharp ve Zaidman, 2010: 52). İş ahlakına önem verilmesi, üretilmekte olan ürün ve hizmetler hakkında bilgi erişimi, geri besleme mekanizmasının bulunması ve sağlıklı bir şekilde işlemesi, doğaya yönelik koruyucu tutumun benimsenmesi gibi konular kurumların dışsal sosyal sorumlulukları olarak ifade edilirken kurum içindeki çalışanlara yönelik, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, kariyer planlarının yapılması, katılımcılığın sağlanması, ötekileştirmenin önlenmesi gibi konular ise kurumların içsel sosyal sorumlulukları olarak ifade edilmektedir (Basu ve Palazzo, 2008: 124). Bu bağlamda ve KSS'nin kapsayıcılığından hareketle KSS'nin yalnızca dış paydaşlara yönelik bir kavram olmadığını ve iç paydaşlar için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İle İlgili Temel Kavramlar

KSS ile ilişkili temel kavramları çeşitlendirmek mümkün olmakla birlikte bunları kurumsal itibar, kurumsal hayırseverlik, paydaş, kurumsal iletişim, kurum etiği, sürdürülebilirlik ve kurumsal vatandaşlık olarak ele alabiliriz.

2.2.1. Kurumsal İtibar

Kurumsal itibar, kurum çevresindekilerin kuruma yönelik fikir, varsayım, algı ve tecrübelerinin toplamıdır (Turnbull, 2001: 9). İyi bir itibara sahip olmanın birçok getirisi olmakla birlikte kurumların iç ve dış rekabet gücünü artırması dolaylı olarak kurumların sürdürülebilirliğine de hizmet etmektedir (Karatepe, 2008: 78). Haliyle çoğu kurum için kurumsal itibarı oluşturmak, geliştirmek ve sürdürebilmek önemli madde başlıklarından biridir (Kuyucu, 2003: 15).

Geçmiş dönemlerde kurumlar için yalnızca ürün veya hizmet kalitesi odak noktasıyken günümüzde itibar kavramı da gittikçe önem kazanmaktadır (Kadıbeşegil, 2001: 7). Kurumlar, hedefledikleri kitlelerde güven ve dürüstlük algısı sağlamak adına faaliyetlerde bulunmaktadır (Brammer ve Pavelin, 2006: 437). Bu kapsamda topluma karşı duyarlı ve sorumlu faaliyetler gerçekleştiren kurumların emsallerine oranla daha itibarlı görüldüğü bir gerçektir.

2.2.2. Kurumsal Hayırseverlik

Bir kurum için topluma karşı gönüllülük esasıyla yapılan hayırseverlik faaliyetleri ve girişimleri “kurumsal hayırseverlik” kapsamında değerlendirilmektedir (Porter ve Kramer, 2002: 57). Ayrıca hayırseverliği geleneksel ve stratejik hayırseverlik olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bir kurum açısından geleneksel hayırseverlik herhangi bir neden olmaksızın topluma yönelik gönüllülük esasıyla gerçekleştirilen faaliyetlerken stratejik hayırseverlik, etkin işleyiş ve çalışanlardan daha fazla verim alma adına stratejik amaçla araç-gereç veya eğitim gibi benzer faaliyetlerin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Balıkçıoğlu vd., 2007: 8). Bu kapsamda geleneksel hayırseverlik KSS ile ilişkilendirilebilmektedir.

2.2.3. Paydaş

Paydaş, işletmenin faaliyetlerini etkilemenin yanında işletme faaliyetlerinden de etkilenen tüm toplumsal tarafları ifade etmektedir (Baron, 2000: 571). Ayrıca “örgütsel hedeflere ulaşmada etkisi olan veya örgüt başarısından etkilenen bir grup ya da kişi” şeklinde de tanımlanabilmektedir (Freeman, 1984: 25). Tüm organizasyonlar adına oldukça önem arz eden paydaş (stakeholder) kavramı günümüzde sıkça kullanılmaktadır.

2.2.4. Kurumsal İletişim

Kurumların amaçlarına ulaşmaları ve işleyişlerini sağlamaları adına gerekli olan işlevsel veya yönetsel süreçlerde, kurumları oluşturan departman ve parçalar arasındaki koordinasyonu, bilgi teminini, motivasyonu, bütünlüğü, değerlendirme safhalarını, karar mekanizmalarının ve denetsel süreçlerin işleyişini sağlayan iletişim sürecidir. (Tabak, 2013: 2). Sağlam iletişim altyapısından yoksun örgütler, varlıklarını sürdürebilmede ciddi sıkıntılar yaşamakta ve kurumsal işleyişlerini yerine getirememektedir.

2.2.5. Kurum Etiği

Kurum etiği, iş ile alakalı kararların ahlaki standartlar çerçevesinde değerlendirilmesi sürecini ifade etmektedir. Ayrıca iş dünyası içerisindeki doğru veya yanlış tutumlar da kurum etiği kapsamında değerlendirilmektedir (TUSIAD, 2009: 5). Dürüst olma, vaatleri yerine getirme, çevreyi koruma, nezaket sahibi olma, adil olma, duyarlı olma gibi değerleri kapsamına almaktadır.

2.2.6. Sürdürülebilirlik

Sosyal, kültürel, bilimsel ve beşeri kaynakların ihtiyatlıca kullanılmasını sağlayan ve bu duruma saygı duyulması temelini sosyal açıdan vurgulayan, katılımcılık esaslı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Uzun, 2010: 28). Sürdürülebilirlik ekonomik anlamda olabileceği gibi kurumların kendi varlığını sürdürmeleri olarak da algılanabilir.

2.2.7. Kurumsal Vatandaşlık

Kavramı tanımlamadan önce vatandaş kavramını tanımlamak daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Vatandaş, o ülkede yaşayanların devlete karşı ödevlerinin bulunduğu ve devlet tarafından anayasada vaat edilen haklardan yararlanma hakkına sahip kişilerdir (Özkazanç, 2009: 247). Buradan anlaşılacağı üzere kurumsal vatandaşlık, faaliyet gösterdikleri ülkeye ve o ülkenin sosyal çevresine bir vatandaş olarak sorumluluk duymaktır. Dolayısıyla işletmelerin, gerçekleştirmiş olduğu sosyal sorumluluk projeleri, vergi ödemeleri, istihdam sağlama seviyeleri de birer kurumsal vatandaşlık gereğidir.

2.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Ortaya Çıkma Nedenleri

Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramının ortaya çıkma nedenleri; siyasi, ekonomik ve toplumsal bağlamda ele alınmıştır.

2.3.1. Siyasi Nedenler

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünya, iki kutup etrafında toplanmıştır. Öte yandan bu yıllarda dünya genelindeki demokratik hareketler artmış ve bu kapsamda insan haklarına ilişkin gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi ise 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir (İHEB). Bu kapsamda bireyin toplum içerisindeki konumu ve değerinin artması kurumlara da yansımıştır (Aktan ve Börü, 2007: 25).

2.3.2. Ekonomik Nedenler

Kurumların ulusal ve uluslararası krizlerden etkilenmesi KSS'nin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. KSS'nin ortaya çıkmasındaki en büyük nedenlerden biri de 1929 büyük buhranıdır. Sanayi devrimi ile yakalanan ivme ve uygulanan liberal politikalar 1929 yılında New York Borsası'nın iflasıyla son bulurken buhranın etkisi tüm dünyada hissedilmiştir (Przychodzen ve Przychodzen, 2013: 478). Bu kapsamda 1929 büyük buhranı sonrası KSS ile ilgili gelişmeler hız kazanmıştır.

2.3.3. Toplumsal Nedenler

Özellikle 1900'lü yıllarda dünya genelindeki toplulukların etkileşim sağlaması ve iletişim kanallarının artması ile birlikte toplum içerisindeki bireyler, gruplar halinde hareket etmeye başlamıştır. Bu kapsamda 1930'lü yıllarda, çalışan bireyler örgütlenip sendikal haklar elde etmiş ve iş/yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına çeşitli taleplerde bulunmuşlardır. Bu toplumsal değişim ile çıkarıcı ve birey merkezli ahlak felsefesi yerini sosyal ahlak anlayışına bırakmıştır (Ataman, 2009: 37). Ayrıca ilerleyen senelerde küreselleşme kavramının ortaya çıkışı ve hızlı bir ivme kazanması da kurumların toplumla olan ilişkisini ve genel farkındalığı artırmıştır (Brejning, 2016: 89).

2.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi

Kurumsal sosyal sorumluluğun tarihi gelişimi, Platon ile başlamaktadır. Platon, sosyal sorumluluğun topluma karşı bir ödev olarak görülmesi gerektiğini beyan eden ilk

düşünürdür. Platon yönetimde görev alan bireylerin iktisadi meselelerde kişisel çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmamaları gerektiğini ifade ederek sorumluluk, bilinç ve etik vurgusu yapmıştır (Deneçli, 2015: 316). Platon ayrıca yöneticilerin bu doğrultuda hareket etmeleri sonucu sempati ve prestij kazanacağını da belirtmiştir.

18. yüzyılda sanayileşmenin etkisiyle beraber bireyler şahsi menfaatlerini karşılamanın yanında, ticari hayata atılarak diğer bireylerin gereksinimleri üzerine yoğunlaşmışlar ve kişisel fayda sağlamaktan ziyade toplum ihtiyaçlarını da gözetmeye başlamışlardır (www.csrquest.com, 2004). Bu gelişmeler sonucunda Avrupa ve Amerika’da sosyal sorumluluk ve bilinç kavramlarının önem kazandığı görülmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının Türkiye’ye yansması ise Osmanlı dönemine dayanır. Osmanlı’da eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi vakıflar amme hizmetlerinin asli unsurlarını karşılamaktaydı (www.sosyalsorumluluk.org, 2014). Bu asli unsurlar dönemin günlük yaşamından ayrılmaz birer parça olmakla beraber toplum bilincini canlı tutma işlevini de üstlenmiştir. Günümüzde de Türkiye’de şirket sahibi ailelerin vakıflarının olduğunu görmekteyiz. Bu doğrultuda şirket sahibi ailelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini kurmuş oldukları vakıflar aracılığıyla ifa ettiğini söyleyebiliriz.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı modern anlamda daha önce de değindiğimiz üzere 1953 yılında Howard Bowen’in yazmış olduğu “İş Adamlarının Sosyal Sorumlulukları” adlı kitapla birlikte başlamıştır (Kavut, 2010: 5).

İzleyen senelerde Ekonomik Gelişim Komisyonu 1971 senesinde “Kurumların Sosyal Sorumlulukları” adlı kitabı yayımlayarak, örgütlerin sosyal sorumluluk sahibi olmaları gerektiğine vurgu yapmıştır (Cultures, 2005: 11). İlk kez kurumsal anlamda sosyal sorumluluğa vurgu yapan bu kitapla birlikte kurumların o dönemde sosyal sorumluluk kavramına ilgisinin arttığını söyleyebiliriz.

1980’li yıllardan sonra, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı paydaş, kurumsal iletişim, kurum etiği, kurumsal hayırseverlik ve kurumsal vatandaşlık gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Literatüre dahil olan bu yeni kavramlar ile birlikte sosyal sorumluluk olgusu anlam kazanarak güçlenmiştir. Ülkemizde ise, şirketler 1990’lı yıllarda sorumluluk bilinci yüksek algısı oluşturmak adına toplum kanaatini hedeflemiştir

(www.kssd.org, 2008). Bu doğrultuda şirketlerin bu dönemlerde sosyal sorumluluk projeleri ve faaliyetlerine önem verdiği görülmektedir.

2000’li yıllarda, Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde imzalanan “Küresel İşbirliği Anlaşması” önemli bir gelişmedir (Özalp vd., 2008: 73). Bu anlaşma dünya kurumlarının sürdürülebilirliği sağlaması, sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi ve usulsüzlükler karşısında mücadelenin temini kapsamında örgütlenme amacıyla oluşturulan Birleşmiş Milletler aktidir. Bir yaptırıma tabi olmayan bu sözleşmede; insan haklarının korunması, çevreye karşı duyarlılık ve usulsüzlüklere yönelik mücadelenin sağlanması noktalarında eş güdümlü ve ortak bir hareketin sağlanması hedeflenmiştir.

Günümüzde hızla artan globalleşme ile birlikte kurumların bazı zorluklarla karşı karşıya kalması kuvvetle muhtemeldir. Bu sebepten kurumları rekabetçi bir ortamda birbirinden ayıran temel unsurların önemi ihmal edilmemesi gereken bir gerçektir. Şüphesiz sosyal sorumluluk ve örgüt etiği gibi kavramlar da bu temel unsurların arasındadır. Ürün ve hizmet kalitesinin artık tek başına yeterli olmadığı bir dünyada sosyal sorumluluğun önemi ve farkındalığı gün geçtikçe artmaktadır.

2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları

KSS yaklaşımları Klasik Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı ve Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılır (Moir, 2001: 17):

Klasik (Geleneksel) Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı veya diğer ismiyle *Friedman yaklaşımı*, Milton Friedman’ın kâr ve piyasa odaklı maksimizasyonu ile birlikte halkın refah düzeyinin kendiliğinden karşılanacağını belirten yaklaşımdır (Top ve Öner, 2008: 103). Klasik yaklaşımdaki temel gaye şirket yöneticilerinin ve çalışanlarının kurum paydaşlarına şirketin kârlılığının devamını ve sürdürülebilirliğini sağlama görevini yerine getirdiklerini hissettirmeleridir. Friedman burada kurum liderinin sosyal sorumluluğunun direkt olarak topluma olmadığını, iç paydaşların menfaatlerinin korunmasına yönelik olduğunu belirtmiştir. İç paydaş menfaatlerinin kollarlanmasıyla şirket kârı ve prestiji artacak bunun topluma yansması ise refah düzeyiyle olacaktır, görüşü hakimdir.

Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı, klasik modelin eksik yönlerini tamamlamaya yönelik ortaya çıkmıştır ve bu yaklaşımda etkileşimli çevre esastır (Hack

vd., 2014: 48). Klasik yaklaşımın merkeze aldığı kâr ve piyasa maksimizasyonuna karşın şirketlerin müşterilerine, personele ve topluma karşı sorumlu olması gerektiği üzerinde durmuştur. Klasik yaklaşımda iç paydaşlar önemli bir unsurken modern yaklaşımda müşteriler esastır. Günümüz için de şirketler ve örgütler modern sosyal sorumluluk yaklaşımını benimseyerek emsalleri karşısında sıvırmeyi hedeflemektedir. İç ve dış çevreyi birbirinden soyutlama yoluna gitmeden bir bütünün parçaları olarak ele alan ve bu doğrultuda faaliyetlerde bulunup politikalar belirleyen kurumların sürdürülebilirliği sağlama konusunda rakiplerine karşı daha avantajlı olacağı bir gerçektir.

2.6. Kurumlarda Sosyal Sorumluluk Alanları

Günümüz beklentileri yalnızca şahsi çıkarlar üzerinde yoğunlaşmaktan uzaklaşmış ve etkileşimin hakim olduğu iş dünyasının bazı çalışma prensipleri ile farklı bir boyut kazanmıştır. Bu sebepten ötürü iş dünyası, KSS faaliyetlerinde merkezi bir rol üstlenmiş ve çalışanlara yönelik eşit ve ahlaki davranış, insan haklarına saygı, gelecek nesillere sürdürebilir bir çevre bırakma gibi sorumluluklar üstlenmiştir (Srivastava, 2010: 62). Günümüzdeki kurumların sürdürülebilirlikleri yalnızca iktisadi başarıdan ibaret değildir. Bunun yanında toplumsal duyarlılığa sahip olunduğunun beyanı da oldukça önemlidir. İktisadi süreçlerin dahi sosyal bir boyut kazanması KSS'nin önemini artırmakta ve kurumların sosyal sorumluluğu benimsemesine katkı sağlamaktadır (Bayraktaroğlu vd., 2009: 83).

2.6.1. Çalışanlara Karşı Sorumluluklar

Kurumların çalışanlarına yönelik tutumları, müşterileri ve diğer iş ortaklarına yönelik tutumları kadar önemlidir. Kurum etiği kavramının akla getireceği ilk unsurlardan biri şüphesiz ki kurum personeline yönelik ahlaki tutumdur. Bu tutumun pozitif olması ise uzun vadeli kurum hedeflerinin gerçekleştirilmesi hususunda önem arz etmektedir (Arslan, 2001: 23). Uzun vadeli hedeflerin gerçekleşmesi dışında çalışanların uygun koşullar ve sağlıklı bir psikoloji içerisinde çalışması, mutlu ve motive olmaları da kurum etiği ve sorumluluğu kapsamındadır (Collier ve Esteban, 2007: 22). Personele karşı önemli sorumluluklardan biri ise cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesidir (Karatepe ve Arıbaş, 2017: 19). Bu kapsamda pozitif bir çalışma ortamının sağlanması için personele karşı ayrımcılık ve ötekileştirme

yapılmaması, iş güvenliğinin sağlanması, personele yönelik eğitim ve kariyer programlarının bulunması, adil ücretlendirme, yetki paylaşımı, sendikal hakların tanınması, demokratik ve katılımcı bir ortamın sağlanması önemlidir (Rowan, 2000: 358). Bunun dışında mobbing ve küçük düşürücü hareket ve tutumlardan kaçınılmalı, bu tür ortamların oluşması önlenmelidir.

Diğer açıdan kurumu temsil eden üst düzey yöneticilerin, çalışanlarını tanıma gayreti ve onları bu doğrultuda güdülemesi de kurumların çalışanlarına karşı olan sorumluluklarındadır (Karatepe, 2005: 131). Ayrıca kurumlarda üst pozisyonlarda bulunan bireylerin bu sorumlulukları yerine getirip çalışanlarına değer vermesi ve sürekli etkileşim halinde olması kurumsal sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır (Yatkın, 2007: 127). Son olarak kurumların ve kurum yöneticilerinin alınmış kararlar hususunda çalışanlarına karşı hesap verebilir olmaları da kurumların çalışanlara karşı sorumlulukları kapsamında değerlendirilmektedir (Koç, 2017: 237).

2.6.2. Hissedarlara Karşı Sorumluluklar

Hissedarlara karşı sorumlulukların başında gelen unsur, mali durumu açıklayan göstergelerin şeffaf ve yanıltıcı olmamasının teminidir. Ayrıca bu göstergeler kuruma potansiyel hissedar da çekmektedir. Bu kapsamda kuruma hissesine katılım sürecindeki temel bilgiler açık ve dürüstlük esasıyla iletilmelidir (Özüpek, 2005: 63). Kurumun gelecek için planladığı yatırım ve faaliyetler de aynı ilkeler doğrultusunda sunulmalıdır (Korkmaz, 2009: 48).

Geçmiş yıllardaki hissedarlara karşı sorumluluğun yalnızca kar ekseninde olma anlayışı zamanla değişime uğramış ve yönetimde bulunan hisse sahipleri sosyal sorumluluk faaliyetlerinin de yapılması gerektiğini ifade etmeye başlamışlardır (Glac, 2014: 34). Bu durum ise hissedarların topluma karşı sorumlulukları kapsamında değerlendirilebilir.

2.6.3. Kurumların Emsallerine Karşı Sorumlulukları

Özellikle geçmiş dönemlerde rekabet unsurunun keskin bir hal alması, büyük örgütlerin küçük örgütleri yok ettiği bir anlayış doğurmuştur. Pastadan daha büyük dilim isteyen büyük kurumlar emsallerini elemiş fakat zamanla bu dilimler kendilerine de yetmemiştir. Bu kapsamda daha önce büyük dilim için savaşılan kurumların emsalleri

ile birlikte büyüme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada KSS, kurumların dilimlerini koruyup ortak pastayı beraber büyütebilmeleri için stratejik bir araç haline gelmiştir (Yönet, 2005: 252). Rekabet anlayışının ahlaki ve sosyal bir boyut kazanması kurumları topluma, toplumu ise kurumlara yaklaştırarak etkileşimi artırmıştır (Doh ve Guay, 2006: 57). Bu kapsamda rekabet, ürün ve hizmet kalitesinde olduğu gibi sorumlu yatırımların gerçekleştirilmesi konusunda da artmıştır. KSS faaliyetlerinde emsal kurumların gerçekleştirdiği uygulama örneklerine erişen diğer kurumlar bu doğrultuda kıyaslamalar yapmakta ve gelecek faaliyetler için fikir edinmektedirler (Sardinha vd., 2011: 1487). Tüm bu süreç ise dolaylı yoldan kurum sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

2.6.4. Kurumların Hizmet Ettiği Bireylere ve Topluma Karşı Sorumlulukları

Gerek kamu gerek özel kurum hizmetlerinden faydalanan bireyler, bu hizmetlerin sunumunda kurumların dürüst ve etik ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermesini beklemektedir (Önen ve Yıldırım, 2014: 104). Fakat dünya genelinde tüketicileri tehdit eden birçok sorumsuz ve haksız ticari faaliyetler mevcuttur. Küreselleşme ile bu etkileşim artmakta ve olası mağduriyetler yaşanabilmektedir. Bu belirsizlik ve olumsuzlukları önlemek için ise gerek ülkeler gerek uluslararası örgütler bazı ilke ve standartları ortaya koymuştur (Hanspal, 2011: 111). Bu kapsamda tüketicinin korunmasına yönelik ilk adım, 1962 yılındaki bir kongrede Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Kennedy tarafından yapılan konuşmada atılmıştır. Kongrede tüketicinin korunması ve tüketici hakları konularından bahsedilmiş ve bu hakları garanti altına alan yasalar kabul edilmiştir. Bu haklar; tüketicinin sağlığı ve güvenliği kapsamındaki güvenlik hakkı, tüketicinin bilgilendirilmesi kapsamında bilgi edinme hakkı, olası sınırlamalara yönelik seçme hakkı ve tüketiciyi ilgilendiren hususlardaki karar mekanizmalarına katılım, temsil hakkı olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, 2009: 50).

Kurumların toplumsal sorunlar üzerine faaliyetlerde bulunması, kaynak ayırması ve bu problemleri azaltmaya yönelik çözüm önerileri geliştirmesi kadar bu çabaları fark edecek müşterilere sahip olması da önemlidir (Aydınalp, 2013: 11). Günümüzde tüketicilere bakıldığında bu bilincin hızla arttığı ve kurum faaliyetlerine duyarlı müşteriler oldukları görülmektedir (Solomon vd., 2014: 5). Bu kapsamda kurumlar, hem ahlaki açıdan hem de tüketiciden aldıkları geri bildirimler doğrultusunda sorumluluk altındadırlar.

2.6.5. Tedarikçilerine Karşı Sorumlulukları

Kurumların işleyişlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duydukları maddi girdi, çalışan ve hizmetleri kapsayan sürece tedarik, bu süreci yönlendirenlere ise tedarikçiler denilmektedir (Aydınoğlu, 2013: 15).

Kurumların tedarikçilerine karşı başlıca sorumlulukları şunlardır (Pedersen ve Andersen, 2006: 229);

- Etkileşim sürecinin her aşamasında karşılıklı saygı sağlanmalıdır.
- Dürüstlük'ten ödün verilmemelidir.
- Uzun vadeli istikrar için uzlaşmacı bir anlayış benimsenmelidir.
- Tüm süreçlerde şeffaflık ve açıklık ilkesine önem verilmelidir.
- Ödemelerin zamanında yapılması ve sözleşme şartlarına riayet konularına özen gösterilmelidir.

Tüm bu sorumlulukların yerine getirilmesi kurumlara rekabet üstünlüğünü de sağlamakla birlikte sürdürülebilirliklerini doğrudan etkilemektedir.

2.6.6. Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumluluklar

Kurumlar tüketicilere, çalışanlara ve hissedarlara karşı sorumlu olduğu gibi doğaya ve çevreye karşı da aynı derecede sorumludurlar. Sanayileşme hızındaki artış, hızlı üretim ve bunun sonucu olarak doğal kaynakların kirliliği ve tüketimi bu sorumlulukların önemini artırmaktadır. Çevreye duyarsız ve sorumsuz kurumlar tüm canlılar için büyük bir tehdit ögesidir. Bu kapsamda kurumlar doğa dostu prensipler benimsemeli, su kaynaklarını ve ormanları korumalı ve üretim süreçlerinde doğaya zarar verecek ufak ayrıntıları dahil düşünmelidir (Makiela ve Misztur, 2012: 139).

Buna karşın sorumluluk bilincine sahip çevreye duyarlı bazı işletmeler ise hükümetlerin almış olduğu önlemleri yetersiz bulmakta ve kendi önlemlerini uygulamaktadır. Genel olarak doğaya karşı benimsenmesi gereken kurumsal davranışlar şunlardır (Gökbunar, 1995: 5);

- Kurumlar gerek örgüt içindeki gerekse örgüt dışındaki tüm bireyleri ve paydaşları doğayı koruma hususunda teşvik etmelidir.

- Kurumlar, teknolojik ürün tercih ederken kaynak israfı önleme ve çevreye verilebilecek zararların minimal seviyelerde tutulması gibi kriterleri göz önünde bulundurmalı ve bu doğrultuda tercihte bulunmalıdır.
- Kurumlar, çevrenin korunması konusunda Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirmeli veya mevcut çalışmaları desteklemeli, takip etmelidir.

2.7. Sosyal Sorumluluğun Kurumlara Sağladığı Avantajlar

KSS faaliyetlerinde bulunan kurumların itibarı ve değeri artabilirken topluma karşı duyarlı olmayan kurumların itibarı zedelenmektedir (Deren Van Het Hof, 2009: 171). Fakat KSS faaliyetlerini ahlaki, devamlı ve gönüllülük esasına dayandıran ve bunu topluma hissettirebilen kurumların daha itibarlı görüldükleri bir gerçektir (Lembet, 2012: 8). Bu kapsamda sürdürülebilirliklerini sağlamak isteyen örgütler için KSS uygulamaları adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Hizmetten faydalananların daha bilinçli ve seçici olması bu zorunluluğu pekiştirmektedir.

Yalnızca iktisadi getiri ile yetinmeyip, KSS'yi kurum kültürü kapsamında kabul eden ve bu yönde faaliyet gerçekleştiren kurumlar emsalleri karşısında sıvrılmaktadır (Baron, 2001: 9). KSS uygulamaları kurumlara genel manada marka popüralitesi, müşteri bağlılığı, rekabet avantajı, vergi kolaylıkları sağlarken; kurum personeli de bu süreçten olumlu anlamda etkilenebilmektedir (Raiborn vd., 2013: 48). Sosyal sorumluluğa sahip olmanın hem kamu hem de özel sektör kurumlarına sağladığı birçok avantaj mevcuttur. Bu avantajlar paydaş grupları sınıflandırması ile bir sonraki sayfada tablo şeklinde kısaca özetlenmiştir.

Tablo 1: Kurumsal Sosyal Sorumluluğun İşletmeye ve Paydaşlarına Sağlayacağı Faydalar

Kurumlara Sağlayacağı Faydalar	
• Hisse senetlerinde değer artışı	• Vasıflı çalışanları kuruma çekme
• Marka değerine katkı	• Kurumsal uyum
• Risk yönetimine pozitif etki	• Müşteri bağlılığı
• İtibar kazanımı	• Faaliyetlerde verimlilik
• Duyarlı yatırımcılara ve sorumlu işler için ayrılan fonlara ulaşım	• Yeni pazarlara girme kolaylığı
• Kurumsal imaja pozitif etki	• Kaliteli ve verimli işleyiş
• İktisadi büyüme	• Rekabet üstünlüğü
• Sürekli iyileştirme	• Ortaklık gelişimi
Paydaşlara Sağlayacağı Faydalar	
Kurum İçi Paydaşlara	Kurum Dışı Paydaşlara
Yöneticilere	Müşterilere
• İftihar etme	• Kalite ekseninde ürün
• Motivasyonda artış	• Bilgi edinme kolaylığı
• Ahlaki konulardaki farkındalığın artması	• Taleplerle ilgilenilmesi ve değerlendirilmesi
• Personele karşı güven duygusunun gelişmesi	• Şikayetlerle ilgilenilmesi ve değerlendirilmesi
• Gündemi takip etme	• Kolektif hareket edebilme
• Çalışanlara kurum amaçlarının daha rahat benimsetilmesi	Rakiplere
• Kreatif düşünce	• Benchmarking (Kıyaslama)
Hissedarlara	• Eşit rekabet ve iyi uygulama örnekleri
• Yatırım artışı	Tedarikçilere
• Sosyal anlamda sorumlu yatırımları fon bulma kolaylığı	• Dürüstlük ve istikrar
• Kurum değerinde artış	• Uzun vadeli iş birlikleri
• Sermayede akışında koaylık	Topluma
• Şeffaflık	• İnsan haklarına duyarlılık
• Sosyal performans analizleri	• Sosyal anlamda sorumlu yatırımlar
Çalışanlara	• Kadın ve çocukların iş piyasasında korunması
• Uygun iş ortamı	• Sürdürülebilirliğe pozitif etki
• İnsan kaynağına önem	Hükümete
• Araç-gereçlerin iyileştirilmesi	• Hukuksal bağlılık ve yolsuzluğun önlenmesi
• Uzlaşmacı yaklaşım	• Kamu-özel iş birlikleri
• Standart iyileştirmeleri	• İstihdamın sağlanması
• İletişim kanallarının iyileştirilmesi	Çevreye
• Hakkaniyetin sağlanması	• Çevreye duyarlılık ve kirliliğin önlenmesi
	• Kültürel mirasa yönelik farkındalık
	• Bitki ve hayvanların korunması
	• Enerji tasarrufu

Kaynak: Aktan, 2007: 27

Sonuç itibariyle KSS'nin sağlamış olduğu bu avantajların farkına varıp bu kapsamda sorumlu faaliyetler gerçekleştiren kurumlar toplum nezdinde daha güvenilir ve itibarlı kabul edilmektedirler.

3. AVRUPA BİRLİĞİNDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE UYGULAMA ALANLARI

Bu bölümde Avrupa Birliğinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramı, KSS politikasındaki gelişmeler, ulusal KSS öncelikleri, küresel KSS yaklaşımları ve AB uygulama alanlarına değinilmiştir.

3.1. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışı

KSS kavramına dünya çapında bakıldığında kesin bir tanımı bulunmayan, yerel ve uluslararası bazı dinamikler ile evrimleşen bir olgu olduğu görülmektedir. KSS, 1930’larda “Büyük Buhran” sonrası meydana gelen sosyo-ekonomik problemlerin giderilmesi hedefiyle büyük işletmeler tarafından uygulanan politikalar sonucu ortaya çıkmıştır. Neredeyse bir asırlık süreçte pek çok farklı tanımlamaları olan KSS, Avrupa Komisyonu’nun belirttiği tanıma göre; “şirketlerin ticari faaliyetlerine sosyal ve çevresel konuları da dahil ettiği ve bunu paydaşları ile birlikte gönüllülük esasına dayandırdığı bir olgu”dur (Dahlsrud, 2008: 7).

KSS dünyada farklı şekillerde uygulanmaktadır. İngiltere’den Sorumlu Rekabet Endeksi (RCI) ve Brezilya’dan Fundaçao Dom Cabral İşletme Okulu ülkelerin ve işletmelerin sorumlu uygulamalarını KSS performansı kapsamında incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda gelişmiş ekonomilerdeki KSS performansının daha iyi olduğu ortaya çıkmıştır. En iyi performansa sahip ilk 10 ülke aşağıdaki gibidir (www.prosperity.com, 2017):

1. İsveç
2. Danimarka
3. Finlandiya
4. İzlanda
5. İngiltere
6. Norveç
7. Yeni Zelanda
8. İrlanda
9. Avustralya

10. Kanada

Her ne kadar Avrupa’da KSS ile bağdaşmayan sayısız suistimal yaşansa da Avrupa Birliği (AB) dünyada KSS hareketine öncülük eden ilk organizasyondur. Avrupa geleneksel olarak dünyanın diğer bölgelerinden daha tutarlı değerlere, normlara ve algılamalara sahiptir. Avrupa şirketleri, paydaşlarla ilişkiler konusunda daha güçlü ve daha geniş yaklaşımlara yönelmişlerdir. Ayrıca kurumlar, KSS aracılığıyla AB’nin sürdürülebilir kalkınma ve yüksek rekabet gücüne de katkıda bulunmaktadır (Mullerat, 2013: 5).

Ulusal ve uluslararası gelişmeler bağlamında KSS, giderek daha önemli bir unsur haline gelmektedir. İş dünyasında gittikçe farklılaşan bir dizi işletme modelinin temel bir parçası olan KSS, işletmeler adına aynı zamanda bir stratejidir. Bu konunun etrafında yaygınlaşan tanımlara ek olarak KSS profilinin sorumlu iş davranışına vurgu yapması, AB politika gündemine girmesi için yeterlidir (Tschopp, 2005: 58). Bu bağlamda, Avrupa Komisyonunun 2011 Küresel İlkeler Sözleşmesi Bildirgesinde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı “işletmelerin toplum üzerindeki etkilerinin sorumluluğu” olarak tanımlamış olması dikkat çekicidir. Bunun yanında mali ve ekonomik kriz bazı ülkelerde sosyal açıdan sorumlu yatırımlara daha fazla odaklanmanın gerekliliğini ortaya koymasına rağmen, KSS hala daha az değinilen konulardan biri olmaya devam etmektedir. Ortaya çıkan bu kriz, özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde iç politikaların ne denli önemli olduğunu göstermiştir (www.europa.eu, 2011). Benzer şekilde, uluslararası standartların benimsenmesi ve yaygınlaştırılması da ulusal düzeyde yaşanan gelişmelere yansımaktadır.

3.1.1. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Politikalarındaki Gelişmeler

2000’li yılların başından beri Avrupa Komisyonu, KSS gelişimini aktif olarak desteklerken 2002 ve 2006 yılları arasında yaşanan etkileşimler, KSS konusunda ortak bir anlayış sağlamıştır. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu, 2011’in ilkbaharında AB’deki kamu KSS politikalarına ilişkin bir özet yayınlamıştır. AB üye devletlerinde KSS faaliyetlerini sergilemek için yayınlanan bu özet ulusal hükümetlerin KSS’nin geliştirilmesi ve uygulanmasını kamu politikası çerçevesinde nasıl destekleyebileceklerini vurgulamaktadır (www.ec.europa.eu, 2011).

Daha sonra Ekim 2011’de komisyon, KSS’yi “işletmelerin toplum üzerindeki etkilerinin sorumluluğu” şeklinde vurgulayarak yenilenmiş bir AB Stratejisi (2011-2014) başlatmıştır (Boulouta ve Pitelis, 2014: 357). Hükümetler hâlâ KSS’nin önemli bir köprüsü görülmekle birlikte, işletmeleri “KSS aracıları” olmaya teşvik etmektedir (Knudsen vd., 2015: 82).

Dünyada ve ülkelerdeki krizler sonrası gerçekleştirilecek sosyal sorumluluk faaliyetleri, toplum nezdinde güvenin geri kazanılmasına katkıda bulunabilmektedir. KSS’nin bu bağlamda akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme için Avrupa 2020 Stratejisinin gerçekleştirilmesi adına bir fırsat olduğu söylenebilir. Ayrıca KSS, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Karşıtı Platform (Poverty and Social Exclusion) ve Tek Pazar Yasası (Single Market Act) gibi birçok farklı girişimi de ele almaktadır. AB’nin KSS politikası 2011-2014 yılları arasında sekiz öncelikli alanı kapsamaktadır. Avrupa Komisyonu ulusal ve alt-ulusal KSS’nin gelişimini desteklemek için 2011’de üye devletlerden ulusal eylem planlarının akıbetini, öncelikli faaliyetlerinin listelerini ve Avrupa 2020 stratejisi adına KSS ilkelerini talep etmiştir. Bu talep genel bir tabloda ortak bir anlayışın sağlanması adına iletilmiştir. 2013 yılında ulusal hükümetlerin KSS politikaları ve önlemleri hakkında bilgi alışverişi yapmaları için 7 kez bağımsız değerlendirme (Peer Review) toplantısı düzenlenmiştir. Komisyon, KSS konusunda ulusal eylem planlarının geliştirilmesindeki ilerlemeyi değerlendirmek adına üye devletlere birer anket göndermiştir. Anketlere yapılan geri dönüşlerde 25 üye devletten 24’ü ulusal bir KSS eylem planına sahip olduğunu ve geliştirdiğini beyan etmiştir (www.ec.europa.eu, 2014).

3.1.1.1. AB ve Uluslararası Kurumsal Sosyal Sorumluluk Standartlarına Bağlılık

AB’nin geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran ulus devlet anlayışını değiştirdiğini söylemek mümkündür (Bakan ve Akyol, 2010: 116). Bu kapsamda AB özel önceliğinin Avrupa’nın çıkarlarını ve küresel KSS yaklaşımlarını uyumlu hale getirmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, AB kuruluşlarını aşağıdaki uluslararası kabul görmüş KSS ilkelerine uygun davranmaya ve bunlara uymaya çaba göstermeye davet etmektedir (www.docplayer.net, 2012):

- OECD Çokuluslu İşletmeler için Rehberler

- BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin 10 ilkesi
- BM İş Dünyası ve İnsan Haklarında Yol Gösterici İlkeler
- ILO Üçlü Çokuluslu İşletmeler ve Sosyal Politika İlkeleri Bildirgesi
- ISO 26000 Sosyal Sorumluluk için Kılavuzluk Standardı

Komisyon, Avrupa işletmelerinin bu tür uluslararası KSS ilkeleri ve yönlendirme taahhütlerini izlemektedir. Mart 2013'te 1000'in üzerinde çalışanı bulunan ve rastgele seçilen 200 Avrupa işletmesi arasında yapılan analizde, yukarıda belirtilen ilkelere ne ölçüde uyulduğu araştırılmıştır. Temel bulgu, örnek işletmelerin % 68'inin "Kurumsal Sosyal Sorumluluk" kavramını kullandığını kalanının ise stratejilerinde en az bir uluslararası KSS enstrümanının olduğunu göstermektedir. Komisyon, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri ile ilgili olarak KOBİ'ler için bir insan hakları rehberlik kılavuzu geliştirmiş ve bir tartışma belgesi yayınlamıştır (www.ec.europa.eu, 2014). Önemli bir diğer gelişme ise AB Stratejik Çerçeve ve Demokrasi ve İnsan Hakları Eylem Planı kapsamında AB üyesi ülkelerin BM'nin yol gösterici ilkelerinin uygulanması konusunda ulusal planlar hazırlamasıdır (www.consilium.europa.eu, 2012).

Ayrıca KSS'nin görünürlüğünü artırmak ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmak için aşağıdaki girişimler de gerçekleştirilmiştir (www.dl.dropboxusercontent.com, 2014):

- "İlgili İş Alanlarında KSS üzerine Avrupa Çok Paydaşlı Platformlar" çerçevesinde üç proje başlatılmıştır.
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri (ICT) sektöründeki KSS girişimlerinin eş güdümünü desteklemek ve iyi uygulama paylaşımını kolaylaştırmak için ICT4 Cemiyeti platformu oluşturulmuştur.
- 2013 yılında, işletmeler ve kamu kurumları arasındaki KSS ortaklıklarını teşvik etmek için Avrupa KSS Ödülleri düzenlenmeye başlamıştır.

Bunlara ek olarak KOBİ'lerde KSS'nin uygulanmasını desteklemek için danışmanlık organizasyonları düzenlenmiştir. Etkinlik Haziran 2012'de gerçekleşmiş ve Mart 2013'te KOBİ danışmanları için bir kılavuz yayınlanmıştır (www.ec.europa.eu, 2014).

Avrupa ticaret ağı olan “KSS Avrupa” ile Aralık 2011’de yapılan bir toplantıda, demografik gelişmeler gibi değişen ihtiyaçlara uygun bir iş gücü piyasasının geliştirilmesini sağlamak amacıyla bazı bilgi verici konferanslar düzenlenmiştir; Örneğin, Aralık 2011’de KSS Avrupa ile işbirliği içinde “Sağlıklı Yaşlanma” konulu bir konferans yapılmıştır. Ayrıca zihinsel sağlık teşviki ve zihinsel engelli olmayı önleme programlarının ekonomik potansiyelini araştıran bir çalışma 2013’te tamamlanmış ve sonuçlar; bu tür programların istihdam oranları ve verimlilik üzerinde olumlu etkisinin olduğunu vurgulamıştır (www.ec.europa.health.eu, 2013).

Avrupa Komisyonu bunu desteklemek için Nisan 2013’te Haksız Ticari Uygulamalar (UCP) Direktifinin Uygulanmasına İlişkin Bir İletişim Bildirisi yayınlamıştır. Rapor, direktifin uygulanmasına ilişkin değerlendirmelerde ve gelecekteki eylemler adına öngörülerde bulunmuştur (www.ec.europa.justice.eu, 2013).

3.1.1.2. Üye Devletlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Geliştirilmesinde AB Desteği

AB’nin üye devletlere sağlamayı hedeflediği destek KSS anlayışının hem teoride hem de uygulamada geliştirilmesidir. Bu kapsamda Avrupa Komisyonunun “Kamu İhale Kriterlerinin Revizyonu” önerisi parlamento ve konsey tarafından onaylanmıştır. Öneri, sosyal ve çevresel kriterlere ilişkin yeni hükümler ile KOBİ’lerin kamu alımları yoluyla piyasaya erişimini içermektedir (www.ec.europa.internal.eu, 2012). Komisyon, 2012 yılında perakende yatırım ürünleri için KSS bilgileri ile ilgili yasal düzenleme önerilerini kabul ederek sosyal açıdan sorumlu yatırımlar için ödül mekanizmasını da kapsayan farkındalığı artırmayı hedeflemiştir. Komisyon ayrıca 2013 Şubat ayında sosyal ve çevresel açıdan sorumlu yatırımlarla ilgili kapasite oluşturmaya yönelik bir proje finanse etmiştir (www.ec.europa.enterprise.eu, 2013).

Sosyal ve çevresel bilgilerin beyan edilmesi işletmelerin KSS’ye olan dikkatini güçlendirmek adına öncelikli bir alan olarak göze çarpmaktadır. Nisan 2014’te mevcut mevzuatı değiştiren bir direktif Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edildi (www.ec.europa.internal.eu, 2014). Bu direktif bazı büyük şirketlerde finansal olmayan ve çeşitlilik gösteren bilgilerin beyan edilmesine yönelik gerçekleşmiştir (www.ec.europa.environment.eu, 2014).

Komisyon, üye devletlerde KSS'ye duyarlı davranışı yaygınlaştırmak için eğitim, öğretim ve araştırma alanlarında KSS'yi teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda “AB Hayat Boyu Öğrenme Programı” ve “Gençlik Programı” gibi uygulamalar maddi olarak desteklenmiştir. Eylül 2012’de gençlik, girişimcilik, gönüllülük esası ve KSS konularında bir seminer düzenlenmiştir. Bu seminer gönüllü çalışma deneyimlerinin gençlerin istihdam edilebilirliğini artırdığını ve gençler arasındaki gönüllü çalışmaların teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Gençlik Programı kapsamında Avrupa’da KSS ve PARTNERSHIP 2020 girişimi başlatılmıştır (www.eacea.ec.europa.eu, 2013). Ek olarak komisyon, KSS’nin etkisini ölçmek için araçlar geliştirmeyi amaçlayan “KSS’nin Etki Ölçümü ve Performans Analizi” üzerine bir araştırma projesi finanse etmiştir (www.csr-impact.eu, 2014).

3.1.1.3. Üye Olmayan Devletlerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Geliştirilmesinde AB Desteği

AB, Avrupa’daki uluslararası iş geliştirme fırsatları açısından üçüncü ülkeler ve bölgelerdeki KSS gelişimine önem vermektedir (www.trade.ec.europa.eu, 2012). Komisyon, KSS bildirilerinin kullanımını teşvik etmek ve sorumlu iş davranışını sağlamak için ticaret, büyüme, kalkınma ile ilgili bir tebliğ ve AB kalkınmasında sosyal korumayla ilgili bir bildirimi kabul etmiştir (www.consilium.europa.eu, 2012). Üçüncü ülkelerdeki sendikaların ve sosyal diyalogun gelişimi, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Eylem Programları tarafından desteklenmektedir (www.eidhr.eu, 2012). Komisyon, BM düzeyinde 2015 sonrası kalkınma hedeflerine paralel olarak özel sektördeki KSS’yi desteklemektedir. Bu bağlamda Mayıs 2014’te gelişmekte olan ülkelere kapsayıcı ve sürdürülebilir büyümeyi artırmada özel sektörün rolünün güçlendirilmesi ile ilgili bir bildiri yayınlamıştır (www.ec.europa.eu, 2015).

İstihdam büroları, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) şirketleri ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından yayınlanan sektör rehberleri, AB Üye Devletleri dışındaki ülkelere faaliyet gösteren şirketlere de uygulanabilmektedir. Bu kılavuzlar her endüstride ve günlük iş faaliyetlerinde insan haklarına saygı göstermek için KSS’nin nasıl uygulanacağına dair adım adım rehberlik eden pratik tavsiyeler sunmaktadır. Buna ek olarak, KOBİ’ler için rehberlik materyali ve el kitabı üye devletler dışındaki

ülkelerde faaliyet gösteren KOBİ'ler için geniş bir görüş sağlamaktadır (www.ihrb.org, 2015).

3.1.2. Ulusal Kurumsal Sosyal Sorumluluk Öncelikleri

KSS öncelikleri ve tedbirleri ile ilgili ulusal bir belgenin hazırlanıp hazırlanmadığı veya taslak haline getirilip getirilmediğine bakılmaksızın, tüm AB üye devletlerinin KSS bayrağı altında bir araya getirilebilecek ilgili inisiyatifleri bulunmaktadır. Bu nedenle KSS veya İş Dünyası ve İnsan Hakları üzerine resmi bir eylem planının olmamasına veya üye devletler düzeyinde KSS politikasının geliştirilmesine ilişkin önemli farklılıklar olmasına rağmen KSS faaliyetlerinin eksik olduğunu söylemek mümkün değildir. Her bir AB üye ülkesinde KSS girişimlerinin geliştirilmesi, öncelik belirleme hakkında bir fikir edinmeye yardımcı olabilecek bir dizi kültürel, ekonomik, kurumsal ve politik faktörler tarafından şekillendirilmiştir. Bu kapsamda ulusal KSS önceliklerini ve yaklaşımlarını şekillendiren bağlamsal faktörler ortaya çıkmaktadır (Visser ve Tolhurst, 2017: 13).

3.1.2.1. Ulusal Kurumsal Sosyal Sorumluluk Önceliklerini Şekillendiren Bağlamsal Faktörler

KSS politikasıyla ilişkili ulusal önceliğin belirlenmesi, bir takım birbiriyle ilişkili faktörlerin etkisindedir. Bunlar (www.ec.europa.eu, 2014):

- Ekonomik / sektörel yapı (ör. KOBİ'lerin veya mikro şirketlerin baskınlığı, belirtilmiş olan şirketlerin yaygınlığı, uluslararası ticarete maruz kalma vb.),
- Ekonomik kalkınma / krizin etkisi,
- Paydaş katılımının kurumsallaştırılma seviyesi,
- KSS farkındalığı seviyesi,
- KSS'nin geçerli tanımı,
- Mevcut politika ve düzenleyici çerçeve,
- Politika oluşturma yapısıdır. (merkezi-bölgesel ve yerel sorumluluklar).

Ülkelerin KSS yaklaşım ve faaliyetlerini şekillendirmesindeki kritik faktörlerden biri ekonomilerinin yapısıdır. Örneğin, dış ticarete yüksek düzeyde maruz kalma ve karmaşık tedarik zincirlerine sahip çok sayıda yerli şirketin varlığı “daha olgun” KSS

politikalarını işaret etmektedir. Bununla bağlantılı olarak kaynakların sorumlu yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik de önemlidir. Küresel tedarik zincirlerine maruz kalmanın yanı sıra çokuluslu şirketlerin sayısı ve KOBİ'ler gibi mikro ekonomilerin payı da KSS yaklaşımlarını etkilemektedir. Buna karşın KSS yaklaşımları için yalnızca iç ekonominin stratejileri yeterli değildir. Aynı zamanda paydaş katılım düzeyi de politikaların belirlenmesinde rol oynamaktadır (Matten ve Moon, 2008: 419). İşletmelerin çoğunluğunun mikro şirketler olduğu ülkelerde örgütlenme olanağı kısıtlanabileceğinden etkili paydaş katılımının sağlanması daha zor olabilir. Buna karşın KOBİ'lerin ve mikro şirketlerin KSS meseleleri hakkında daha az farkındalığa sahip olduklarını varsaymak doğru bir yaklaşım değildir. Williamson vd. (2006: 321)'e göre bu tür işletmeler yerel topluluklarla olan yakın ilişkileri sayesinde KSS girişimlerini kabul ederler ve yerel bağlamda toplumsal sorumluluk bilincinin artmasına neden olurlar.

Efektif paydaş katılımı, KSS yaklaşımlarının geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu durum, KSS politikaları konusunda daha uzun soluklu geçmişe sahip olan ülkelerde daha gelişmiş ve kurumsallaşmış iken, bu konuda çaba sarf etmeye başlamış ülkelerde ise sürdürülebilir gelişim amacının bir parçası ve odağıdır (Du vd., 2011: 11). Bu kapsamda birçok ülke KSS konusunda paydaşların diyalogunu teşvik etmek için özel kurumlar kurmuştur. Avrupa'daki bazı ülkelerde ulusal stratejilerin veya eylem planlarının gelişimini bildirmek adına geçici faaliyetler yapılırken, Fransa gibi diğer örneklerde ulusal KSS platformları mevcuttur ve KSS konularında devam eden diyalog kalıcı bir statü ile teşvik edilmektedir (Chauvey vd., 2015: 791). KSS yaklaşımlarını etkileyen ekonomik yapı ile ilgili bir diğer önemli faktör, tamamen veya devlete ait şirketlerin mevcudiyetidir. Genellikle İskandinav ülkelerinde yaygın olan bu şirketlerin sosyal ve çevresel sorumluluğu tamamen veya çoğunlukla özel sektöre ait işletmelerden farklı bir standarttır.

KSS'nin kültürel, siyasi ve örgütsel farkındalığının düşük olduğu ülkelerde ilgili politikalar ve yaklaşımlar ortaya çıkmaya başladığında, odak noktası genellikle bilinçlendirme faaliyetleri ve paydaş katılımını arttırmaya yöneliktir. Küresel pazarlara daha az maruz kalan ve ekonomik krizden etkilenen ülkelerde özellikle genç ve dezavantajlı insanlar için istihdam olanaklarının desteklenmesi, sosyal dengenin

sağlanması gibi politikalara ağırlık verilmektedir. Ayrıca bağımsız değerlendirme ve raporlar göstermiştir ki; KSS politikaları, sosyal hizmetler ve istihdam bakanlıklarından ekonomi ve ticaret bakanlıklarına kadar kilit bir rol üstlenmektedir. Ülkelerde KSS politikalarını uygulamak için kullanılan araçlar ise KSS'nin ne ölçüde yasal ne ölçüde gönüllü bir faaliyet olarak görüldüğünü göstermektedir. Örneğin, işletmelerin sorumluluğunu daha fazla vurgulayan ülkelerde KSS raporlama gereksinimleriyle ilgili olarak yasal yaklaşımlar daha yaygındır (www.ec.europa.eu, 2014).

Son olarak, ulusal ve bölgesel yönetim yapıları da KSS yaklaşımlarını etkilemektedir. Daha merkezi yapılanmış yönetimler öncelikle bu düzeyde politikalar geliştirirken, bölgesel yönetime dönüşmüş ülkelerde birbirinden farklı politikalara rastlanabilmektedir. Bu durumun bölgelerde geliştirilen farklı yaklaşımlara yol açmasının yanında eş öğrenme ve çapraz gelişim (cross fertilisation) gibi uygulama fırsatları sağladığı da bir gerçektir (Lock ve Seele, 2016: 193).

3.1.2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İnsan Hakları Üzerine Ulusal Eylem Planları

KSS Ulusal Eylem Planına (UEP) sahip olan ülkeler; Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çekya, Almanya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, İtalya, Litvanya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallıktır. KSS UEP'leri üzerinde çalışma ve güncellemeler yapan ülkeler; Avusturya, İrlanda, Macaristan, Malta, İspanya, Hırvatistan, Yunanistan, Letonya, Portekiz, Romanya, Slovenya ve Slovakya'dır. Resmi anlamda KSS UEP'ine sahip olmayan ülke ise Lüksemburg'dur 2014 yılının Haziran ayında 15 üye devlet mevcut KSS konularına yönelik Ulusal Eylem Planları (UEP) hazırlamıştır. Bazı ülkelerde bunlar önceki stratejilerden gelen takip planları iken diğerlerindeki belgeler ilk planı veya politika belgesini oluşturmaktaydı. Bu ülkelerden beşi, UEP'lerini ulusal parlamentolarında tamamlanmaya ve/veya tartışmaya açmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 14). Buna karşın KSS'ye yönelik bir UEP'in olmaması herhangi bir KSS girişiminin bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

İş Dünyası ve İnsan Hakları Eylem Planlarına bakıldığında bu eylem planlarının geliştirilmesiyle ilgili faaliyetler daha az düzeydedir. Şu ana kadar Birleşik Krallık, Hollanda, İtalya ve Danimarka, İş Dünyası ve İnsan Hakları konusunda UEP'ler yayınlamıştır (www.ec.europa.enterprise.eu, 2014). (Ayrıca İspanya ve Finlandiya,

sırasıyla Kasım 2013 ve Nisan 2014’te UEP taslaklarını bu alanda yayınlamıştır. Buna ek olarak Belçika, Fransa, Almanya, Portekiz ve İsveç bu alandaki ayrı bir eylem planı geliştirme niyetinde olduklarını belirtmişlerdir. Çekya ve Malta, belirli bir eylem planı geliştirmek yerine İş ve İnsan Haklarını KSS UEP’ine dahil etme eğilimindedir (www.business-humanrights.org, 2014). KSS UEP’lerinde olduğu gibi İş ve İnsan Haklarına yönelik bir UEP’in olmaması bu kapsamda faaliyet gösterilmediği anlamına gelmemektedir.

3.1.2.3. Ortak Kurumsal Sosyal Sorumluluk Öncelikleri

Çoğu AB üye devletinin KSS önceliklerini belirlemesinde birçok ortak nokta bulunmaktadır. Bu öncelikler aşağıdaki gibi özetlenebilir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 15):

- Uluslararası standartların geliştirilmesi göz önüne alındığında, birçok üye devlet, bu tür küresel KSS yaklaşımlarını ulusal politika çerçeveleri dahilinde entegre etme, yaygınlaştırma veya şekillendirmeyi amaçlayan girişimlere sahiptir.
- İş dünyası, insan hakları ve sorumlu tedarik zinciri yönetimine olan ilgi artmakta ve birçok UEP için bir odak noktası olmaktadır.
- KOBİ’lerin çoğunun AB üyesi ülkelerin ekonomilerindeki önemi, KOBİ yaklaşımlarını geliştirmede ve KOBİ’leri destekleme önlemlerine verilen önceliğe yansımaktadır.
- Sosyal kapsama alanına yönelik toplum ve istihdam politikaları, AB 2020 stratejisinin bir gereğidir ve ekonomik krizden şiddetle etkilenen birçok üye devlette özellikle ele alınmaktadır.
- Sorumluluk bilinciyle üretilen ürünler ve tüketici talebi ilişkisinde KSS stratejisi kritik öneme sahiptir. Bu nedenle tüketici farkındalığının ve mevcut pek çok projenin iş dünyasının gündemindedir.
- Birçok ülke, toplum ve istihdam politikası ya da çevresel sürdürülebilirlik alanında olduğu gibi, KSS’nin çeşitli yönlerini teşvik etmek için kamu ihale stratejileri yoluyla sağlanan güçlü teşviği benimsemiş durumdadır. Bu nedenle birçok kamu idaresi, sürdürülebilir kamu ihaleleri için araç kitleri geliştirmektedir. Bu gelişme, AB tedarik direktiflerinin gözden geçirilmesi ve

kamu alımlarında sosyal hükümlerin kullanımı ile ilgili rehberlik bağlamında da görülebilmektedir.

- Finansal kriz de dahil olmak üzere son zamanlarda ön plana çıkan KSS, bazı üye devletler ve bu alandaki politikaları güçlendiren şirketler için yatırım olarak görülmektedir.
- Geçmiş kamu politikaları KSS konusunda sınırlı bir tablo çizmesine rağmen, mali raporlama yükümlülükleri ve yolsuzlukla mücadele politikaları da KSS ile ilişkili olduğundan bu konulara odaklanma eğilimi vardır.
- Ayrıca iklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik, KSS gündeminde önemli konu maddeleri olmaya devam etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak birçok üye devlet, daha büyük şirketlerin KSS performansını rapor etmesini zorunlu kılarak AB düzeyinde de raporlama ve vurgulamayı güçlendirecek girişimler de bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşlar/müşteriler arasında farkındalık oluşturma yanında, işletme yöneticileri için müfredat geliştirilmesi ve KSS farkındalığının yetersiz olduğuna dair bir algı vardır. Haliyle okullar ve üniversiteler, hükümetler ile işbirliği yaparak bu konuyla ilgili çaba harcamaktadır (Habek ve Wolniak, 2016: 407).

3.1.3. Küresel Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları ile Uyum

Son yıllarda uluslararası kuruluşlar tarafından çeşitli uluslararası yönergeler geliştirilmiştir. Bu doğrultudaki kılavuzlar, hükümetleri, işletmeleri ve diğer organizasyonları etkili KSS uygulamaları konusunda bilgilendirirken yaygın olarak kabul edilen standartları da tek çatı altında toplamayı hedeflemiştir. Kılavuzlar araştırma, paydaş, uzman girdisi, en iyi uygulama ve ulusal hükümetlerle istişareden elde edilen kanıtlara dayanmaktadır. Bu nedenle KSS ile ilgili bu standartlar ticari uygulamalarda “altın standart” olarak düşünülebilmektedir. Bazı ülkeler UEP’lerinin ve diğer politikalarının bu uluslararası kabul görmüş yönergeler ile nasıl uyumlu hale getirildiğini özellikle beyan etmiştir. Bu ülkeler, ilkeleri ve standartları daha da netleştirirken diğer ülkeler politikalarını geliştirme konusunda bu yönergelerden ilham almasına karşın net bir tablo çizme konusunda bazı sıkıntılar yaşayabilmektedir. Açık bir şekilde görülmektedir ki; bu ilkeler ve yönergeleri yürürlüğe koymaya yönelik yaklaşımlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu durum, ilgili kuralların

farkındalığının artırılması, yürürlüğe girmesi ya da AB üyesi devletlerin bu ilkelere olan bağlılığının ne ölçüde uygun olduğunu değerlendirmeleri adına fırsat olabilir. İyi bir zemine kurulmuş KSS geleneğine sahip olan ülkeler bu tavsiyeleri iyi uygulama için bir kıyas olarak kullanıp geleceğe yönelik olası anlaşmazlıkları gidermek veya yüksek riskli sektörlere spesifik destek sağlama adına kullanabilmektedir. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında değinilen Hollanda sektörü risk analizi bunun ilginç bir örneğidir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 16).

3.1.3.1. Çok Uluslu İşletmeler İçin OECD Kılavuzu, Kılavuzların Desteklenmesi ve Farkındalığı

Çokuluslu İşletmeler için OECD kılavuzu, OECD Uluslararası Yatırım ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesine (MNEs) eklenmiştir. Bunlar, beyannameye bağlı olarak faaliyet gösteren çok uluslu şirketler için sorumlu iş yapma ilkelerine ve standartlarına ilişkin önerilerdir. OECD kılavuz ilkeleri ilk olarak 1976'da kabul edilirken o zamandan beri ekonomik peyzaj ve ticaret uygulamalarında meydana gelen değişiklikleri yansıtmak için birkaç kez güncellenmiştir (Cernic, 2008: 83).

OECD Kuralları çok uluslu şirketler için temel standartları ortaya koymaktadır. Bunlar aşağıdakileri temel ilkeleri kapsamaktadır (Morgera, 2011: 173):

- Tedarik zinciri yönetiminde sosyal sorumluluk taşıyan davranışların özendirilmesi
- Sosyal ve çevresel performans, davranış kurallarının uyumu ve paydaşlarla ilişkiler konusundaki bilgilerin şeffaflaştırılması
- İnsan haklarına saygı
- Temel kişisel ve toplu işçi haklarına saygı
- Çevrenin korunması ile halk sağlığı ve güvenliği
- Yolsuzlukla mücadele
- Tüketici sağlığına ve güvenliğine saygı
- Fikri mülkiyet haklarının korunması kapsamında bilginin ve bilimin aktarılması ve yaygınlaştırılması
- Rekabet karşıtı uygulamaların önlenmesi

UEP'lerin kurulmasına ek olarak AB genelindeki hükümetler, ülkelerinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketleri OECD kurallarına uymaya teşvik etmektedir. İtalya'da OECD Yolsuzlukla Mücadele Girişimi, mevzuatta uygun standartların benimsenmesi ve uyumlaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İsveç ve İngiltere gibi bazı ülkeler ulusal işletmelerinin bu rehberlere entegrasyonunu yakından takip etmektedir. Hollanda hükümeti ise uluslararası yönergelerin uyarlanması kapsamında risk sektörlerine yerel desteğin sağlanması adına sektör risk analizi yapmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 17). Aşağıda bu tür risk analizlerine örnek olabilecek "Hollanda Sektör Risk Analizi" uygulaması ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 1 - Hollanda Sektör Risk Analizi

2014 yazında Hollanda hükümeti, tüm Hollanda ekonomisi için (BM İş Dünyası ve İnsan Haklarında Yol Gösterici İlkeleri uyarınca) kapsamlı bir Sektör Risk Analizi uygulamıştır. Sektör Risk Analizinin amacı, Hollanda'daki işletmelerin üretimle ilgili sosyal ve çevresel risklerini tespit ederek bu riskleri proaktif olarak azaltmaktır. OECD'nin Çokuluslu İşletmelere Yönelik Kılavuzları, bu analiz için bir çıkış noktası olarak kullanılmıştır. Analizlerle, Hollanda işletmelerinin kendi sektörlerindeki KSS konularına odaklanması ve teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Sektör risk analizi, şirketlerin belirli ülkelerle ticari ilişkilerinin yasaklanmasından ziyade şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki koşulların gelişimine olumlu katkıda bulunmasını ve dolayısıyla iş ilişkisine değer katmasını sağlamayı hedeflemektedir. İşletmeler ve sivil topluma, ilgili yüksek riskli sektörlerin belirlenmesinde söz hakkı tanınması kapsayıcılığı ve yöneticiliği vurgulamaktadır. Ayrıca Hollanda hükümeti analiz için birçok danışman görevlendirmiştir. Bazı sektörlerin belirlenmesinden sonra seçilen iş sektörleriyle etkileşime girilmiştir. Bu etkileşim sonucunda Kamu-Özel KSS düzenlemeleri ve KSS sözleşmelerinin netleştirilmesi amaçlanmıştır (www.rijksoverheid.nl, 2014).

Birçok AB üye devleti OECD Kuralları ile ilgili olarak bilinçlendirme ve yaygınlaştırma faaliyetlerinde bulunmuştur. Farkındalığın artırılması yerel olarak çeşitli şekillerde gerçekleştirilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 18):

- Elektronik ortamda web siteleri veya bilgi portalları aracılığıyla açık erişim sağlanarak yaygınlaştırma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.
- Bilginin yaygınlaştırılması, mesajların iletilmesi ve bu mesajların uygulandığından emin olmak veya destek olmak için eğitim girişimlerinde bulunmaktadır.
- KSS ilkelerine yönelik ticari tutumların araştırılması veya uluslararası ilkelerin geliştirilmesi takip edilmektedir.
- Ulusal İrtibat Noktaları ile bilginin geniş bir kitleye yayılmasını hedeflenmekte ve çok paydaşlı yaklaşımlar teşvik edilmektedir.

3.1.3.2. Ulusal İrtibat Noktaları

OECD yönergelerine uyan hükümetler, Ulusal İrtibat Noktalarını (UİN) kurmakla yükümlüdürler. UİN'lerin başlıca rolü, ilerleme faaliyetleri üstlenerek problemlerle ilgilenmek ve belirli durumlarda rehber uyulmadığını iddia ettikleri konuların çözümüne katkıda bulunarak kılavuz etkinliğini ilerletmektir. Birçok AB üye devleti UİN'lere sahiptir (Gordon, 2001: 9).

3.1.3.3. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (BMKİS) on ilke içerirken şirketlere aşağıdaki alanlarda bir dizi temel değer benimsemelerini önermektedir (UNG Compact, 2014):

İnsan Hakları

- İlke 1: İşletmeler, uluslararası alanda beyan edilen insan haklarının korunmasını desteklemeli ve onlara saygı göstermelidir.
- İlke 2: İşletmeler, insan hakları ihlallerinde suç ortağı olmadığından emin olmalıdır.

Çalışma ve İş

- İlke 3: İşletmeler, örgütlenme özgürlüğünü ve toplu pazarlık hakkını etkili bir şekilde kabul etmelidirler.
- İlke 4: İşletmeler, her çeşit zorla çalıştırmayı ortadan kaldırılmalıdır.

- İlke 5: Çocuk işçiliği kaldırılmalı ve önleyici mekanizmalar kurulmalıdır.
- İlke 6: İstihdama ilişkin ayrımcılık ortadan kaldırılmalıdır.

Çevre

- İlke 7: İşletmeler, çevre sorunlarına karşı ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemelidir.
- İlke 8: Çevresel sorumluluğu daha öteye taşıma adına girişimlerde bulunulmalıdır.
- İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının teşvik edilmelidir.

Yolsuzlukla Mücadele

- İlke 10: İşletmeler işkence ve rüşvet de dahil olmak üzere her türlü yolsuzluğa karşı mekanizmalar geliştirmelidir.

Finlandiya, Almanya, İtalya, Letonya, Litvanya, İsveç gibi birçok üye devlet, BM Küresel İlkeler Sözleşmesinin geliştirdiği standartlar ve araçlar ile eğitim girişimlerinde bulunurken ulusal şirketleri bu ilkeleri benimsemeye teşvik etmektedir.

3.1.3.4. BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri

BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri (UNGP), BM tarafından 2011 yılında kabul edilmiştir ve aşağıdakilerin tanınması üzerinedir (www.ohchr.org, 2011):

- Devletler, insan hakları ile temel özgürlüklere saygı gösterme ve koruma yükümlülüklerini yerine getirmek;
- İşletmeler, toplumsal rolünün bilincinde olup yürürlükteki tüm kanunlara uymalı ve insan haklarına saygı göstermek zorundadır.

BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, devletin insan haklarını korumak ve insan haklarına saygı göstermek için kurumsal sorumluluk üstlenmesini sağlayan temel ilkeleri ifade etmektedir. AB üye devletleri, iş ve insan hakları ile ilgili ulusal eylem planlarının formüle edilmesi yoluyla Birleşmiş Milletler sözleşmelerine bağlılıklarını göstermektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 19).

3.1.3.5. ISO 26000 ve Küresel Raporlama Girişimi

ISO 26000, 2010 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu tarafından ortaya konulan ve tüm organizasyonlar için geliştirilen sosyal sorumluluk standardıdır. ISO, tutarlılığı sağlamak adına ILO, Küresel İlkeler Sözleşmesi, Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative) ve OECD ile özel anlaşmalar yapmıştır. ISO kılavuzu, şirketlerin faaliyetlerini organize edebilmeleri için bir yapı sağlamaktadır (Castka ve Balzarova, 2007: 741). Almanya ve İtalya gibi bazı ülkelerde ISO 26000 ile uyumlu olmak isteyen şirketler için ulusal rehberlik araçları geliştirmiştir. Ayrıca İskandinav ülkelerinde de devlete ait işletmelerin ISO 26000 ile uyumlu hale getirilmesi ve bu ilkelerin yaygınlaştırılması adına kapsamlı faaliyetler bulunmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 19).

3.2. AB’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulama Alanları

AB’nin Kurumsal Sosyal Sorumluluğa dair uygulama alanları geniş olmakla birlikte genel olarak insan hakları ve sorumlu tedarik zinciri yönetimi, KOBİ’lerde KSS, sosyal politikalar ve istihdam, tüketici farkındalığı ve sorumlu girişimcilik, KSS raporlaması, eğitimde KSS, sürdürülebilir kamu ihale ve alımları, sosyal olarak sorumlu yatırımlar, mali yükümlülük, yolsuzlukla mücadele ve iklim değişikliğinin önlenmesi olarak özetlenebilmektedir.

3.2.1. İnsan Hakları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi (STZY)

AB komisyonu için KSS’nin önemli bir alanı özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetlerle ilgili olarak şirketlerin tedarik zincirlerini sorumlu bir şekilde nasıl yönettikleri konusudur. Bu tedarikçilerinin veya yan kuruluşların sorumluluk alanları genel manada iş hakları, işyerindeki sağlık-güvenlik garantisi, çocuk veya zorla çalıştırma yasağı ve yerel topluluklardaki vatandaşlara saygı gibi temel haklara saygı göstermeyi içermektedir. Ayrıca Avrupa Komisyonu Tedarik Zinciri Yönetiminde KSS kapsamında çocuk işçiliğinin önlenmesi, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık garantisi, yeterli yaşam standardının sağlanması ve desteklenmesi, haksız fiyatlamanın önlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin sağlanması gibi konuları vurgulamaktadır. Ulusal hükümetler ise bu konuları çeşitli şekillerde ele alabilmektedir; bunlar KSS veya İş Dünyası ve İnsan Hakları ile ilgili UEP’lerde detaylandırılabilir. Tüm üye ülkeler, kendi

UEP'lerinde gelecekteki eylemleri konusunda net bir profil çizmemesine rağmen mevcut yaklaşımlarını geliştirme eğilimindedirler. Ayrıca temel uluslararası standartlar açıkça belirtilmese dahi neredeyse tüm AB ülkelerinde uygulanmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 20).

3.2.1.1. Yapılar ve Kurumlar

Birçok AB ülkesi kendi UEP'lerinde Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimine (STZY) bağlılık göstermiştir. Diğer ülkeler ise bu uluslararası rehberliğin ulusal anlamda benimsenmesine ve güncellenmesine yönelik bir süreç sürdürmektedir. Portekiz ve İtalya gibi ülkelerin yanı sıra farklı hükümet birimleri ya da bakanlıklar da insan hakları ve STZY'ye yönelik uygulamalarda bulunmaktadır. Güney Kıbrıs'ta, Çocuk Hakları Komiseri ve Biyoetik Komitesinin kurulmuş olması STZY'nin özel yönlerine odaklanıldığının göstergesidir. İsveç'te Eşitlik Ombudsmanı ise işçilere eşit hak ve fırsatlar sağlamak için faaliyet göstermektedir. Ombudsman, insan hakları konularında dikkat çekmek ve bunlarla ilgilenmekle yükümlüdür. Ayrıca insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanında yeni araştırmalar ve uluslararası gelişmeler hakkında raporlama gibi özel bir sorumluluğu da bulunmaktadır. Fransa'ya bakıldığında Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonunun (CNCDH), 2007'den beri Hükümet ve Parlamento'ya tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 21). Ayrıca Danimarka hükümeti, çok uluslu işletmeler ve insan hakları için OECD yönergelerini ihlal eden ulusal şirketlerin soruşturulması sağlamak adına, 2012 yılında "Sorumluluk Sahibi İşletme Davranışı – Arbuluculuk ve Şikayet Kabul Kurumu" için çerçeve oluşturan bir yasa kabul etmiştir (www.mn GUIDELINES.OECD.ORG, 2012).

3.2.1.2. Ortaklık Geliştirme

Birçok Avrupa ülkesi için üçüncü ve gelişmekte olan ülkeler ile ortaklık geliştirme STZY'yi destekleme faaliyetidir. Bu uygulamalar hem hükümet hem de işletme odaklı KSS ortaklıkları aracılığıyla yapılmaktadır. Bazı ülkeler uluslararası ticarete KSS'yi desteklemek için konferanslar (örneğin Danimarka) veya elçilikler (örneğin İsveç) ile bağlantı kurarak bunu yönlendirmişlerdir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 22). Bu kapsamda "Finlandiya İş Ortaklığı Programı" aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 2 - Finlandiya İş Ortaklığı Programı

Fin şirketlerinin uluslararası pazarlara ve büyümekte olan ekonomilere katılımı, sosyal sorumluluğun önemini artırmaktadır. Bu açıdan Finlandiya geliştirmekte olan ülkelerde ticari projeler yürüten özel sektör şirketlerinde sorumlu iş geliştirme konusunda kararlıdır. Finlandiya hükümeti bunu desteklemek için sorumlu iş davranışları doğrultusunda gelecek vaat eden projelere mali katkı sağlamaktadır. Finnfund (Finlandiya Sanayi İşbirliği Fonu), geliştirmekte olan ülkelerde ve Rusya'da sorumlu 1980 yılından beri uzun vadeli risk sermayesi sağlayan ve devlet tarafından kurulmuş bir kalkınma finansmanı şirketidir. Finnfund projeleri çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi, insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmek ve bu yükümlülüklerini geliştirmek için önemli bir rol oynamasının yanında hedef ülkelerde olumlu etkiler oluşturma amacına odaklanmıştır. Finnfund'un bir diğer önemli amacı ise insan haklarını Finlandiya kalkınma projelerine entegre etmektir. Finlandiya devleti özel olarak kalkınma projelerine yatırım yapmakla birlikte sorumlu işi geliştirmek için işbirliği yapmaktadır (www.finnfund.fi, 2018).

3.2.1.3. Destek Araçları ve Bilgi Sağlama

STZY aracılığıyla insan haklarına saygı gösterilmesinin önemi ve farkındalık oluşturma gibi konular pek çok ülke hükümetlerince desteklenmektedir. Bunlar, işletmelerin insan hakları konularına (Portekiz) yönelik çabalarına destek verilmesi, insan hakları ve şirketler (Finlandiya) etrafında küresel rehberliğin uygulanmasının desteklenmesi ve araçlar vasıtasıyla (İsveç) işletmelerin sürdürülebilirlik önlemleri hakkında kendi değerlendirmelerini yapmalarının desteklenmesi olarak özetlenebilir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 22).

3.2.1.4. Mevzuat

Tüm AB ülkeleri, temel insan haklarını koruma ve ayrımcılığın önlenmesi için yasal düzenlemelere sahiptir. Bu doğrultuda bazı üye ülkeler, insan hakları çalışmalarını KSS kapsamında yürütmenin yanında uygulama safhası için de yasal adımlar atmaktadır. İtalya ve İsveç'te ayrımcılık çeşitlerini önlemek adına yasal girişimler mevcutken Hollanda da işletmelerce talep edilen fonlar için KSS'ye bağlı olduklarını kanıtlayan belgelerin beyan edilmesi yasallaştırılmıştır. Ayrıca işletmelerde internet

kullanım özgürlüğünün sağlanması ve KSS yaklaşımlarının geliştirilmesi çoğu AB ülkesinin mevzuatlarında mevcuttur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 22).

3.2.2. KOBİ'lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Avrupa'daki işletmelerin %95 gibi büyük bir çoğunluğunun KOBİ'ler ve mikro işletmeler olduğu bilinmektedir. KOBİ'ler AB'deki işletmelerin oluşturduğu toplam katma değerin yarıdan fazlasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle daha sürdürülebilir ve sosyal açıdan sorumlu KOBİ uygulamalarına geçişin Avrupa'nın toplum, ekonomi ve çevre üzerinde oluşturacağı etki potansiyel olarak önemlidir. Bunların yanında KOBİ'lerin KSS ile etkileşimini engelleyen çeşitli problemler de mevcuttur. Bunlar (www.su.diva-portal.org, 2010):

- Paydaş katılımının sağlanamaması
- KSS anlayışı eksikliği
- KSS uygulamalarına ilişkin maliyetlerin zarar olarak algılanması
- KSS anlayışı için eğitim veya kaynak yetersizliği
- KSS anlayışının mevcudiyetine rağmen raporlama eksikliğidir.

Bununla birlikte birçok KOBİ, KSS faaliyetlerini hayata geçirmek için belirli bir ilerleme kaydetmiştir. KOBİ'lerin büyük bölümü KSS'yi bir fırsat görmekte ve bu kapsamda faaliyet geliştirmektedir. KOBİ'ler büyük şirketlerle kıyaslandığında daha küçük yönetim yapıları olduğu için mevcut uygulamalarını ya da işleyişlerini çok daha hızlı değiştirebilmektedir. Böylece bu değişikliklerin etkisi daha kolay fark edilmektedir. AB için değişimin bu denli hızla farkedildiği KOBİ'lere odaklanmak KSS'nin güvenilirliğini ve görünürliğini artırmak için bir fırsattır ve AB bu doğrultuda adımlar atmaktadır. Ayrıca KOBİ'lerin kendi yerel topluluklarına karşı sorumluluklarının farkında olması KSS uygulamaları için önemli bir avantaj olarak görülmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 23).

3.2.2.1. Bilgi Aktarımı ve İyi Uygulamaların Yaygınlaştırılması

KOBİ ve KSS ilişkisi ile ilgili temel sorunlardan biri, işletmelerinin KSS'nin faydaları hakkındaki bilgi eksikliğidir. Bu gerçekleri işletmelere iletmek pek çok AB ülkesi için ortak bir amaçtır. Bu kapsamda üye devletler uzmanlar vasıtasıyla KOBİ'lerdeki KSS gelişimini desteklemektedir. Bu desteğin zorluklarından biri

KSS'nin yararları hakkında bilgi edinmek isteyen KOBİ sayısının çokluğudur. Belçika ve Yunanistan'da, KOBİ'ler arasındaki bilgi alışverişi KOBİ temsilcileri vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu bilgi alışverişi ile yerel iş ağları da hedeflenmektedir. İngiltere ise KSS ile ilgili sektörel konseyler yoluyla bilgi aktarımını sağlamaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 24).

3.2.2.2. Eğitim

Bazı AB üye devletleri KOBİ'lerin KSS'nin yararları hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri adına eğitim programları geliştirmiştir. Bu doğrultuda Güney Kıbrıs'ta KSS faaliyetlerinin nasıl uygulanacağı ve nasıl raporlanacağına dair eğitim programları mevcuttur. Ayrıca Hollanda bu konu hakkında çevrimiçi eğitimler gerçekleştirirken, Danimarka uluslararası standartlara uyum ile ilgili faaliyetler geliştirmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 25). “Danimarka KOBİ'ler İçin Sorumlu İş Yapma Konusunda Kurs ve Rehberlik” uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 3 - Danimarka KOBİ'ler İçin Sorumlu İş Yapma Konusunda Kurs ve Rehberlik

Danimarka hükümeti, çeşitli araçlar yoluyla KOBİ'lerde KSS'nin geliştirilmesine destek vermektedir. Bu doğrultuda Bölgesel İş Geliştirme Merkezleri (Væksthusene) KOBİ'lerde KSS gelişimini desteklemektedir. Bölgesel merkezler, KSS'nin uygulanması da dahil olmak üzere bölgesel ve yerel iş geliştirmeye destek hizmetleri sunmak için kurulmuştur. Ayrıca Danimarka İş İdaresi, bölgesel ağlar ve ticaret örgütleriyle işbirliği içinde seminer ve atölye çalışmaları düzenleyerek KOBİ'lerin KSS kapsamında faaliyet göstermesini desteklemektedir (www.csrgov.dk, 2013).

3.2.2.3. Öz Değerlendirme

Devletin KSS faaliyetlerini izlemesinin kilit bir yönü, KOBİ'lerin KSS hedeflerine yönelik ilerlemelerini ne ölçüde rapor edebildiğini görmektir. Buna karşın çok sayıdaki KOBİ hükümet izlenmesinden ziyade daha güvenilir ve tutarlı sonuçlar veren araçların gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda bazı AB üye devletleri KOBİ'lerin kendi kendini değerlendirme çerçevesine uluslararası standartları da eklemişlerdir. Örneğin İtalyan hükümeti, KOBİ'ler için basitleştirilmiş ISO 26000

yönergeleri getirmiştir. Letonya, Hollanda gibi diğer üye devletler ise KOBİ'ler için "Sorumlu İşletme Değerlendirmesi" ya da "KSS Termometresi" gibi raporlama çerçeveleri oluşturmuştur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 25).

3.2.2.4. Programlar

Üye devletlerde KOBİ'lerin KSS hedeflerine ulaşmasında destek olmayı amaçlayan AB programları bulunmaktadır. Bu programlar AB ve hükümetler tarafından finanse edilmektedir. Sağlanan ilave destek mevcut programlara bağlı olarak finansman, tanıtım ve bilinç yükseltmeyi içerebilmektedir. Paydaş kapasitesi oluşturarak KSS'yi iş stratejilerine entegre etmek de bir diğer destek türüdür. Bu kapsamda Almanya ve Polonya'da KOBİ örnekleri üzerine araştırma faaliyetleri yapılmış ve gerekli kaynak sağlanmıştır. Polonya'daki bazı pilot faaliyetler sayesinde KSS yaklaşımlarını benimsemenin KOBİ'ler için önemi ve farkındalığı artmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 26). Aşağıda "Polonya KOBİ'lerde KSS Kapasitesinin Geliştirilmesi" programı ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 4 - Polonya KOBİ'lerde KSS Kapasitesinin Geliştirilmesi

Polonya KOBİ'lerde KSS uygulamalarını güçlendirmek için İsviçre-Polonya KSS programı "KSS Önlemleri ile Bölgesel Rekabet Gücünün Artırılması" programını 2011 yılında başlatmıştır. Proje ile sürdürülebilir iş geliştirme anlayışının güçlendirilmesi ve KOBİ'lerin rekabet edebilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Arzu edilen gayeler işletmelerde KSS'nin daha anlaşılabilir olması ve yerel-bölgesel KSS ağlarının kurulması-geliştirilmesi konularını içermektedir (www.parp.gov.pl, 2012).

3.2.3. Toplum ve İstihdam Politikaları

Tüm AB Üye Devletlerinde insan hakları, istihdam hakları ve ayrımcılıkla mücadele yasası ile ilgili temel standartlar bulunmaktadır. Bunların birçoğu uluslararası standartlardan veya AB mevzuatından alınmıştır. Bu durumda KSS için yasal zorunlulukları veya ulusal politika girişimlerinin uygulanmasının dışındaki uygulamalar için "gönüllü faaliyetler" demek mümkündür. İşletmelerin bu doğrultuda gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler Avrupa 2020 gündeminin öncelikleri ve önemli girişimleri ile de uyumludur. Ayrıca birçok üye devlet gerek sosyal gerekse de istihdam

politikalarında bardağın dolu tarafının vurgulanması adına ödüller veya etiketler geliştirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 28).

3.2.3.1. İşgücü Piyasasından Uzak Bireylerin Desteklenmesi

Çoğu AB üye devleti, emek piyasasındaki dezavantajlı gruplara istihdam olanaklarını sunmak için işletmelere, sübvansiyon veya vergi indirimini şeklinde teşvikler sağlamaktadır. Bu önlemler yaşanmış krizlerin bir sonucu olarak gittikçe önem kazanmaktadır. Bununla birlikte düşük vasıflı gençlere sağlanan fırsatlar da KSS kapsamındadır. Ayrıca Fransa ve İsveç gibi birçok ülkede Kamu İstihdam Hizmetleri bu tür maddi teşvikler olmadan dahi işverenlerle belli sayıda kişiyi işe almak için anlaşmalar yapabilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 28).

3.2.3.2. Ödüller

Birçok AB üye devleti, sosyal politikalarda yasal gerekliliklerin ötesine geçebilen örnek işletmeler ve uygulamalar için ödül mekanizmaları geliştirmiştir. İşletmeler bu mekanizmalar yoluyla KSS uygulamalarını benimsemekle birlikte sosyal ve ticari başarılarını da tanıtmaya arzusundadır. Bu ödüllerden bazıları, cinsiyet eşitliği ve önlemleri (Avusturya, Fransa, Portekiz), aile dostu uygulamaların desteklenmesi (Bulgaristan, Macaristan), daha iyi çalışma ortamları oluşturmak (İsveç) şeklinde sıralanabilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 28). Bu kapsamda “Avusturya NESTORGOLD Ödülleri” ve “İspanya Girişimcilik ve Genç İstihdam Stratejilerini Destekleyen Şirketler için Başarı Ödülü” uygulamaları aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 5 - Avusturya NESTORGOLD Ödülleri

NESTORGOLD ödülü, yaşlılara iş ortamı oluşturma adına yaşlıların işgücü değeri hakkında farkındalığı arttırmayı ve yaşa-cinsiyete duyarlı politikaların uygulanmasını ve önleyici faaliyetleri hedeflemektedir. Bu kapsamdaki bilgilendirme ve rehber kılavuzları da Avusturya hükümeti tarafından özel sektör işletmelerine sağlanmaktadır. Ödül ile amaçlananlar:

- ✓ *Kuşaklar arasında sürdürülebilir bir diyalog*
- ✓ *Yaşam döngüsüne ve yaşa duyarlı bir organizasyon*

- ✓ Değer verici ve destekleyici bir çalışma ortamıdır.

NESTORGOLD ödülleri 2010 yılından beri 27 kriterin yerine getirilmesi ile iki yılda bir verilmektedir (www.nestorgold.at, 2013).

Uygulama 6 - İspanya Girişimcilik ve Genç İstihdam Stratejilerini Destekleyen Şirketler için Başarı Ödülü

İspanya'daki Girişimcilik ve Genç İstihdam Stratejisi kapsamında gençlerin istihdamını desteklemek için 100 maddeden oluşan önlemler uygulanmaktadır. Bu kapsamda genç işsizlik oranının azaltılması ve buna yönelik faaliyetler gerçekleştiren işletmelere “Başarı Ödülü (Label of Acknowledgement)” verilmektedir. Bu faaliyetlerdeki ana unsurlar aşağıdaki gibidir (www.empleo.gob.es, 2013):

- ✓ 30 yaşın altındaki bireyler için işgücü piyasasında istihdam sağlamak
- ✓ Gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonunu desteklemek ve bu doğrultuda eğitim ve öğretim şartlarının iyileştirilmesi
- ✓ İnsan kaynaklarını ve sosyal eylemleri hedef alan KSS politikalarını uygulamak
- ✓ Genç girişimcilğe odaklanan faaliyetler ve girişimler yürütmek
- ✓ Kamu idareleri ile işbirliği yapmak

3.2.3.3. İşyeri Politikalarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çeşitliliğin Teşvik Edilmesi

Birçok AB üye devleti, bazı engelli grupların iş yerine katılımını destekleyecek politikaları yürürlüğe koymuş ya da yürürlüğe koymaya başlamıştır. Bunlara, yaşlı insanlar için hayat boyu öğrenme (Slovenya), üst düzey yönetim veya yönetim kurulu kademelerinde kadınlara pozitif ayrımcılık (İngiltere, Çekya), engellilerin istihdam edilmesini teşvik etme (İrlanda), kamu otoriteleri tarafından çeşitlilik-cinsiyet eşitliği (Fransa), adil ödeme planları yapmak ve işgücü piyasasındaki değişen koşulları aktif olarak desteklemek (Almanya) gibi örnekler verilebilmektedir. Buna ek olarak hükümetler, belirli iş fuarları aracılığıyla ve KSS kapsamında kariyer gelişimine destek vermiştir. İtalya ve Macaristan'da mesleki kalite yönetimi sistemleri buna örnektir. Avusturya'da ise toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik girişimler mevcuttur. AB üye devletlerinin büyük çoğunluğu KSS kapsamında işyerindeki genel politikalar ve

çeşitlilik-cinsiyet eşitliği gibi konular üzerine odaklanmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 30). Bu kapsamda “Avusturya Cinsiyet Eşitliği” uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 7 - Avusturya Cinsiyet Eşitliği Uygulaması

ILO konsepti üzerine kurulu olan Avusturya Kadın Dayanışması (Frauensolidarität) isimli sivil toplum kuruluşu, 1990 yılından beri kadınların küresel çalışma koşulları ve hakları ile bu alandaki iyileştirme ihtiyaçları konusunda bilinçlendirme kampanyasına öncülük etmektedir. Hükümet tarafından da desteklenen bu kuruluş kayıt dışı ekonomide çalışan kadınlara destek faaliyetleri yürütmektedir (www.frauensolidaritaet.org, 2010).

Ayrıca, işyerlerinde “Ulusal Çeşitlilik Sözleşmeleri” ile çeşitlilik yönetimini destekleyen çok sayıda ülke (Avusturya, Almanya, İspanya, İtalya, Fransa, Lüksemburg, İsveç, Finlandiya, Estonya, Polonya, Belçika, İrlanda) bulunmaktadır. Çeşitlilik Sözleşmesi genel manada bir şirket veya bir kamu kurumu tarafından gönüllü olarak imzalanmış bir belgeden oluşmaktadır. Irk, etnik köken, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engellilik ve din gibi konuları gözetmeksizin iş yerinde çeşitliliği ve eşit fırsatları teşvik etmeyi üstlenecek tedbirleri içermektedir. İtalya ve Lüksemburg’da ulusal yetkililer Çeşitlilik Sözleşmesi Programlarının uygulanmasında başrolde yer almaktadır. Ayrıca Polonya, Fransa, Lüksemburg, İtalya ve Finlandiya gibi ülkelerdeki Çeşitlilik Sözleşmelerinin ulusal düzeyde uygulanmasından sorumlu kuruluşlar, bu sözleşmeleri KSS politikaları kapsamında ele almaktadır (www.ec.europa.policies.eu, 2015).

3.2.3.4. Gönüllülük Esaslı Programlar

Özellikle Polonya ve Romanya’da kamu ve özel sektör kurumları çalışanlarına KSS anlayışı kazandırmaya yönelik gönüllülük esaslı programlar uygulamaktadır. Bu programlarla çalışanların topluma daha fazla katkı sağlaması ve istihdamı teşvik etmesi, özendirme gibi konular hedeflenmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 31).

3.2.3.5. Sosyal Diyalog ve Paydaş Katılımı

Etkili istihdam ve sosyal politikalarının oluşturulmasındaki temel faktör paydaşlar arasında pozitif ve etkileşimli bir iletişimin sağlanmasıdır. Sosyal diyalogun sağlanması, paydaşların ilgisini çekmek ve yeterli temsili sağlamak güçlü KSS politikalarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 31).

3.2.3.6. Sosyal Girişimcilik

Sosyal işletmeler, kâr amacı gütmeyen toplumsal ya da çevresel fayda üretmeye çalışmaktadır. Bundan ötürü bu işletmeler beklentisiz bir şekilde KSS anlayışına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda Almanya, Polonya, Macaristan ve İsveç gibi bazı üye devletler sosyal girişimcilere mikro finansman fonları sağlamaktadır. Ayrıca bu devletler kooperatiflerin geliştirilmesi yoluyla sosyal girişimcilere destek verme taahhüdünü belirtmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 31).

3.2.4. Tüketici Farkındalığı ve Sorumlu Girişimcilik

Dünya geneline bakıldığında tüketici talebi iş dünyasına yön vermekte ve tüketicilerin KSS konusunda bilinçlendirilmesi, ürün ve hizmetler hakkında sorumluluk bilinciyle tercihte bulunmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda KSS'nin ne olduğu hakkında genel farkındalığı artırmak tüketicilerin iş davranışlarına göre seçim yapmalarına ve yerel topluluklarla, iş çevreleriyle daha iyi diyalog ve iletişim kurmalarına sağlayabilmektedir. Birçok AB ülkesi, kategori ya da odak noktası ayrımı yaparak KSS Ödül mekanizmaları geliştirmiştir. İşletmelerin genel KSS performansına bağlı olarak verilen bu ödüller hem sorumlu işletmeciliği hem de tüketici adına KSS farkındalığını artırmaktadır. KSS ile etkileşime yeni başlayan ülkeler, kamu ve iş dünyasındaki KSS algılarını etkinlikler, bilgilendirmeler ve ödüller oluşturmak suretiyle teşvik etmektedir. KSS anlayışının gelişmiş olduğu ülkelerde ise işletmelerin ödüller ve kıyaslama (benchmarking) yoluyla daha efektif bir işleyiş kazanması veya sürdürülebilirlik gibi konulara odaklanılmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 32).

3.2.4.1. Uygulamalar

Avrupa'daki bazı ülke hükümetleri KSS konusundaki genel bilincin artırılmasına alt seviyelerden başlamaktadır. Alt seviyeden başlanılmasının sebebi KSS terimlerine tam olarak hakim olunmamasıdır. Bu kapsamda Bulgaristan tüketici-örgüt ilişkisini ve kapasitesini geliştirmek adına paydaş etkileşimi faaliyetleri yürütmektedir. Bunun yanında Almanya'nın, web tabanlı kampanya ve uygulamalarla KSS bilincini artırmayı hedeflediği görülmektedir. Hırvatistan'da ise KSS terminolojisini açıklayan ve tanımlayan bir KSS sözlüğü geliştirilmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 33). Bu uygulama aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 8 - Hırvatistan KSS Sözlüğü

Hırvat Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi 2012'de KSS hakkındaki ulusal ve uluslararası belirsizliklere ithafen KSS sözlüğü yayınlamıştır. Bu kapsamlı sözlük, ülke içerisindeki uzmanları, akademisyenleri ve medya temsilcilerini hedef almaktadır. Sözlük, KSS'nin kapsamlı bir sistemizasyonunu anlatmakla birlikte KSS kavramları ve yönergeleri hakkında ortak bir anlayış geliştirmeyi amaçlamıştır. Her biri alfabetik olarak sunulmuş, teknik ve sosyal 414 adet KSS terimi içermektedir. Hırvatça olan sözlük İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca'ya da çevrilmiştir (www.dop.hr, 2012).

3.2.4.2. Etiketleme ve Kalite Artırma

AB çapında birçok ülke, tüketicilerin satın alımlarıyla ilgili bilinçli seçimler yapmalarına yardımcı olmak için ürün veya işletme etiketleri oluşturmuştur. Danimarka, İngiltere ve İsveç gibi ülkelerde yaygın şekilde kullanılan bu etiketler KSS farkındalığına vurgu yapmakla beraber şeffaflığın desteklenmesi ve işletme-tüketici arasında diyalog kanallarının etkin hale getirilmesi gibi konuları da hedeflemiştir. Üye devletler içinde bu etiketlemeyi kullanmaya başlayan son devletler Yunanistan, Bulgaristan, Slovakya ve Estonyadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 33). Bu kapsamda “Estonya Sorumluluk Sahibi İş ve Tüketici Davranışlarına Yönelik KSS Etiket”, “İrlanda Sorumlu ve Sürdürülebilir İşletmeleri Belgelendirme Adına İşletme Sorumluluk İşareti” ve “İskandinav Bölgesi Ekolojik Etiketleme” programları aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 9 - Estonya Sorumluluk Sahibi İş ve Tüketici Davranışlarına Yönelik KSS Etiket

Estonya’da KSS, başarılı bir işin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle işletmelerin KSS’yi en üst düzeyde faaliyetlerine entegre etmeleri adına hükümet teşviği oldukça önemlidir. Bu kapsamda Estonya hükümeti ödül programları geliştirmektedir. KSS’yi teşvik etmek için atılan bir diğer adım ise tüketici tercihiyle yönelik, “Toplumsal Sorumluluk Sahibi Kuruluş 20xx” adı verilen yeni bir KSS etiketinin tanıtılmasıdır. Bu etiketin amacı hem ulusal hem de uluslararası düzeyde işletme-tüketici-devlet üçlüsüne fayda sağlamaktır. Etiket ulusal düzeyde işletmeye KSS etiketi kazandırırken, uluslararası düzeyde Estonya pazarına olan güveni de artırmaktadır. İşletmelerin etiket kriterlerine uymaları yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan sorumlu bir işletme olmanın faydaları üzerine vurgu yapılmıştır. Etiket gelişimi ise Ekonomik İşler ve İletişim Bakanlığı, Sosyal İşler Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı tarafından yürütülmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014).

Uygulama 10 - İrlanda Sorumlu ve Sürdürülebilir İşletmeleri Belgelendirme Adına İşletme Sorumluluk İşareti

İrlanda Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonu (İKAGO) KSS’yi teşvik etmek adına iletişimsel ağ işlevi görmektedir. Bu organizasyon tarafından faaliyete geçirilen girişimlerden biri sorumlu işletmeleri belgelendirme kapsamındaki İşletme Sorumluluk İşaretidir. Sertifika, sosyal sorumluluk için ISO 26000 rehberlik standardına dayanmaktadır. Bu işaret sıkı prosedürler içeren değerlendirme ve denetim safhası olmak üzere iki safhayı kapsamaktadır. Değerlendirme safhasında, iş yeri, pazar, çevre, toplum ve KSS yönetimi ile iletişim konularını içeren 27 gösterge, parola korumalı çevrimiçi anket vasıtasıyla tamamlanmaktadır. Diğer safhada ise değerlendirme safhasını geçebilen işletmeler üçüncü bir kurum tarafından da doğrulandıktan sonra 24 ay geçerli “İşletme Sorumluluk İşareti” sertifikasyonuna hak kazanmaktadır (www.bitc.ie, 2013).

Etiketlemelerin bölgesel manada kullanıma iyi bir örnek ise tüketici bilincini artırmak ve sorumlu iş uygulamalarını teşvik etmek için geliştirilen “İskandinav Bölgesi Ekolojik Etiketleme” girişimidir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 34).

Uygulama 11 - İskandinav Bölgesi Ekolojik Etiketleme

İskandinav Bölgesi Eko-etiket uygulaması Finlandiya, Norveç, İsveç, Danimarka ve İzlanda'da uygulanmaktadır. Bu ülkeler sürdürülebilir tüketimin artırılması ve sürdürülebilir bir çevre-iklim katkısı için çaba göstermektedir. Uygulamanın vermek istediği mesaj, çevresel sürdürülebilirliğin yalnızca çevre uzmanları için değil toplumsal bir sorumluluk alanı olmasıdır. Bu gönüllü etiketın amacı, tüketicilerin çevre dostu ürünleri aktif bir şekilde seçmelerine olanak tanımak ve aynı zamanda üreticileri çevreye duyarlı ürünler üretmeye teşvik etmektir. Etiket; enerji, iklim, su, kimyasallar, atık maddeler, paketlenme ve atık maddeler gibi çevre konularını kapsayan bir yaşam döngüsü perspektifine sahiptir. Eko-etiketi elde etmek için gerekli kriterler her İskandinav ülkesinde aynı olmakla beraber her Kuzey ülkesinin temsilcilerinin katıldığı İskandinav Eko-etiket Kurulu tarafından sıkı prosedürler sonrasında sonuçlanmaktadır. Etiket, 1989 yılında İskandinav Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılmıştır (www.nordic-ecolabel.org, 2018).

Bunun yanında Danimarka'da tüketiciler, akıllı telefon uygulamaları sayesinde etiket sahibi işletmeleri öğrenebilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 34).

3.2.4.3. Ödüller

KSS ödülleri, kamuoyu bilinci ile sorumlu iş organizasyonlarını teşvik etmek için Avrupa çapında popüler araçlardan biridir. Bu aynı zamanda işletmelerin KSS'deki en iyi uygulamaları görmesini ve birbirlerinden öğrenmesini sağlamaktadır. KSS ödülleri Danimarka, İrlanda, Almanya, İtalya, Polonya, Bulgaristan ve Slovenya gibi birçok AB üye devletinde sorumlu iş uygulamaları açısından iyi performans gösteren işletmelere verilmektedir. Bu ödüllerle sorumluluk sahibi işletmelerin tanıtımının yanı sıra iyi performans gösteren işletmelere yönelik sorumlu tüketimin artırılması da hedeflenmektedir. Ayrıca Güney Kıbrıs'ta Avrupa'daki KSS ödüllerinin genel kriterleri ve tanımlanmasına yönelik bir çalışma grubu oluşturulmuştur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 35). Ödül mekanizmaları kapsamında "Bulgaristan Sorumluluk Sahibi İşletme Ödülleri" uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 12 - Bulgaristan Sorumluluk Sahibi İşletme Ödülleri

Bulgar Ticari Liderler Forumu (BTLF), 1998 yılında Uluslararası İş Dünyası Liderleri Forumunun bir üyesi olarak kuruldu. Forum, toplumsal olarak sorumlu işleri teşvik etme adına girişimler ve programlar yoluyla KSS'yi desteklemektedir. BTLF, 2003 yılından beri Bulgar şirketlerinde KSS'yi teşvik ederek sorumlu faaliyetleri ödüllendirmektedir. Sorumlu İş Dünyası Ödül adaylıkları boyut veya özel bir sektörden bağımsız olarak ülke genelindeki işletmeleri kapsamaktadır. Adaylık kriterleri topluma, çevreye, eğitime ve beşeri sermayeye yatırımlar yapılmasıdır (www.bblf.bg, 2018).

3.2.4.4. İletişim Kanalları ve Tüketici Hakları

KSS'nin geliştirilmesine yönelik daha rekabetçi bir ortamın oluşturulmasının ötesinde tüketici hakları konusundaki iletişim kanalları, sorumlu iş geliştirme konusunda giderek daha önemli bir unsur haline gelmektedir. Örneğin, İtalya'da işletmeler ve tüketiciler arasındaki iletişim kanallarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Letonya ve Romanya'da ise tüketici haklarını korumayı ve iletişim kanallarını geliştirmeyi amaçlayan daha kurumsallaşmış yapılar mevcuttur. Yine Litvanya'da farkındalık oluşturma, ortaklıklar ve kapasite geliştirme yoluyla KSS'nin güvenilirliğini artırmaya yönelik projeler mevcuttur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 36). Bu kapsamda "Litvanya Avrupa Sosyal Fonu (ASF) Tarafından Finanse Edilen Sorumlu İş Geliştirme Projesi" aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 13 - Litvanya Avrupa Sosyal Fonu (ASF) Tarafından Finanse Edilen Sorumlu İş Geliştirme Projesi

Litvanya'daki sorumlu işi geliştirmek için 2010-2013 yılları arasında ASF tarafından finanse edilen ve yaklaşık 1.4 milyon Euro değerindeki "GATES: Sosyal ve Çevresel İş Yenilikleri" projesi hayata geçirilmiştir. Proje, KSS'nin benimsendiği bir iş ortamı kurmayı amaçlamıştır ve üç ana bileşenden oluşmaktadır:

- ✓ *Sorumluluk sahibi işletmelere ödül verilerek işletmelerde ve toplumda KSS'nin anlaşılması ve farkındalığın geliştirilmesi, ulusal KSS performansının değerlendirilmesi, listelenen şirketlere KSS araçları sağlanması ve yıllık KSS konferansları düzenlenmesi,*

- ✓ *İşletmelerin KSS kapasitesini ve tüketicilerin KSS bilincini artırmak amacıyla örnek teşkil eden eğitimler ve tanıtım kampanyalar ile STK-İşletme ortaklıklarının kurulması,*
- ✓ *İşletmeleri KSS yönergelerine uymayı teşvik ederek kamu kurumları ile ortak bir KSS anlayışının geliştirilmesi, sorumlu yatırım eğitimi vermek, sektörlerle özgü KSS araçları geliştirme, ekonomik ve sosyal paydaşlar için seminerler düzenlenmesi ve KSS'nin kamu kurumlarına dahil edilmesi için bir KSS uygulama modeli geliştirilmesidir.*

Bu eylemlerin amacı, şeffaf ve güvenilir bir KSS ortamı oluşturarak işletmelerin KSS uygulamalarına teşvik edilmesinin sağlanmasıdır. Aynı zamanda halkın işletmelere olan güveninin artırılması da hedeflenmiştir. Proje kapsamında 3400 kişi eğitim görmüş, 14 adet metodolojik yayın hazırlanmış, 2 anket uygulanmış ve 62 şirketin KSS raporları değerlendirilmiştir. Proje, Litvanya Sosyal Güvenlik ve Çalışma Bakanlığı ve BM Kalkınma Programı tarafından yürütülmüştür (UNDP, 2014).

3.2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Eğitsel Anlamda Kurumsal Sosyal Sorumluluk

İş performansının mali olmayan yönleriyle raporlanması, işletmelerin KSS başarılarının değerlendirilmesinde giderek daha yaygın bir ölçüt haline gelmektedir. Buna karşın neyin bildirilmesi gerektiği veya hangi resmi raporlama prosedürünün kullanılacağı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ayrıca bu tür bilgilerin bağımsız bir organizasyon tarafından da doğrulanması oldukça önemlidir. Mali olmayan raporlama ile ilgili yasal gereklilikler üye ülkelerce ortak bir zeminde ele alınmamıştır. Buna karşın KSS geleneğini benimsemiş ülkelerdeki yasal gereklilikler kabul görmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 36).

3.2.5.1. Mevzuat ve Raporlama Gereksinimleri

Bazı hükümetler (ör. Danimarka, İngiltere, Fransa), KSS faaliyetlerinde özellikle büyük şirketler için raporlamayı zorunlu kılmıştır. Bu raporlar insan haklarına, çevreye ve şirketlerin bir KSS politikasına odaklanmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 36). Bu kapsamda aşağıda “Fransa Şirketler için Sosyal Sorumlulukla İlgili Zorunlu Raporlama” uygulaması ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 14 - Fransa Şirketler için Sosyal Sorumlulukla İlgili Zorunlu Raporlama

Fransa KSS'yi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde teşvik etmeyi taahhüt etmektedir. Fransa 2001 yılında şirketleri, sosyal ve çevresel sorumluluklarıyla ilgili raporlamaya zorlayan ilk üye devlet olmuştur. Bu raporlama, hissedarların ve paydaşların şirketleri daha iyi değerlendirmesine de olanak tanımaktadır. Ayrıca Fransa, Uluslararası Kurumsal Sorumluluk Anketine göre büyük şirketlerin finansal olmayan raporlamaları açısından dünyada önde gelen ülkeler arasındadır.

Ayrıca 2010 yılında kabul edilen Grenelle II Kanunu ile finansal olmayan raporlamanın gereklilikleri genişletilmiştir. Mali olmayan raporlama, yıllık yönetim raporunun bir parçasıdır ve 29 adet finansal olmayan kriter belirlenmiştir. Bunlar sosyal, çevresel ve yönetim yönü olarak sınıflandırılmıştır. Raporlamanın niteliksel ya da niceliksel olabilmesinin yanında şirketin ilerlemesini yansıtması da gereklidir. Raporlama “uyum ve şeffaflık” ilkesine göre gerçekleşmektedir. Güvenilirliği sağlamak için raporların bağımsız ve akredite edilmiş bir üçüncü şahıs tarafından doğrulanması gerekir. Şirket, raporlama taleplerine uymazsa hissedarlar yasal işlem yapabilmektedir. Fransa'daki ulusal KSS standartları, uluslararası bağlamda da şeffaflığı teşvik etmektedir (www.bsr.org, 2012).

Çoğu durumda mali olmayan raporlama gereksinimleri uluslararası standartları ve yönergeleri (ör. GRI) kullanmaktadır. Bazı ülkeler (İngiltere, Almanya ve Finlandiya) işletmelerden ve özellikle KOBİ'lerden bu raporları gönüllülük esasıyla talep etmektedir. Bazı ülkeler ise yalnızca devlete ait işletmelerin KSS konusunda mali olmayan raporları (İsveç, Almanya, Malta, Finlandiya) sunmasını şart koşmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 39). Bu bağlamda “Finlandiya Kamu Şirketleri için Raporlama Şeması” uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 15 – Finlandiya Kamu Şirketleri İçin Raporlama Şeması

Finlandiya'da devletin ortak olduğu 1.000'den fazla ticari şirket mevcuttur ve 2010 yılında yaklaşık 214.000 kişi devlete ait şirketler tarafından istihdam edilmiştir. Finlandiya hükümeti hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelere ve yönergelere uymanın yanı sıra devlete ait şirketlerde şeffaflık oluşturmayı hedeflemiştir. 2011'de

yaklaşık 120 şirket finansal olmayan bilgilerini beyan etmiştir. Bu kapsamda 3 Kasım 2011 tarihinde devlet mülkiyeti politikası ile ilgili bir hükümet kararı alınmıştır. Bu kararda devletin çoğunluk hissedarı olduğu şirketler için mali olmayan konularda rapor göndermesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Raporun içeriğinde şirket yönetimi ve çalışma prensipleri, ekonomik sorumluluk, insan kaynakları, çevre, toplum, ürün sorumluluğu, insan hakları ve tedarik zinciri gibi konular yer almaktadır. Raporlama modeli, Küresel Raporlama Girişimi (GRI), ISO 26000 ve Muhasebe Kurulunun Kurul Raporu Hazırlama Genel Kuralları gibi yönergeleri esas almaktadır (www.vnk.fi, 2018).

3.2.5.2. Raporlama Desteği

Hükümetler KSS raporlamasının etkinliğini artırma ve KSS konusunda genel farkındalık oluşturma adına tanıtım faaliyetleri yürütmektedir. Bu kapsamda bazı ülkeler GRI ve ISO 26000 (Belçika) gibi uluslararası yönergeleri takip eden mali olmayan raporlamaların getirdiği etkinliği test etmek için pilot projeler sunmaktadır. Ayrıca İtalya ve Slovakya’da işletmelerin KSS raporlamasını daha etkin bir şekilde tamamlaması veya işletmelere GRI uyumlu raporlar konusunda destek verilmesi gibi hizmetler faaliyete geçirilmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 40).

3.2.5.3. Eğitim Kurumlarında ve Diğer Kurumlardaki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

Üye devletlerin eğitim ve öğretimindeki KSS, özellikle yüksek öğretim kurumları, yönetici eğitimi, sürekli eğitim-öğretim ve iş dünyası liderleri için kurslar kapsamında daha yaygın hale gelmektedir. Her ne kadar KSS, zorunlu eğitimde yaygın olmasa da eğitim müfredatlarına hızla bir şekilde entegre edilmekte ve bu doğrultuda sistematik yaklaşımlar uygulanmaktadır. Günümüzde KSS, bir şirket içindeki tüm bireyler için geçerli olmaktan ziyade pazar piyasasının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda bir şirketteki tüm bireylerin KSS prensipleri hakkında eğitilmesi ve yetiştirilmesi topluma ve potansiyel fırsatlara hizmet etmektedir. İş dünyasında yer alacak gelecek kuşaklar KSS’nin iş dünyasına ve topluma daha dinamik bir şekilde entegrasyonunda önemli aktörler olarak görülmektedir. Bu nedenle eğitim ve öğretim müfredatlarına KSS’nin dahil edilmesi gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu kapsamda üye devletler (Estonya, İtalya, Slovakya ve Polonya gibi), eğitim kurumlarında KSS’yi

müfredatın bir parçası olarak uygulamaya koymuştur. Örneğin İsveç yüksek öğreniminde KSS, sınav sisteminin bir parçasıdır. Eğitimdeki KSS desteği Almanya hükümetince, hem yerel eğitimde hem de gelişmekte olan ülkelerdeki üniversiteler bağlamında ele alınarak ileri bir boyuta taşınmıştır. Bu noktada Güney Kıbrıs’a bakıldığında ise üniversitelere ve çeşitli okullara sorumlu yönetim eğitimine yönelik altı BM ilkesinin iletildiği görülmektedir. Ayrıca Fransa’nın Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi planına KSS’yi dahil etmesi de bir başka örnektir. Tüm bu faaliyetler gelecek nesillerin KSS hakkında daha bilinçli olmasını hedeflemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 41). Bu kapsamda “Fransa Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” programı aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 16 - Fransa Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi

Fransa’daki KSS farkındalığı bilgiyi ve mevcut kapasiteyi geliştirmek için sürdürülebilir kalkınma eğitim sistemine entegre edilmektedir. 2011’de Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Genelleme Planının üçüncü aşaması uygulanmaya başlamıştır. Bu aşama; müfredat, öğretmenler ve öğrenciler, teknik eğitim ve mesleki eğitim gibi faaliyetlerde sürdürülebilirliği sağlama adına girişimleri içermektedir. Bu girişimler genel hatlarıyla aşağıdaki gibidir:

- ✓ Akademik çevrede KSS ve yönetiminin geliştirilmesi
- ✓ Eğitim kurumları, kamu otoriteleri, STK’lar ve işletmeler arasındaki ortaklıkları ve işbirliğini genişletme
- ✓ Mevcut uygulamalar hakkındaki bilgi aktarımını sağlama
- ✓ Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile sağlık ve uluslararası kalkınma gibi disiplinler arasındaki kesişen bağlantıların güçlendirilmesi

Planın amacı gelecek nesilleri sorumlu davranış konusunda eğitmektir. Ayrıca Fransa’nın sürdürülebilir kalkınmasına kamu otoriteleri, sivil toplum örgütleri, işletmeler ve araştırma merkezlerini dahil etmek de bir diğer amaçtır (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).

İşletmeler mevcut iş ortamlarında KSS kapasitesi oluşturmak veya geliştirmek adına KSS farkındalığını artırmak ve KSS stratejilerini uygulamak için çalışanlarını eğitim programlarına tabi tutmaktadır. Bu programlar karşılıklı öğrenme, forumlar veya

konferanslar şeklinde gerçekleşmektedir (Kıbrıs, Danimarka ve Estonya). Örneğin Yunanistan'da işletmelere yönelik KSS eğitim programları mevcuttur. Ayrıca İtalya, Slovakya, Polonya ve İsveç'te sektörden sektöre farklı KSS eğitim programları da bulunmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 42). Aşağıda "Finlandiya Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ağı FIBS" uygulaması ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 17 - Finlandiya Kurumsal Sorumluluk Ağı FIBS

Kar amacı gütmeyen KSS ağı FIBS, ağırlıklı olarak büyük şirketler, KOBİ'ler, STK'lar ve üniversitelerden oluşan 230 üyeli bir ağıdır. Bu ağ barındırdığı üyelerin KSS girişimlerini destekleyerek Finlandiya'da mali, sosyal ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir iş ortamı oluşturmayı hedeflemektedir. Destek hizmetleri arasında bilgi edinme, bağımsız uzman görüşü, kılavuzluk gibi uygulamalar yer almaktadır. Ağın genel işlevleri:

- ✓ *Bilgi paylaşımı ve karşılıklı öğrenmeyi kolaylaştırmak için kurumsal sorumluluk temaları üzerine etkinlikler ve çalıştayların düzenlenmesi*
- ✓ *KSS standartları, kılavuzları, araçları, en iyi uygulamaları ve bilgi etkinliklerinden elde edilen bilgileri içeren çevrimiçi kurumsal sorumluluk veritabanının sağlanması*
- ✓ *STK-İş Ortaklığı veritabanı ile STK'ların sunabileceği işbirliği fırsatlarıyla ilgili bilgi sağlanması, STK'lar ve işletmeler arasındaki ortaklıkları kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi*
- ✓ *GRI'nın Küresel Sürdürülebilirlik Bilgilendirme Veritabanı'nın (GRI) Finlandiya'yı kapsayan kısmına ve Finlandiya sürdürülebilirlik raporlarına erişimin sağlanması*
- ✓ *200'den fazla yöneticinin röportajlarına dayanan Finlandiya Sürdürülebilirlik Anketlerine erişimin sağlanmasıdır.*

Ayrıca FIBS, AB KSS Ödül Programı ve Finlandiya Sürdürülebilirlik Raporlama Ödülü gibi ticari ödüllerin organizasyonunda da yer almaktadır. Bu ağ Finlandiyalı şirketlere, sorumlu iş davranışlarını, uygulamaları ve raporlamalarını görünür kılma imkânı sağlamaktadır. Böylece FIBS, Finlandiyalı işletmelere sorumlu işlerin uygulanması hakkında bilgi edinme, emsal işletmeler ile görüşme ve rekabet edebilirliklerini geliştirmek için kapsamlı bir fırsat sunmaktadır (www.fibsry.fi, 2018).

3.2.6. Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Alımları

Birçok ülke toplumsal istihdam politikası ya da çevresel sürdürülebilirlik alanında olduğu gibi kamu ihale stratejileri yoluyla da KSS'nin çeşitli yönlerini teşvik etme eğilimindedir. Bundan dolayı kamu idarelerinin büyük bölümü sürdürülebilir kamu ihaleleri için araç kitleri geliştirmektedir. Bu durum AB tedarik direktiflerinin gözden geçirilmesi ya da kamu alımlarında sosyal hükümlerin kullanımı konusunda rehberlik bağlamında da görülebilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 45).

3.2.6.1. Mevzuat

Üye devletlerin bir kısmı kamu ihale süreçlerinde KSS'nin de beyan edilmesi için yasal zorunluluklarını belirlemiştir. Bazı üye devletlerde bu zorunluluk çevresel sorumluluğun kanıtlanması (İrlanda, Çek Cumhuriyeti, Letonya) üzerine odaklanmışken, bazılarında (Almanya, Slovakya) ise genel KSS meselelerine odaklanmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 45).

3.2.6.2. Stratejiler ve Eylem Planları

Bazı ülkelerde (Avusturya, Danimarka, Fransa, Polonya, İsveç ve İngiltere) eylem planları ve stratejiler aracılığıyla sürdürülebilir kamu alımlarını teşvik etmek için bazı araçlar bulunmaktadır. Bunlar yasal gerekliliklerin geliştirilmesi ya da yeni bir tasarıya rehberlik etme yoluyla kullanılmaktadır. Örneğin Avusturya'daki kamu alımlarında sosyal ve çevresel kriterlerin değerlendirilmesi için bir eylem planı benimsenmiştir. Bazı üye devletler ise satın alma süreçlerinde toplum ve insan hakları konusuna vurgu yapmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 46). Sürdürülebilir Kamu Alımları hususundaki "İtalya Çevresel ve Sosyal Açıdan Sorumlu Kamu İhaleleri" uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 18 - İtalya Çevresel ve Sosyal Açıdan Sorumlu Kamu İhaleleri

İtalya'da kamu alımlarıyla ilgili yeni bir anlayış oluşturmanın KSS'yi teşvik etmek için önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle İtalyan hükümeti Nisan 2008'de kapsamlı paydaş istişarelerini takiben "Kamu Yönetiminde Tüketicinin Çevresel Sürdürülebilirliği için Eylem Planı"nı (PAN GPP) kabul etti. Eylem planı, sorumlu kamu ihaleleri için önemli bir çerçeve oluşturmaktadır. Eylem planı, çevreci kamu ihalelerini teşvik etmek için bina, atık yönetimi, şehir ve ülke hizmetleri, enerji

hizmetleri, elektronik, tekstil ürünleri ve ayakkabı, kırtasiye, yemek hizmetleri, bina yönetimi hizmetleri ve bunların tedarik sürecindeki çevresel şartları belirlemiştir.

KSS genelde her ne kadar çevre sorunları ile ilişkilendirilmiş olsa da PAN GPP toplumsal yönü kamu alımlarına entegre etmek için aşağıdaki önlemleri almıştır:

- ✓ *İtalyan hükümeti, insan haklarını ve kabul edilebilir çalışma koşullarını iyileştirmek için 2012 yılında “Kamu Alımlarında Toplumsal Boyutların Entegrasyonu İçin Rehber” isimli bir kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuz, kurum ile tedarikçi arasındaki diyalogun geliştirilmesini ve tedarikçinin insan haklarını ve uygun çalışma koşullarını iş sürecine entegre etmesini teşvik etmektedir.*
- ✓ *İtalyan hükümeti, “İş Yerindeki Sağlık ve Güvenlikle İlgili Daimi Danışma Komisyonu” kararnamesini takiben, 2008’de işyerlerinde sağlık ve güvenlikle ilgili sektörleri ve kriterleri belirlemek üzere özel bir komite oluşturmuştur.*

Ayrıca ESF tarafından finanse edilen CSR + D projesi ile de kamu alım süreçleri yoluyla engelli entegrasyonunun teşvik edilmesi amaçlanmıştır (www.pcnilalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2018).

3.2.6.3. Ortaklık

Bazı üye devletlerin sürdürülebilir kamu ihalelerine yönelik çalışmaları teşvik etmek için belediyeler ya da yerel makamlar ile diyalogu artıracak girişimler başlattığı görülmektedir. Danimarka’da belediye ortaklıkları ile tedarikçiler için şeffaflık uygulama birliğinin sağlanmasına yönelik ortak bir tedarik yaklaşımı geliştirilmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 46). Bu uygulama aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 19 - Danimarka Kamu İçin Yeşil Tedarik Ortaklığı

Danimarka kamu sektörü ihaleleri yılda yaklaşık 40 milyar avroya ulaşmaktadır. Ayrıca belediyeler kamu ihale sisteminin yaklaşık üçte ikisinden sorumludur. Sorumlu büyümeyi teşvik etmek ve sağlamak için hükümet, kamu makamlarını sorumlu koşullar altında üretilen mal ve hizmetleri tedarik etmeye teşvik etmektedir. Bu kapsamda kamu için yeşil tedarik ortaklıkları kurulmaktadır. Bu ortaklığın genel amacı her yıl

güncellenen zorunlu satın alma hedefleri ve kamu alımları için şeffaf ve sorumlu bir çerçeveye sahip olmaktır. Ortaklığa giren belediyeler, yeşil tedarik için aşağıdaki yükümlülükleri üstlenmişlerdir:

- ✓ *Belirli satın alma hedeflerini birlikte izlemek ve değerlendirmek*
- ✓ *Çevresel endişelerin önemli bir rol oynadığı satın alma politikasına sahip olmak*
- ✓ *Satın alma politikasını ilgili mercinin web sitesinde yayımlamak ve şeffaf bir anlayış benimsemek*

Ayrıca herhangi bir belediyenin diğer belediyelerle olan ortaklıktaki yükümlülüklerinin yanı sıra yeşil alımlarla ilgili deneyimlerini paylaşması da talep edilmektedir (www.gronneindkob.dk, 2018).

3.2.6.4. Sürdürülebilir Kamu Alımlarının Teşvik Edilmesi

Üye Devletler, kamu ihalelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına çeşitli kademelerde çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarla KSS hedeflerine ulaşmak için etkili tedariklerin nasıl yapılacağı konusundaki bilinç ve anlayışın artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda bazı ülkeler en iyi yöntemler hakkında araştırma çalışmaları veya eleştirel değerlendirmeler geliştirmiştir (Malta, Slovakya, Estonya). Bu kapsamda Danimarka tarafından geliştirilen bir dizi yayın Baltık ülkeleri için hazırlanmıştır. Ayrıca Romanya’da KSS ile ilgili bir web sitesi, Finlandiya ve İsveç’de ise tedarik sürecine yönelik çevrimiçi bir KSS Pusulası mevcuttur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 47). Finlandiya’daki kamu ihale süreçlerine yönelik uygulama aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 20 - Finlandiya Kamu İhale Süreçlerini Destekleyen Çevrimiçi KSS Pusulası

Finlandiya hükümetinin 22 Kasım 2012’de onayladığı KSS UEP’inde KSS’nin gelişimi için hem kamu hem de özel sektörün önemli aktörler olarak olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu eylem planında KSS’nin rekabetçi piyasa, refah ve küresel adalet üzerinde temel bir etkiye sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu kapsamda Finlandiya İstihdam ve Ekonomi Bakanlığı, Sosyal Olarak Sorumlu Kamu Alım Satımını (SRPP) desteklemek için kamu ihale süreçleri hakkında tavsiyeler veren “KSS Pusulası” adlı

web sitesini geliştirmiştir. Web sitesi, KSS kavramlarını ve yönergelerini açıklamanın yanında kamu ihale süreçlerine ilişkin rehberlik sağlamaktadır. Web sitesinde hedef belirleme ve iç organizasyon, planlama ve risk değerlendirmesi, tedarik zincirinin şartları, izleme, yapı, iletişim ve raporlamaya ilişkin yönlendirmeler de mevcuttur (www.tem.fi, 2013).

3.2.7. Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlar (SRI)

Mali kriz nedeniyle sosyal sorumluluk yatırımlarına yönelik girişimler giderek ön plana çıkmakta ve bu doğrultuda bazı önlemler alınmaktadır. Bu önlemler üye devletler seviyesinde daha sınırlı olmasına karşın risklerin ve etkilerin açıklanması, izlenmesi, raporlanması ve tanımlanmasına hizmet eden uluslararası kabul görmüş standartlar mevcuttur. Bu ilkelere Santiago İlkeleri, Uluslararası Finans Kuruluşunun Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Üzerindeki Performans Standartları ve Sorumlu Yatırım için BM İlkeleri (UN PRI) de dahildir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 49).

3.2.7.1. Mevzuat

Bu yatırımlarla ilgili üye devletler arasındaki mevzuatlara bakıldığında Fransa'daki uygulama dikkat çekmektedir. Fransa, varlık yönetim şirketlerinin yıllık raporlarında sosyal sorumluluk yatırımları ve sürdürülebilir kalkınma ölçütlerini sürece nasıl dâhil ettiklerini devlete bildirmelerini zorunlu kılmıştır (Wolniak, 2013: 111). Bu uygulama aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 21 – Fransa Varlık Yönetim şirketlerinin Yatırım ve Sürdürülebilir Kalkınma Kriterleri

2010 yılında Grenelle II Yasasının önemli yeniliklerinden biri, sorumlu yatırım konusuna vurgu yapan 224. maddedir. Bu madde ile Aktarılabilir Menkul Kıymetler Yatırımının Teşvikleri (UCITS) ve alternatif yatırım fonlarının her biri için tüm varlık yönetim şirketlerine yatırım politikalarında sosyal, çevresel ve iyi yönetişim hedeflerini bildirmesi şart koşulmuştur (www.afg.asso.fr, 2013).

3.2.7.2. Rehberlik

Az sayıdaki ülke, sosyal olarak sorumlu yatırımlar için ulusal rehberlik geliştirmiştir. Bununla birlikte Belçika yetkilileri, sosyal olarak sorumlu yatırımlar

mevzuatını iyileştirmenin yanında sosyal sorumluluk yatırımlarını desteklemek için finansal ve yatırım otoriteleri için bir rehber geliştirmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 50).

3.2.7.3. Teşvik

Üye devletlerin bir kısmı UEP'lerinde sosyal olarak sorumlu yatırımları teşvik etmek için bazı yöntemler belirlemiştir. İsveç, Almanya, İtalya ve İngiltere sosyal olarak sorumlu yatırımları teşvik etmeye ve BM PRI gibi uluslararası ilkelere uyum sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca Slovenya, Portekiz, Hırvatistan ve Hollanda küresel ağlar aracılığıyla sorumlu girişimciliği desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 50). Bu kapsamda “Hollanda Girişimcilerinin Katılımını Teşvik Edecek KSS Ağı” uygulaması aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 22 - Hollanda Girişimcilerin Katılımını Teşvik Edecek KSS Ağı

Hollanda Hükümeti, çok uluslu işletmeler (OECD) ve BM İş ve İnsan Hakları ile ilgili kılavuzlar gibi uluslararası kurallara uymayı taahhüt etmektedir. Hollanda'da KSS, şirketleri meşru gösteren ve bu sayede sürdürülebilir büyüme için güçlü bir araç olarak görülmektedir. Bu doğrultuda KSS Bilgi Merkezi ve Ağ Örgütü (MVO Nederland), KSS'ye katılmak isteyen veya zaten bu yönde faaliyetlerde bulunan girişimcileri kapsayan bir platformdur. Bu platformda dernekler, şirketler, sivil toplum kuruluşları ve araştırma kurumları bulunmaktadır. Tüm bu organizasyonlar KSS'yi iş fırsatlarına dönüştürmek için birlikte çalışmaktadır. Platform, KSS'yi yeni iş fırsatları oluşturmada katma değer olarak iş dünyasına entegre ederken, toplum yararını da hedeflemektedir. Ayrıca sorumlu işletme faaliyetlerinin daha rekabetçi bir pazar ve daha güçlü bir ticaret kültürü oluşturması muhtemeldir. Ağda yer alan organizasyonlar KSS'yi destekleme adına aşağıdaki faaliyet ve hizmetlerde yer almaktadırlar:

- ✓ Bağımsız denetim toplantılarına katılım ve bilgi aktarımı
- ✓ KSS eğitimi ve çalıştaylarına katılım
- ✓ KSS Hollanda web sitesine şirket profillerinin yüklenmesi
- ✓ KSS Hollanda'nın ortaklık logosunun dijital platformda kullanılması
- ✓ LinkedIn grubuna katılım: “MVO Nederland Partners”
- ✓ KSS Hollanda bülteninin takip edilmesi

- ✓ KSS Hollanda'nın bilgi ve veri tabanından yararlanılması

Ağ, girişimcilere insanı iş süreçlerine nasıl entegre edebilecekleri konusunda pratik araçlar sunarak KSS'yi ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. 2004 yılında Ekonomik İşler Bakanlığı tarafından kurulan platforma şu ana kadar 100.000'den fazla girişimci katılmıştır (www.mvonderland.nl, 2015).

Fransa, girişimcilere ve KOBİ'lere yönelik etik ve sorumlu yatırımlar için bir kamu yatırım bankası oluşturmuştur. Banka kısmen devlete, kısmen özel mülkiyete aittir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 52). Bu uygulama aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 23 – Fransa KSS Yatırımları Oluşturmak için Kamu Yatırım Bankası

Fransa, mali krizler sonrası ülkenin endüstrisini ve küresel rekabet gücünü artırmanın bir parçası olarak sosyal sorumluluk sahibi yatırımları teşvik etmeye odaklanmıştır. Bu toparlanma sürecinde KOBİ'ler önemli bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda özellikle yoksul kentsel alanlar ve kırsal alanlarda faaliyet gösteren işletmeler için destek verilmektedir. Büyük özel şirketlerin KOBİ'lere yatırım yapma isteksizliğine yanıt olarak Fransız hükümeti, Ekim 2012'de %50'si kamu malı olan yeni bir Kamu Yatırım Bankası (KYB) kurmuştur. Kamu kaynaklarından sağlanan 42 milyar Euro'luk fon KOBİ'leri desteklemek üzere ayrılmıştır. Amaçlar şöyledir:

- ✓ Kredi ve risk sermayesi olan KOBİ'lere maddi desteğin sağlanması
- ✓ Girişimcilerin gelişimini desteklemek
- ✓ İşletme pazar ağının genişletilmesi
- ✓ Yenilikçi projelerin desteklenmesi
- ✓ Enerji geçişine katkıda bulunulması

Ayrıca KYB yatırımlarıyla yerel topluluklar üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi banka için önemli bir faaliyettir. Banka 2013 yılından beri faaliyette olup Stratejik Yatırım Fonunun bir uzantısı olarak işlev görmektedir (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).

3.2.8. Mali Yükümlülük ve Yolsuzlukla Mücadele

Mali ve ekonomik krizin ardından mali yükümlülükler hakkındaki toplum bilinci artarken en yüksek ve en düşük ücretler arasındaki fark da azalmıştır. Bu azalış ulusal

düzeyde yolsuzluk için de geçerlidir. Buna rağmen mevcut UEP'ler yolsuzlukla mücadele ile ilgili yalnızca birkaç önlemi vurgulamaktadır. Yolsuzlukla mücadele bilincinin artmasıyla yasal gereksinimler de artmaktadır. Bu doğrultuda hükümetler, KSS kapsamında yolsuzluk vakalarını tespit etmek ve caydırıcı önlemleri sağlamakla yükümlüdür. İş dünyasında yolsuzlukla mücadele önlemlerinin yanı sıra özellikle devlete ait kurumlardaki yönetici maaşlarına yönelik de kısıtlama vurgusu da yapılmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 53).

3.2.8.1. Yapılar ve Kurumlar

Birkaç üye devlet, yolsuzluğa karşı mücadele için belirli yapılar veya kurumlar belirlemiştir. Slovenya'da Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu bulunmaktadır. Ayrıca İsveç'te Yolsuzlukla Mücadele Portalı oluşturulmuştur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 53).

3.2.8.2. Mevzuat

Birçok üye devlet KSS UEP'lerinde yolsuzluk ve rüşvet ile ilgili yasal gereklilikler belirlemiştir. Örneğin İngiltere'de "Birleşik Krallık Rüşvet Yasası", İsveç'te ise "Rüşvet Karşısı Yasama Reformu" mevcuttur. Finlandiya, İtalya ve İspanya da bu doğrultuda rüşvet ve yolsuzluğun önlenmesi adına yasal çerçeve üzerinde çalışmaktadır. Tüm üye devletlerdeki nihai amaç ise şeffaflığın sağlanmasıdır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 53).

3.2.8.3. Eylem Planları ve Reformlar

Birkaç ülke gözlemlenemeyen ekonomik suçlar ve devlet kuruluşlarındaki üst düzey yöneticilerin ücretleri de dahil olmak üzere yolsuzlukla mücadele ile ilgili eylem planları ve reformlar gerçekleştirmiştir (Finlandiya, İsveç, İspanya, Fransa). Örneğin, Fransa 2012 yılında devlet kuruluşlarındaki üst düzey yöneticilerin yıllık ücretini Fransız devlet kuruluşlarındaki en düşük ortalama maaşın yirmi katına çıkaracak bir kararname kabul etmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 54). Eylem planları ve reformlar kapsamındaki "İsveç - Devlete Ait Kurumlardaki Üst Düzey Yönetici Maaşları" uygulaması aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Uygulama 24 - İsveç Devlete Ait Kurumlardaki Üst Düzey Yönetici Maaşları

İsveç'te uluslararası KSS standartlarına (OECD ve GRI gibi) uymak adına devlete ait kurumlarda üst düzey yöneticilerin maaşlarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Üst düzey yöneticiler; kıdemli yönetici, CEO ve idari yönetimi kapsamaktadır. Nisan 2009'da hükümet, üst düzey yöneticilerin ücretleri için yönerge ve raporlamalar yayımlamıştır. Maaş miktarlarının belirlenmesinde anahtar unsur çalışan ücreti ve yönetici ücretinin karşılaştırılmasıdır. Devlete ait şirketler üst düzey yöneticileri ücretlendirirken özel şirketler ile aynı şekilde raporlamalıdır. Ayrıca kurum denetçisi kuralların uygulanıp uygulanmadığını da teyit etmektedir (www.government.se, 2009).

3.2.8.4. Kurumsal Yönetimin Teşvik Edilmesi

Bazı ülkeler (Malta, Letonya, Hollanda) şirketlere, şirketlerin kurumsal yönetim yapılarına ve diğer ilgili taraflara destek araçları sağlayarak yolsuzlukla mücadele etmektedir. Bu mücadele ilgili makamların rehberliğinde çevrimiçi yolsuzlukla mücadele araçlarının oluşturulması, listelenen şirketler arasında şeffaflığın teşvik edilmesi ve şirketlere genel destek sağlama adına kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesini içermektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 54). Bu kapsamda Letonya “Yolsuzlukla Mücadele Aracı” aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 25 - Letonya Yolsuzlukla Mücadele Aracı

Letonya yolsuzlukla mücadele konusundaki olası engellere yönelik “Letonya Uluslararası Şeffaflık Örgütü (DELNA)” öncülüğünde bir web sitesi geliştirmiştir. Bu web sitesi kurumlara yolsuzlukla mücadele politikalarının uygulanmasında kolaylık sağlayan araçları içermektedir. Site, yolsuzlukla mücadele programlarının kod örneklerini sunmaktadır. Web araçları, işletmelerdeki yolsuzlukla mücadele için BM Küresel İlkeler Sözleşmesi üç adımlı yaklaşımıyla da uyumludur. Ayrıca bu araçlar rüşvetle mücadele için rüşvet karşıtı programların geliştirilmesi veya kamu-özel şirket programlarının kıyaslanması için bir uygulama çerçevesi de oluşturmaktadır (www.delna.lv, 2018).

3.2.9. İklim Değişikliğiyle Mücadelede Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları ve Çevresel Sürdürülebilirlik

İklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik son yıllarda üye devletlerdeki KSS yaklaşımlarında önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu kapsamda OECD ve BM gibi uluslararası yönergeler, üye ülkelerin referans edebileceği çevresel konuları da içermektedir. AB, çevre üzerinde daha yüksek bir etkiye sahip olduğu düşünülen sektörlerle odaklanmaktadır. Bu odaklanmanın yanında tüm sektörlerde sorumlu iş uygulamaları geliştirmek ve işletmeler arasında iyi uygulamaları teşvik etmek adına bazı zorluklar ile karşılaşılması da muhtemeldir. İngiltere’de çevreye duyarlı girişimlerin desteklenmesi için bazı yasal araçlar mevcuttur. Ayrıca İsveç’te Verimli Kaynak Kullanımı Merkezi (CERISE), bilgi alışverişi ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması için kurulmuştur. İsveç, Danimarka, Fransa ve Malta’da çevresel sürdürülebilirliği desteklemek için hükümet konferansları ve çok paydaşlı kalkınma forumu düzenlenmiştir. Portekiz’de enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji planları da geliştirilmektedir. Ayrıca Fransa’da kuruluşların ve ürünlerin çevresel ayak izini tespit etmek için bir metodoloji geliştirilmiştir. İtalya’da ayıklama endüstrileri, Finlandiya eylem planında ise madencilik endüstrilerindeki zorluklarla nasıl baş edilebileceğine dair girişimler mevcuttur. Çevresel açıdan sürdürülebilir bir iş için önem taşıyan ve çözülmesi gereken iklim ve çevre sorunlarına bakıldığında; sera gazı emisyonlarının azaltılması, işletmelerin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkisinin azaltılması ve gelişmiş su yönetimi gibi diğer faaliyetler bulunduğu görülmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 56). Bu kapsamda aşağıda “Finlandiya Sorumlu Madencilik Endüstrisi” uygulaması ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Uygulama 26 - Finlandiya Sorumlu Madencilik Endüstrisi

Sosyal ve çevresel sorumluluk, Fin madencilik endüstrisinin güvenilirliğini ve rekabet gücünü artırmak için son derece önemlidir. Ayrıca Finlandiya, sürdürülebilir maden çıkarma endüstrisinde 2030 yılına kadar lider olmaya çalışmaktadır. 2012 yılında ülke genelinde yaşanan tartışmanın ardından Nisan 2013’te sürdürülebilir maden çıkarma endüstrisi için bir eylem planı başlatıldı. Bu eylem planı 35 tedbiri içermekle birlikte KSS’yi de ele almaktadır. Plan ile özellikle çevresel önlemlerin

madencilik endüstrisinde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Eylem planındaki genel başlıklar aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Maden şirketlerinin su yönetim planı hazırlaması ve sürdürülebilir su teknolojilerini geliştirmesi*
- ✓ *Maden şirketlerinin atık yönetimi ile ilgili araştırmalar ve faaliyetler yürütmesi*
- ✓ *Maden şirketleri ve diğer ilgili ortakların enerji verimliliğini geliştirmesi*
- ✓ *Maden endüstrisi şirketleri ve diğer ilgili ortakların güvenlik prosedürü geliştirmesi*

Çevresel önlemler için aktif paydaş katılımının yanı sıra süreç boyunca açık ve şeffaf iletişimin sağlanması da önemlidir (www.tem.fi, 2013).

Aynı zamanda yerel kapasitenin geliştirilmesi sürdürülebilir bir çevre politikası için önem arz etmektedir. Bu kapsamda İrlanda'da yerel üretim ve satın alım teşvik edilmektedir. Ayrıca iklim dostu yerel yerleşim birimlerini güçlendirmeyi amaçlayan uzlaşma ve yerel çevrede sorumlu davranışları vurgulayan programlar da mevcuttur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 57). Bu bağlamda sırasıyla İrlanda, Macaristan ve Romanyadaki uygulamalar aşağıda ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Uygulama 27 - Yeşil İrlanda Konukseverliği

İrlanda Yeşil Konukseverlik Programı (GHP), turizm sektöründe çevresel sürdürülebilirliği ve yeşil ticareti yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çevresel sorumluluk ve yerel ürünleri satın almak ziyaretçileri yerel çevrede sorumlu davranmaya teşvik etmektedir. GHP bunu teşvik etmek adına konukseverlik sektöründeki işletmeler için üç etiket belirlemiştir (www.greenhospitality.ie, 2018):

- ✓ *Yeşil Konukseverlik Eko-etiketi – Bu etiket, çevresel sürdürülebilirliği uygulamaya başlayan işletmeler için bir ödül niteliğindedir. Ödül belirli kriterlere dayanmaktadır ve esas olarak Çevre Yönetim Sisteminin (EMS) uygulanmasını içermektedir. Etiket elde etme başvurusu için bir form doldurulması ve tüketim verilerini göndermek gereklidir. Yapılan başvuruya göre kriterlerin karşılanması durumunda etiket verilmektedir. Etiket üç yıl geçerlidir.*

- ✓ *Yeşil Konukseverlik Ödülü – Bu ödül üç seviyeyi içermektedir: Gümüş (iyi standart), Altın (en iyi uygulama) ve Platinum (dünya çapında en iyi uygulama - yalnızca otel sektörü için). Ödüller, opsiyonel gereklilikleri temel alan bir puanlama sistemi ile birlikte spesifik gereklilikleri temel alır. İşletmeler her bir ödül düzeyinde kalmayı seçebilirken standartların kontrolünü sağlama adına her üç yılda bir denetleme gerçekleştirilmektedir.*
- ✓ *Yeşil Konukseverlik Eko-turizm etiketi – Bu etiket çevre dostu turizmi desteklemek amacıyla 2013'te uygulanmaya başlamıştır. Etiket elde etme ve işletme faaliyetlerinin ekolojik turizmi destekleyip desteklemediğine yönelik bir dizi kriter mevcuttur.*

Uygulama 28 - Macaristan İklim Dostu Uzlaşma Programları

Bu programlar (2008 yılından bu yana) yerel iklim dostu stratejilerin geliştirilmesini teşvik etmenin yanı sıra mevcut iklim dostu girişimlerin uygulanmasını desteklemeyi amaçlamaktadır. Şirketler, STK'lar ve vatandaşları içeren programlar enerji verimliliğini artırmaya yönelik de işlev görmektedir. Programların amacı:

- ✓ *Uluslararası yönetmeliklere uygun olarak GHG emisyonlarını azaltılması*
- ✓ *Zaten gerçekleşmekte olan iklim değişikliği sonuçlarının hafifletilmesi*
- ✓ *Farkındalığın artırılması ve sorumlu çevresel davranış için normlar geliştirilmesidir.*

İşletmeler, sivil toplum örgütleri ve vatandaşlar bu programlar aracılığıyla harekete geçirilmektedir. Böylece çevresel sürdürülebilirlik topluluklara tanıtılmakta ve yerel girişimler teşvik edilmektedir (www.greendependent.org, 2009).

Gelecekteki sürdürülebilirliği sağlamak ve çevre-iklim değişikliği konularıyla mücadele etmek için yenilikçi KSS yaklaşımları geliştirilmektedir. Örneğin, Danimarka tarım ve ticaret işletmelerinde doğa dostu yeşil iş modelleri geliştirmektedir. Yenilikçiliği teşvik etmek için yönergeler ve araştırma projeleri de uygulanmaktadır. Çevresel yeniliğin bir örneği de Romanya EcoEmerge projesidir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 59).

Uygulama 29 - Romanya Ekolojik Yeniliği Destekleyecek Eco-Emerge

2011’de Romanya Hükümeti, KSS alanındaki çevresel, sosyal ve ekonomik hedefleri kapsayan bir ulusal strateji geliştirmiştir. Çevresel zorluklarla mücadele için yenilikçi yaklaşımlar ve çevre dostu uygulamaları geliştirmek için Romanya Çevre ve Ormancılık Bakanlığı, Eco-Emerge projesinin bir parçası olarak Norveç Çevre Bakanlığı ile bir ortaklık projesine girmiştir (www.ec.europa.eu, 2013).

4. AB ÜYE DEVLETLERİNDE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAPSAMINDAKİ UYGULAMALAR

Bu bölümdeki ülkeler AB Komisyonunun yayınlamış olduğu son KSS zirvesinde (compendium) “KSS için Ulusal Eylem Planı Bulunan Ülkeler” olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Ayrıca incelenen 26 ülke Batı, Doğu, Kuzey ve Güney Avrupa ülkeleri şeklinde başlıklandırılmıştır.

4.1. Batı Avrupa Ülkeleri

Bu başlıkta Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda ve İrlanda ülkelerinin KSS UEP’lerindeki uygulamaları incelenmiştir.

4.1.1. Almanya

Almanya KSS Ulusal Eylem Planı rehberlik ve kılavuz araçlarının geliştirilmesi, pratik destek araçları, bilgi alışverişi ve mevzuat düzenlemeleri üzerinedir. Almanya’nın EU Commission CSR Compendium (2014: 75-78)’de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KOBİ’lerde Sosyal Sorumluluk Programı:* Program ile yaklaşık 2000 KOBİ’de KSS’yi teşvik etmek amaçlanmıştır (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *KOBİ’ler için Rehberlik ve Koçluk Programı:* Alman hükümeti KOBİ’lere yönelik merkezi bir iletişim noktası ve KSS rehberliği konusunda e-öğrenme araçları oluşturarak uzman KSS desteği sağlamaktadır (www.giz.de, 2013).
- ✓ *KOBİ’ler ve Büyük Şirketler Arasındaki KSS Etkileşiminin Desteklenmesi:* Hükümet Alman KOBİ’ler ve büyük şirketler arasındaki KSS iş birliğinin artırılması için etkileşim organizasyonları düzenlemekte ve bu organizasyonlar sayesinde KSS deneyimlerinin paylaşılmasını hedeflemektedir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *KOBİ’lerde KSS Teşvik Araştırması:* Alman hükümeti, KOBİ’lerde KSS’yi teşvik etmek için araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelere

faaliyet gösteren KOBİ'ler de Alman hükümeti tarafından desteklenmektedir (www.bmas.de, 2010).

- ✓ *Uluslararası KSS Diyaloğuna Destek:* Hükümet, uluslararası KSS forumlarındaki diyalogu güçlendirmek ve desteklemek niyetindedir. Buna ek olarak Alman hükümeti, BM'nin insan hakları ve uluslararası şirketler hakkındaki web sitesi gibi uluslararası çevrimiçi KSS portallarını desteklemektedir (www.globalreporting.org, 2010).
- ✓ *Uluslararası KSS İlkelerinin Uygulanmasına Destek:* Hükümet bir rehberlik girişimi başlatarak OECD ilkelerinin uygulanmasını desteklemek ve geliştirmek için eğitimler yürütmektedir (www.csr-in-deutschland.de, 2011).
- ✓ *KSS Ağları:* Hükümet, en iyi KSS uygulamalarının yaygınlaştırılmasını kolaylaştırmak için ağların ve stratejik ortaklıkların kurulmasını desteklemektedir. Ayrıca hükümet, KSS paydaşları ile etkileşimi sağlamaktadır (www.ngo-monitor.org, 2015).
- ✓ *“KSS - Made in Germany” Kampanyası:* Hükümet, Alman endüstrisine yönelik sorumlu iş konusundaki bilinçlendirme çalışmalarının yanında ulusal KSS gündemini uluslararası alanda tanıtmak adına “KSS – Made in Germany” kampanyasını başlatmıştır (www.csr-kompetenz.de, 2010).
- ✓ *KSS Teorisi ve KSS Pratikleri Arasındaki Boşluklara Yönelik KSS Toplantısı:* Hükümet, KSS teorisi ve KSS uygulamaları arasındaki boşlukları gidermek adına işletmelerdeki temel KSS bilgisini-standartlarını ele alan ve KSS kuramcılarını-uygulayıcılarını bir araya getiren toplantılar düzenlemektedir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *KSS Ödülleri:* Hükümet, farklı alanlardaki sorumlu teşebbüsleri halka duyurmak adına ödül mekanizması oluşturmuştur (www.csr-in-deutschland.de, 2018).

- ✓ *Tüketiciler için KSS Web Sitesi:* Hükümet, sorumlu tüketicinin desteklenmesi için sorumlu davranan işletmeler hakkında bilgi veren bir KSS web sitesi oluşturmuştur (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *KSS Tüketici Bilgilendirme Kampanyaları:* Hükümet, tüketicileri çevresel ve sürdürülebilir yönetim planları hakkında bilgilendirmek için kampanyalar başlatmakta ve KSS'yi tüketicilere tanıtmak adına rehberlik çalışmaları yürütmektedir (www.bertelsmann-stiftung.de, 2010).
- ✓ *Mikrokredi Fonları:* Hükümet, KSS kapsamında işsiz, kadın ve göçmen girişimcileri desteklemek için mikro kredi fonları sunmuştur (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *İş Kalitesi Artırma Girişimi:* Hükümet, iş gücü piyasasındaki demografik değişikliklere karşı uyumun sağlanması ve gelecekteki beceri açığını engellemek adına İş Kalitesi Artırma Girişimini başlatarak kamu ve özel ortaklar ile işbirliği yapmıştır (www.bmas.de, 2011).
- ✓ *Hayat Odaklı İş Politikaları:* Hükümet, uyarlanabilir çalışma koşulları ve iş-yaşam dengesine yönelik iş politikalarını desteklemektedir (www.intergenerationalbargaining.eu, 2014).
- ✓ *Sosyal Çeşitlilik:* Hükümet, azınlık grupları için istihdam olanaklarını artırma hedefiyle işletmelerdeki sosyal çeşitliliği teşvik eden girişimleri desteklemektedir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *Adil Ödeme Planları:* Hükümet, “Logib-D” projesi ile işletmelere yönelik adil ödeme planları ve eşit ödeme imkânlarının geliştirilmesini desteklemektedir (www.bmfsfj.de, 2010).
- ✓ *KSS Web Sitesi:* Hükümet, KSS web sitesi ile bakanlıkların KSS faaliyetlerini takip edebilmesini hedeflemiştir (www.csr-in-deutschland.de, 2010).

- ✓ *Bakanlıklar Düzeyinde Sürdürülebilirlik Raporlaması:* Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı kendi KSS performansı üzerine sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *Sektörel Sürdürülebilirlik Analizi:* Hükümet, bu analizi Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi Raporunun bir parçası olarak gerçekleştirmiştir (www.bundesregierung.de, 2012).
- ✓ *İşletmelerin Sürdürülebilirlik Raporlaması:* Hükümet, işletmeler için gönüllü sürdürülebilirlik raporlamasını teşvik etmektedir (www.globalreporting.org, 2010).
- ✓ *Kamuda KSS Raporlaması:* Kamu idareleri için KSS raporları yayınlamak zorunludur. Bu raporlamalar ile kamudaki KSS uygulamalarının durum analizi hedeflenmiştir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *KSS Eğitimi:* Hükümet, programlar ve seminerler düzenleyerek KSS'den sorumlu yöneticilere yönelik eğitici faaliyetler düzenlemektedir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *Uluslararası KSS Araştırması:* Hükümet, uluslararası KSS araştırmasını desteklerken disiplinler arası uyum merkezi de geliştirmektedir (www.bmas.de, 2017).
- ✓ *Eğitim Kurumlarında KSS:* Hükümet, üniversitelerde BM Küresel İlkeler Sözleşmesinin “Sorumlu Yönetim” eğitimine ilişkin ilkelerin uygulanmasını teşvik etmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerdeki üniversitelere de KSS desteği sağlanmaktadır (www.nachhaltigkeitsrat.de, 2017).
- ✓ *Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlara Destek:* Hükümet, yatırımcıları sosyal anlamda sorumlu yatırım yapmaları için teşvik etmektedir (www.bmas.de, 2010).
- ✓ *Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Küçük ve Mikro İşletmeler için Mikro kredi:* Hükümet, yatırım yasasının gözden geçirilmesiyle gelişmekte olan

ülkelerdeki küçük ve mikro işletmeleri de kapsayacak şekilde mikro kredi fonlarını genişletmiştir (www.reportingrse.org, 2010).

4.1.2. Avusturya

Avusturya KSS Ulusal Eylem Planı KSS ağının geliştirilmesi, ödül mekanizmasının mevcudiyeti ve farkındalık oluşturma üzerinedir. Avusturya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 60-61)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Avusturya Stratejisi:* Avusturya'da Sürdürülebilirlik göstergelerine dayanan strateji, BM ve OECD standartlarına göre sürdürülebilir kalkınmanın genel bir değerlendirmesini oluşturmayı hedeflemektedir. Strateji bir dizi sosyal ve çevresel alanı kapsamaktadır (www.nachhaltigkeit.at, 2010).
- ✓ *Avusturya KSS Standardı:* Avusturya KSS için Standardının amacı, örgütlere KSS için temel bir çerçeve sağlamaktır. Ayrıca Avusturya Standartları (ÖNORM), kuruluşlar için KSS standartlarını geliştirmek için Avusturya Standartları Enstitüsü'nde belirli bir çalışma grubu da oluşturmuştur (www.shop.austrian-standards.at, 2011).
- ✓ *Sosyal Sorumluluk Ağı:* Ağın amacı, KSS için bir iletişim platformu ve bir gözlem birimi olarak işlev görmektir. Ağ, KSS uygulamalarını değerlendirmek adına bazı kriterler geliştirmektedir. Bu kapsamda “KSS profesyonelleri” adı verilen kişiler sivil toplum ve yasama organları için KSS diyaloglarını organize ederken KSS literatürü de yayınlamaktadırlar. Ayrıca Avusturya'da yayınlanan “İsim ve Utanç” (The Name and Shame) listesi (Schandfleck) ile sosyal sorumluluk taşımayan şirketler ve kuruluşlar ifşa edilmektedir (www.nesove.at, 2013).
- ✓ *Avusturya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (respACT):* Bu platformun amacı işletmelerde KSS'yi geliştirmektir. Platform, işletmelerin ve STK'ların ortak hareket etmesi için organizasyonlar düzenlemektedir. Ayrıca yıllık olarak düzenlenen “TRIGOS” ödülü, Bütünsel KSS Katılımı, En İyi Ortaklık

ve Sosyal Girişimcilik gibi farklı kategorilerde sorumlu çalışan şirketlere verilmektedir (www.respect.at, 2017).

- ✓ *Küresel İş Piyasasındaki Kadınlar İçin Araç Seti*: Bu araç setinin amacı, küresel işgücü piyasasında kadın haklarını tanımak, korumak ve bunları teşvik etmektir. Kâr amacı gütmeyen örgüt kadınların dayanışması ve kötü çalışma koşullarında (ILO "İyi İş" konseptinde tanımlandığı üzere) kayıt dışı ekonomide çalışan yüksek oranlı kadınlara yönelik bir araç seti geliştirmiştir (www.frauensolidaritaet.org, 2011).
- ✓ *Engelli Bireyler İçin İstihdam Kampanyası*: Kampanya ile engelli insanların istihdam beklentileri artırılmak istenmiş ve işverenlere engelli insanların istihdamı hakkındaki en iyi uygulama örneklerini sunan bir web sitesi geliştirilmiştir (www.arbeitundbehinderung.at, 2011).
- ✓ *Meritus Cinsiyet eşitliliği Ödülü*: Bu ödölün amacı, cinsel yönelimlere saygının önemini vurgulamaktır. Yıllık ödöl, web sitesinden edinilebilen ve şirketin büyüklüğüne göre değişen kriterlere dayanmaktadır (www.meritus.or.at, 2011).
- ✓ *NESTORGOLD Ödülü*: Bu ödöl yaşlı nüfusu iş piyasasına teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Dört aşamalı bir sertifika sürecine dayanan ödöl, etkin olarak aktif yaş yönetimi stratejileri uygulayan şirketlere verilmektedir (www.sozialministerium.at, 2012).
- ✓ *Avrupa eşitliliği, İş ve Katılım Kongresi (EDIC)*: Kongrenin amacı şirket CEO'larını, KSS yöneticilerini, akademisyenleri, danışmanları ve çeşitlilik uygulayıcılarını bir araya getirerek, çeşitlilik liderliği ile ilgili deneyimlerini paylaşmak ve AB'de sosyal dışlanma ile mücadele etmektir. Kongre ile sunumlar, diyaloglar ve bu alandaki araştırmalar sunularak çeşitlilik liderliğinin tanıtımı gerçekleştirilmektedir (www.beatrice-achaleke.at, 2013).
- ✓ *Avusturya eşitlilik Fuarı*: Fuarın amacı, çeşitlilik yönetimi, cinsiyet, kültürel etkileşim, iş-yaşam dengesi vb. alanlardaki kariyer olanaklarını tanıtmaktır.

Her fuar belirli bir temaya sahiptir (örn. 2014 “Toplumsal Cinsiyet ve Çeşitlilik”) (www.fairversity.at, 2014).

- ✓ *Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Alımları Eylem Planı:* Eylem planının amacı, kamu alımlarında çevresel ve sosyal kriterleri uygulamaktır. Bu zorunlu eylem planı tüm kamu kurumlarını ele alır ve kamu alımları sırasında dikkate alınması gereken sürdürülebilir kriterleri belirler (www.uncsd2012.org, 2012).

4.1.3. Belçika

2010 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Daireleri Komisyonu tarafından güncellenen KSS Ulusal Eylem Planı ile KSS hakkında bilgi akışının sağlanması, mevcut diyalogun ve ağın geliştirilmesi hedeflenmiştir. Belçika’nın EU Commission CSR Compendium (2014: 61-62)’de yer alan yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Hükümete Ait KSS Web Sitesi:* Federal Kamu Hizmetleri (FPS) ve Kamu Planlama Hizmetleri (FPPS) işbirliği ile KSS faaliyetlerinin kamuya açıklandığı hükümete ait bir web sitesi kurulmuştur (www.developpementdurable.be, 2014).
- ✓ *Emeklilik Kurumları için Şeffaflık Raporları:* Belçika, emeklilik kurumlarının şeffaflık raporlarını yayınlamalarını zorunlu kılmak adına yasal bir girişimde bulunmaktadır (www.fsma.be, 2016).
- ✓ *ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Yönergesi Bilgilendirme Kampanyası:* Hükümet ve Belçika Standardizasyon Bürosu (NBN) ile ISO 26000 hakkında bir bilgi/tanıtım kampanyası yapılmıştır (www.ec.europa.eu, 2014).
- ✓ *Resmi kurumlarda ISO 26000 Kullanımına İlişkin Deneme Projesi:* Pilot projenin amacı, ISO 26000’in uygulanmasını ve dört hükümet kuruluşunda Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI) kullanımını desteklemektir (www.sppdd.be, 2013).

- ✓ *Belçika'daki İşletmelerde Uluslararası KSS Standartlarının Uygulanması Üzerine Araştırma Programı:* Araştırma, Belçika'daki şirketlerin hangi uluslararası standartları uygulayıp uygulamadığını belirlemeyi hedeflemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 62).
- ✓ *Kamuda Sosyal Açidan Sorumlu Yatırımların (SSY) Teşvik Edilmesi:* Belçika Federal Kamu Hizmetleri (FPS), mali kaynaklar ve hükümet sözleşmelerinin yönetiminde SSY'yi destekleyen kamu kurumları için SSY kılavuzu çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca kar amacı gütmeyen Belçika Sürdürülebilir ve Sosyal Sorumlu Yatırım Forumu kuruluşu Belçika'daki kamu ve özel sektörü için bir SSY bilgi veritabanı olarak işlev görmektedir (www.belsif.be, 2012).
- ✓ *SSY Standartlarının Geliştirilmesi:* Belçika Federal Kamu Hizmeti, uluslararası standartlara uygun bir SSY'nin yanı sıra şeffaflık kriterlerinin geliştirilmesi için yasal girişim çalışmaları yapmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 62).
- ✓ *KOBİ'ler için KSS Ağı:* Bu öğrenme ağı KOBİ temsilcilerini bir araya getirerek KSS uygulamaları hakkında bilgi ve tecrübe alışverişinde bulunmalarını ve böylece KOBİ'lerin kendi KSS ilkelerini ve eylem planlarını geliştirmelerini amaçlamaktadır (www.belgianchambers.be, 2014).
- ✓ *Sendikalara Yönelik KSS Eğitimleri:* Hükümet, sendikaların KSS konusunda bilinçlenmesi için danışmanlık ve çeşitli eğitimler vermeyi amaçlamaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 62).

4.1.4. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma, ortaklıklar, stratejiler ve ödül mekanizması üzerinedir. Birleşik Krallığın EU Commission CSR Compendium (2014: 99-100)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Uluslararası KSS Yönergelerinin Teşvik Edilmesi:* Hükümet, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi, OECD İletişim Noktası ve BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Yönergeleri gibi uluslararası ilkelerin işletmelerde uygulanmasını desteklemektedir (www.gov.uk, 2014).
- ✓ *Eylem Planının Bir Parçası Olarak Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi:* Şeffaf ve sorumlu tedarik zinciri yönetimi, Birleşik Krallık Hükümetinin geliştirdiği İş ve İnsan Hakları Eylem Planının ana bileşenlerindendir (www.assets.publishing.service.gov.uk, 2013).
- ✓ *Yönetim Kurullarında Cinsiyet Eşitliği:* Hükümet, KSS kapsamında İngiltere'deki şirketleri yönetim kurullarında kadınlara pozitif ayrımcılık sağlanması hususunda teşvik etmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 99).
- ✓ *İşletmeler için Zorunlu KSS Raporlaması:* İngiltere'deki şirketler 2013 yılından beri yasal olarak toplumsal ve çevresel konular hakkında rapor vermekle yükümlüdürler (www.legislation.gov.uk, 2013).
- ✓ *Sorumlu Ticaret Girişimi:* Girişim iyi uygulama örneklerini KOBİ'lerin erişimine sunmak ve yaymak için çevrimiçi bir araçtır (www.tradingforgood.co.uk, 2014).
- ✓ *Sosyal Yatırımların Teşvik Edilmesi:* İngiltere, 6 Haziran 2013'te G8 Sosyal Etki Yatırım Forumuna ev sahipliği yapmıştır. İngiltere bu organizasyonda sosyal açıdan sorumlu yatırımların önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca hükümet, İngiltere Sosyal Yatırım Stratejisini de yönetmektedir (www.assets.publishing.service.gov.uk, 2013).
- ✓ *Resmi KSS Kurumları:* KSS çalışmaları yapan ve akredite edilmiş kurumlardan başlıcaları Kurumsal Liderlik ve Yönetim Enstitüsü, Kurumsal Sorumluluk Grubu ve son olarak 2014'te kurulan Kurumsal Sorumluluk Enstitüsüdür (www.icrs.info, 2014).

- ✓ *İngiltere Rüşvet Yasası:* İngiltere Rüşvet Yasası gereği İngiliz şirketleri, İngiltere’de ve diğer ülkelerle olan ilişkilerinde işlenen rüşvetten sorumludur (www.gov.uk, 2010).

4.1.5. Fransa

Fransa KSS Ulusal Eylem Planı KSS mevzuatının geliştirilmesi, ortaklık girişimleri ve KSS etkileşiminin sağlanması üzerinedir. Fransa’nın EU Commission CSR Compendium (2014: 73-74)’de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Zorunlu Raporlama Sisteminin Geliştirilmesi:* Yasal raporlama gereksinimleri daha geniş bir yelpazedeki şirketleri de içerecek şekilde genişletilirken, mevcut raporlama şeffaflık ilkesine dayanan 42 kritere göre güncellenmiştir. Ayrıca, hükümet her üç yılda bir KSS konusunda Parlamento’ya rapor vermektedir (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).
- ✓ *AB Düzeyindeki KSS Girişimlerine Hükümet Desteği:* Hükümet, AB düzeyindeki KSS girişimlerini destekleme şartı olarak işletmelerin sosyal ve çevresel göstergeleri geliştirmelerini ve sorumlu olmalarını talep ederek işletmelerdeki sosyal ve çevresel şeffaflığı teşvik etmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 73).
- ✓ *Sendika Sorumlulukları:* Hükümet, sürdürülebilirliği, çevresel halk sağlığı risklerini çözmek için sosyal ve çevresel göstergelerin gelişimini içeren sendikal sorumlulukların genişletilmesine yönelik çalışmalar yapmıştır (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).
- ✓ *Gönüllü Taahhüt Anlaşmaları:* Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığı sektörel KSS taahhütlerini “Gönüllü Taahhüt Anlaşmaları” adı altında imzalamış ve desteklemiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 73).
- ✓ *Zorunlu Sera Gazı Emisyon Raporlaması:* Hükümet, KSS kapsamında şirketlerin Sera Gazı emisyonlarını rapor etmesini gerektiren bir yasal çerçeve geliştirmiştir (www.ecovadis.com, 2016).

- ✓ *Varlık Yönetim Şirketleri için Raporlama Yükümlülüğü:* 2012 yılında varlık yönetim şirketleri için getirilen zorunlu raporlama ile çevresel ve sosyal konulara ne denli uyum sağlanıldığının beyan edilmesi hedeflenmiştir (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).
- ✓ *Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlara Destek:* Hükümet, sosyal açıdan sorumlu yatırımları yapan şirketleri ve girişimleri desteklemektedir (www.foretica.org, 2013).
- ✓ *Kamu Yatırım Bankası Bünyesinde Bağımsız KSS Komitesi:* Hükümet, Kamu Yatırım Bankası tarafından verilen kredilerin toplumsal ve çevresel açıdan sorumlu olmasını sağlamak adına bağımsız bir KSS Komitesi oluşturmuştur (www.wsws.org, 2012).
- ✓ *Sosyal Açıdan Sorumlu Yatırım (SSY) Etiketleri:* Hükümet, mevcut SSY çerçevesini geliştirmek ve yatırımcıları geliştirilmiş SSY ilkelerine teşvik etmek SSY etiketi uygulamasını geçilmiştir (www.novethic.com, 2016).
- ✓ *Yerel KOBİ Desteğinin Haritalandırılması:* Hükümet, KOBİ'lerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve yerel KOBİ girişimlerindeki KSS'yi desteklemek için haritalandırma çalışması yapmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 74).
- ✓ *KSS'nin KOBİ Stratejilerine Entegrasyonu:* Hükümet ve Ticaret ve Sanayi Odası arasındaki KSS işbirliği ile KSS'nin KOBİ stratejilerine entegrasyonunu hedeflenmiştir (Vo vd., 2015: 1978).
- ✓ *Küresel Eylem Platformu:* Hükümet, KSS paydaşları arasındaki diyalogu kolaylaştıracak, KSS girişimlerini sunacak ve en iyi uygulamaları teşvik edecek "Küresel Eylem Platformu"nu oluşturmuştur (www.strategie.gouv.fr, 2014).
- ✓ *Sektörel KSS Etiketleri:* Fransız hükümeti sektörel KSS etiketlerini tanıtmaya faaliyetleri düzenlemektedir. Ayrıca hükümet, 2010 yılından bu yana

etiketlerin kullanımını inceleyen “Sorumlu Şirketler Etiket” çalışma grubunda aktif bir rol üstlenmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 74).

- ✓ *Tüketici Bilgi Hakkı:* Hükümet, tüketici haklarını geliştirmek için ürünlerin çevresel etkileri hakkındaki bilgilere serbest erişimi sağlayacak bir yasa kabul etmiştir (www.out-law.com, 2014).
- ✓ *Çevre Odaklı Paydaş Platformu:* Hükümet, çevre üzerinde önemli etkileri olan şirketleri bir araya getiren platformların oluşturulmasını desteklemektedir (www.circulareconomy.europa.eu, 2014).
- ✓ *Ortak Çevre Yönetim Planları:* Hükümet, aynı çevrede bulunan şirketler için ortak çevre yönetim planlarının oluşturulmasını desteklemektedir (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).
- ✓ *Kamu Çalışanlarına Çevre Eğitimi:* Hükümet, kamu çalışanlarına çevresel eğitim programları vermekte ve desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 74).
- ✓ *Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi:* Hükümet, KSS’yi eğitim sisteminin tüm kademelerine entegre eden sürdürülebilir kalkınma eğitimi genelleştirme planları uygulamaktadır (www.diplomatie.gouv.fr, 2013).
- ✓ *KSS Araştırma Programları:* Hükümet, Ulusal Araştırma Ajansı ve MOVIDA programı aracılığıyla KSS ile ilgili araştırmalara maddi destek sağlamaktadır (www.programme-movida.fr, 2014).
- ✓ *KSS’yi Tedarik Zinciri Yönetimine Entegre Etme Çalışmaları:* Fransız hükümeti ile Fransız Ticaret ve Sanayi Odası arasındaki KSS iş birliği ile KSS’yi tedarik zinciri yönetimine dahil etme girişimlerinde bulunmaktadır (www.foretica.org, 2013).
- ✓ *Uluslararası KSS Girişimleri ve İnsan Haklarına Destek:* Hükümet, Uluslararası Af Örgütü ve BM Gıda Güvenliği Komitesi gibi KSS ve insan

hakları konusundaki uluslararası KSS girişimlerini desteklemektedir (www.francophonie.org, 2014).

- ✓ *Uluslararası Kalkınma Politikasında KSS:* Hükümet, tüm büyükelçiliklere “KSS konusunda Yol Haritası” sunarak uluslararası kalkınma politikası aracılığıyla üçüncü ülkelerdeki KSS gelişimini desteklemektedir. Buna ek olarak Fransız Kalkınma Ajansı, kalkınma politikasında KSS ilkelerinin uygulanmasında öncü olmayı hedeflemektedir (www.afd.fr, 2014).

4.1.6. Hollanda

Hollanda KSS Ulusal Eylem Planı güçlü bir ağ oluşturma, bilgi akışı, performans-risk değerlendirisi ve kıyaslama yoluyla kalite geliştirme (benchmarking) üzerinedir. Hollanda’nın EU Commission CSR Compendium (2014: 87-88)’de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Sektör Risk Analizi:* Hollanda hükümeti, KSS ve OECD yönergeleri kapsamında tüm Hollanda ekonomisinin bir incelemesi olarak sektör risk analizi yapmaktadır (www.rijksoverheid.nl, 2014).
- ✓ *Hollanda Ulusal İrtibat Noktası:* Hollanda hükümeti diğer ülkelerdeki deneyimlerden yola çıkarak UEP’ini OECD kurallarını ihlal eden ulusal şirketlerin soruşturulmasını sağlayacak şekilde düzenlemiştir. Bu doğrultuda Ulusal İrtibat Noktaları ile arabuluculuk ve şikayet mekanizmasının kurulması sağlanmıştır (www.oesorichtlijnen.nl, 2014).
- ✓ *Uluslararası KSS Girişimi (ICSR):* ICSR girişimi ile özellikle KOBİ’lere (web ortamında ücretsiz “KSS Risk Kontrolü” gibi) birçok kolaylık sağlanmıştır. Girişimin temel amacı gelişmekte olan ülkelerdeki sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. Bu kapsamda Hollanda Sosyo-Ekonomi Konseyi (SER), ICSR ile ilgili bir kılavuzlar basmış ve dağıtmıştır (www.ser.nl, 2014).
- ✓ *Büyükelçiliklere Yönelik KSS Kılavuzu:* Başka ülkelerdeki yerel işletmelere KSS hakkında bilgi sağlayabilmek adına İngilizce bir KSS rehberi (OECD

yönergeleri dahil) tüm Hollanda büyükelçiliklerine dağıtılmıştır (www.netherlandsworldwide.nl, 2016).

- ✓ *Özel Sektöre Devlet Fonu: KSS kapsamında OECD ilkelerine bağlılıklarını ispat eden işletmeler devlet fonundan faydalanabilmektedir* (www.rijksoverheid.nl, 2014).
- ✓ *“KSS Pusulası” Web Sitesi ve ICSR Termometre:* Hükümet tarafından da desteklenen KSS Hollanda Platformu KOBİ’lerde KSS’nin uygulanması kapsamında kurallar, kodlar ve diğer KSS bilgileri içeren “CSR Navigator” adında bir web sitesi geliştirmiştir (www.oesorichtlijnen.nl, 2014). Ayrıca ICSR Termometre uygulamasıyla KOBİ’lerin yıllık performansları izlenmektedir (www.mvonderland.nl, 2014).
- ✓ *Yönetimsel Raporlama Yükünü Hafifletme:* Avrupa Komisyonu tarafından önerilen sosyal ve mali olmayan raporlama Hollanda hükümeti tarafından da desteklenmektedir. Bu kapsamda Hollanda hükümeti KSS raporlaması gibi mali olmayan raporlamayı teşvik etmek için şirketlerin idari raporlamalarında iş bağlamına uygun olma ve şeffaflık ilkelerinin bulunmasını yeterli görmüştür (www.government.nl, 2018).
- ✓ *Madencilik Endüstrisinde Sorumluluk:* Hükümet, maden çıkarma endüstrileri için KSS raporlaması yükümlülüğünü zorunlu kılmanın yanında Ham Madde İşleme Sektörleri Şeffaflık Girişimi’ni (EITI) de desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 88).
- ✓ *KSS Hollanda Platformu (MVO Nederland):* KSS Hollanda, Hollanda Ekonomi İşleri Bakanlığı tarafından Hollanda işletmelerinde KSS’nin uygulanmasını desteklemek amacıyla bağımsız bir platform olarak kurulmuştur (www.mvonderland.nl, 2014).
- ✓ *KSS Gözlemcileri Olarak STK’lar:* Hükümete ve işletmelere, topluma karşı sorumluluklarını hatırlatma gayesiyle kurulan STK’lar hükümet tarafından desteklenmektedir (www.rijksoverheid.nl, 2014).

- ✓ *Şeffaflık ve KSS Kıyaslaması (Benchmark):* Yıllık şeffaflık ve KSS ölçütleri Ekonomik İşler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda mevcut uluslararası iyi uygulamalardan belirlenen ölçütler ile 500 Hollanda şirketi sıralanmıştır (www.transparantiebenchmark.nl, 2014).
- ✓ *Verimlilik Kalite İşaretleri:* Hükümet, piyasadaki ürünlerin sürdürülebilirliğini değerlendirmek ve tüketicileri bilgilendirme adına çeşitli kalite işaretleri kullanmaktadır (www.government.nl, 2015).
- ✓ *Kurumsal Yönetim Kanunu:* Hükümet, listelenen şirketlerin yönetim yapılarını KSS'yi de kapsayacak şekilde nasıl yapılandırmaları gerektiği konusunda Kurumsal Yönetim Yasası çıkarmıştır (www.mccg.nl, 2014).

4.1.7. İrlanda

İrlanda KSS Ulusal Eylem Planı ödül mekanizması, bilgi temini ve farkındalık oluşturma üzerinedir. İrlanda'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 80-81)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *“Sürdürülebilir Geleceğimiz” Projesi:* Çevre, Topluluk ve Yerel Yönetimler Departmanı tarafından başlatılan “Sürdürülebilir Geleceğimiz” projesi ile İrlanda'da sürdürülebilir bir gelecek hedeflenmiştir. 70 adet önlemi içeren proje sorumlu ekonomiyi de teşvik etmektedir (www.housing.gov.ie, 2013).
- ✓ *En İyi Uygulamalar için Veritabanı:* İrlanda İş Topluluğu, sorumlu işletme davranışlarının bulunduğu bir veritabanı geliştirmiştir (www.bitc.ie, 2014).
- ✓ *“Yüzde 1 Fark” Kampanyası:* Hükümete ait Hayırseverlik Forumu tarafından başlatılan bu kampanya, bireyleri ve kurumları bütçeleri doğrultusunda %1'lik bağışlarda bulunmaya teşvik etmektedir (www.pmvtrust.ie, 2014).
- ✓ *KSS Ödülleri:* “Chambers Ireland” topluluğu İrlanda'daki işletmelerdeki en iyi KSS uygulamalarını vurgulamak için yıllık KSS ödülleri vermektedir (www.chambers.ie, 2018).

- ✓ *Yeşil Konukseverlik Programı:* Program İrlanda'daki çevresel sürdürülebilirliği eko etiketi, eko-turizm etiketi ve yeşil konukseverlik ödülleri ile desteklemektedir (www.greenhospitality.ie, 2016).
- ✓ *“Sorumluluk Sahibi İşletme” Etiketi:* Bu etiket en iyi KSS uygulamalarını göstermek ve işletmeleri sorumlu davranmaya teşvik etmek için İrlanda İş Topluluğu tarafından geliştirilmiştir (www.bitc.ie, 2014).
- ✓ *Engelliler için Eşit İstihdam Günü:* Bu günde engelliler, bir gün boyunca yerel işverenlerin iş yerinde çalışmaktadır. Gün, “Irish Jobs” tarafından desteklenmekte ve engellilere eşit istihdam olanaklarının sağlanmasına dikkat çekmektedir (www.iase.ie, 2016).
- ✓ *Göçmenler için İstihdam Programı (EPIC):* İrlanda İş Topluluğu tarafından yürütülen program ile göçmenlerin İrlanda iş piyasasında istihdam edilebilmeleri için eğitime tabi tutulmaları ve mevcut olanakların geliştirilmesi hedeflenmiştir (www.bitc.ie, 2014).
- ✓ *İstihdam Girişim Programı:* İrlanda Topluluğu (Irish Community) tarafından yürütülen program, dezavantajlı kişilere eğitim olanakları, işe yerleştirme ve koçluk hizmeti sunarak bu kişileri işgücü piyasasına entegre etmeyi amaçlamaktadır. Girişim, İrlanda Topluluğunca yönetilmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 81).
- ✓ *“Origin Green” Gıda İzlenebilirlik Programı:* Program ile sürdürülebilir gıda sektörü için mevcut müşteriler, potansiyel müşteriler ve gıda tedarikçileri arasında bir etkileşim sağlanması hedeflenmiştir (www.origingreen.ie, 2018).
- ✓ *Yeşil Kamu İhalelerine İlişkin Eylem Planı:* Çevre, Topluluk ve Yerel Hükümet Dairesi, kamu alımlarında çevresel sürdürülebilirliği desteklemek için yeşil kamu ihaleleri ile ilgili bir eylem planı başlatmıştır (www.etenders.gov.ie, 2015).

4.2. Doğu Avrupa Ülkeleri

Bu başlıkta Bulgaristan, Çekya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovakya ülkelerinin KSS UEP'lerindeki uygulamaları incelenmiştir.

4.2.1. Bulgaristan

Bulgaristan KSS Ulusal Eylem Planı ile KSS hakkında farkındalık oluşturma ve etiketleme sistemi hedeflenmiştir. Bulgaristan'ın EU Commission CSR Compendium (2014: 62-63)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Sosyal Diyalogun Teşviki ve Çalışanlar İçin Daha İyi Çalışma Koşulları:* İsviçre-Bulgaristan işbirliği ile gerçekleştirilen proje ile çalışanlar için sosyal diyalogu ve daha iyi çalışma koşullarını teşvik etmek, KSS dostu bir ortam oluşturmak ve KSS standartlarını AB KSS politikasına uyumlu hale getirmek hedeflenmiştir (www.swiss-contribution.admin.ch, 2014).
- ✓ *Paydaşlara Yönelik KSS Bilinçlendirilmesi:* Bulgar hükümeti paydaş diyalogunun ardından KSS politikalarını ve girişimlerini geliştirerek KSS hakkında bilinçlenmeyi amaçlamaktadır. Paydaş diyalogu, en iyi uygulamaların sunumları, KSS bilgilerinin yaygınlaştırılması ve kamu KSS tutumlarının değerlendirilmesi yoluyla gerçekleşmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 62).
- ✓ *Tüketici Organizasyonlarının Kapasitesini Geliştirme:* Hükümet tüketici örgütlerinin, üreticiler ve tüccarlara karşı çeşitli taleplerde bulunmalarını sağlamak için, hizmet ve ürünlere yönelik bağımsız anketler yaparak mevcut kapasiteyi geliştirmeyi amaçlamaktadır (www.ec.europa.eu, 2010).
- ✓ *Tüketici Bilinçlendirme Kampanyaları:* Hükümet, KSS'nin faydaları konusunda ulusal bir tüketici bilinirliği kampanyası yürütmeyi ve böylece sürdürülebilir tüketici davranışını geliştirmeyi amaçlamaktadır (www.ec.europa.eu, 2010).

- ✓ *Etiketleme Sistemi:* Hükümet, tüketici bilincini ve sürdürülebilir tüketimini artırma gayesiyle sosyal ve eko-etiketleme sisteminin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 63).
- ✓ *Reklam Düzenlemesi:* Bulgar hükümeti, ürünlerin çevresel ve sağlık etkileri konusunda yanıltıcı reklamları yasaklamaktadır (www.nss-bg.org, 2014).
- ✓ *KSS Uygulamaları İçin İşlevsel Çalışmalar:* Ulusal Eylem Planında strateji uygulamalarını desteklemek için koordine yapıların idari kapasitesinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır (www.ec.europa.eu, 2018).
- ✓ *KSS'nin Kurumsal Koordinasyonu:* Hükümet, KSS uygulamalarının kurumsal olarak eş güdümlenmesi için bir mekanizma geliştirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 63).
- ✓ *KSS Eğitim Programları:* Hükümet bu programlar ile KSS eğitimi ve metodolojilerini geliştirmeyi amaçlamıştır (www.ec.europa.eu, 2015).
- ✓ *Şeffaflık ve Raporlama Sistemlerinin Desteklenmesi:* Bulgar hükümeti, sürdürülebilirlik raporlaması ve şeffaflığın KSS uygulamalarına katkı yapacağını düşünmekte ve bu doğrultuda çalışmalar yapmaktadır (www.ey.com, 2016).

4.2.2. Çekya

Çekya KSS Ulusal Eylem Planı ile KSS hakkındaki bilgi alışverişinin sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca bu ulusal eylem planına İş ve İnsan Hakları konusun da dahil edilmesine yönelik çalışmalar sürmektedir. Çekya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 65)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Bilgilendirici KSS Portalı:* Uluslararası KSS yönergeleri hakkında bilgi sağlamak adına ulusal bir bilgilendirici KSS portalı başlatılmıştır (www.mpo.cz, 2016).

- ✓ *BM Küresel İlkeler Sözleşmesi Ulusal Ağı:* KSS farkındalığı kapsamında BM Küresel İlkeler Sözleşmesi Ulusal Ağı oluşturulmuştur (www.globalcompact.cz, 2015).
- ✓ *İşletmelerin İzlenmesi:* Çek yetkilileri ve paydaşlar, işletmelerde insan hakları ilkelerinin uygulanıp uygulanmadığına dair tespit ve izleme çalışmaları yapmaktadır (www.ohchr.org, 2017).
- ✓ *KOBİ'ler için KSS Bilinçlendirmesi ve KSS Yatırımları:* KOBİ'lere KSS hakkında bilgi vermek üzere bir yayın başlatılmış ve KSS iş yatırımını destekleyen yasal çerçeve oluşturulmuştur (www.dataplan.info, 2014).
- ✓ *KSS Hakkında Bilgi Alışverişi:* Konferanslar ve çeşitli seminerler aracılığıyla KSS konusunda bilgi alışverişinde bulunulmuş ve iyi KSS uygulamaları tanıtılmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 65).
- ✓ *KSS Forumu:* 2014 yılından beri Kalite Konseyi ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı iş birliği ile KSS forumu düzenlenmektedir (www.csr-online.cz, 2014).
- ✓ *Çek Teknik Standartlarında KSS:* Çek Standartları ve Metroloji Test Ofisi KSS kapsamında faaliyet gösteren sorumlu işletmeleri desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 65).
- ✓ *Yönetimde Kadınlara Pozitif Ayrımcılık:* Kadınları yönetime entegre etmeye yönelik plan geliştirilmektedir (www.mpo.cz, 2016).
- ✓ *Kamu Alımlarında Çevresel ve Sosyal Ölçütler:* Hükümet, kamu alımlarında çevresel ve sosyal ölçütleri önemli bir kriter olarak kabul etmiştir (www.iclg.com, 2018).

4.2.3. Macaristan

KSS konusundaki Macar ulusal eylem planı, farkındalık oluşturma ve yerel kapasiteyi geliştirme üzerine kuruludur. Macaristan'ın EU Commission CSR

Compendium (2014: 79-80)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Sosyal Ekonomi:* Hükümet, kooperatifler kurarak sosyal ekonominin gelişimini desteklerken ihtiyaç sahibi kişilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu da desteklemektedir (www.ec.europa.eu, 2014).
- ✓ *İşverenler ve STK'lar için Forumlar:* Hükümet, istihdamı artırmak ve KSS'nin stratejik kullanımını teşvik etmek için yerel kamu yetkilileri ve iş merkezleriyle işbirliği yapan işverenler ve STK'lara yönelik yerel forumlar düzenlemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 79).
- ✓ *Aile Dostu İşyeri Ödülü:* Ödül ile aile dostu işyerlerini tanıtmak hedeflenmiştir. Ayrıca ödül sürecindeki mali teşvikler ve medya kapsamı artırılmıştır (www.gereportscee.com, 2016).
- ✓ *Ayrımcılığın Önlenmesine Yönelik Kontrol Listesi:* Hükümet, ayrımcılığın önlenmesine yönelik kılavuzlar hazırlamanın yanında KOBİ'lerde ayrımcılığın önlenmesi ve takibi için bir kontrol listesi geliştirmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 79).
- ✓ *Çevresel Sürdürülebilirlik ve Yeşillendirmenin Teşvik Edilmesi:* Hükümet, çevresel sürdürülebilirlik kapsamında üreticileri ve servis sağlayıcıları çevrenin korunması, atık yönetimi ve geri dönüşüm konularında teşvik etmektedir (www.en.calameo.com, 2014).
- ✓ *Çevresel Kampanyalar:* Hükümet, çevre hakkında halk bilincini artırmak ve KSS'ye uygun bir ortamının geliştirilmesini desteklemek için kampanyalar düzenlemektedir (www.okotars.hu, 2014).
- ✓ *Yeşil Kamu İhaleleri:* Hükümet, çevresel kriterlerin geliştirilmesi için yeşil kamu ihalelerini desteklemektedir (www.semmelweis.hu, 2014).

4.2.4. Polonya

Polonya KSS Ulusal Eylem Planı eğitim kapasitesinin geliştirilmesi, bilgi akışının sağlanması ve ödül mekanizması üzerinedir. Polonya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 89-90)'da yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KSS Platformu*: Ekonomi Bakanlığı tarafından KSS girişimlerini ulusal düzeyde koordine etmek için bir KSS Platformu kurulmuştur (www.mg.gov.pl, 2014).
- ✓ *KSS Web Sitesi*: Ekonomi Bakanlığı, tecrübe alışverişi vasıtasıyla etkileşimin sağlanması adına KSS bilgi merkezi ve platformu olarak işlev gören KSS web sitesini kurmuştur (www.csr.gov.pl, 2014).
- ✓ *KOBİ'ler için "Temiz İşletme Ödülleri"*: Hükümet, çevreye ve topluma duyarlı KOBİ'ler için "Temiz İşletme Ödülleri"ni desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 89).
- ✓ *KSS Uygulamaları ve Ödülleri*: Hükümet, KSS kapsamında "Polonya Ürün Geleceği", "eCO2 Yenilikçiliği" ve "GHG Emisyon Azaltma" ödüllerini desteklemektedir (www.pi.gov.pl, 2014).
- ✓ *Temiz ve Sorumlu İşletmelerin Kayıt Altına Alınması*: Ekonomi Bakanlığı, KSS kapsamında atık yönetimi uygulayan temiz ve sorumlu ve işletmeleri listeleyerek tüketicilerin erişimine sunmaktadır (www.programcp.org.pl, 2014).
- ✓ *KSS ile Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Artırılması Projesi*: Proje hükümete bağlı Polonya İşletme Geliştirme Ajansı (PARP) tarafından KOBİ'lerde KSS uygulamalarını desteklemek ve en iyi KSS uygulamalarının yaygınlaştırılması yoluyla yerel KSS ağlarını harekete geçirmek hedefiyle gerçekleştirilmiştir (www.en.parp.gov.pl, 2014).

- ✓ *Yerel Yönetimler için KSS Eğitimi:* Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerel yönetim temsilcilerine yönelik KSS eğitimleri vermektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 89).
- ✓ *Eğitimde KSS:* Hükümet, eğitim sistemine dair kanun ve temel müfredat yönetmeliğine KSS ilkelerini dahil etmiştir (Popowska, 2016: 88).
- ✓ *Sivil Girişimler Fonu (OP CIF):* Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanan fon ile sosyal girişimcilik teşvik edilmektedir (www.pozytek.gov.pl, 2014).

4.2.5. Romanya

Romanya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma ve ortaklıkların sağlanması üzerinedir. Romanya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 91)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KSS ve Şeffaflık:* Hükümet, işletmelerde KSS'ye önem verilmesi ve şeffaflık konularını teşvik etmektedir (www.english.rvo.nl, 2017).
- ✓ *“Yeni Bir Tutum için Tüketicilerin Korunması” Projesi:* Ulusal Tüketici Birliği, proje ile çevreye duyarlı ürünler hakkında tüketici bilincini artırmak için organizasyonları bir araya getirmektedir. Ayrıca proje paydaşları arasındaki bilgi alışverişini kolaylaştırmak adına bir web sitesi de kurulmuştur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 91).
- ✓ *KSS Çoklu İşbirliği Yaklaşımı:* Hükümet, KSS uygulamalarını yaygınlaştırmak için uzmanlaşmış kamu departmanları ile işletmeleri bir araya getirmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır (www.en.calameo.com, 2014).
- ✓ *KSS Kamu-Özel Ortaklıkları:* Hükümet, KSS alanındaki Kamu-Özel Ortaklıklarını (PPPs) teşvik etmektedir (www.edusoft.ro, 2014).

- ✓ *Yeşil Tedarik için Çevrimiçi Veritabanı:* Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı, yeşil ihale ve satın alma için çevrimiçi bir veritabanı başlatıyor (www.achizitiiecologice.ro, 2014).

4.2.6. Slovakya

Slovakya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma, eğitim faaliyetleri, ödüller ve mali teşvik üzerinedir. Slovakya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 92-93)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Paydaş Katılımı:* Hükümet, çevresel ve sosyal etkiye sahip bir yatırımın planlama sürecinde ilgili tüm paydaşlara danışma eğilimindedir (www.interreg-central.eu, 2018).
- ✓ *KSS Hakkında Farkındalık Oluşturma:* Hükümet, işletmelerde ve tüketicilerde KSS farkındalığını teşvik eden bilinçlendirme faaliyetlerini desteklemektedir (www.cvek.sk, 2014).
- ✓ *Finansal KSS Teşviki:* Gelir Vergisi Kanunu, şirketlerin KSS ilkelerinin uygulanması ile ilgili maliyetleri talep etmesine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (www.cechova.sk, 2014).
- ✓ *Sertifikalı Ürün ve Hizmetlere Destek Planı:* Hükümet, hizmet ve ürün kalite sertifikalarını (ISO 9000, ISO 14001 veya EMAS vb.) desteklemek amacıyla bir program geliştirmiştir. Ayrıca bu sertifikalara sahip işletmelerin listelenmesi de yapılmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 92).
- ✓ *KSS'nin Ekonomik Etkileri Üzerine Araştırmalar:* Hükümet, KSS uygulamalarının ekonomik etkisini incelemek ve yeni bir metodoloji geliştirmek için araştırma projeleri gerçekleştirmektedir (www.cvek.sk, 2014).
- ✓ *Yüksek Öğretimde KSS:* KSS yüksek öğretimdeki işletme ve yönetimle ilgili bölümlerde müfredata dahil edilmiştir (www.ec.europa.eu, 2015).

- ✓ *KSS için Hükümet Konseyi:* KSS hakkında çeşitli tavsiyelerde bulunmak ve Slovakya'daki KSS ilerlemesini izlemek için Hükümet Konseyi kurulmuştur (www.ec.europa.eu, 2017).
- ✓ *KSS Koordinasyonu Yürütme Ajansı:* Hükümet KSS stratejilerinin idari ve metodolojik koordinasyonunu sağlamak adına Yürütme Ajansını kurmuştur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 92).

4.3. Kuzey Avrupa Ülkeleri

Bu başlıkta Danimarka, Estonya, Finlandiya, İsveç, Letonya ve Litvanya ülkelerinin KSS UEP'lerindeki uygulamaları incelenmiştir.

4.3.1. Danimarka

Danimarka KSS Ulusal Eylem Planı ile KSS eğitimi, bilgi temini/paylaşımı, ortaklıklar ve mevzuat düzenlemeleri vurgulanmıştır. Danimarka'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 66-69)'da yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Sorumlu İş Uygulamaları için Arabuluculuk ve Şikâyet Mekanizması:* Hükümet, Danimarka'daki şirketlerin potansiyel insan hakları ihlallerinin soruşturulmasına olanak tanımak için sorumlu iş davranışı için bir arabuluculuk ve şikâyet mekanizması başlattı. Mekanizma, BM'nin iş dünyası ve insan hakları ile ilgili temel ilkelerine ve OECD'nin Çokuluslu İşletmelere Yönelik Kılavuzlarına uymayı hedeflemektedir (www.businessconduct.dk, 2014).
- ✓ *BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin Geliştirilmesi:* Danimarka hükümeti, Küresel İlkeler Sözleşmesi sekretaryasının yanı sıra, Küresel İlkeler Sözleşmesinin bazı gelişmekte olan ülkelerdeki yerel ağlarını da desteklemeyi hedeflemektedir (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).
- ✓ *İskandinav KSS Stratejisi:* Hükümet 2012 yılında, yenilenen KSS kılavuzları bağlamında diğer Kuzey Avrupa hükümetleri ile İskandinav KSS stratejisini kabul etti. Stratejinin temel amacı İskandinav ülkelerindeki sorumlu işi

geliştirmek ve ISO 26000'i tanıtmak için ortaklıklar oluşturmaktır (www.norden.org, 2014).

- ✓ *Kamu Sektöründe KSS:* Hükümet, bölgesel ve yerel otoritelerle birlikte uluslararası KSS kurallarının ihlal edilmesini önlemek için kamu yetkililerine yönelik rehberlik programları oluşturmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 66).
- ✓ *İnsan Hakları Konferansı:* Danimarka 2012 yılında (Danimarka'nın AB Dönem başkanlığı sırasında) BM'nin iş dünyası ve insan hakları ile ilgili esaslarının belirlenmesi ve farkındalık oluşturulması için konuyla ilgili uluslararası bir konferans düzenlemiştir (www.eu2012.dk, 2014).
- ✓ *Danida İş Ortaklıkları Programı:* Hükümet, Danida İş Ortaklıkları Programı aracılığıyla Danimarka'daki işletmeler ile gelişmekte olan ülkelerdeki şirketler arasındaki ortaklıkların oluşturulması yoluyla sorumlu büyümeyi desteklemektedir (www.um.dk, 2014).
- ✓ *Etik Ticaret ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi Konusunda Bilinçlendirme Faaliyetlerine Hükümet Desteği:* Hükümet, tüketiciler ve işletmeler arasında sorumlu tedarik zinciri yönetimine ilişkin bilgi temini ve birikimini teşvik eden kuruluşları ve girişimleri desteklemektedir (www.dieh.dk, 2014).
- ✓ *KOBİ'lere Sorumlu İş Konusundaki Eğitim ve Rehberliğin Sağlanması:* Sorumlu ticari uygulamalar için arabuluculuk ve şikayet mekanizmasının ardından, belirli sektörlerdeki KOBİ'ler için sorumlu tedarik zinciri yönetimi eğitimi yapılacaktır. Hükümet, KOBİ'ler için durum tespitinin nasıl yürütüleceği konusunda bir rehber yayınlamıştır. Ayrıca KOBİ'lerdeki KSS uygulamalarını desteklemek için Danimarka İş İdaresi, ticaret örgütleri ve bölgesel ağlarla işbirliği içinde seminerler ve çalıştaylar organize edilmektedir (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).

- ✓ *Çevre Portalının Geliştirilmesi:* Hükümet, KOBİ'lerin çevreyi koruma girişimleri ile işbirliğini ve yeşil işletmeleri desteklemek için "Green21" adındaki çevre portalını başlatmıştır (www.kathart.dk, 2014).
- ✓ *Geleceğin Girişimi "Yeşil Gemi":* Hükümet, deniz taşımacılığında kaynaklanan emisyonların azaltılmasını destekleyen, çevre dostu ve enerji açısından verimli deniz teknolojisi ve sistemlerinin geliştirilmesini amaçlayan "Geleceğin Girişimi: Yeşil Gemi" projesini desteklemektedir. Girişim, şirketler, kamu yetkilileri, eğitim ve araştırma kurumları ile ticaret örgütleri işbirliğinde yürütülmektedir (www.greenship.org, 2014).
- ✓ *Çevresel Tasarım ve Üretim Aracı:* Hükümet, sürdürülebilirliği üretim ve yenilikçiliğe entegre etmek ve Danimarka'daki şirketleri desteklemek için çevresel tasarım ve üretim aracı geliştirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 66).
- ✓ *Yeşil İş Modelleri:* Hükümet, şirketlerin yenilikçi yeşil iş modelleri oluşturmalarına yardımcı olan bir araç üzerinde çalışmaktadır. Hedef, şirketlerin rekabet gücünü geliştirerek büyümesi, istihdam oluşturmaları ve yeşil işletmelere geçiştir (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).
- ✓ *Yeşil Tarım:* Hükümet, Danimarka tarımının yeşil geçişini teşvik etmeyi ve bunun da organik tarımı önemli bir bileşen olarak içermesini amaçlıyor. Bu, organik yenilikçilikte ortaklıkların oluşturulması ve sübvansiyonların hedefe yönelik kullanımı ile ilgilidir (www.en.mfvm.dk, 2014).
- ✓ *Enerji Anlaşması:* Hükümet bu anlaşma ile şirketlerin ve vatandaşların enerji tüketimini azaltmayı hedeflemiştir (www.kebmin.dk, 2014).
- ✓ *Sorumlu Kamu İhalelerinin ve Alımlarının Teşvik Edilmesi:* Hükümet, sorumlu tedarik için yönerge hazırlayarak sürdürülebilir kamu ihaleleri ve alımlarını desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 68).

- ✓ *Yeşil Kamu İhaleleri için Ortaklık:* Kamu Yeşil Satın Alma Ortaklıkları ile belediyelerin tedarik süreçlerinde çevresel gereklilikleri yerine getirmeleri hedeflenmiştir (www.gronneindkob.dk, 2018).
- ✓ *Akıllı Kamu İhaleleri Stratejisi:* 2013 yılında hükümet, daha iyi tedarik sağlamak, refah teknolojilerini geliştirmek ve yeşil ürünleri desteklemek için akıllı kamu ihaleleri stratejisini geliştirdi (www.em.dk, 2014).
- ✓ *Kamu İhalelerinde Sosyal Hükümler:* Hükümet, kamu alımlarında sosyal hükümlerin kullanımını teşvik etmek adına çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca görevlendirilmiş bir komite toplumsal eşitsizliğe sebebiyet verecek uygulamaları önleme girişimlerinde bulunmaktadır (www.bm.dk, 2014).
- ✓ *Baltık Ülkelerinde Yeşil Kamu İhaleleri (YKİ):* Hükümet, Baltık ülkelerini kapsayan proje ile yurtdışındaki yeşil kamu alımları gelişimini desteklemektedir (www.balticgpp.eu, 2014).
- ✓ *En İyi KSS Uygulamalarının Tanıtımı:* Hükümet en iyi KSS uygulamalarını tanıtmak için KSS vakfı tarafından yürütülen KSS ödülleri destekleyerek KSS uygulamalarında karşılıklı öğrenmeyi teşvik etmektedir (www.csrfondan.dk, 2014).
- ✓ *Sürdürülebilir Tüketim Konusunda Farkındalık Oluşturmak için Yapılan Kampanyalar ve Girişimler:* Danimarka Rekabet ve Tüketici Kurumu tarafından yönetilen “forbrug.dk” isimli web sitesi yoluyla kampanyalar, girişimler ve sürdürülebilir tüketim bilincini artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır (www.forbrug.dk, 2014).
- ✓ *Sürdürülebilir Tüketim için Fikir Deposu:* Hükümet, sürdürülebilir tüketim ve üretim arasındaki optimal denge için Sürdürülebilir Tüketim ve Fikir Deposu kılavuzunu desteklemektedir (www2.mst.dk, 2014).
- ✓ *Etiketleme Bilgileri İçeren Akıllı Telefon Uygulamaları:* Tüketicilere etiketleme şemaları hakkında bilgi sağlayan akıllı telefon uygulamaları ile bilinçli tüketim hedeflenmektedir (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).

- ✓ *Moda ve Giyim Endüstrisi için KSS Kılavuzlarının Geliştirilmesi:* Hükümet, moda ve giyim endüstrisinde sorumlu davranışları teşvik edip KSS yönergelerini geliştirmeyi hedeflemektedir (www.fashionguidelines.dk, 2014).
- ✓ *Deniz Nakliyeciliğinde KSS Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Proje:* Proje, Danimarka deniz nakliyeciliği sektöründeki KSS uygulamalarının geliştirilmesini amaçlamıştır (www.ds-norden.com, 2013).
- ✓ *Sürdürülebilir Kalkınma Konferansları:* Danimarka hükümetinin ev sahipliğinde gerçekleştirilen konferanslarda sürdürülebilir kalkınma konusu önemli bir yer tutmaktadır (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).
- ✓ *İnsan Haklarına Saygı Gösterildiğine Dair Zorunlu Ticari Raporlama:* Hükümet, Danimarka'daki büyük şirketlerin ve devlete bağlı limited şirketlerinin insan haklarına saygı gösterdiklerini ve ihlalleri azaltmak için uyguladıkları önlemleri açıkça beyan etmeleri gerektiği tasarıyı onaylamıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 69).
- ✓ *Uluslararası İlkeler Doğrultusunda Bilgilendirme Kampanyası:* Hükümet, KSS ile ilişkili uluslararası ilkeler doğrultusunda bilgilendirme kampanyaları düzenlemektedir (www.csrgov.dk, 2012).
- ✓ *İşletmeler Arasındaki Bilgi Paylaşımını Teşvik Etmek Adına Yapılan Zirve Toplantıları:* Hükümet, iki yılda bir zirve toplantıları düzenleyerek KSS öncü şirketleri ile diğer şirketler arasındaki karşılıklı öğrenmeyi ve bilgi paylaşımını teşvik etmektedir (www.erhvervsstyrelsen.dk, 2014).
- ✓ *Ülke Bazında Raporlama:* Hükümet, AB'de yolsuzluk ve vergi kaçakçılığıyla mücadele için önemli bir araç olan ülke bazında raporlama çalışmaları yapmaktadır (www.csrgov.dk, 2012).
- ✓ *Tahvil Bonolarında Sorumlu Yatırım Yönergeleri:* 2014 yılında Danimarka Kurumsal Sorumluluk Konseyi hükümet tahvillerine yönelik sorumlu yatırım

konusunda rehberlik ve kılavuz çalışmaları yapmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 70).

4.3.2. Estonya

KSS Estonya Ulusal Eylem Planı ödül ve etiketleme mekanizması, farkındalık oluşturma ve mevcut KSS performansının analizi üzerine kuruludur. Estonya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 70)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KSS Kriterlerinin Genişletilmesi:* Hükümet, sorumlu işletmeler için ödül mekanizmasında kullanılan KSS göstergelerinin yenilenmesini ve genişletilmesini hedeflemektedir (www.mkm.ee, 2014).
- ✓ *Etiketleme:* Estonya hükümeti, mevcut etiketleme sistemini daha da geliştirmek için analiz sistemi üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca “Sorumluluk Sahibi İşletme” etiketi ulusal düzeyde kullanılmaktadır (www.csr.ee, 2016).
- ✓ *İyi Uygulama Örneklerinin Tanıtılması ve Yaygınlaştırılması:* Hükümet, KSS Forumu ile birlikte, iyi KSS uygulama örneklerini belirlemekte ve bir web veritabanı vasıtasıyla yaygınlaştırmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 70).
- ✓ *KSS'yi Kamu İhaleleri ve Alımlarına Entegre Etme Analizi:* Hükümet, kamu alımlarında KSS kriterlerini belirlemek için bir analiz gerçekleştirmiştir (www.mkm.ee, 2014).
- ✓ *Kampanyalar, Seminerler ve Etkinlikler:* Hükümet, KSS Forumu ile işbirliği içinde, kamu işletmeleri, özel işletmeler, sivil toplum ve vatandaşları hedef alan kampanyalar, seminerler ve eğitimler düzenlemektedir. Ayrıca web tabanlı bilinçlendirme faaliyetleri de hükümetçe yapılmaktadır (www.csreurope.org, 2014).
- ✓ *Eğitim Müfredatında KSS'nin Tanıtılması:* Hükümet, bazı eğitim kurumları ve üniversitelerindeki müfredatın bir parçası olarak KSS'yi tanıtmaktadır.

Ayrıca KSS üniversitelerde yapılan iş araştırmalarında müfredatlara da dahil edilmiştir (www.mkm.ee, 2014).

4.3.3. Finlandiya

Finlandiya KSS Ulusal Eylem Planı KSS kapasitesinin geliştirilmesi ve mevzuat düzenlemeleri üzerinedir. Finlandiya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 70-72)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Uluslararası KSS Yönergelerinin Teşvik Edilmesi:* Hükümet, Ulusal İrtibat Noktalarını destekleyerek OECD Çokuluslu İşletmeler İçin Rehber İlkelerini uygulamaya koymayı, bilgi sağlamayı ve şirketleri uluslararası yönergelere uymaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır (www.tem.fi, 2014).
- ✓ *Desteklenen Finans Şirketlerinin Sosyal Etki Değerlendirmeleri:* Fin hükümetinin sahip olduğu finans şirketi Finnvera, yeni OECD standartlarını karşılamak için politikasını yenilemiş ve dolayısıyla sosyal etkilerini de değerlendirmiştir. Buna ek olarak ihracat finansmanında sosyal etkileri göz önünde bulunduran araçlar geliştirilmektedir (www.finnvera.fi, 2014).
- ✓ *İş ve İnsan Hakları Üzerine BM Kılavuz İlkelerinin Uygulanması:* Birleşmiş Milletler'in iş ve insan haklarına ilişkin yol gösterici ilkelerinin uygulanmasını sağlamak için, hükümet, BM'nin yol gösterici ilkelerinin uygulanması için ulusal bir plan geliştirmeyi hedeflemektedir ve paydaşlarla işbirliği içinde, hükümet ilkelerin uygulanmasını destekleyecek bir araç geliştirecektir (www.finnvera.fi, 2014).
- ✓ *İşletmelerde KSS'nin Teşvik Edilmesi:* Hükümet, şirketleri kendilerinin yansıttığı toplumsal ve çevresel etkileri analiz etmeye ve ticari faaliyetlerinin potansiyel olumsuz sonuçlarını azaltmaya teşvik etmektedir (www.export.gov, 2017).
- ✓ *KSS Ulusal Eylem Planının Uygulanmasının İzlenmesi:* Bu izleme için Sosyal ve Kurumsal Sorumluluk Komitesi görevlendirilmiştir. İzlemenin amacı

eylem planı dışına çıkılmamasıdır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 71).

- ✓ *Devlet Mülkiyet Politikası:* Hükümet, devlet mülkiyet politikası kapsamında kamu teşebbüslerindeki şeffaflığı ve yönetici ücretlerini ele alarak KSS'yi teşvik etmektedir. Ayrıca bu politika kamu teşebbüslerinin mali olmayan bilgileri açıklamasını zorunlu kılmaktadır (www.vnk.fi, 2018).
- ✓ *KSS Raporlama Bilincinin Artırılması:* Hükümet, şirketleri şeffaf ticari davranışlara teşvik etmek için KSS yönetim sistemlerini uygulamaya ve finansal olmayan bilgileri beyan etmeye teşvik etmektedir. Ayrıca bu süreç sosyal ve çevresel sorumluluk bilincini artırmak adına paydaşlar da dahil edilmektedir (www.ec.europa.eu, 2013).
- ✓ *Kamu Yönetiminde KSS:* Hükümet, bakanlıklar ve kamu kurumlarına KSS'yi sistemlerine entegre etmelerini ve parlamento dönemi sonunda KSS ilerleme raporunu sunmalarını şart koşturmaktadır (www.tem.fi, 2014).
- ✓ *Özel Sektör Fonları ve Kredileri için Zorunlu Sosyal Etki Değerlendirmesi:* Finnfund-Finnpartnership iş ortaklığı programı ve mevcut kredi projeleri çerçevesinde gerçekleştirilen özel sektör fonları veya kredileri için sosyal ve çevresel etki değerlendirmeleri zorunludur (EU Commission CSR Compendium, 2014: 71).
- ✓ *KSS İlerlemesinin İzlenmesi ve Kriter Geliştirme:* Hükümet uluslararası KSS göstergelerine uyumun mevcut durumu, ilerlemenin izlenmesi ve değerlendirilmesi için kriterler geliştirmektedir (www.tem.fi, 2014).
- ✓ *KSS Öz Değerlendirme Mekanizmasının Teşvik Edilmesi:* Hükümet, öz değerlendirme araçlarının ulusal ve uluslararası KSS süreçleriyle uyumlu hale getirilmesini teşvik etmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 71).
- ✓ *Madencilik Endüstrisinde KSS'nin İyileştirilmesi:* Hükümet, Finlandiya madencilik sektöründeki KSS performansını iyileştirmeyi amaçlamakta ve bu

endüstrideki KSS öz değerlendirme mekanizması için rehberlik çalışmaları yapmaktadır (www.tem.fi, 2013).

- ✓ *KOBİ'lerde KSS'nin Teşviki*: Hükümet, KOBİ'lerde KSS'yi desteklemek için kilit organizasyonlar düzenlemekte ve KOBİ'ler için öz değerlendirme araçlarını geliştirerek teşvik etmektedir. Ayrıca KOBİ'ler için mevcut araçlar arasında çevrimiçi KSS Pusulası da bulunmaktadır (www.privat.csr-kompassi.fi, 2014).
- ✓ *Ekonomik Suçlarla Mücadele için Eylem Planı*: 2012 yılında hükümet, ürünlerin resmi ithalatçısı dışında satılmasını önlemek ve ekonomik suçlarla mücadele için bir eylem planı başlattı (www.formin.finland.fi, 2014).
- ✓ *Yolsuzlukla Mücadele ve Kara Para Aklamayla İlgili Politika ve Yasal Çerçeveye Yönelik İyileştirmeler*: Hükümet, Finlandiya'nın dünyanın en refah ülkesi olması için BM, OECD ve Avrupa Konseyinin yolsuzlukla mücadele ve para aklamayla mücadele konularındaki mevzuatlarını uygulamaktadır. Tüm bu çabalar KSS kapsamında gerçekleştirilmektedir (www.oecd.org, 2017).

4.3.4. İsveç

İsveç KSS Ulusal Eylem Planı pratik araçlar, ortaklıklar, stratejiler ve mali destek üzerinedir. İsveç'in EU Commission CSR Compendium (2014: 94-99)'da yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *OECD Ulusal İrtibat Noktası (NCP)*: İsveç Dışişleri Bakanlığı ulusal irtibat noktası ve sosyal medya aracılığıyla OECD kurallarının uygulanmasını desteklemekte ve sürdürülebilir iş hakkında bilgi vermektedir (www.swedenabroad.com, 2014).
- ✓ *İskandinav KSS Stratejisi*: İsveç, İskandinav sektörünün uzun vadeli rekabet gücünü desteklemenin yanı sıra KSS konularında (ISO 26000'in tanıtımı da dahil olmak üzere) Nordic işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan İskandinav KSS Stratejisinin bir parçasıdır (www.norden.org, 2014).

- ✓ *Devlete Ait Şirketlerde Üst Düzey Yöneticilere Sağlanan Ücretler:* İsveç, 2009 yılında uluslararası KSS standartlarına (OECD ve GRI gibi) uymak adına üst düzey yöneticilerin ücretleri için kılavuz ilkeleri getirmiştir. Bu ilkelerdeki temel gaye ücretlendirmenin makul ve iyi düşünülmüş olmasıdır (www.government.se, 2014).
- ✓ *İnsan Hakları Mevzuatının Gözden Geçirilmesi:* İsveç'te mevcut üç yasa insan hakları korunmaktadır. Bunun yanında İsveç mevzuatının uluslararası ilkelere ne ölçüde uyduğunun değerlendirilmesi için bir iç envanter yürütülmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 95).
- ✓ *Eşitlik Ombudsmanı:* Eşitlik Ombudsmanı İsveç'te eşit hak ve fırsatlar için faaliyet gösteren bir devlet kurumudur (www.government.se, 2015).
- ✓ *Ulusal İnsan Hakları Eylem Planları:* Ulusal İnsan Hakları Eylem Planları, İsveç'te insan haklarının nasıl daha da güçlendireceği konusunda tavsiyelerde bulunmakta ve stratejiler geliştirmektedir (www.oikeusministerio.fi, 2013).
- ✓ *Uluslararası Ticarete KSS:* Hükümet, elçiliklerle irtibat kurarak yurtdışında faaliyet gösteren İsveç işletmelerine KSS hakkında bilgi ve çeşitli öneriler iletmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 96).
- ✓ *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmelerinin Uygulanması:* Hükümet, işletmelerde uluslararası KSS kılavuzlarının ve ILO sözleşmelerinin uygulanmasını teşvik etmektedir (www.ilo.org, 2014).
- ✓ *Çalışma Ortamına İlişkin Ulusal Eylem Planı:* 2010-2015 yıllarını kapsayan eylem planı ile KSS'nin şirketlerin kârlılığını ve rekabet gücünü yükseltmenin bir yolu olduğu beyan edilmiştir (www.regeringen.se, 2014).
- ✓ *Sertifikalı İşyerleri:* İsveç Çalışma Ortamı Kurumu, sertifikalı işyerlerini web sitesinde erişime sunmuştur (www.av.se, 2014).
- ✓ *Sosyal Inovasyon:* İsveç Ekonomik ve Bölgesel Büyüme Ajansı hükümetin de desteklemiş olduğu ulusal yenilik stratejisi ve toplumsal yenilikçilik

kapsamında sosyal girişimciliği ve sosyal inovasyonu teşvik etmektedir (www.government.se, 2014).

- ✓ *Cinsiyet Eşitliği için İsveç Genel Eylem Planı*: Toplumda cinsiyet eşitliğini vurgulayan eylem planı ile kadınların yönetim ve üst düzey pozisyonlardaki payının artırılması hedeflenmiştir (www.regeringen.se, 2014).
- ✓ *Devlete Ait Şirketler için Raporlama Zorunluluğu*: Devlet politikasının bir gereği olarak devlete ait şirketlerin Küresel Raporlama İnisiyatifine (GRI) uygun sürdürülebilirlik ve KSS raporları sunmalarını zorunludur (www.government.se, 2014).
- ✓ *KSS Memorandumu (MoU)*: İsveç, KSS konusunda daha iyi yapılandırılmış bir işbirliği geliştirmek için birkaç ülkeyle memorandum sağlamıştır. Ayrıca İsveç ve Çin arasındaki ikili bir anlaşma kapsamında Pekin'deki İsveç elçiliğine bir KSS merkezi de eklenmiştir (www.swedenabroad.com, 2014).
- ✓ *Etiketleme Şemaları*: İsveç hükümetinin erişime açmış olduğu etiketleme şemaları tüketicilere sorumlu bir tüketim için gerekli bilgileri sağlamaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 97).
- ✓ *Uluslararası Çevre Kuralları*: Hükümet, İsveç işletmelerinde çevresel konularla ilgili OECD ve BM kurallarının uygulanmasını desteklemektedir (www.swedenabroad.com, 2014).
- ✓ *Ulusal Yol Haritası 2050*: Hükümet, 2050 yılına kadar İsveç'teki iklim emisyonlarını ortadan kaldırmak için ulusal bir yol haritası geliştirmektedir (www.government.se, 2014).
- ✓ *Sağlıklı Bir Çevre için Ulusal Eylem Planı*: 2010 yılında İsveç Zararlı Kimyasallar Ajansı, hükümet tarafından toksinden arınmış günlük bir çevre için bir eylem planı hazırlaması için görevlendirildi. Plan, zararlı kimyasalların azaltılmasını teşvik etmek için yüksek riskli sektörler ile paydaş diyalogunu içermektedir (www.kemi.se, 2014).

- ✓ *Ulusal Atık Yönetim Planı*: 2013 yılında İsveç Çevre Koruma Ajansı kapsamlı bir istişare sürecinin ardından sorumlu atık yönetimine yönelik gönüllü taahhütleri içeren ulusal atık yönetim planını başlatmıştır (www.naturvardsverket.se, 2014).
- ✓ *Verimli Kaynak Kullanımı Merkezi (CERISE)*: CERISE, İsveç Çevre Araştırma Enstitüsü (IVL) tarafından çevrenin korunması ile ilgili bilgi paylaşımı ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması amacıyla kurulmuştur (www.ivl.se, 2014).
- ✓ *Etik Kurul (Etikrådet)*: Kurul, yatırımların sürdürülebilirliği ve sorumluluğunu teşvik ederek fonların sorumlu iş yapmasını sağlamak için hükümet tarafından kurulmuştur (www.ap4.se, 2014).
- ✓ *İsveç İhracat Kredisi Kurumu (SEK)*: Kurum uluslararası girişimlere finansman sağlarken işletmeleri çevresel ve sosyal kriterlere uygunluğu konularında sınıflandırarak kredi sağlamaktadır. Ayrıca SEK, BM Küresel İlkeler Sözleşmesini imzalamış ve OECD'nin Yolsuzlukla Mücadele Kanunlarını benimsemiştir (www.sek.se, 2015).
- ✓ *İsveç İhracat Kredileri Garanti Kurulu (EKN)*: Kurul, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, BM İş ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri ve OECD yönergelerinin uygulanması ile ilgili olarak işletmelere bilgi sağlamakta ve rehberlik yapmaktadır (www.ekn.se, 2015).
- ✓ *Swedfund*: Bir devlet kurumu olan Swedfund, gelişim potansiyeli olan piyasalara sorumlu yatırımlar için finansal destek ve risk sermayesi sağlamaktadır (www.swedfund.se, 2015).
- ✓ *Uluslararası Seminer ve Çalıştaylar*: Dışişleri Bakanlığı farkındalık oluşturmak, bilgi sağlamak ve KSS ile ilgili konularda en iyi uygulamaların paylaşımını kolaylaştırmak için dış pazarlarda seminerler ve atölye çalışmaları düzenleyerek sürdürülebilir ticari faaliyetleri desteklemektedir (www.swedenabroad.com, 2014).

- ✓ *KSS'nin Yükseköğretim Müfredatına ve Sınavlara Entegrasyonu:* İsveç Yükseköğretim Kurumu ahlaki ve sosyal konuları değerlendirebilmeye dair çeşitli sınav ölçütlerini eğitim planlarına dahil etmiştir (www.uka.se, 2015).

4.3.5. Letonya

Letonya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma, mevzuat düzenlemeleri ve bilgi akışının sağlanması gibi konular üzerinedir. Letonya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 84-85)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Vergi Adaletinin Sağlanması:* Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele için Devlet Gelir İdaresi (SRS), bilgi alışverişi ve yasama değişiklikleri yoluyla adil rekabeti teşvik etmek için sanayi dernekleri ile işbirliği yapmaktadır (www.eiro.lv, 2014).
- ✓ *Yolsuzluk Önleme ve Mücadele Bürosu (KNAB):* Büro ile önleme, inceleme ve eğitim yoluyla yolsuzluklara karşı eşgüdümlü bir hareket hedeflenmiştir (www.knab.gov.lv, 2015).
- ✓ *OECD Yönerge Seminerleri:* Dışişleri Bakanlığı ile İşveren Konfederasyonu insan haklarını korumak ve sorumlu tedarik zinciri yönetimini teşvik etmek için OECD yönergeleri üzerine seminerler düzenlemektedir (www.mfa.gov.lv, 2013).
- ✓ *KSS Kapsamında Tüketiciyi Koruma Kanununda Değişiklik:* Mevcut kanun Tüketici Hakları Koruma Merkezinin de çabalarıyla ırk, etnik köken ve cinsiyete ilişkin ayrımcılığına ilişkin düzenlemeler kapsamında değiştirilmiştir. Ayrıca gebe kadınlara yönelik de değişiklikler yapılmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 84).
- ✓ *KSS Platformu:* Hükümet, bilgi paylaşımını ve en iyi KSS uygulamalarının tanıtımını kolaylaştırmak için KSS Platformu oluşturmuştur (www.csreurope.org, 2014).

- ✓ *Aile Dostu İşletmeler*: Refah Bakanlığı topluma karşı sorumlu aile dostu politikaları uygulayan işletmelere ayrıcalıklı bir statü sağlayarak aile dostu işletmeleri teşvik etmektedir (www.bnn-news.com, 2016).

4.3.6. Litvanya

Litvanya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma ve ortaklıkların sağlanması üzerinedir. Litvanya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 85)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KSS Ağı*: Litvanya'da bir diyalog kurmak ve KSS konusunda paydaş katılımını sağlama adına KSS ağı geliştirilmiştir (www.csr.baltic.lt, 2014).
- ✓ *Yıllık Sorumlu İşletmeler Listesi*: Hükümet sorumlu faaliyetlerde bulunan sorumluluk sahibi işletmeleri çevrimiçi ulaşılabilen sorumlu işler listesi aracılığıyla tanıtmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 85).

4.4. Güney Avrupa Ülkeleri

Bu başlıkta Hırvatistan, İspanya, İtalya, Malta, Portekiz, Slovenya ve Güney Kıbrıs ülkelerinin KSS UEP'lerindeki uygulamaları incelenmiştir.

4.4.1. Hırvatistan

Hırvatistan KSS Ulusal Eylem Planı KSS ile ilgili şebeke ağını güçlendirilmesi, bilgi temini/akışının sağlanması ve ödül mekanizması üzerine yoğunlaşmaktadır. Hırvatistan'ın EU Commission CSR Compendium (2014: 63)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KSS için Ulusal Ağ*: 2010 yılında kurulan KSS Ulusal Ağı, KSS uygulamaların diyalog ve ortaklık oluşturmak için kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinden paydaşları bir araya getirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 63).
- ✓ *Lexicon KSS Sözlüğü ile Sürdürülebilir Kalkınma*: Paylaşılan ve ortak bir KSS anlayışı oluşturma adına sunulan KSS sözlüğü uluslararası kriterler de dahil olmak üzere tüm KSS kavramlarını açıklamaktadır (www.dop.hr, 2012).

- ✓ *KSS Endeksi*: KSS Endeksi, işletmeler için KSS değerlendirme aracı olarak işlev görmesinin yanında işletmelerin kendi uygulamalarını ölçüp karşılaştırdığı belirli KSS göstergelerine dayanmaktadır (www.aquafil.com, 2017).
- ✓ *Sosyal Girişimciliğin Geliştirilmesi Stratejisi 2014 – 2020*: Strateji ile finansal teşvikler, pazarlama fırsatları ve tanıtım yoluyla sosyal girişimciliğin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır (www.ec.europa.eu, 2013).

4.4.2. İspanya

İspanya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma, etiketleme ve mevzuat düzenlemeleri üzerinedir. İspanya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 94)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Onay Etiketi*: Girişimcilik ve Gençlik İstihdam Stratejisinde tanıtılan 100 tedbirin uygulanmasının bir parçası olarak işverenler, gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonunu destekleme sorumluluğunu üstlendikleri takdirde onay etiketi almaya hak kazanmaktadırlar (www.empleo.gob.es, 2014).
- ✓ *KSS Danışma Konseyi*: KSS Danışma Konseyi hükümetin KSS politikalarını geliştirmesine destek vermek amacıyla 2008 yılından beri faaliyet göstermektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 94).
- ✓ *Sürdürülebilir Ekonomi Yasası 2011*: 2011 Sürdürülebilir Ekonomi Yasası ile İspanya'da KSS için yasal bir çerçeve oluşturulmuştur (www.iea.org, 2017).
- ✓ *RETOS Ağı*: Ağ ile toplumsal sorumluluk alanlarının geliştirilmesi ve stratejileri koordine etmek amacıyla kurulmuştur (www.empleo.gob.es, 2014).

4.4.3. İtalya

İtalya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma, mevzuat düzenlemeleri ve KSS'nin gelişimi için hükümet desteği gibi konular üzerinedir. İtalya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 81-83)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *OECD Kurallarının Uygulanması*: Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı Ulusal İrtibat Noktaları aracılığıyla, çokuluslu şirketler için OECD kurallarının yaygınlaştırılmasını ve uygulanmasını desteklemektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *OECD Yolsuzlukla Mücadele Girişimi*: Hükümet, uygun yasal çerçevenin geliştirilmesi yoluyla OECD Yolsuzlukla Mücadele Girişiminin uygulanmasını desteklemektedir (www.oecd.org, 2014).
- ✓ *BM Küresel İlkeler Sözleşmesi*: Hükümet, işletmelerin ve kar amacı gütmeyen kuruluşların BM Küresel İlkeler Sözleşmesi ilkelerini benimsemeleri konusunda çalışmalar yapmaktadır (www.globalcompactnetwork.org, 2014).
- ✓ *İnsan Hakları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimini Desteklemek için Çok Paydaşlı Grup*: Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, insan haklarının ve eşitsizliklerin ihlal edilmesini önlemek ve tedarik zinciri yönetimini desteklemek için çok paydaşlı bir grup kurmuştur (www.cidu.esteri.it, 2016).
- ✓ *Gelişmekte Olan Ülkelerdeki KSS*: Hükümet, gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren İtalyan işletmelerinde de KSS ilkelerinin uygulanmasını teşvik etmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 81).
- ✓ *“Bağış Şartı”*: Hükümet, bağış yapanların ve yararlanıcıların sorumluluklarını hatırlatan “Bağış Şartı” kılavuzunu çıkarmıştır (www.linkedin.com, 2016).
- ✓ *Haksız Ticari Uygulamaların Önlenmesi*: Hükümet, haksız uygulamalara karşı sorumlu ticari davranışları teşvik edici faaliyetler gerçekleştirmektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *Kamu İdarelerinde ve Finans Sektöründe Şeffaflık*: Hükümet, kamu idarelerinde ve finans sektöründe şeffaflığın ve yasal uygunluğun denetimini KSS kapsamında gerçekleştirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 82).

- ✓ *Ham Madde İşleme Sektöründe KSS ve Şeffaflık:* Hükümet, ekolojik endüstride yolsuzlukla mücadele etmek ve mali şeffaflığı artırmak için Ham Madde İşleme Sektörü Şeffaflık Girişimi'ni (EITI) desteklemektedir (www.eiti.org, 2015).
- ✓ *Mali Olmayan Bilgilerin Bankacılık Sektöründe Beyan Edilmesi:* Ekonomik Gelişim Bakanlığı, İtalyan Bankacılık Birliği ve İtalyan Sanayicileri Konfederasyonu bankacılık sektöründe mali olmayan bilgilerin beyan edilmesine yönelik mutabakatı yenilemiştir (www.mondaq.com, 2017).
- ✓ *Şeffaflık Eğitimi ve Raporlama Araçları:* Hükümet, kamu ve özel kurumlarda sürdürülebilirlik raporunda olduğu gibi şeffaflık eğitimini de desteklemektedir. Ayrıca ulusal düzeyde özelleştirilmiş destek araçları da geliştirilmektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *KOBİ'lere ve STK'lara Bildirim Desteği:* Hükümet, KOBİ'lere ve STK'lara yönelik KSS bildirimini teşvik etmekte ve desteklemektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 82).
- ✓ *KOBİ'lerde KSS ve ISO 26000 Yönergeleri:* Hükümet, özellikle tedarik zinciri yönetimini KOBİ'lerde KSS'yi geliştirmek için önemli bir bağlantı olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında OECD Ulusal İrtibat Noktaları KOBİ'lerde tedarik zincirlerinde gerekli özenin nasıl gösterileceğine yönelik kılavuz ve kurallar oluşturmuştur. Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, KOBİ'ler için basitleştirilmiş ISO 26000 yönergelerini ve işyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (OHS) ile ilgili sektörel yönergeleri geliştirmektedir. (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *Kamu Alımlarında Sosyal Hükümler:* Hükümet, kamu alımlarında toplumsal hükümlerin bütünleştirilmesi için rehberler geliştirerek engellilerin de bu alıma dahil edilmesini teşvik etmektedir (www.multipolis.eu, 2013).
- ✓ *Kamu İdaresinde Tüketime Çevresel Sürdürülebilirliği için Ulusal Eylem Planı (PAN GPP):* Çevre Bakanlığı, bu UEP'i yeşil kamu ihale gelişimini

desteklemek için kabul etmiştir. Ayrıca satın alma süreçlerinde uluslararası kılavuzların ve standartların entegrasyonu hakkında bir rehber de başlatılmıştır (www.acquistinretepa.it, 2014).

- ✓ *Yasal İhale Süreçleri için Devlet-Bölge Girişimi:* Eyalet ve bölgeler mafyanın yasadışı faaliyetlerini önlemek suretiyle haksız ihale uygulamalarını ve yolsuzluğun engellenmesi için birlikte çalışmaktadır (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *KSS için STK Aracı:* Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, STK'ları KSS'nin tanıtımı ve uygulanması için bir kanal olarak görmekte ve bu kapsamda projeler yürütmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 83).
- ✓ *Kamu İdarelerinde KSS:* Hükümet, kamu idareleri ve paydaşlarıyla olan ilişkileri kapsayan bir KSS anlayışı için bilinçlendirme ve bilgilendirme faaliyetleri düzenlemektedir (www.ec.europa.eu, 2014).
- ✓ *Sektörel ve Bölgesel Ortaklıklara Destek:* Hükümet, sosyal ve çevresel zorlukları hafifletmek için sektörel ve bölgesel işbirliklerini desteklemektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *KSS Ödülleri:* Hükümet, ödül mekanizmasıyla sorumlu İtalyan işletmelerini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca "Avrupa KSS Ödülleri" organizasyonunun tanıtımı da ulusal düzeyde yapılmaktadır (www.lundquist.it, 2014).
- ✓ *Bilinçlendirme Kampanyaları:* Hükümet, tüketiciler adına sorumlu tüketimin teşvik edilmesi ve şirketler-tüketiciler arasındaki ağların güçlendirilmesi için bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirmektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 83).
- ✓ *Sendikalar ve İşletmeler Arasındaki KSS Ortaklıkları:* Hükümet, sendikalar ve farklı büyüklükteki işletmeler arasındaki ortaklıklar çerçevesinde KSS'nin geliştirilmesini desteklemektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).

- ✓ *İş Sağlığı Güvenliği (İSG) için Kalite Yönetim Sistemi:* Hükümet, işletmeler ve serbest çalışanlar için işyerinde İSG'yi sağlamak için bir kalite yönetim sistemi geliştirmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 83).
- ✓ *İtalyan Finansı için Sürdürülebilir ve Sorumlu Yatırım Şartı:* Hükümet, finans sektörü paydaşları tarafından geliştirilen şartı teşvik ederken yatırımlarında çevresel, sosyal ve yönetim konularını vurgulayan yatırımcıları desteklemektedir (www.sitiarcheologici.lavoro.gov.it, 2013).
- ✓ *Sosyal İşletmelere Vergi İndirimi:* Hükümet, sosyal girişimlerin yaygınlaştırılması için kar amacı gütmeyen kuruluşlara vergi indirimleri ve maddi teşvikler yoluyla destek sağlamaktadır (www.ec.europa.eu, 2016).
- ✓ *KSS Girişimlerine ve Yatırımlarına Destek:* Hükümet, iyi uygulamaları yaygınlaştırma kapsamında sorumlu yatırımları, mikro kredi girişimlerini ve STK'ları desteklemektedir (www.pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it, 2014).
- ✓ *KSS Uygulama Kapasitesinin Geliştirilmesi:* Hükümet, medya araçları, çalıştaylar ve en iyi uygulamalar gibi rehberlik araçlarını geliştirerek işletmelere KSS eğitimleri vermektedir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 83).
- ✓ *KSS Eğitimi ile İşletmeler ve Eğitim Kurumları Arasındaki KSS Ortaklıkları:* Hükümet, KSS'yi yüksek öğretim kurumlarının müfredatına dahil etmek için çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca eğitimde sorumlu işletmeler hakkında farkındalık oluşturmak için eğitim kurumları ve işletmeler arasında ortaklıkları da teşvik etmektedir (www.sitiarcheologici.lavoro.gov.it, 2013).

4.4.4. Malta

Malta KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma ve bilgi akışının sağlanması üzerinedir. Malta'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 86)'da yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *Bakanlıklar Arası KSS Çalışma Grubu:* Hükümet, bakanlıklar arası KSS uygulamalarını ve koordinasyonunu sağlamak adına bakanlar arası bir çalışma grubu oluşturmuştur (www.ec.europa.eu, 2018).
- ✓ *İşletmelerin KSS Konusunda Teşvik Edilmesi:* Hükümet, KSS uygulayan işletmeler üzerindeki ek yükleri önlemek adına çalışmalar yapmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 86).
- ✓ *Şeffaflık:* Hükümet, mali olmayan raporlama ve şeffaflığı hem kamu hem de özel sektörde teşvik etmektedir (www.transparency.org, 2017).
- ✓ *Bakanlıklar ve Kamu Kurumları için Zorunlu KSS Raporu:* Hükümet bakanlıklara ve kamu idarelerine KSS raporlamasını zorunlu kılmıştır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 86).

4.4.5. Portekiz

Portekiz KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma ve ortaklıkların sağlanması üzerinedir. Portekiz'in EU Commission CSR Compendium (2014: 90-91)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *İş Dünyası ve İnsan Hakları Konularında Bakanlıklar Arası Çalışma Grubu:* Bakanlıklar arası bu çalışma grubu KSS kapsamında iş dünyası ve insan hakları iyileştirmelerini ele almaktadır (www.business-humanrights.org, 2014).
- ✓ *“Eşitlik Niteliktir” Ödülü:* Yıllık olarak verilen “Eşitlik Niteliktir” ödülü ile iş gücü piyasasında ve mesleki eğitimde cinsiyet eşitliği teşvik edilmektedir. Ödül İstihdamda Eşitlik Komisyonu (CITE) tarafından verilmektedir (www.equineteurope.org, 2014).
- ✓ *Bilinç Artırmaya Yönelik KSS Araştırmaları:* Hükümet tarafından yürütülmekte olan araştırmalar ile KSS'nin gelişimi ve farkındalığı saptanmaya çalışılmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 91).

- ✓ *Enerji Verimliliği:* Hükümet, KSS kapsamında Yenilenebilir Enerji Planını gözden geçirerek enerji verimliliğinin geliştirilmesi hususunda çalışmalar yapmıştır (www.iea.org, 2014).

4.4.6. Slovenya

Slovenya KSS Ulusal Eylem Planı farkındalık oluşturma ve ödül mekanizması üzerinedir. Polonya'nın EU Commission CSR Compendium (2014: 93)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *BM Kılavuz İlkelerine Uyum:* Hükümet, öncelikli alanları geliştirerek ve buna paralel tedbirler uygulamak suretiyle BM Kılavuz İlkelerinin uygulanmasını desteklemektedir (www.business-humanrights.org, 2015).
- ✓ *KSS Bilgi Aışverişı:* Hükümet, başarılı KSS uygulamalarına yönelik bilgi alışverişini kolaylaştıracak araçlar geliştirirken sorumlu yatırımları da desteklemektedir (www.csreurope.org, 2015).
- ✓ *Aile Dostu İşletme Sertifikası:* Aile Dostu İşletme sertifikası, aile dostu politikaları uygulayan işletmelere sağlanmaktadır. Sertifikasyon devlete ait Ekvilib Enstitüsü tarafından verilmektedir (www.ekvilib.org, 2014).
- ✓ *Yaşlı Bireylerin Teşvik Edilmesi:* İlgili bakanlık yaşlı bireylere yönelik hayat boyu öğrenme programları tertip etmektedir (www.mddsz.gov.si, 2017).
- ✓ *Yeşil ve Sorumlu Kamu İhaleleri:* Kamu ihalelerine katılım için çevre kriterlerinin eklenmesine ilişkin yasal çalışmalar yapılmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 93).
- ✓ *Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu:* Lobicilik gibi konularda şeffaflığı artırmanın yanında KSS kapsamında yolsuzlukla mücadele için Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu kurulmuştur (www.kpk-rs.si, 2014).

4.4.7. Güney Kıbrıs

Güney Kıbrıs'ın tamamı Avrupa'da olmamasına karşın Güney Avrupa Ülkeleri başlığı altında incelenmiştir.

Güney Kıbrıs KSS Ulusal Eylem Planı ile KSS şebeke ağının güçlendirilmesi, farkındalık oluşturma ve kapasite geliştirme hedeflenmiştir. Güney Kıbrıs'ın EU Commission CSR Compendium (2014: 64)'de yer alan KSS uygulama başlıkları aşağıda detaylandırılmıştır:

- ✓ *KOBİ'ler için KSS Seminerleri:* KOBİ'lere yönelik KSS'nin faydaları, KSS faaliyetlerinin uygulanması, paydaş diyalogu, sürdürülebilirlik raporları ve KSS iletişim kurma yöntemleri ana başlıklı seminerler düzenlenmekte ve planlanmaktadır (www.ktisis.cut.ac.cy, 2014).
- ✓ *KSS Bilgilendirme Rehberi:* Ulusal Eylem Planı baz alınarak bir KSS bilgi rehberi hazırlanması ve bu rehberin elektronik ortamda kamu ve özel sektör kurumlarına dağıtılması planlanmaktadır (EU Commission CSR Compendium, 2014: 64).
- ✓ *Güney Kıbrıs KSS Ağı:* KSS ağı ile etkileşim ve web ortamında tam erişimin sağlanması hedeflenmiştir. Ağ, Güney Kıbrıs Planlama Bürosu (kamu sektörü), Güney Kıbrıs Ticaret ve Sanayi Odası (özel sektör) ve Güney Kıbrıs Teknoloji Üniversitesi (akademik sektör) iş birliğinde oluşturulmuş bir konsorsiyumdur (www.csrcyprus.org.cy, 2015).
- ✓ *İlgili Makamların Web Sitelerinde KSS Tanıtımı:* İlgili makamların web siteleri belirli bir KSS bölümünü içerecek şekilde geliştirilecek ve genişletilecektir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 64).
- ✓ *Sosyal Barometre:* Bu barometre ile sivil toplum ve işletmelere ilişkin KSS farkındalığının tespiti hedeflenmektedir (www.interregeurope.eu, 2015).
- ✓ *En İyi KSS Uygulamalarının Ödüllendirilmesi:* En iyi KSS uygulamalarının ödüllendirilmesi için etkinlik, inovasyon ve diğer organizasyonlara aktarılabilirlik gibi bazı kriterleri belirlemek üzere çalışma grubu oluşturulmuştur (www.lidl.com.cy, 2016).
- ✓ *Ulusal KSS Mekanizması:* Ulusal eylem planının uygulanmasını sağlamak, etkinliğini değerlendirmek ve paydaş katılımını sağlamak için Ulusal KSS

Mekanizması oluşturma çalışmaları yapılmaktadır (www.dgepcd.gov.cy, 2014).

- ✓ *Listelenen Şirketlerde Sorumluluk Bilincinin Arttırılması:* Listelenen bazı şirketlerde hesap verme sorumluluğu, Güney Kıbrıs Menkul Kıymetler Borsasının kurumsal yönetim ve kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda raporlama sistemi için teşvik edilecektir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 64).
- ✓ *Yarı-Devlet Kurumlarında Sosyal Sorumluluk Raporlaması:* Yarı hükümet teşkilatları için Küresel Raporlama İnisiyatifi yönergelerine uygun ve 20 göstergeye dayanan KSS istatistiklerini açıklamak zorunludur (www.dgepcd.gov.cy, 2014).
- ✓ *Yıllık KSS Konferansı:* KSS politikalarında bilgi paylaşımını kolaylaştırmak için yıllık konferans düzenlenmektedir. Bu konferans ile katılımcılara KSS ve potansiyel zorlukların çözüm yollarını hakkında bilgi verilmektedir (www.goldnews.com.cy, 2018).
- ✓ *Eğitim Kurumlarında KSS Tanıtımı ve Teşviki:* Eğitim kurumlarında KSS'yi teşvik etmek ve BM'nin Sorumluluk Sahibi Yönetim Eğitim İlkeleri hakkındaki farkındalığı artırmak için üniversitelere ve işletme okullarına bilgilendirici bir metin gönderilmiştir (EU Commission CSR Compendium, 2014: 64).
- ✓ *İnsan Haklarının Geliştirilmesi:* Hükümet, insan hakları farkındalığına vurgu yapmak için STK'lar ile işbirliğini artırmaktadır. Ayrıca sürece KSS uzman ajanslarını da dahil ederek işletmeler için yasal KSS çerçeve oluşturulmuştur (www.lawyersincyprus.com, 2014).
- ✓ *Çocuk Hakları Komiserliği:* Çocuk Haklarını ve bu hakların ihlallerini bildirmek için Çocuk Hakları Komiserliği kurulmuştur. Komiserlik, şikayetlerin daha ayrıntılı bir şekilde araştırılma talimatına veya bunları ilgili makamlara iletmekte yetkilidir (www.childcom.org.cy, 2014)

5. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL SORUMLULUK: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI UYGULAMALARI

Bu bölümde Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Sorumluluk kavramı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının uygulamaları ve faaliyet alanları incelenmiştir. Bakanlık hizmetlerinin tamamı incelenmemiş olup yalnızca KSS ile ilişkilendirilebilecek hizmetler üzerinde yoğunlaşmıştır.

5.1. Kamuda Sosyal Sorumluluk

Türkiye’de KSS çalışmalarına bakıldığında çeşitli grupların ve paydaşların etkisi görülmektedir. Bu grup ve paydaşlar TÜR KONFED’e göre (2017: 25) şöyledir:

- Yasama organı ve uluslararası sözleşmeler
- Finansal olarak faaliyet gösteren kurumlar
- Çok uluslu şirketler
- STK’lar
- Medya organları

Tüm bu grup ve paydaşların yanında KSS faaliyetlerinin gönüllülük esaslı mı, yoksa zorunluluk esaslı mı uygulandığı tartışma konusudur (www.kssd.org, 2008). Türk Kamu Yönetiminin KSS’ye bakış açısına baktığımızda gönüllülük esaslı üzerinde durduğu görülmektedir. KSS gönüllülük esasına dayandığı için anlamlıdır ve kamu müdahalesinin KSS’yi anlamsız hale getireceği anlayışı mevcuttur. Türk Kamu Yönetimi KSS’yi daha çok özel sektör ile bağdaştırma eğilimindedir. Ayrıca Türkiye’de KSS’ye yönelik olası bir kanunun bulunması bakanlıkların işlevine sekte vurabilir endişesi de hakimdir. Tüm bunların yanında Türkiye’deki KSS anlayışının ve uygulamalarının yetersiz olduğu kabul edilirken, bu yetersizliğin sebebi Türkiye ekonomisi ve Avrupa ekonomisi arasındaki uyumsuzluk olarak görülmektedir. Avrupa standartları ile uyum sürecindeki engeller ise kayıt dışı istihdam, ev hanımları kavramı gibi faktörler olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de KSS için otantik bir tanıma ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (www.kssd.org, 2010).

Tüm bu tartışmaların Türkiye’deki unsurlarını saptamak için resmi gazete, başbakanlığa bağlı mevzuat ve TBMM internet sitelerinde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” için kelime taraması yapılmış ve yapılan tarama sonucunda içinde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı geçen bir kanuna rastlanılmamıştır. Bu kapsamda Türkiye’de KSS’ye ilişkin net bir kanunun olmadığını söylemek mümkündür.

KSS ile ilişkilendirilebileceğimiz yasal belge ise Sermaye Piyasaları Kurulunca yayınlanan “Kurumsal Yönetim İlkeleri”dir. Bu belgede “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına yer verilmiştir (TÜRKONFED, 2017: 25). Bu belgenin yanında Kalkınma Bakanlığınca yayınlanan 9.Kalkınma Planının 519.maddesi insan sağlığı, çevrenin korunması ve sosyal sorumluluk standartları ile ilgilidir (www.kssd.org, 2010).

Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluğa yönelik açık kanunlar olmamakla beraber, KSS ile ilişkilendirilebilecek kanunlar bulunmaktadır:

- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Dair Kanun,
- 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu
- 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun,
- 4341 sayılı Muhtaç Erbaş ve Er Ailelerinin Ücretsiz Tedavisi Hakkında Kanun,
- 5378 Engelliler Hakkında Kanun,
- 5395 Çocuk Koruma Kanunu,
- 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun,
- 4077 sayılı Tüketicilerin Korunması Hakkındaki Kanun
- 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kanunu,
- 4734 sayılı Kamu İhalesi Kanunu,
- 2872 sayılı Çevre Kanunu,
- 4587 sayılı İş Kanunu
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu,
- 2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun,

- 3580 sayılı Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarında Parasız Yatılı ve Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun,
- 224 Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun,
- 4207 Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun,
- 6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun,
- 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu,

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile şirketlerin vergi veya sosyal güvenlik primine ilişkin borçları olması durumunda kamu ihalelerine katılımı engellenmektedir.

4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri kanunuyla kamu alımlarındaki hizmet yüklenici şirketlerin üçüncü kişilere sağlamak zorunda olduğu güvenlik önlemleri belirtilmiştir.

4587 sayılı İş Kanunu engelli vatandaşların istihdamına yönelik pozitif ayrımcılık düzenlemeleri içermektedir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu Serbest Piyasa Kurulunun yayınlamış olduğu “Kurum Yönetim İlkeleri”ne dair hükümler barındırmaktadır.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kanunu ile sera gazı emisyonunun azaltılması ve Türkiye enerji politikasının AB seviyesine çıkması amaçlanmıştır.

4077 sayılı Tüketicilerin Korunması Hakkındaki Kanun ile tüketicilerin karşılaşılabileceği problemlere karşı vergi ya da harç ödemedi Tüketici Mahkemesine başvurma hakkı sağlanmaktadır.

Bu kanunların yanında kurumların KSS faaliyetlerini sürdürmelerini teşvik eden kanunlar da mevcuttur. Gelir Vergisi Kanunu 193.maddede KSS konusundaki vergi teşvikine dair hükümler yer almaktadır. Aynı kanunun 89.maddesinde ise eğitim ve öğretim alanında yapılacak bağış ve katkılara karşılık olarak şirketlere vergi teşviki sağlanacağı belirtilmiştir. Sağlanan bu vergi teşviki hükümetçe kamu yararı içerdiğine

dair onaylanmış diğ er alanlardaki (sağlık alanı, bilimsel çalışmalar, sanatsal ve kültürel faaliyetler) bağış ve katkıları da kapsamaktadır.

İmzalanan uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ise hukuki altyapının diğ er tarafını oluşturmaktadır. Bu anlaşma ve sözleşmelerden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

- Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi
- OECD  ok Uluslu İşletmeler Genel İlkeleri
- Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi
- ILO Eşit  cret Sözleşmesi
- Kötü Şartlardaki  ocuk İşçiliğinin Yasaklanması Sözleşmesi
-  ocuk Hakları Sözleşmesi
-  rg tlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Sözleşmesi

Özel kapsamda çalışan ve  ocuk haklarına vurgu yapan bu sözleşmeler kurumların benimsemesi gerektiği temel kriterleri de içermektedir. Bu bağlamda sözleşmelerin KSS politikası oluşturmak isteyen kurumlar için rehber niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür (www.kssd.org, 2008).

KSS içeriği birbirinden farklı alanları kapsadığı için bakanlıklar seviyesindeki temsili de farklıdır (TÜRKONFED, 2017: 25):

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı – Toplum,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı–  evre,
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı –  evre,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı – Standartlar,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı –  alışma Koşulları,

Temel olarak piyasaların adil şekilde işlemesini ve yatırımcı haklarını korumayı hedefleyen Sermaye Piyasa Kurulu (SPK) ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin sürdürülebilir kalkınması hedefleyen Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi bakanlıkların yanı sıra KSS konularına ilişkin çalışmalar yürüten diğ er kuruluşlardır (www.kssd.org, 2008).

Özetle kamu kurum ve kuruluşlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluktaki rolü tartışmalı bir konudur. Türkiye’de KSS, yasal bir zorunluluk olmadığı için tüm KSS

uygulamalarının merkezinde gönüllülük yer almaktadır. Bu nedenle KSS eylemlerinin yasal bir zorunluluktan ziyade bağımsız gönüllü eylemlere dayandığını söylenebilir (www.kssd.org, 2010). Fakat KSS uygulamaları her ne kadar gönüllülük esasına dayansa da kamu kurumlarının KSS'nin kurumsallaştırılması, merkezileştirilmesi, teşvik edilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması adına KSS politikaları oluşturması, sürece dahil olması ve bazı düzenlemeler yapması kaçınılmazdır.

5.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakkında Genel Bilgiler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması 6/4/2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetki ile Bakanlar Kurulunca 3/6/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. 8/6/2011 tarihinde 27958 sayılı kanunla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması kanunu yürürlüğe girmiştir. İlk olarak 2011 yılında kurulan Bakanlık daha önceki hükümetlerinde döneminde faaliyette bulunan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun yerine kurulmuştur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2828 sayılı kanunun 25/05/1983 tarihinde kabul edilerek 27/05/1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun temel amacı; koruma, bakım ve yardım ihtiyacı olan ailelere, çocuklara ve yaşlılara hizmet sağlamak ve kuruluşun teşkilat yapısına, faaliyetlerine, gelir kaynaklarına, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), 2011 yılından itibaren Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değişmiştir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, koruma ve bakım ihtiyacı olan muhtaç çocuklara ve ailelerine yönelik temel hizmetler sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Başbakanlığa bağlı bir kurum olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ile bu bakanlığa devredilmiş ve bakanlık bünyesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adını almıştır (www.turkiye.gov.tr, 2017).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ilk bakanı Adalet ve Kalkınma Partisinden Fatma ŞAHİN olmuştur. Fatma ŞAHİN aynı zamanda ilk kadın bakan unvanına da sahiptir. 6 Temmuz 2011'de göreve başlayan Fatma ŞAHİN 25 Aralık 2013 tarihinde görevden ayrılmıştır. Aynı tarihte Ayşenur İSLAM göreve getirilirken 28 Ağustos 2015 tarihinde yerini Bağımsız Partiden Ayşen GÜRCAN görevi devralmıştır. 24 Kasım 2015 tarihinde ise bakanlığa Adalet ve Kalkınma Partisinden Sema

RAMAZANOĞLU getirilmiştir. Son olarak 25 Mayıs 2016'da görevi devralan Fatma Betül SAYAN KAYA hala bakanlık görevine devam etmektedir.

5.2.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Yetki ve Sorumlulukları

633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile belirtilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yetki, görev ve sorumlulukları şunlardır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu 2016: 11):

- Sosyal hizmetler ve yardımlara yönelik ulusal çapta politika ve stratejiler geliştirmek, bunların uygulanmasını sağlamak ve süreci takip ederek yeniliklere ayak uydurmak.
- Toplumsal ve kültürel dokudaki yozlaşmalara karşı Türk aile yapısını ve değerlerini koruyarak gelecek nesillere doğru şekilde aktarılmasını sağlamak.
- Mevcut ve geliştirilen politika-stratejilerin koordinasyonunun sağlanması, aile bütünlüğünün sağlanması ve toplum refahını artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak.
- Çocuklara yönelik her çeşit ihmal ve istismara karşı gerekli korumayı sağlamak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- Kadına yönelik eşitsizliği önlemek ve kadını toplum içerisinde korumak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- Engelli ve yaşlılara yönelik her çeşit ihmal ve istismara karşı gerekli korumayı sağlamak, engelli ve yaşlıların topluma entegrasyonunu sağlamak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- Şehitlerimize yönelik hatıraların yaşatılması, şehit yakınlarını ve gazileri her çeşit mağduriyetten korumak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- Toplumda dezavantajlı kesimde yer alan vatandaşlara yönelik sosyal yardım ve koruma sağlamak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.

- Çocuğun aile içindeki konumu ve yetiştirilmesine yönelik gerekli eğitim ve danışmanlığı ailelere sağlamak, yardıma ve korunmaya muhtaç kadınlara, engellilere ve yaşlılara yönelik bakım, rehabilitasyon ve yatılı hizmetleri temin etmek.
- Kamu kurumları ve gönüllü kuruluşların etkileşimini sağlamak, sosyal hizmet ve yardımlar bağlamında faaliyette bulunan kurumlara taşınmaları gereken nitelikleri ve kurumları yönlendirecek kılavuzları geliştirmek. (karşılaştırma maddesi)
- Sosyal hizmet ve yardımlar bağlamında faaliyette bulunan kamu kurumları ve gönüllü kuruluşların denetimini yapmak.
- Sosyal hizmet ve yardımlardan faydalananlara yönelik bir veri tabanı mevcudiyeti sağlamak ve kontrol etmek.
- Sosyal hizmet ve yardımlar kapsamında uluslararası yenilikleri ve uygulamaları takip etmek, bu gelişmeleri değerlendirmek, taraf olunan uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzlemde uygulanmasını sağlamak.

5.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Birimleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Denetim Hizmetleri Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Döner Sermaye Merkez Müdürlüğü, Düsseldorf Aile ve Sosyal Politikalar Ateşeliği, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Personel Dairesi Başkanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü, İç Denetim Birimi Başkanlığı ve Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığını bulundurmaktadır (www.aile.gov.tr, 2017).

5.2.2.1. Hizmet Kuruluşları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 17) hizmet kuruluşları aşağıdaki gibidir:

Aile ve Toplum Hizmetleri Kuruluşları: Özel Aile Danışma Merkezleri Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)

Çocuk Hizmetleri Kuruluşları: Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evleri), Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM), Çocuk Koruma ile İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM), Çocuk Destek Merkezleri

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Kuruluşları: Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri, Huzurevleri ve Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Engelsiz Yaşam Merkezleri, Umut Evleri, Yaşlı Yaşam Evleri

İlgili Kuruluş: Darülaceze Müessesesi Müdürlüğü

Kadın Hizmetleri Kuruluşları: Kadın ve Erkek Konukevleri, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)

Sosyal Yardım Kuruluşları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)

5.2.2.2. Sunulan Hizmetler

KSS ile ilişkilendirebileceğimiz birimlerin genel sorumluluk ve hizmetleri başlıklar halinde belirtilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 23-26) hizmet ve müdürlükleri aşağıdaki gibidir:

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- ✓ Bakanlık adına Türk aile yapısını korumaya yönelik faaliyetlerde ve rehberlikte bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak,
- ✓ Türk aile yapısına yönelik mevcut değerlerin korunması ve toplum refahını artırma girişimlerinde bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak,
- ✓ Türk aile yapısını yozlaştırma potansiyeli olan problemleri tespit etmek ve bu problemlere karşı toplumsal sorumluluğu artırıcı faaliyetler organize etmek.
- ✓ Mevcut sorunlara karşı çözüm önerileri geliştirmek ve çeşitli rehberlik, eğitim programları yürütmek,

- ✓ Aile içi şiddet ve istismar, töre kaynaklı cinayetler, intihar girişimleri, madde bağımlılığı ve benzer problemlerin kaynak noktasını tespit etmek, bu vakaları önlemeye yönelik faaliyetlerde bulunmak,
- ✓ Yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının ve ailelerin problemlerini tespit etmek ve bu problemlerin çözülmesi bağlamında ilgili kamu kurumlarıyla etkileşim halinde olmaktır.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- ✓ Bakanlık adına çocukları korumaya yönelik faaliyetlerde ve rehberlikte bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak,
- ✓ Sosyal hizmetler bağlamında çocuklara yönelik çeşitli politikalar geliştirmek, bu politikaları uygulamak ve süreci takip edip değerlendirmek,
- ✓ Kamu kurumları ve gönüllü kuruluşları ile etkileşimini sağlamak, çocuklara yönelik sosyal hizmetler bağlamında faaliyette bulunan kurumlara taşımaları gereken nitelikleri ve kurumları yönlendirecek kılavuzları geliştirmek,
- ✓ Çocuklara yönelik her çeşit ihmal ve istismara karşı gerekli korumayı sağlamak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak,
- ✓ Özel kapsamda korunması gereken çocukların bakımı ve korumasını sağlamak, bu doğrultuda ilgili kurum denetimi, aksaklıkların tespiti, niteliğe sahip personel temini ve yetiştirilmesi, genel koordinasyonun sağlanması, gönüllülük esaslı girişimlerin teşvik edilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi gibi konular üzerine odaklanmak,
- ✓ Özel kapsamda korunması gereken çocuklara yönelik toplumsal sorumluluğu ve farkındalığı artırmaya yönelik çeşitli uygulamalar ve faaliyetler düzenlemek,
- ✓ Evlat edinme ve koruyucu aile gibi hizmetlerin koordinasyonunu sağlamaktır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

- ✓ Bakanlık adına kadına yönelik koruma faaliyetlerinde ve rehberliğinde bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- ✓ Kadın eşitsizliğinin ve ayrımcılığının engellenmesi, toplum içindeki yerinin korunması ve sağlamlaştırılması, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- ✓ Kamu kurumları ve gönüllü kuruluşları ile etkileşimini sağlamak, kadınlara yönelik sosyal hizmetler bağlamında faaliyette bulunan kurumlara taşımaları gereken nitelikleri ve kurumları yönlendirecek kılavuzları geliştirmek ve kamuoyu ile paylaşmak,
- ✓ Kadına yönelik her çeşit şiddet ve taciz ögesinin engellenmesi adına faaliyetlerde bulunmak, kadınların yaşamış olduğu genel sorunlara karşı çözüm yolları araştırmaktır.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- ✓ Bakanlık adına engellilere ve yaşlılara yönelik koruma faaliyetlerinde ve rehberliğinde bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak.
- ✓ Engelliliği önlemeye yönelik çalışmalarda bulunmak, engelli eğitimi, istihdamını, rehabilitasyonunu sağlamak, toplum hayatına katılmaları kapsamında ulusal çapta politikalar geliştirmek ve koordinasyonunu sağlamak,
- ✓ Engelliler ile ve yaşamış olduğu problemlere karşı çözüm yolları bulmak ve çözüm önerileri veya projeleri geliştirmek,
- ✓ Engellilere tanınmış olan hak ve hizmetlerden yararlanma hususundaki işlerle ilgilenmek,
- ✓ Bakanlık adına yaşlılara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinde ve rehberliğinde bulunmak, bu doğrultuda hizmet modelleri ve stratejiler geliştirerek koordinasyon girişimlerinde bulunmak
- ✓ Yardıma ve bakıma muhtaç yaşlı ve engellerinin hayatlarını idame ettirmelerini sağlayacak sosyal yardım mekanizmaları kurmak ve süreci takip etmek.

- ✓ Yaşlıların toplumdaki statüsünü korumak ve sağlamlaştırmak,
- ✓ Kamu kurumları ve gönüllü kuruluşları ile etkileşimini sağlamak, yaşlı ve engellilere yönelik sosyal hizmetler bağlamında faaliyette bulunan kurumlara taşımaları gereken nitelikleri ve kurumları yönlendirecek kılavuzları geliştirmek ve kamuoyu ile paylaşmaktır.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

- ✓ Bakanlık adına yoksullukla mücadele ve sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmak, bu doğrultuda stratejiler,
- ✓ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonunun (SYDTF) elde etmiş olduğu gelirleri düzenli şekilde toplamak, elde edilen gelirin etkin ve yerinde kullanımını sağlamak,
- ✓ 3294 sayılı kanun hükümleri ile kurulan vakıflara yönelik denetimlerde bulunmak, harcama, işleyiş ve aksaklıklar bağlamında araştırmalar yapmak,
- ✓ Mevzuata göre kamu kaynaklarından destek alması öngörülen şahıslara yapılan her türlü sosyal yardımın veri tabanında kayıt altına alınması ve diğer kamu kurumları ile koordinasyon içinde hareket edilmesini sağlamak,
- ✓ Uluslararası yenilikleri ve faaliyetleri takip etmek, uygun olacağı düşünülen modellerin uygulamasını sağlamaktır.

Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

- ✓ Şehit yakınlarına ve gazilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının koordine bir şekilde yürütülmesini sağlamak,
- ✓ Bakanlık adına şehit yakınlarına ve gazilere yönelik hak koruma, muafiyet, gibi faaliyetlerde bulunmak, bu doğrultuda stratejiler geliştirmek ve koordinasyon girişimlerinde bulunmak,
- ✓ Kamu kurumları ve gönüllü kuruluşları ile etkileşimini sağlamak, şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmetlerde uyulması gereken nitelikleri belirlemek ve bu standartların takibini sağlamak,
- ✓ Şehit ve gazi çocuklarına yönelik eğitim girişimlerinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile etkileşimde bulunmak,

- ✓ Gazilerin toplum yaşamına entegrasyonu, tedavilerinin ve ihtiyaçlarının temini, istihdam sağlanması ve sosyal güvenlik haklarına ilişkin çalışmalar yapmak
- ✓ Şehit ve gazi yakınları arasındaki iletişimin sağlanması ve güçlendirilmesi,
- ✓ Şehit yakınlarına ve gazilere yönelik destek kampanyalarının esaslarını belirlemek, art niyetli girişimler karşısında ilgili kurumlar ile işbirliği içerisinde gerekli önlemleri almak,
- ✓ Mevzuat kapsamında şehit ve gazi yakınlarına yönelik öncelikli istihdam faaliyetlerini takip ve koordine etmektir.

5.3. Uygulama ve Faaliyetler

Bu uygulama ve faaliyetler KSS kapsamında değerlendirilebilecek sosyal yardımlar, aileye yönelik hizmetler, çocuk hizmetleri, kadına yönelik hizmetler, engellilere yönelik hizmetler ile şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler olarak incelenmiştir.

5.3.1. Sosyal Yardımlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 48-63) sosyal yardım hizmetleri aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Gıda Yardımları:* İhtiyaç sahibi ailelere yönelik gıda, giyim gibi temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla Ramazan ayı ve Kurban Bayramından önce uygulanan yardım programlarıdır.
- ✓ *Barınma İhtiyacına Yönelik Yardımlar:* Oturulması güç, eski ve insan sağlığını tehdit eden evlerde yaşayan vatandaşlara yönelik ev bakımı ve onarımı veya ev eşyalarının temini için ayni veya nakdi şekilde uygulanan yardımlardır.
- ✓ *Sosyal Konut Projesi:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) işbirliğindeki “Sosyal Konut Projesi” ile, ilgili kanun çerçevesindeki ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik geri ödemeli sosyal konut yapımı amaçlanmıştır.

- ✓ *Yakacak Yardımları:* Türkiye Kömür İşletmelerinden temin edilen kömür, ilgili vakıflarca belirlenen muhtaç ailelere standartlara uygun şekilde teslim edilmektedir. Yakacak yardımının illere ulaşmasını Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı sağlamaktadır. (bakanlıklar arası iş birliği karşılaştırma olabilir) İllerde yakacak yardımcılarının dağıtımı ise valiliklerin sorunluğu altındaki vakıflar aracılığıyla sağlanmaktadır.
- ✓ *Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım:* Düzene bağlı nakdi sosyal yardım kapsamında eşi vefat etmiş ihtiyaç sahibi kadınlara mevcut şartlar devam ettiği sürece yardım yapılmaktadır.
- ✓ *Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar:* Vatani görev sebebiyle askerlik yapan vatandaşların, ihtiyaç sahibi ailelerine askerlik süresince yardım yapılmaktadır.
- ✓ *Doğum Yardımı:* Doğum yardımı Türk vatandaşlarına canlı doğan birinci, ikinci ve üçüncü çocuk için yapılmaktadır.
- ✓ *Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı:* İlgili kanun kapsamında babası askerde olan 18 yaş altı ihtiyaç sahibi çocuklara yapılan nakdi yardımlardır.
- ✓ *Öksüz ve Yetim Yardımı:* İlgili kanun kapsamında annesi ya da babası vefat etmiş 18 yaş altı ihtiyaç sahibi çocuklara yapılan nakdi yardımlardır.
- ✓ *Eğitim Materyali Yardımları:* İhtiyaç sahibi hanelere yönelik kitap dışında kalan temel okul ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında yapılan yardımlardır.
- ✓ *Şartlı Eğitim Yardımları:* Dünya genelinde ve Türkiye’de de uygulanan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programı ihtiyaç sahibi ailelere, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri için sağlanan nakdi sosyal yardımlardır.
- ✓ *Öğle Yemeği Yardımı:* Eğitimini devam ettirebilmek adına okula yakın merkezlere taşınan ihtiyaç sahibi öğrencilere sağlanan öğle yemeği programı İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerince yürütülmektedir.

- ✓ *Ücretsiz Ders Kitabı:* İlköğretim öğrencilerine verilen ders kitapları 2003–2004 eğitim öğretim yılından beri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.
- ✓ *Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı:* Taşımalı sistemden faydalanmayan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik ulaşım, barınma gibi ihtiyaçlar kapsamında ilgili vakıflarca sağlanan desteklerdir.
- ✓ *Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması:* Tüm engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz olarak taşınmasını sağlayan bu program Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğinde yürütülmektedir.
- ✓ *Yurt Yapım Projeleri:* 1986 yılından itibaren ilgili vakıfların talepleri ile öğrenci yurtları inşa edilmektedir.
- ✓ *Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik) (ŞSY):* Birinci derecede ihtiyaç sahibi ailelerin 0-6 aralığındaki çocuklarını düzenli şekilde sağlık kontrollerinden geçirmeleri şartı ile yapılan yardımlardır. Gebe kadınlara ise doğumlarını hastanede gerçekleştirme ve rutin kontrolleri aksatmamaları şartı ile gebelik yardımı yapılmaktadır.
- ✓ *Aşevleri:* Yoksulluk ve işsizliğin yoğun olduğu kesimlerde ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlara yönelik aşevleri hizmet vermektedir.
- ✓ *Afet (Acil Durum) Yardımları:* Yaşamı etkileyen çeşitli afetler sebebiyle mağduriyet yaşayan vatandaşlara yapılan gıda, giyim, barınma gibi temel yardımlardır.
- ✓ *Terör Zararı Yardımı:* Terör olaylarından ötürü mağduriyet yaşayan vatandaşlara yapılan gıda, giyim, barınma gibi temel yardımlardır.
- ✓ *Yabancılarla Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı:* Sosyal Uyum Yardım Programı, AB ve BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasındaki ortaklık programıdır. Bu programdan

barınma merkezlerinin dışında yaşamını sürdüren ve belirli yoksulluk şartlardan en az birini sağlayan Suriyeliler ve diğer yabancılar faydalanmaktadır.

- ✓ *2022 sayılı Kanun Kapsamındaki Yaşlı Aylıkları:* Yapılan son değişiklikler ile yaşlı vatandaşlara yönelik muhtaç olma değerlendirmesinde yaşlının kendisi ve eşinin geliri baz alınmaya başlanmıştır. İlgili kanun kapsamında ödenen aylıklar üç ayda bir ödenmektedir.
- ✓ *Evde Bakım Yardımı:* Evde hasta yaşlı ya da ağır engelli bakımını üstlenen vatandaşlara yapılan yardımdır.
- ✓ *Proje Destekleri:* İlgili kanun kapsamındaki vatandaşlara üretim durumuna geçmesi ve toplumsal adaptasyonunu sağlaması için Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından verilen proje destekleridir.
- ✓ *Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısı:* İlgili vakıflar sosyal yardım-istihdam bağlantısını güçlendirme adına ve sosyal yardımlardan faydalanan vatandaşları istihdam edebilmek için Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi vasıtasıyla Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) sisteminde kayıt altına almaktadır. Ayrıca bu şekilde iş sahibi olan vatandaşların işveren sigortaları bir sene boyunca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sağlanacaktır.
- ✓ *Sosyal Yardım Karar Destek Sistemi:* Hanelerin yoksulluk seviyesinin tespitinde iktisadi değere dönüştürülmesi mümkün olmayan sosyal verilerin de dikkate alınması kapsamında Sosyal Yardım Karar Destek Sistemi hak sahipliğinin belirlenmesinde kılavuz olarak işlev görmektedir.
- ✓ *Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Analiz Çalışması:* Analiz çalışmasıyla 3 milyona yakın sosyal yardım faydalananının nüfus bilgileri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım statüleri Türkiye genelinde ve il veya bölge bazlı olarak incelenmiştir.
- ✓ *Kızılay ve Yerel Yönetimler Entegrasyonu:* Kamu kaynağı ile gerçekleştirilen bütün sosyal yardımlar Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sisteminde kayıt

altına alınmaktadır. İlgili KHK ile sistemdeki bu kayıtların yerel yönetimler ve Kızılay ile paylaşılmasının yolu açılmıştır.

5.3.2. Aileye Yönelik Hizmetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 64-71) aileye yönelik hizmetler aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Aile Eğitim Programı (AEP):* Türk aile yapısının ve değerlerinin önemine vurgu yapılması, aile fertlerinin karşılaşmış olduğu problemlerin minimal seviyelerde tutulması ve problemlerin aile içinde çözülebilmesi için Aile Eğitim Programı (AEP) bakanlık tarafından hazırlanmıştır. Program, aile fertlerinin temel aile hayatına yönelik bilgi ve becerilere detaylı olarak ulaşabilmelerini hedeflemiştir. Program eğitimi çeşitli kurumlar ve sivil toplum örgütleri tarafından sağlanabilmektedir.
- ✓ *Evlilik Öncesi Eğitim Programı:* Programın amacı aile kurma gayesi taşıyan çiftlere evlilik hayatı ile ilgili bilgi ve hazırlık sağlamaktır. Program, olası evlilik sorunlarının ortaya çıkmadan önce tespiti için de önemlidir. Ayrıca program, yalnızca evlenme niyeti ile başvuruda bulunan çiftlerle sınır değildir.
- ✓ *Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı:* Hizmetten faydalanmak isteyen ailelere yönelik boşanma öncesine ve esnasına dair aile içi iletişim kanallarının etkin kullanımı, tartışmaların yapıcı bir yolla çözüme kavuşturulması, çocuklar ile yaşanan problemlerin çözülmesi gibi danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır.
- ✓ *Özel Aile Danışma Merkezleri:* 2012 yılında çıkarılan yönetmelik ile hali hazırda olan aile danışmanlığı hizmetlerine yönelik belirli kriter ve standartların sağlanması hedeflenmiştir.
- ✓ *Afetlerde Psikososyal Destek Birimi Çalışmaları:* Olası afet ve acil vakalara yönelik psikososyal desteğin “Ulusal ve Yerel Düzey Psikososyal Destek Hizmet Grubu Planları” kapsamında sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda

ulusal plan çalışmalarına bakanlık bünyesindeki uzman kişiler ve akademisyenler öncülük etmektedir.

- ✓ *Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına İlişkin Psikososyal Destek Çalışmaları:* İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçici korunan bireylere sağlanacak psikososyal desteğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve çözüm ortakları ile birlikte yürütüleceği belirtilmiştir. Suriye'deki savaştan ötürü ülkesini terk etmek durumunda kalan ve Türkiye'ye sığınıp barınma merkezlerinde yaşayan Suriye vatandaşlarının içinde bulunduğu travmatik durumu iyileştirmeye yönelik psikososyal destek çalışmaları yapılmaktadır.
- ✓ *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Terör Mağduru Vatandaşlarımıza Yönelik Olarak Bakanlığımızca Yürütülen Psikososyal Destek Hizmetleri:* Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki vatandaşların yaşamış oldukları terör olaylarından etkilenmeleri veya bu sebeple göç etmeleri sebebiyle psikolojik desteğe ihtiyacı vardır. Bu kapsamda mağdur vatandaşlara bakanlık tarafından psikososyal destek sağlanmakta ve il müdürlükleri tarafından oluşturulan "Psikososyal Destek Ekipleri" bu amaca hizmet etmektedir.
- ✓ *15.07.2016 Tarihinde Yaşanan Darbe Girişimi Sonrasında Şehit Yakınları, Gazi ve Gazi Yakınlarına İlişkin Yürütülen Psikososyal Destek Hizmetleri:* İstanbul, Ankara ve diğer il müdürlüklerince şehit ve gazi yakınlarına gerek hastanelerde gerekse de ikamet ettikleri adreslerde ziyarette bulunulmuş ve psikososyal destek hizmetleri verilmiş, ziyaretler esnasında saptanan ihtiyaçlar için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca gazi vatandaşların tedavileri sırasında da ekipler desteğini sürdürmüştür.
- ✓ *Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP):* ASDEP, ailelerin veya bireylerin sosyal yardıma ve hizmete olan ihtiyaçlarının saptanması, hizmetlerin bu ihtiyaçlara göre şekillenmesi ve uygulanması, gerekli görülmesi durumunda diğer kamusal hizmetten faydalanılmasının sağlanması amacı ile rehberlik ve danışmanlık hizmetini kapsayan bir programdır. Temel olarak yaşam

koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen bu program toplumdaki dezavantajlı vatandaşlara sunulmaktadır.

- ✓ *Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM):* Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM), çocuklara, gençlere, kadınlara, engellilere, yaşlılara, şehit yakınlarına ve gazilere yönelik koruma, önleme, destekleme gibi hizmetler ile birlikte danışmanlık hizmeti sağlama amacıyla kurulan merkezlerdir.
- ✓ *Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Projesi:* Projenin amacı Romanlar için hizmette bulunan kurumların kapasitesini artırma, mevcut hizmetlerin kalitesini iyileştirme ve eşgüdümü artırmaktır. Bunların yanında ötekileştirme gibi durumlarının önlenmesine yönelik eğitim programlarının uygulanması, farkındalık sağlama ve istihdam da hedeflenmiştir. Proje AB ve Türkiye Cumhuriyetince finanse edilmektedir.
- ✓ *Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021:* 2016-2021 yılları arasını kapsayan Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesinde eğitim durumu, istihdamın sağlanması, sağlıklı yaşam, barınma ihtiyacı, sosyal yardım ve hizmetler olmak üzere 5 ana politika alanına odaklanılmaktadır.
- ✓ *Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı:* Sağlık Bakanlığı ile koordinasyonlu olarak yürütülen planda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sorumluluk alanları sosyal uyumun sağlanması, araştırma faaliyetleri ve talep azaltımıdır.
- ✓ *Türkiye'deki Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Beklentileri ve Sorun Alanları Araştırması (2016):* Sosyal politika ve stratejilere yön verme adına savaştan ötürü Türkiye'ye gelmek durumunda kalan ve kamp merkezleri dışında ikamet eden Suriyelilerin; aile yapılarına, göç hikayelerine, savaştan önceki ve sonraki yaşam standartlarına ve genel beklentilerine yönelik analizler rapor haline getirilmiştir.

- ✓ *Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması:* Sosyal politika ve stratejilere yön verme adına savaştan ötürü Türkiye'ye gelmek durumunda kalan Suriyelilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile evlilik ilişkileri incelenmiş ve yapılan analizler 2016 yılında kitap haline getirilmiştir.
- ✓ *Türkiye'de Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Proaktif Yönü ve Mali Yükü Analizi:* Analiz ile yaşlı nüfus dağılımının bölgesel olarak tespit edilmesi ve bakanlığın yaşlı vatandaşlara sunmuş olduğu bakım hizmetlerinin gelecekteki mali yükünün tahmini hedeflenmiştir. Yapılan analiz ile mevcut hizmetlerin günümüzdeki durumu ve iyileştirme adına sunulan önerilere ve alternatif hizmetlere odaklanılmıştır. Yapılan analizler 2016 yılında kitap haline getirilmiştir.
- ✓ *Türkiye'de Üniversite Öğrencileri Arasında Bağımlılık Araştırması (Üniversite Gençliği Profil Araştırması):* Üniversite öğrencilerine yönelik aile ilişkileri, ders dışı aktiviteleri, beslenme alışkanlıkları, spor faaliyetleri ve sigara, içki, madde kullanımı kapsamında istatistiksel araştırmalar yapılmaktadır.
- ✓ *Türk Aile Yapısı Araştırması:* Ailede yaşayan bireylerin nüfus bilgilerine erişim, 18 yaş ve üstü bireylerin evlilikleri, boşanmaları ve diğer aktiviteleri gibi bilgilerin toplanması ve bu kapsamdaki algı ölçümünü hedefleyen araştırma 2017 yılında kamuoyuna sunulmuş ve kitap haline getirilmiştir.
- ✓ *Türkiye Şiddet Araştırması:* Şiddet kavramı ile ilişkili ulusal ve uluslararası literatür taramasına dayanan araştırma 2016 yılında rapor haline getirilmiştir.

5.3.3. Çocuk Hizmetleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 72-91) çocuğa yönelik hizmetler aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi (2014-2019):* Belge, çocuk koruma hizmetlerine yönelik gerek kurumlar arası gerekse de

Çalışanlar arası koordinasyonun, işbirliğinin sağlanması amacıyla izlenmesi gereken faaliyetleri kapsamaktadır.

- ✓ *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Eğitimleri:* İller seviyesinde çocuk koruma hizmetlerine yönelik faaliyet gerçekleştiren aktör ve kurumların koordinasyonunu ve işbirliğini sağlama gayesiyle Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Programları geliştirilmiştir.
- ✓ *Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Hizmetleri:* Annesi ve babası çalışan 0-6 yaş aralığındaki çocuklara bakım ve temel değerlerin kazandırılması amacı ile Kreş ve Gündüz Bakımevleri gibi hizmetler verilmektedir. Bu hizmetlerin açılışı, işleyişı ve denetimi bakanlık tarafından yürütölmektedir. “Ücretsiz Bakım Hizmeti” ise koruma ve önleme amacıyla ekonomik veya ebeveyn durumundan ötürü dezavantaja sahip çocuklara sağlanmaktadır.
- ✓ *Sevgi Zinciri Uygulaması:* Uygulama ile Çocuk Yuvalarında ve Evlerinde korunan 0-6 yaş aralığındaki çocukların ana sınıfı hizmetlerinden faydalanmaları ve her anlamda sağlıklı bir çocuk gelişimi hedeflenmiştir.
- ✓ *Uçurtmayı Vurmasınlar Uygulaması ve Protokoller:* Ceza ve İnfaz Kurumlarındaki hükümlülerin ve tutukluların 0-12 yaş aralığındaki çocuklarına yönelik kreş, gündüz bakımevleri, çocuk kulüpleri ve gerekli durumlarda çocuk yuvalarına geçişı gibi olanaklar sağlanmaktadır.
- ✓ *Aile Yanında Destek Faaliyetleri:* Tüm illerin müdürlüklerince korumaya ve desteğe muhtaç vatandaşlara yönelik kurum bakımından farklı olarak Aile Yanında Destek faaliyetleri yürütölmektedir.
- ✓ *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED):* SED muhtaç kişilerin çocuklarına, ailesi veya yakınlarının yanında bakılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda muhtaç kişilere süreli veya geçici ekonomik destek verilmektedir.

- ✓ *Koruyucu Aile Hizmeti:* Bazı sebeplerden ötürü öz ailesinin himayesinde bakımı sağlanamayan ve evlat edindirilmeleri mümkün olmayan çocukların, bir ücret karşılığı veya gönüllü olarak ebeveyn özellikleri taşıyan aile veya kişilerin yanında ve bakanlık gözetiminde kısa-uzun süreli olarak kalmasıdır.
- ✓ *Aile Yanında Bakıma İlişkin Yapılan Çalışmalar:* Koruyucu Aile Hizmetleri ile ilgili her çeşit bilgiye ulaşımın sağlanması amacıyla aile web sitesi oluşturulmuştur. Hala hizmette olan “www.koruyucuaille.gov.tr” web sitesinde bilgiler güncellenmekte ve takip edilmektedir.
- ✓ *Evlat Edinme Hizmeti:* Evlat edinme, mevcut statüsü evlat edindirilmeye müsait olan bir çocuk ile evlat edinmek için uygun olan kişi veya eşler arasındaki hukuki bağın sağlanması sonucu çocuk-ebeveyn ilişkisinin kurulması ile gerçekleşir. Türkiye’de evlat edindirilmeye uygun çocukların evlat edinmesindeki tek resmi aracı kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır.
- ✓ *Ülkelerarası Evlat Edinme:* Bu işlemler Lahey Ülkelerarası Evlat Edinme Sözleşmesi bağlamında değerlendirilmektedir. Bakanlık, gerekli şartların sağlanması halinde ülkelerarası işlemleri gerçekleştirebilmektedir.
- ✓ *Koruyucu Aile Eğitici ve Uygulayıcı Eğitimi Çalışmaları:* Mevcut eğitimler il müdürlüklerinin koruyucu aile birimlerindeki görevlileri tarafından sunulmaktadır. Bu kapsamda birçok koruyucu aile ilgili konuda eğitim almıştır.
- ✓ *Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin Tanıtım Faaliyeti:* Koruyucu Aile Şenlikleri her yıl farklı illerde gerçekleşmekte ve görsel medyada tanıtım faaliyetleri yürütülmektedir.
- ✓ *İşe Yerleştirme Süreci:* Süreç, koruma altında yetişen vatandaşların kamu kurumlarındaki istihdamının sağlanması ile ilgili kanun kapsamında gerçekleşmektedir. Kamu kurumlarındaki alımlar kapsamında ayrılan oransal kontenjana; başvuru hakkı bulunan kişilerin müracaatı ile sağlanmaktadır.

- ✓ *Kurumdan Ayrılıp da SED İçin Müracaat Edenlere Yardım Sağlanması:* Koruma altında yetişip korunmaları sonra eren ve kurumdan ayrılan vatandaşlardan işe yerleştirme sürecinden faydalanmamış olanlar, İl müdürlüklerine ihtiyaçlarını temin etmek kapsamında başvurmakta ve ilgili yönetmelik gereği destek almaktadırlar.
- ✓ *İş Hayatına Uyum Semineri:* Koruma altında yetişen ve bu kapsamda istihdamı sağlanan gençlere yönelik İş Hayatına Uyum Seminer programları sunulmaktadır.
- ✓ *Bakım Sonrası Rehberlik Çalışmaları:* Koruma altında yetişip korunmaları sona eren ve kurumdan ayrılan gençlere talep edildiği takdirde rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda Bakım Sonrası Rehberlik ve Değerlendirme Komisyonları faaliyet göstermektedir. Komisyonlarda destek ve rehberliğin sağlanması adına farklı birimlerden faydalanılmaktadır.
- ✓ *Kurum Bakımındaki Gençlere Yönelik Hayata Hazırlama, İstihdam ve Bakım Sonrası Rehberlik Eğitimi Programı:* Program ile kurum bakımı altındaki gençlerden 16 yaş üstü çocuklara “Hayata Hazırlanma ve Rehberlik” ile ilgili bilgi ve tecrübe aktarımı sağlanmıştır. Program etkileşim yoluyla sorunların ve çözüm önerilerinin paylaşılmasına olanak tanımıştır.
- ✓ *Gençlik Kampları:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığının iş birliği ile gençlere yönelik kamplar organize edilmiştir.
- ✓ *Eğitim Faaliyetleri İstatistik Verileri:* Koruma altındaki gençlerin üniversiteye giriş sınavındaki performansları bakanlıkça takip edilip istatistiksel verilere dönüştürülmektedir.
- ✓ *Bakım Hizmetlerine Yönelik Faaliyetler ve Dönüşümler:* Koruma altındaki gençlerin ve çocukların gelecekte istihdam edilmesi ve topluma yararlı kişiler olmaları adına çalışmalar yürütülmektedir. Bunun yanında bu gençler ve çocukların faydalanmış olduğu hizmetlerin standartı ve usullerini belirlemeye yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Geçmiş yıllardaki öncelik yalnızca

kurum koruması iken bu anlayış ailelere dönüş veya gönüllülük esaslı evlat edinme, koruyucu aile gibi uygulamalara doğru kaymakta ve hedeflenilmektedir. Bu kapsamda gerekli dönüşüm çalışmaları da yapılmaktadır. Geçmiş anlayışın ürünü olan hizmet binaları sonlandırılmakta ve elverişli olanları ÇEKOM, ÇOKİM, ÇODEM binalarına dönüştürülmektedir. Aynı zamanda koğuşı andıran çocuk evleri ve sitelerinin ev tipine dönüştürülmesine yönelik çalışmalar da mevcuttur.

- ✓ *Çocuk Yuvaları:* 0-12 yaş aralığındaki çocuklara her anlamda sağlıklı bir gelişimin sağlanması için faaliyet yürüten kuruluşlardır. Zorunlu durumlar altında 12 yaşını bitirmiş kız çocuklarına da bakım sağlanabilmektedir.
- ✓ *Yetiştirme Yurtları:* 13–18 yaş aralığındaki çocukların bakımı, istihdamı ve topluma yararlı bireyler olmaları adına yatılı olarak hizmet yurtlardır.
- ✓ *Çocuk Evleri Sitesi:* 0-18 yaş aralığındaki çocukların yaşları ile uyumlu olarak gelişiminin sağlanması ve bu yöndeki ihtiyaçları gözetilerek inşa edilmiş ve ev ortamının sağlanması amaçlanan villa tipinde hizmet sağlayan kuruluşlardır.
- ✓ *Çocuk Evleri:* İllerin çocuk yetiştirmeye müsait kesimlerinde, özellikle il merkezleri, okullar ve hastanelere yakın olan apartmanlarda ya da müstakil evlerde 0-18 yaş aralığındaki çocukların bakımının sağlandığı kuruluşlardır.
- ✓ *Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM):* Yapılacak çocuk evlerine yönelik planlar ve işleyişe dair her çeşit harcamanın yapılmasına, takibine, denetlenmesine ve çocuk evleri arasında koordinasyonun sağlanmasına olanak merkezlerdir.
- ✓ *Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM):* Korunmaya muhtaç ya da suça sürüklenmiş çocuklara mahkeme kararı sonuçlanıncaya veya gerekli sosyal hizmet belirleninceye kadar temel ihtiyaçları sağlayan birimlerdir.

- ✓ *Çocuk Destek ve Gelişim Programı:* İlgili hizmet kuruluşlarındaki çocukların ihtiyaçları bağlamında modellerin tespit edilmesi, verilen eğitimlerin standart hale getirilmesi ve değişen koşullar ile birlikte yenilenme mekanizmasına sahip bir sistemin oluşturulması hedefiyle “Çocuk Destek ve Gelişim Programı”nın oluşturulması ihtiyacı doğmuştur.
- ✓ *Öz Değerlendirme Sistemi:* Bakanlığa bağlı 6 yaş ve üstü çocuklara hizmet veren kuruluşlara UNICEF tarafından da desteklenen öz değerlendirme eğitimleri ve rehberliği sağlanmıştır. Ayrıca öz değerlendirme ile ilgili denetimin nasıl yapılacağı, kılavuzların hazırlık süreci ve denetçilere yönelik hizmet içindeki eğitimin sağlanmasını kapsayan “Öz Değerlendirmenin Denetimi” projesi de başlatılmıştır.
- ✓ *Sosyal Rehabilitasyon Hizmetlerine Yönelik Faaliyetler:* Suça sürüklenmiş veya sürüklenmekte olan, madde bağımlısı ve kimsesiz çocuklar arasından haklarında korunma ya da bakım tedbir kararları alınan 11-18 yaş aralığındaki çocuklara yönelik koruma ve psikolojik destek sağlama adına Çocuk Destek Merkezleri kurulmuştur. Kurulan merkezler ile olumsuz vakaların ve etkilerinin en aza indirgenmesi hedeflenmiştir.
- ✓ *Anka Çocuk Destek Programı:* Program ile çocukların suç unsuru oluşturan vakalardan uzaklaşması, olası etkilerinin en aza indirgenmesi ve sorgulayabilen, kendini geliştirebilen, motivasyonu yüksek bireyler olmaları hedeflenmiştir. Ayrıca kişisel danışmanlık kapsamında çeşitli uygulamalar da mevcuttur.
- ✓ *Çocuk Destek Merkezleri:* Suça sürüklenmiş veya sürüklenmekte olan, madde bağımlısı ve kimsesiz çocuklar arasından haklarında korunma ya da bakım tedbir kararları alınanların psikolojik desteğe ihtiyaçlarının saptanması durumunda gereken desteğin sağlandığı merkezlerdir. Merkezlerde bu çocukların yaşamış olduğu travmatik boyut en aza indirgenmeye çalışılmaktadır.

- ✓ *Çocuk Destek Merkezlerinde Bulunan Çocukların Eğitimi:* Çocukların normal eğitimine devam etmesinde risk tespit edildiği durumlarda bu merkezlerin içinde yer alan sınıflarda kişiselleştirilmiş eğitimin verilmesi hususunda illerin milli eğitim müdürlükleriyle işbirliği yapılmaktadır. Bu kapsamda merkezlerde bulunan çocukların tüm gereksinimleri karşılanırken kişisel gelişim için gerekli kurslar da verilmektedir.
- ✓ *Çocukların Sağlık Takibi:* Kişiselleştirilmiş sağlık dosyaları ile her çocuğun rutin kontrolleri takip edilmektedir. Kontroller kamu kurumları ve kuruluşlarına bağlı hastaneler ya da üniversite hastaneleri bünyesinde yapılmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde anlaşmalı özel hastanelerde de gerçekleştirilebilmektedir.
- ✓ *Sosyal Sportif ve Kültürel Faaliyetler:* Çocuklara yönelik müzik, tiyatro vb. kültürel ve spora yönelik eğitici-destekleyici faaliyetler düzenlemektedir. Ayrıca üniversiteler bünyesindeki ilgili bölüm elemanlarının desteği de sağlanmaktadır.
- ✓ *Değerler Eğitimi Programı:* Program kurumlarda koruma ve bakım altındaki çocuklara yönelik sosyal yoksunlukları gidermeyi ve çocuk gelişimini desteklemeyi amaçlayan interaktif bir eğitim programıdır.
- ✓ *Refakatsiz Çocuklara Yönelik Çalışmalar:* Düzensiz göç yoluyla Türkiye'ye gelen ve uluslararası korunma isteminde bulunan refakatsiz çocuklara, ilgili kanun kapsamında koruma-bakım ve psikolojik destek bakanlığa bağlı kuruluşlarca verilmektedir. Bu hizmetler Suriye uyruklu refakatsiz çocuklara da verilmektedir.
- ✓ *Madde Kullanan Çocuklara Yönelik Hizmetler:* Tedbir kararı altında olan çocuklardan madde bağımlısı olanları Sağlık Bakanlığı tarafından tedavi görmekte olup tedavilerinin ardından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Destek Merkezlerinde psikolojik destek almaktadırlar.

- ✓ *Sokakta Yaşadığı Tespit Edilen Çocuklara Yönelik Hizmetler:* İlgili genelge ile oluşturulan hizmet modeli sayesinde yaşamını sokakta sürdüren çocuklara yönelik maddi, manevi ve temel yaşam desteği sağlanmaktadır.
- ✓ *Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu:* Kurul ilgili genelge vasıtasıyla oluşturulmuştur. Düzenlenen ilk toplantıda çocuk haklarına yönelik strateji belgesi ve eylem planı değerlendirilirken ikinci toplantıda yapılan faaliyetlere yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.
- ✓ *Çocuk Forumu:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları günü kapsamında çocuk forumları düzenlenmektedir.
- ✓ *Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri:* Komite ulusal çapta gönüllülük esaslı çocuk katılımı ile çocuk hakları konusunda örgütlenmektedir.
- ✓ *Sosyal Uyum Programı:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile düzenlenen program ile kamp dışında yaşayan Suriye uyruklu çocuklar ile Türk çocuklar arasındaki etkileşim ve sosyal uyum hedeflenmiştir.
- ✓ *Terör Mağduru Çocuklara Yönelik Çalışmalar:* Terör olaylarından etkilenen bütün çocuklara yönelik psikolojik ve sosyal destek bakanlıkça sağlanmaktadır. Ayrıca İl Çocuk Hakları Komiteleri bünyesindeki çocuklar ile de etkileşim sağlanarak sosyal uyum ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir.
- ✓ *Çocuk Danışma Kurulu:* İlgili yönergeyle kurulan Çocuk Danışma Kurulu İl Çocuk Komiteleri ile koordinasyonun sağlanmasını hedeflemiştir.
- ✓ *Dünya Çocuk Günü:* Her yıl Ekim ayının ilk Pazartesi günü kutlanmaktadır. Bu gün kapsamında çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmeleri ve bu gelişimi geleceğe taşıyabilmeleri adına proje ve faaliyetler bakanlıkça düzenlenmektedir.

- ✓ *Dünya Kız Çocukları Günü:* Türkiye, Kanada ve Peru önderliğindeki girişimler sonucu 11 Ekim “Dünya Kız Çocuklar Günü” Birleşmiş Milletler (BM) genel kurulu tarafınca tanınmıştır. Kız çocuklarına yönelik hakların korunması, iyileştirilmesi ve karşılaşılan problemlere vurgu yapmak gayesiyle her yıl 11 Ekim günü bakanlıkça faaliyetler düzenlenmektedir.
- ✓ *Proje ve Protokoller:* Bunlar; Entegre Bakım Sistemlerine ve Çocuk Koruma Bakım Hizmetlerine Yönelik İyileştirmeler, Çocuk İhmali ve İstismarı Araştırması, Çocukların Sosyal Medyanın Zararlarından Korunması olarak sıralanmaktadır.

5.3.4. Kadına Yönelik Hizmetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 92-96) kadına yönelik hizmetler aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Kadın Konukları:* Kadınlara yönelik her türlü şiddet ve tacize yönelik bakanlığa bağlı olarak hizmet vermektedir.
- ✓ *Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM):* Kadınlara yönelik gerçekleşmiş ve olası şiddet vakalarına karşı önlem alma, psikolojik destek ve danışmanlık gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.
- ✓ *Elektronik Takip Projesi:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı işbirliği ile Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele kapsamında şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalan bireylerin elektronik olarak izlenmesini mümkün kılan elektronik kelepçeler üzerinde çalışılmaktadır.
- ✓ *Eylem Planları:* 2016-2020 yıl aralığını hedefleyen Ulusal Eylem Planı ile farkındalığın sağlanması, mevzuat düzenlemelerinin yapılması, koruma ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, mağduriyetlerin azaltılması, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması ve politikaların belirlenmesi hedeflenmiştir.

- ✓ *Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi:* Proje kapsamında şiddet mağduru kadınlara hizmette bulunan birimlere ve personele yönelik bilgilendirici eğitimler verilmiştir.
- ✓ *Türkiye’de Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi:* Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Dünya Bankasının işbirliği ile yürütülen projede kadınların işgücü erişiminin artırılması, farkındalığın sağlanması ve kadın kuruluşlarının desteklenmesi hedeflenmiştir.
- ✓ *Genç Fikirler Güçlü Kadınlar Projesi:* Proje 2012’de bakanlık ve Intel Teknoloji ile imzalanan protokol çerçevesinde Türkiye’deki kadınların toplumdaki statüsünün iyileştirilmesi ve bölge bazında iktisadi kalkınmaya katılımlarının sağlanmasını hedeflemiştir.
- ✓ *Filli Kadın Ustalar Projesi:* Kadın istihdamını sağlama ve mesleki becerileri kazandırmaya hedefleyen proje, bakanlık, İŞKUR ve Betek Boya A.Ş işbirliği ile 2016-2017 yıllarında gerçekleştirilmiştir.
- ✓ *Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi:* Mühendis olmayı arzulayan kız öğrencileri destekleme ve mesleklerinde söz sahibi olmalarını hedefleyen proje bakanlık, BM Kalkınma Programı ve Limak Holding işbirliği ile 2016-2020 yıllarını kapsayacak şekilde hayata geçirilmiştir.

Düzenlenen Çalıştay, Seminer ve Toplantılar

- ✓ Kadınların iktisadi ve toplumsal statüsünün iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi, kadın haklarının korunması ve kadına yönelik şiddete karşı alınması gereken tedbirler hakkında toplantılar tertip edilmiştir.
- ✓ 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında resepsiyonlar, organizasyonlar düzenlenmekte olup 2016 yılında “Girişimci Kadınlar Zirvesi” gerçekleştirilmiştir.
- ✓ BM Kadının Statüsü Komisyonu bünyesindeki toplantılara bakanlık tarafından aktif katılım sağlanmakta ve bu yönde ulusal faaliyetler düzenlenmektedir.

- ✓ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Yargıtay Başkanlığı işbirliği ile “Türk Hukuk Sisteminde Aile, Çocuk ve Kadının Yeri Çalıştayı” düzenlenmiştir. Bu çalıştayda kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve aile hayatının korunması gibi konulara değinilmiş ve öneriler rapor haline getirilmiştir.
- ✓ Kadına yönelik şiddeti önleme kapsamında “Elektronik Takip Projesi Koordinasyon ve Değerlendirme Toplantısı” 2016 yılında gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Kadına yönelik şiddeti önleme kapsamında “ŞÖNİM Hizmetlerinin İşleyişi ve Uygulama Çalıştayı” 2016 yılında gerçekleşmiştir.
- ✓ İslam İşbirliği Teşkilatına Üye Ülkelerin Kalkınma Girişimlerinde Kadının Statüsü 6.Bakanlar Konferansı 2016 yılında İstanbul ev sahipliğinde tertip edilmiştir.
- ✓ Kadın haklarına yönelik yeni yaklaşımların geliştirilmesi ve uluslararası işbirliği programlarının yaygınlaştırılması amacıyla 2016 yılında bakanlık, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Florida Uluslararası Üniversitesi işbirliği ile “I. Uluslararası Kadın Kongresi” düzenlenmiştir.
- ✓ Bakanlık koordinatörlüğü ile “Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi”nin 10.toplantısı 2016 yılında gerçekleştirilmiştir.

5.3.5. Engellilere Yönelik Hizmetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 97-106) engellilere yönelik hizmetler aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Engelliler Destek Programı (EDES)*: Engelli vatandaşlar ve kısıtlılık gibi konularda farkındalığın sağlanması, engellilere yönelik bütün psikolojik ve tıbbi rehabilitasyonların temini ve engelliliği önleyici tedbirlerin yaygınlaştırılmasını hedefleyen Engelliler Destek Programı (EDES) çerçevesinde çeşitli projelere bakanlıkça yüklü miktarda destek sağlanmaktadır.
- ✓ *Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Kapasite Gelişim Seminerleri Projesi*: Proje ile engellilere yönelik faaliyet gösteren STK’ların engellilerin

karşılaştığı problemlere karşı daha etkili çözüm yolları sunmaları ve kapasitelerinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

- ✓ *Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Güçlendirilmesi Projesi:* AB tarafından fon desteği sağlanan proje ile engelli vatandaşların toplum içindeki statüsünün sağlamlaştırılması hedeflenmiştir.
- ✓ *Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin Uygulanma ve İzlenme Kapasitesine Destek Projesi:* Proje, bakanlık ve BM Kalkınma Programı işbirliğinde ilgili sözleşmeye yönelik uygulama teşviği ve izlenmesi şeklinde 2013-2016 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı ile de işbirliği yapılarak engelli vatandaşlara yönelik çocuk kitapları hazırlanmış ve cihaz-tablet dağıtımları yapılmıştır.
- ✓ *Otizm Tanılı Bireyler İçin Rehabilitasyon Modeli Oluşturulması:* Bakanlık ve UNICEF Türkiye işbirliğindeki protokol ile rehabilitasyon modellerine yönelik inceleme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ *Güncel Türk İşaret Dili Sözlüğü Projesi:* Türk İşaret Dili (TİD) farklı illerden elde edilmiş verilerle çevrimiçi ve videolu olarak kullanıma sunulmuştur. Bu kapsamda TİD öğrenmeyi isteyen vatandaşlara ve işitme engellilere yönelik faaliyet gösteren okullardaki öğrencilere hizmet sunulmaktadır.
- ✓ *“Bir Sen Daha Var” İletişim Kampanyası Projesi:* Proje bakanlık ve UNICEF işbirliğinde engelli çocuklara ve ailelerine yönelik toplumsal entegrasyonun sağlanması hedefiyle gerçekleştirilmiştir.
- ✓ *Disleksili Senaryom Projesi:* Proje ile disleksiye sahip çocuklara uygun eğitimin verilmesi halinde senaryo dahi yazabileceklerine dair bulgular ve farkındalığın sağlanması hedeflenmiştir.
- ✓ *“Farkında mısınız?” Kısa Film Yarışması Projesi:* Bakanlık ve Kültür Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü işbirliğinde yapılan kısa film yarışmasının 2016 yılı konusu “disleksi” olarak belirlenirken kazananlar için İstanbul’da ödül töreni düzenlenmiştir.

- ✓ *Üçüncü Kulak Bilişim Projesi:* Proje ile işitme engelli vatandaşlara yönelik sosyal entegrasyonu artırma, iletişim sorunlarının çözülmesi ve işaret dili tercümanlığına yönelik bir merkez ve görüntülü iletişim hizmetlerinin sağlanması hedeflenmiştir.
- ✓ *Engellilere Yönelik Gençlik Kampları Koordinasyonu:* Gençlik ve Spor Bakanlığı ile iş birliği kapsamında engelli çocuk ve gençlere yönelik kamplar düzenlenmiştir. Ayrıca kamplardaki fiziksel durum ve kültürel faaliyetler iyileştirilmektedir.
- ✓ *Otizm Eylem Planı:* Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016-2019) 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca yine 2016 yılında eylem planına yönelik bir tanıtım toplantısı gerçekleştirilmiştir.
- ✓ *Engelli Bakımı:* Bakanlık, engelli vatandaşların ailelerin yanında sosyal çevrelerinden uzaklaştırılmadan bakımlarının sağlanmasını hedeflemektedir. Ayrıca bakımı evde sağlanamayacak engellilere yönelik kurum bakımı da sağlanmaktadır.
- ✓ *Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri [Resmi ve Gündüzlü Kuruluşlar]:* Gündüzlü şekilde hizmet sağlayan kurumlarda, hafta içi mesai saatlerini kapsayan hizmetler verilmektedir.
- ✓ *Bakıcı Personelin Sayısı ve Niteliği:* Engellilerin daha iyi bir bakım alabilmeleri adına bakıcı personelinin sayısı ve niteliği ile ilgili çalışmalar ve teşvik programları sağlanmaktadır.
- ✓ *Avrupa Gönüllü Hizmeti Projesi:* 2014 yılında başlayan proje ile Avrupa’da ikamet eden 20 gönüllü kişinin Türkiye’ye gelerek engelli ve yaşlı vatandaşlarla etkileşimde bulunması hedeflenmiştir.
- ✓ *Umut Evleri ve Yaşlı Yaşam Evlerinin Birim Sorumluları veya Bağlı Bulundukları Kuruluş Müdürleri Arasında Gözlem ve Deneyim Paylaşımı*

Projesi: Proje ile engelli ve yaşlı vatandaşlara yönelik mevcut hizmet kalitesinin artırılması hedeflenmiştir.

- ✓ *Erişilebilirlik Destek Projesi (ERDEP):* Proje ile engelli ve yaşlı vatandaşların sosyal hayata adaptasyonunu kolaylaştıracak hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ *Engelli İstihdamı ve Sosyal Güvenlik:* Ulusal İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde engelli vatandaşların istihdamının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca bu vatandaşları işyerlerinde çalıştıran ve ödemeleri zamanında yapan işverenlere bazı kolaylıklar sağlanmıştır.
- ✓ *Garanti Bankası İşbirliği İle Yürütülen “İşe Katıl Hayata Atıl Projesi”:* Proje ile engelli vatandaşların özel sektör istihdamına katılımının desteklenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen 5 il kapsamında desteklenen proje her bireyin çalışma hayatında yer alabileceği gayesiyle gerçekleştirilmiştir.
- ✓ *Kendi İşini Kurmak İsteyen Engellilere Verilen Destekler:* Bakanlık tarafından verilen finansal yardımlarla engelli vatandaşların kendi işlerini kurması desteklenmiştir. Ayrıca bu destek engelli vatandaşların sosyal hayata uyum sürecini de hedeflemiştir.
- ✓ *Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı:* Engelli vatandaşlara yönelik yapılan EKPPS sınavı ile engelli vatandaşların memur olarak istihdamı sağlanmıştır.
- ✓ *Yaşlı Bakım Hizmetleri:* Bakanlık huzurevlerinde ve yaşlı bakımı hizmeti veren kuruluşlarda yaşlıların bakımını sağlamaktadır. Ayrıca bakanlık tarafından 2016-2020 yıllarını kapsayan “Aktif Yaşlanma Strateji Belgesi” taslağı hazırlanarak yaşlıların işgücü piyasasına ve topluma aktif katılımı ile bağımsız şekilde hayatlarını sürdürmeleri gibi konulara vurgu yapılmıştır.
- ✓ *Yaşlı Destek Programı (YADES):* Program yaşlı vatandaşlara yönelik sunulan hizmetlerin çeşitliliğini artırarak daha iyi bir yaşam standartını hedeflemektedir.

5.3.6. Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporunda belirtilen (2016: 107-111) şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Şehadet ve Yaralanma Haberinin Alınması Sonrası Yapılan İşlemler:* Bu tür durumlarda bakanlığın il müdürlüğü ve Sosyal Hizmet Merkezleri işbirliği ile gerekli bilgilendirmeler yapılmaktadır. Ayrıca şehit ve gazi ailelerine gerekli psikolojik destek de sağlanmaktadır.
- ✓ *Şehit Gazi Bilgi Sistemi (Veri Tabanı):* Şehit yakınlarına ve gazilere yönelik kurulan bilgi sistemi ile taleplerin/problemlerin hızlı bir şekilde belirlenmesi ve kurumlar arası etkin koordinasyonun sağlanması amaçlanmıştır.
- ✓ *İstihdam:* İlgili kanun kapsamında şehit yakınları, gaziler, gazi yakınları, terör mağdurları ve bazı başlıca olaylardaki malullere yönelik kurum atamaları gerçekleştirilmektedir.
- ✓ *Ücretsiz Seyahat Kartı:* Bu kart ilgili yönetmelik gereği şehit yakınlarına, gazilere, gazi yakınlarına, devlet sporcularına ve 15 Temmuz şehitlerinin yakınlarına bakanlıkça verilmektedir.
- ✓ *18 Mart Şehitler Günü Anma Etkinlikleri:* 18 Mart gününde anma etkinlikleri ve ilgili haftadaki cuma namazı öncesinde mevlit programı, Kuran-ı Kerim tilaveti düzenlenmiştir.
- ✓ *Şehit Annelerine Mektup:* Anneler gününde bakanlık tarafından gönderilen mektuplar şehit annelerine ulaştırılmaktadır.
- ✓ *Çanakkale Savaşları Tarihi Kitabı:* Bakanlık, bu şanlı zaferin gelecek nesillere aktarılması ve hem dünya hem de Türk tarihinde yerini alması adına toplu kitap alımı gerçekleştirmiş ve dağıtımını yapmıştır.
- ✓ *Hediye Çeki Dağıtımı:* Bakanlık ve Borsa İstanbul iş birliği ile şehit ve gazi yakınlarına yönelik hediye çeki dağıtımı yapılmıştır.

- ✓ *Yalnız Değilsiniz Türkiye'nin En Büyük Ailesi Projesi:* 2016 yılındaki proje kapsamında şehit yakınlarına yönelik bir buluşma töreni tertip edilmiştir. Ayrıca şehit çocuklarına Halkbank sponsorluğunda çeşitli hediyeler verilmiştir.
- ✓ *Eğitim, Çalıştay, Seminer ve Toplantılar:* 2016 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Devlet Övünç Madalyası Tevcih Töreni, şehit yakınlarına, gazilere ve gazi yakınlarına yönelik iftar programı, 15 Temmuz şehitlerini anma programı, 30 Ağustos Zafer Bayramı resepsiyonu gibi organizasyonlara katılım ve koordinasyon sağlamıştır.

Mevzuat Çalışmaları

- ✓ Şehit yakınlarına, gazilere ve gazi yakınlarına yönelik istihdam kolaylığını kapsayan bir kanun mevcuttur.
- ✓ Terör mağduriyeti yaşamış sivil vatandaşlara yönelik istihdam hakkından eş ve çocukların bulunmadığı durumlarda anne, baba ve kardeş de faydalanabilmektedir. Ayrıca Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşıllanması hakkındaki kanun kapsamında tazminat ödemesi, aylık hakkına sahip vatandaşlara ayni ve nakdi yardımlarda bulunulmasının önü açılmıştır.
- ✓ İlgili KHK ile 15 Temmuz şehitlerinin yakınları ve 15 Temmuz gazilerine yönelik bir çok hak sağlanmıştır. Ayrıca darbe girişiminde şehit olan vatandaşların öz erkek çocukları ile aynı anne ve babadan öz kardeşlerine de askerlik muafiyet hakkı sağlanmıştır.
- ✓ İlgili kanun ile şehit yakınlarına yönelik uygun şartlarda bir defaya mahsus olarak Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) muafiyeti sağlanmıştır.
- ✓ Sağlık Kurulu Raporu ile vazife ve harp malullerine yönelik araç ve gereçlerin bedelleri SGK tarafından karşılanmaktadır.
- ✓ İlgili KHK ile 15 Temmuz'da gerçekleştirilen darbe girişiminde yaralanan vatandaşlara yaralanma derecesine bakılmaksızın gazi ünvanı verilmiştir.

6. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI UYGULAMALARINDAN HAREKETLE TÜRKİYE-AB KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYET ALANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu kısmında, daha önce bahsedilen verilerden hareketle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının güncel faaliyet raporunda yer alan uygulamaları ile AB üye devletleri ilgili ve denk bakanlıklarının KSS Ulusal Eylem Planlarındaki (UEP) uygulamaları ve Türkiye-AB KSS faaliyet alanları mukayese edilmiştir. Bakanlık uygulamaları hizmet açısından, Türkiye-AB faaliyet alanları ise mevcut yasal çerçeve üzerinden değerlendirilmiştir.

6.1. Bakanlık Hizmetlerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının uygulamaları ile AB üye devletlerinin ilgili ve denk bakanlıklarının KSS kapsamındaki uygulamaları hizmet açısından mukayese edilmiştir. Alt başlıkları; Aileye Yönelik Hizmetler, Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uygulamalar, Çocuk Haklarına Yönelik Hizmetler, Engelli ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Sosyal Yardım Hizmetleri ile Şehit ve Gazi Yakınlarına Yönelik Hizmetler olarak belirlenmiş ve incelenmiştir.

6.1.1. Aileye Yönelik Hizmetler

AB üye devletleri ilgili bakanlıklarının KSS kapsamında aileye yönelik faaliyet ve uygulamaları genellikle aile dostu işletmelere yönelik ödül, sertifika ve teşvik şeklindedir. Bu kapsamda Letonya Refah ve Toplum Bakanlığı topluma karşı sorumlu aile dostu politikaları uygulayan işletmelere ayrıcalıklı bir statü sağlayarak aile dostu işletmeleri teşvik etmektedir. Macaristan’da “Aile Dostu İşyeri Ödülü” ile aile dostu işyerlerini tanıtmak amaçlanırken Slovenya’da ise “Aile Dostu İşletme Sertifikası” aile dostu politikalar uygulayan işletmelere ilgili bakanlık ve devlet enstitüleri iş birliğinde verilmektedir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Türk aile yapısına ve değerlerine yönelik kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Bunlar aileye ve aile kurmak isteyenlere yönelik eğitim programları, danışma merkezleri, afet ve terörden etkilenen vatandaşlar ile şehit ve gazi yakınlarına yönelik psikososyal destek birimleri,

uyuşturucu ile m¼cadele için acil eylem planı, ¼niversite ¼ğrencilerinin zararlı alışkanlıklarına yönelik bağımlılık araştırması, Türk aile yapısına ve boşanmaya yönelik araştırmalar olarak sıralanabilir. Ayrıca bakanlık, Suriyeli göçmenlere yönelik destek birimleri ile kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların beklenti ve sorunlarıyla ilgili çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Romanların yoğun olarak yaşadığı yerlerde sosyal içermenin desteklenmesi ve 2016-2021 yıllarını kapsayan Roman vatandaşlara yönelik strateji belgesi de bakanlığın çalışmaları arasındadır. Bunların yanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sivil toplum ¼rg¼tleri ve işletmelerin sosyal farkındalık ve Aile dostu uygulamalarına yönelik ¼d¼ller verilmektedir.

6.1.2. Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Uygulamalar

AB ¼ye devletlerinin büyük b¼l¼m¼ KSS UEP'lerinde kadın hakları ve cinsiyet eşitliği gibi konulara yer vermiştir. Avusturya'da küresel iş gücü piyasasındaki kadın haklarını tanımak, korumak ve teşvik etmek üzere bir araç seti geliştirilmiştir. Bu araç seti kötü çalışma koşullarında ve kayıt dışı ekonomilerdeki kadınların mağduriyetlerini giderme amacını da taşımaktadır. Yine Avusturya'da cinsiyet eşitliği kapsamında çeşitli fuarlar d¼zenlenmekte ve ¼d¼ller verilmektedir. Bunun yanında İngiltere, Slovenya ve Çekya'daki ilgili bakanlıklar, yönetim kurullarında kadınlara pozitif ayrımcılık sağlanması hususunda kurumları teşvik etmektedir. İsveç'te ise kadın ve cinsiyet eşitliğine yönelik bir eylem planı mevcuttur. Bu eylem planı ile istihdam hususunda cinsiyet eşitliği vurgulanmış ve kadınların yönetim pozisyonlardaki payının artırılması hedeflenmiştir. Son olarak Portekiz'de "Eşitlik Nitelikli" isimli ¼d¼l ile iş gücü piyasasında ve mesleki eğitimde cinsiyet eşitliğinin teşvik edildiği g¼r¼lmektedir. Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kadına yönelik hizmet ve uygulamalarına bakıldığında oldukça kapsamlı olduğu g¼r¼lmektedir. ¼ncelikle 2016-2020 yıl aralığını kapsayan "Kadına Yönelik Ulusal Eylem Planı" mevcuttur. Bu eylem planı ile genel farkındalığın artırılması, mevzuat d¼zenlemeleri, koruma ve sağlık hizmetlerine yönelik iyileştirmeler, mağduriyetlerin önlenmesi ve kurumlar arası eş güd¼m¼n sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Dünya Bankasının işbirliği ile kadınların işgücü erişiminin artırılması, farkındalığın sağlanması ve kadın kuruluşlarının desteklenmesi için bir proje y¼r¼tmektedir. Eylem planı dışında bakanlık tarafından sağlanan birçok hizmet, uygulama ve proje de mevcuttur. Bunlar kadın konukevleri,

şiddet önleme ve izleme merkezleri, şiddetin önlenmesi kapsamında elektronik takip ve aile içi şiddetle mücadele projesi, Türkiye’deki kadınların toplumdaki statüsünün iyileştirilmesi ve iş gücü piyasasına katılımlarının sağlanmasına yönelik projeler, kız öğrencileri destekleme ve mesleklerinde söz sahibi olmalarını hedefleyen projeler olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca kadına yönelik birçok çalıştay, seminer ve toplantı da bakanlık tarafından gerçekleştirilmektedir.

6.1.3. Çocuk Haklarına Yönelik Hizmetler

AB üye devletlerinin büyük bölümü çocuk haklarına ilişkin ilke ve önlemlere KSS Ulusal Eylem Planlarında yer vermemiştir. Buna karşın Güney Kıbrıs’a bakıldığında KSS Ulusal Eylem Planında çocuk haklarına ilişkin Çocuk Hakları Komiserliği uygulamasına değinildiği görülmektedir. Toplumla ilgili bakanlık önderliğinde kurulan bu komiserlik ile çocuk hakları ihlallerine yönelik şikayetler alınmakta ve araştırılmaktadır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde de aynı işlevde faaliyet gösteren Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi ve Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri mevcuttur. Bu kurul ve komitelerin yanında çocuğa yönelik hizmet ve uygulamalara bakıldığında bakanlık uygulamalarının kapsamlı olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar; çocuk koruma hizmetlerine yönelik koordinasyon eğitimleri, kreş-bakımevi ve çocuk kulüpleri, her anlamda sağlıklı çocuk gelişimi için çeşitli projeler, ceza ve infaz kurumlarındaki hükümlülerin ve tutukluların çocuklarına yönelik uygulamalar, aile yanında bakıma ilişkin hizmetler, sosyal ve ekonomik destek programları, koruyucu aile ve buna yönelik eğitim-tanıtım hizmetleri, evlat edinme hizmetleri, koruma altında yetişmiş bireylere yönelik istihdam faaliyetleri, istihdam edilenler için iş hayatına uyum seminerleri, korumaları sona eren bireylere yönelik rehberlik uygulamaları, gençlik kampları, eğitim faaliyetleri, çocuk yuvaları-evleri ve yetiştirme yurtları, sosyal rehabilitasyon hizmetleri, çocuk destek merkezleri, çocukların sağlık takibi, çocuklara yönelik sportif ve kültürel faaliyetler, interaktif eğitim programları, düzensiz göç yoluyla Türkiye’ye gelen refakatsiz çocuklara koruma-bakım ve psikolojik destek uygulamaları, çocuklar için özel gün faaliyetleri, madde kullanan ve terör mağduru çocuklara yönelik hizmetler olarak sıralanabilmektedir.

6.1.4. Engelli ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Engelli bireylere yönelik hizmetler AB üye devletlerinin KSS UEP'lerinde yer almaktadır. Ayrıca AB komisyonu da bu kapsamda engelli olmayı önleme programlarına ve araştırmalarına destek vermektedir. Bu kapsamdaki uygulamalara bakıldığında Avusturya'da engelli bireylerin istihdam beklentilerini artırma adına engelli istihdam projesi gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu proje ile işverenlere engelli insanların istihdamı hakkındaki en iyi uygulama örneklerini sunan bir web sitesi geliştirilmiştir. İrlanda'da ise "Engelliler için Eşit İstihdam Günü" etkinliği kapsamında engelli bireyler, bir gün boyunca yerel işverenlerin iş yerinde çalışmaktadır. Bu etkinlik ile engellilere eşit istihdam olanaklarının sağlanması hususuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca İtalya'da kamu personel alımlarında toplumsal hükümlerin bütünleştirilmesi için bir rehber geliştirilerek engellilerin de bu alımlara dahil edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın engelli bireylere yönelik uygulamalarına bakıldığında oldukça kapsamlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda "Engelli Destek Programı" ile engelli bireylere yönelik farkındalığın ve engelliliği önleyici tedbirlerin yaygınlaştırılması hedeflenirken "Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı" ile de engellilere istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunun dışında engellilere yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kapasitesinin geliştirilmesi, engellilerin toplumsal entegrasyonun ve istihdamının güçlendirilmesi, engelli haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin uygulanma ve izlenme kapasitesinin iyileştirilmesi, engelli bakımı kapsamında personel niteliğinin geliştirilmesi ve engelli çocuklara yönelik senaryo-kısa film projeleri mevcuttur. Ayrıca otizm ile ilgili bir eylem planı da bulunmakta ve otizm tanılı bireyler için rehabilitasyon modeli de geliştirilmektedir. Hizmet ve uygulamalar ise engellilere yönelik gençlik kampları, Türk işaret dili sözlüğü, engelli bakımı, aile danışma ve rehabilitasyon merkezleri, engelli istihdamı ve sosyal güvenlik, kendi işini kurmak isteyen engellilere finansal destek temini olarak sayılabilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tüm bu hizmet ve uygulamaların yanında uluslararası projelere katılım ve iş birliği de sağlamaktadır.

AB, KSS kapsamında yaşlılara yönelik hayat boyu öğrenme ve iş piyasasına aktif katılımlarının sağlanması gibi konulara vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda Avusturya, "Nestorgold Ödülü" ile yaşlı nüfusu iş piyasasına teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu ödül aktif yaş yönetimi stratejileri uygulayan şirketlere verilmektedir. Slovenya'da ise

yaşlı bireylere yönelik hayat boyu öğrenme programları gerçekleştirilmektedir. Bu programların amacı aktif yaşlanmanın sağlanması ve bu konudaki genel farkındalığın artırılmasıdır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise yaşlılara yönelik bakım hizmeti vermenin yanında 2016-2020 yıllarını kapsayan “Aktif Yaşlanma Strateji Belgesi” taslağı ile yaşlıların işgücü piyasasına ve topluma aktif katılımının sağlanması gibi konuları hedeflemiştir. Bu çalışmaların nihai amacı yaşlıların bağımsız şekilde hayatlarını sürdürmeleridir. Ayrıca yaşlı yaşam evleri, bakım hizmetleri, yaşlı destek programları ve yaşlı vatandaşların sosyal hayata adaptasyonunu sağlamaya yönelik hizmet ve uygulamalar da bakanlık tarafından sağlanmaktadır. Yaşlı bakım hizmetleri kapsamında yaşlı bireylere sunulan bakım hizmetlerinin gelecekteki mali yükünün tahmini ve bu doğrultudaki politikalara yardımcı olacak analizler de bakanlık tarafından yapılmaktadır.

6.1.5. Sosyal Yardım Hizmetleri

KSS Ulusal Eylem Planı bulunan çoğu AB üye devletinin toplumla ilgili bakanlıkları sosyal yardım faaliyetlerine eylem planlarında yer vermemiştir. Buna karşın İrlanda, KSS Ulusal Eylem Planında ilgili bakanlık ve yine hükümete ait hayırseverlik forumu iş birliği ile yapılan sosyal yardım faaliyetlerine dar kapsamda da olsa yer vermiştir. Türkiye’de ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yayınlamış olduğu faaliyet raporundaki sosyal yardımlar başlığı oldukça çeşitli ve kapsamlıdır. Bu yardımlar gıda, barınma, yakacak ve nakdi olarak çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca yapılan bu sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerini bulması ve daha isabetli olması adına sosyal yardım yararlanıcılarına yönelik analiz çalışmaları da bakanlık tarafından yapılmaktadır.

6.1.6. Şehit ve Gazi Yakınlarına Yönelik Hizmetler

AB üye devletlerinin KSS UEP’lerinde “martyrdom” ve “martyr” gibi ilgili kelimeler aratılmasına karşın ülkesi için vefat etmiş bireylere veya ailelerine yönelik uygulama ya da hizmetlere rastlanılmamıştır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın şehit ve gazi yakınlarına yönelik hizmetleri ise kapsamlı ve anlamlıdır. Bu hizmetler şehadet ve yaralanma haberinin alınması sonrası psikolojik destek, 18 Mart şehitler günü anma etkinlikleri, şehit annelerine mektup, şehit çocuklarına yönelik faaliyetler, taleplerin hızlı bir şekilde ulaşması için şehit yakınlarına ve gazilere yönelik

bilgi sistemi, şehit ve gazi yakınlarına istihdam olanakları, şehit olan vatandaşların öz erkek çocukları ile aynı anne ve babadan öz kardeşlerine de askerlik muafiyet hakkı, ilgili koşullar altında şehit yakınlarına yönelik vergi muafiyeti, ücretsiz seyahat kartı, hediye çeki dağıtımları, çeşitli çalıştay, seminer ve toplantılar olarak sıralanabilmektedir.

6.2. Türkiye – AB Faaliyet Alanlarının Değerlendirilmesi

Bu bölüm; Uluslararası Kabul Görmüş İlkeler ve Yasal Çerçeve, Ulusal Eylem Planları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi, KOBİ’ler ve Tüketici Farkındalığı, Toplumsal Politikalar ve İstihdam, KSS Raporlaması, Eğitimde KSS, Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlar, Mali Yükümlülük ve Yolsuzlukla Mücadele ile İklim Değişikliği ve Çevresel Sürdürülebilirlik alt başlıkları ile incelenmiştir.

6.2.1. Uluslararası Kabul Görmüş İlkeler ve Yasal Çerçeve

AB Uluslararası KSS Standartlarına Bağlılık kapsamında AB kuruluşlarını uluslararası kabul görmüş KSS ilkelerine uygun davranmaya ve davet etmektedir. Üye devletler KSS ağırları kurarak KSS diyalogunu ve ilkelerini desteklemektedir. AB bu uluslararası belgeleri “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” çatısı altında değerlendirmektedir. Bu kapsamda AB komisyonu Avrupa’daki işletmelere yönelik kaçının bu ilkelere uyum ile birlikte “KSS” kavramına net bir şekilde yer verdiğine dair araştırmalar yaparak KSS’nin görünürlüğünü artırmak ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmak için çeşitli girişimler gerçekleştirmektedir. AB üye devletleri “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramını açık bir şekilde yasal mevzuatlarında kullanırken bazı üye devletlerde resmi KSS kurumları da mevcuttur. Ayrıca mevzuatlarda yer alan KSS teorisi ve KSS pratikleri arasındaki boşluklara yönelik KSS toplantıları da gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de ise devlet tarafından oluşturulan KSS ağırları veya işletmelere yönelik KSS araştırmaları bulunmamasına karşın OECD rehber ilkeleri, BM’nin öngörmüş olduğu ilkeler ve uluslararası çalışma örgütünün bildirgeleri benimsenmektedir. Ayrıca Türkiye’de KSS, kurumsallaşmış bir olgu olmamakla birlikte “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına yönelik açık bir kanun mevcut değildir.

AB, Avrupa'daki işletmelerin “Çok Uluslu İşletmeler İçin OECD Kılavuzu”na uymasını teşvik etmektedir. Ayrıca OECD yönergelerine uyan AB üyesi hükümetler, Ulusal İrtibat Noktalarını (UİN) kurmakla yükümlüdürler. Ulusal İrtibat Noktaları vasıtasıyla kılavuza yönelik rehberlik sağlanmaktadır. Türkiye de bir OECD ülkesi olarak bu OECD ilkelerini benimsemekle birlikte Ekonomi Bakanlığı bünyesinde OECD Ulusal İrtibat Noktasına sahiptir.

6.2.2. Ulusal Eylem Planları ve Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimi

AB KSS'ye yönelik Ulusal Eylem Planlarını (UEP) teşvik etmektedir. Bu kapsamda AB üye devletlerinin büyük çoğunluğunun KSS Ulusal Eylem Planı mevcuttur. Diğer AB üye ülkeleri ise KSS Ulusal Eylem Planları üzerinde çalışmaktadır. KSS UEP'lerinin amacı gerek ulusal düzeyde gerekse Avrupa düzeyinde uygulamaların görünürlüğünün ve etkileşiminin sağlanmasıdır. UEP'ler vasıtasıyla en iyi uygulama örnekleri görülmekte ve etkileşim sağlanabilmektedir. Türkiye'de ise çeşitli UEP'ler bulunmasına karşın KSS'ye yönelik bir UEP bulunmamaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yayınlanan ve 2016-2019 yılları arasını kapsayan “Avrupa Birliğine Katılım İçin Ulusal Eylem Planı”nda da “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına rastlanılmamıştır. Tüm bunların yanında KSS'ye yönelik bir UEP'in bulunmaması KSS'ye yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmediği anlamına gelmemektedir.

AB komisyonu için KSS'nin önemli bir alanı özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetlerle ilgili olarak şirketlerin tedarik zincirlerini sorumlu bir şekilde nasıl yönettikleri konusudur. Bu kapsamda birçok AB üye devleti Sorumlu Tedarik Zinciri Yönetimine UEP'lerinde yer vermiş ve bağlılık göstermiştir. Diğer ülkeler ise uluslararası rehberliğin benimsenmesine ve güncellenmesine yönelik bir süreç sürdürmektedir. Türkiye, temel insan haklarını koruma ve ayrımcılığın önlenmesi için yasal düzenlemelere sahiptir. Mevzuat bilgi sisteminde yapılan arama sonucunda “Sorumlu Tedarik Zinciri” kavramına rastlanılmamış olsa da iş hakları, işyerindeki sağlık-güvenlik garantisi, çocuk veya zorla çalıştırma yasağı gibi konularına ilişkin kanunların bulunması sorumlu tedarik zinciri kapsamında değerlendirilebilir.

6.2.3. KOBİ'ler ve Tüketici Farkındalığı

Avrupa'daki işletmelerin %95 gibi büyük bir çoğunluğunun KOBİ'ler ve mikro işletmeler olduğu bilinmektedir. KOBİ'ler AB'deki işletmelerin oluşturduğu toplam katma değer yarısından fazlasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle AB, daha sürdürülebilir ve sosyal açıdan sorumlu KOBİ uygulamalarının Avrupa KSS anlayışına doğrudan katkı yapacağını düşünmekte ve bu doğrultuda faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda KOBİ temsilcileri vasıtasıyla KOBİ'ler arası bilgi aktarımı ve iyi uygulamaların yaygınlaştırılması, rehberliğin sağlanması adına çevrimiçi eğitim faaliyetleri, KOBİ koçluk programları, KSS ağları, KOBİ'lerin KSS hedeflerine yönelik ilerlemelerini nasıl ölçebileceklerine dair öz değerlendirme direktifleri ve KOBİ'lerin KSS hedeflerine ulaşmasına destek olmayı amaçlayan AB programları bulunmaktadır. Türkiye'ye bakıldığında ise KOBİ'lerdeki KSS'nin sivil toplum örgütleri önderliğinde vurgulandığı ve AB-Türkiye tarafından finanse edilen programlarla desteklendiği görülmektedir.

Dünya geneline bakıldığında tüketici talebi iş dünyasına yön vermekte ve tüketicilerin KSS konusunda bilinçlendirilmesi, ürün ve hizmetler hakkında sorumluluk bilinciyle tercihte bulunmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda birçok AB ülkesi, sorumlu tüketimi teşvik etmek adına kategori ya da odak noktası ayrımı yaparak KSS Ödül mekanizmaları geliştirmiştir. İşletmelerin genel KSS performansına bağlı olarak verilen bu ödüller hem sorumlu işletmeciliği hem de tüketici adına KSS farkındalığını artırmaktadır. Bu farkındalığı tüketiciler için artırmak aynı zamanda KSS terimlerine hakim olmayı da gerektirmektedir. Bu kapsamda sorumlu tüketimin sağlanması adına Avrupa'daki bazı ülke hükümetleri KSS konusundaki genel bilincin artırılmasına alt seviyelerden başlamaktadır. Tüketici-işletme ilişkisini ve kapasitesini geliştirmek için paydaş etkileşim faaliyetleri, web tabanlı hükümet kampanya ve uygulamaları, KSS forumları ve KSS terminolojisini açıklayan KSS sözlükleri bu amaca hizmet etmektedir. Bunun yanında birçok üye ülke, tüketicilerin satın alımlarıyla ilgili bilinçli seçimler yapmalarına yardımcı olmak için KSS ürün veya işletme etiketleri oluşturmuştur. Bu etiketler, farkındalığa vurgu yapmakla beraber şeffaflığın desteklenmesi ve işletme-tüketici arasında diyalog kanallarının etkin hale getirilmesi gibi konuları da hedeflemiştir. "KSS Etiket" ve "İşletme Sorumluluk İşareti" olarak kullanılan bu etiketler uluslararası pazarlarda da işletmelere avantaj sağlamaktadır. Ayrıca bazı üye

devletler akıllı telefon uygulamaları ile etiket sahibi işletmeleri tüketicilere sunmaktadır. Bunların yanında tüketicileri yanılabilecek reklamlar da yine bazı üye devletlerce yasaklanmaktadır. Türkiye’de de Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü Tüketici Bilgi Sistemi yoluyla yanıltıcı reklamlar bildirilebilmekte ve yasal yaptırımlar uygulanabilmektedir. Türkiye’de KSS ödüllerine bakıldığında ise yalnızca sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri görülmektedir. Aynı şekilde KSS terminolojisine ait kavramların açıklanması, KSS farkındalığının artırılması ve web tabanlı uygulamalar sivil toplum örgütlerince sağlanmaktadır. Ayrıca Türkiye’de devlet tarafından işletmelere yönelik “KSS Etiket” veya tüketicilere yönelik sorumlu işletmeler mobil uygulamaları da bulunmamaktadır.

6.2.4. Toplumsal Politikalar ve İstihdam

Tüm AB Üye Devletlerinde insan hakları, istihdam hakları ve ayrımcılıkla mücadele yasası ile ilgili temel standartlar bulunmaktadır. Birçok AB üye devleti, dezavantajlı grupların iş yerine katılımını ve cinsiyet eşitliğini destekleyecek politikaları yürürlüğe koymuş ya da yürürlüğe koymaya başlamıştır. Bu kapsamda AB üye devletleri, etkili istihdam ve sosyal politikalarının oluşturulması için paydaşlar arasında pozitif ve etkileşimli bir iletişimin sağlanması adına faaliyetler düzenlenmektedir. Sosyal işletmelere ve sosyal girişimcilere yönelik mikro finansman fonları da sağlanmaktadır. Ayrıca bazı üye devletler kamu kurumları çalışanlarına KSS anlayışı kazandırmaya yönelik gönüllülük esaslı programlar uygulamaktadır. Bu programlarla çalışanların topluma daha fazla katkı sağlaması ve istihdamı teşvik etmesi, özendirmesi gibi konular hedeflenmiştir. Üye devletler bu politikalarında bardağın dolu tarafının vurgulanması adına işletmeler için ödüller veya etiketler geliştirmektedir. Türkiye’de kamu kurumu çalışanlarına yönelik “KSS” kavramının geçtiği eğitim programları mevcut olmasa da paydaş etkileşimini esas alan “İstihdam Zirveleri” mevcuttur. Sosyal işletmelere ve sosyal girişimcilere yönelik fon desteği de devlet kurumları tarafından sağlanabilmektedir. Bunların yanında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı önderliğinde “2023 Ulusal İstihdam Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı” geliştirilmektedir. Dezavantajlı grupların iş yerlerine katılımının sağlanması ve kadın-erkek fırsat eşitliği de kanunlar güvencesindedir. Ayrıca “Milli İstihdam Seferberliği Ödülleri”

kapsamında istihdam konusundaki başarılı işletmeler devlet tarafından ödüllendirilmektedir.

6.2.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması

İş performansının mali olmayan yönleriyle raporlanması, işletmelerin KSS başarılarının değerlendirilmesinde giderek daha yaygın bir ölçüt haline gelmektedir. Mali olmayan raporlama ile ilgili yasal gereklilikler AB üye ülkelerince ortak bir zeminde ele alınmasa da KSS geleneğini benimsemiş üye ülkelerde yasal gereklilikler kabul görmektedir. Bu kapsamda bazı AB üye devletleri özellikle büyük şirketlerin KSS faaliyetlerini raporlamasını zorunlu kılmıştır. Zorunlu olmayan bazı ülkelerde ise KSS raporlaması yapan ve yapmayan işletmeler sosyal sorumluluk ağları yoluyla ifşa edilmektedir. Ayrıca Fransa’da hükümet her üç yılda bir KSS konusunda Parlamento’ya rapor vermektedir. Bu raporlar insan haklarına, çevreye ve şirketlerin bir KSS politikasına odaklanmaktadır. Raporlama gereksinimlerinde ise genellikle uluslararası standartlar ve yönergeler (ör. Küresel Raporlama İnisiyatifi) kullanılmaktadır. Türkiye’de ise şirketlere yönelik zorunlu bir KSS raporlaması şartı olmamakla birlikte finansal olmayan bu tür raporlamalar gönüllülük esasına bırakılmıştır.

Bazı AB üye devletleri, bakanlıklar düzeyindeki KSS koordinasyonu ve raporlamasına da vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda bakanlıkların KSS faaliyetlerini takip edebilmesi için devlete ait KSS web siteleri ve KSS uygulamalarının koordinasyonunun sağlanması adına bakanlar arası çalışma grupları bulunmaktadır. Bunun yanında bazı üye devletlerde bakanlık ve kamu kurumlarına yönelik KSS raporlama şartı da bulunmaktadır. Bu raporlamalar KSS uygulamalarının durum analizine yöneliktir. Türkiye’de bakanlıklar ve kamu kurumlarının yayınlamış oldukları faaliyet raporlarında ise KSS ile ilişkilendirilebilecek uygulamalar olmasına karşın KSS başlığı ve bu başlıkla ilgili zorunlu raporlama hükmü bulunmamaktadır. Aynı şekilde çeşitli konularda bakanlıklar arası koordinasyon toplantıları ve görüşmeleri yapılmasına karşın KSS başlığı altında herhangi bir toplantı, görüşme veya çalışmaya rastlanılmamıştır.

6.2.6. Eğitimde Kurumsal Sosyal Sorumluluk

AB'ye üye devletlerin eğitim ve öğretimindeki KSS özellikle yüksek öğretim kurumları, yönetici eğitimi, sürekli eğitim-öğretim ve iş dünyası liderleri için kurslar kapsamında daha yaygın hale getirilmektedir. Her ne kadar KSS zorunlu eğitimde yaygın olmasa da eğitim müfredatlarına hızla bir şekilde entegre edilmekte ve bu doğrultuda sistematik yaklaşımlar uygulanmaktadır. İş dünyasında yer alacak gelecek kuşaklar, KSS'nin iş dünyasına ve topluma daha dinamik bir şekilde entegrasyonunda önemli aktörler olarak görülmektedir. Bu kapsamda bazı üye devletler, eğitim kurumlarında KSS'yi müfredatın bir parçası olarak uygulamaya koymuştur. Bu uygulamalar; yüksek öğrenimde KSS'nin sınav sisteminin bir parçası olması, hem ulusal hem de gelişmekte olan ülkelerdeki üniversiteler yoluyla “Sorumlu Yönetim” eğitiminin verilmesi ve sürdürülebilir kalkınma eğitim planlarına KSS'nin dahil edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca bazı AB üye devletleri KSS eğitiminin boyutunu özel işletmelere de taşımaktadır. İşletmelerin mevcut iş ortamlarında KSS kapasitesi oluşturması veya geliştirmesi adına eğitim programları verilmektedir. Bu programlar karşılıklı öğrenme, forumlar veya konferanslar şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye’de ise bu KSS eğitimleri bazı üniversiteler ve sivil toplum örgütleri tarafından verilmektedir. Devlet tarafından özel işletmelere sağlanan KSS eğitim programları olmamakla birlikte “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramının eğitim kurumları müfredatına dahil edilmesine yönelik bir çalışmaya da rastlanılmamıştır.

6.2.7. Sürdürülebilir Kamu İhaleleri ve Sosyal Olarak Sorumlu Yatırımlar

Birçok AB üye ülkesi toplumsal istihdam politikası ya da çevresel sürdürülebilirlik alanında olduğu gibi kamu ihale stratejileri yoluyla da KSS'nin çeşitli yönlerini teşvik etme eğilimindedir. Bundan ötürü kamu idarelerinin büyük bölümü sürdürülebilir kamu ihaleleri için araç kitleri geliştirmektedir. Bu durum AB tedarik direktiflerinin gözden geçirilmesi ya da kamu alımlarında sosyal hükümlerin kullanımı konusunda rehberlik bağlamında da görülebilmektedir. Bu kapsamda üye devletlerin bir kısmı kamu ihale süreçlerinde KSS faaliyetlerinin de beyan edilmesi için yasal zorunluluklar belirlemiştir. Bazı üye devletlerde bu zorunluluk çevresel sorumluluğun kanıtlanması üzerine odaklanmışken, bazılarında ise genel KSS meselelerine odaklanmıştır. Ayrıca kamu ihale ve alımlarında sosyal ve çevresel kriterlerin

değerlendirilmesine yönelik ulusal eylem planları da mevcuttur. Üye devletler, kamu ihalelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına çeşitli kademelerde çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar ile KSS hedeflerine ulaşmak için etkili tedariklerin nasıl yapılacağı konusundaki bilinç ve anlayışın artırılması hedeflenmektedir. Farkındalığı ve bilinci artırmak için bilgilendirici metinler, web siteleri ve çevrimiçi KSS pusula uygulamaları gerçekleştirilebilmektedir. Türkiye’de ise Kamu İhale Mevzuatı ve “Avrupa Birliğine Katılım İçin Ulusal Eylem Planı” içeriğinde yer alan “Kamu Alımları” başlığında incelendiğinde kamu ihaleleri ve alımlarında “KSS” kavramına veya KSS ile ilişkilendirilebilecek bir şarta rastlanılmamıştır.

Üye devletlerin bir kısmı UEP’lerinde sosyal olarak sorumlu yatırımları teşvik etmek için bazı yöntemler belirlemiştir. Bunlar uluslararası ilkelere uyum, KSS ağı ve KSS yatırımları için Kamu Yatırım Bankaları şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca bazı ülkeler sosyal açıdan sorumlu yatırımlar için ulusal rehberler geliştirerek bu yatırımlar için vergi indirimleri de uygulamaktadır. Türkiye’de de öncelikli bazı alanlar için yapılan sosyal açıdan sorumlu yatırımlara vergi indirimleri sağlanmaktadır.

6.2.8. Mali Yükümlülük ve Yolsuzlukla Mücadele

Dünya genelinde yaşanan mali ve ekonomik krizlerin ardından AB üye devletlerinde mali yükümlülükler hakkındaki toplum bilinci artarken en yüksek ve en düşük ücretler arasındaki fark da azalmıştır. Bu azalış ulusal düzeylerdeki yolsuzluk için de geçerlidir. Bu kapsamda KSS UEP’lerinde yolsuzlukla mücadele konularına yer verilmiş ve yasal gereksinimlerin altı çizilmiştir. Hükümetler KSS kapsamında yolsuzluk vakalarını tespit etmek ve caydırıcı önlemleri sağlamakla yükümlüdür. Bu doğrultuda bazı üye devletlerde Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu ve Yolsuzlukla Mücadele Portalı gibi kurumlar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak rüşvetin önlenmesine yönelik kanunlar, reform hareketleri ve yolsuzlukla mücadele ile ilgili eylem planları da görülebilmektedir. Ayrıca yolsuzlukla mücadele önlemlerinin yanı sıra özellikle devlete ait kurumlardaki yönetici maaşlarına yönelik de kısıtlama vurgusu da yapılmaktadır. Türkiye’de yolsuzlukla ve rüşvetle ilgili mücadele kanunu ve ilişkili kanunlar mevzuatta bulunmakla beraber mücadele konusundaki gayret hızla artmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, uluslararası müktesebat çerçevesinde yolsuzlukla mücadele ve rüşvetin önlenmesine yönelik organizasyonlara katılmakta, BM, Avrupa Konseyi,

OECD gibi kuruluşların çalışmalarını takip etmekte ve benimsemektedir. Ayrıca Türkiye, yolsuzlukla mücadele kapsamında Avrupa Komisyonu'nun öncülüğündeki gruplara üye olmakla birlikte ilgili sözleşmeleri de imzalamaktadır.

6.2.9. İklim Değişikliği ve Çevresel Sürdürülebilirlik

İklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik son yıllarda üye devletlerdeki KSS yaklaşımlarında önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu kapsamda OECD ve BM gibi uluslararası yönergeler üye ülkelerin referans edebileceği çevresel konuları da içermektedir. Üye devletlerde çevreye duyarlı girişimlerin desteklenmesi için bazı yasal araçlar, bilgi alışverişi ve iyi uygulama örnekleri için veritabanları, eylem planları, sorumlu madencilik, iklim dostu yeşil konukseverlik, ekolojik yeniliği destekleyecek eko etiket ve uzlaşma programlarının yanı sıra çeşitli metodolojiler de mevcuttur. Çevresel sürdürülebilirlik için önem taşıyan ve çözülmesi gereken iklim ve çevre sorunlarına bakıldığında ise; sera gazı ve deniz taşımacılığı emisyonlarının azaltılması, işletmelerin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkisinin azaltılması ve gelişmiş su yönetimi gibi diğer faaliyetler bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda hükümet konferansları da düzenlenmektedir. Türkiye'de ise çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması adına bir çevre kanunu ve ilişkilendirilebilecek kanunlar mevcuttur. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı önderliğinde iklim değişikliği ve çevresel sürdürülebilirlik kapsamındaki uluslararası yönergeler, protokoller ve sözleşmelere katılım sağlanmıştır. Bunlar Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Montreal Protokolü ve Kyoto Protokolü olarak özetlenebilir. Bunların yanında yine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı önderliğinde 2011-2023 yıllarını kapsayan İklim Değişikliği Eylem Planı (İDEP) ile sera gazı emisyonlarının azaltılması yoluyla iklim değişikliğiyle mücadele hedeflenmiştir. Deniz taşımacılığı emisyonu ve atıklarla mücadele konusunda uluslararası/bölgesel işbirliği kapsamında yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. İklim değişikliği ile uyum kapsamında ise "İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı" mevcuttur. Bu kapsamda yapılan ve devam eden projeler ise İklim Değişikliğine Uyum ve Farkındalık Projesi, İklim Değişikliğine Uyum Alanında Kapasitenin Arttırılması BM Ortak Programı, Seyhan Havzası İklim Değişikliğine Uyum Hibe Programı, İklim Değişikliği Ulusal Bildirimlerinin ve İki Yıllık Raporların Hazırlanması Projesi, Karbon Piyasasına Hazırlık İçin Ortaklık Programı, Sera Gazı Emisyonlarının İzlenmesi Mekanizmasına Destek Projesi ve Ozon tabakasının

korunmasına yönelik projeler olarak özetlenebilir. Bakanlık, Biyolojik Çeşitlilik Araştırma, İzleme ve Koruma Projeleri ile gelişmiş su ve atık yönetimi konularında da uygulamalar sürdürmektedir. Ayrıca sorumlu madencilik adına Maden Atıkları Yönetmeliği de 2015 yılında Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneğinde Türkiye-AB Karşılaştırması” adını taşıyan bu çalışmada, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının güncel faaliyet raporunda yer alan uygulamaları ile AB üye devletleri denk bakanlıklarının KSS Ulusal Eylem Planlarındaki (UEP) uygulamaları ve Türkiye-AB KSS faaliyet alanları karşılaştırmaları bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen ve çalışmanın başında belirlenen hipotezleri onaylayan bilgileri aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

1. AB ve üye devletlerde KSS kavramı “Corporate Social Responsibility (CSR)” ifadesiyle yasal belge ve mevzuatlarda kullanılmaktadır. Türkiye’ye bakıldığında ise KSS ile ilişkilendirilebilecek; ailenin korunması, kadına karşı şiddetin önlenmesi, kadın-erkek fırsat eşitliğinin sağlanması, asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım temini, muhtaç erbaş ve er ailelerine ücretsiz tedavi imkanı, engelli hakları, çocuğun korunması, tüketicilerin korunması, sera gazı emisyonlarının azaltılması kapsamında yenilenebilir enerji, çevrenin korunması, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele, eğitim alanında sosyal yardım ve bursların sağlanması, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi, tütün ürünlerinin zararlarının önlenmesi, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi, kültür ve tabiat varlıklarının korunması gibi birçok kanun ve yasal mevcuttur. Buna karşın KSS kavramının Türkiye’deki unsurlarını saptamak adına Resmi Gazete, başbakanlığa bağlı mevzuat ve TBMM internet sitelerinde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı için kelime taramaları yapılmış ve yapılan tarama sonuçlarında “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramı geçen herhangi bir kanuna rastlanılmamıştır. Bu kapsamda Türk Kamu Yönetiminde sosyal sorumluluk ile ilişkilendirilebilecek birçok kanun ve yasal belge olmasına rağmen “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına ilişkin herhangi bir farkındalık veya özel ilginin olmadığını söylemek mümkündür.

2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın KSS kapsamındaki uygulamalarına bakıldığında aileye, çocuğa, kadına, engellilere, yaşlılara ve şehit/gazi yakınlarına yönelik hizmetlerinin ve yapılan sosyal yardımların oldukça kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür. AB üye devletleri ilgili bakanlıklarının KSS kapsamındaki

faaliyetleri incelendiğinde aileye yönelik hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı hizmet ve uygulamalarına göre daha sınırlı ve yalnızca aile dostu işletmelere ödül, sertifika ve teşvik bağlamında olduğu görülmektedir. Kadın hakları ve cinsiyet eşitliğine yönelik uygulamalarda ise AB üye devletleri bakanlıkları ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı uygulamaları arasında ciddi farklılıklar bulunmasa da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının uygulamaları, özellikle kadına karşı şiddet konusunda daha kapsamlıdır. AB üye devletlerinin büyük bölümü çocuk haklarına ilişkin ilke, önlem ve uygulamalara KSS Ulusal Eylem Planlarında (UEP) yer vermemiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise faaliyet raporunda hükümlü ve tutuklu çocuklarından düzensiz göç yoluyla Türkiye'ye gelen refakatsiz çocuklara kadar kapsayıcı ve sosyal uygulamalara yer vermiştir. Engelli bireylere ve yaşlılara yönelik hizmetler konusunda da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın daha kapsamlı uygulamalara yer verdiği görülmektedir. Son olarak sosyal yardımlar ve şehit/gazi yakınlarına yönelik hizmetlerde, AB üye devletleri bu konulara ilişkin uygulamalara neredeyse hiç değinmemişken, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kapsamlı uygulamalara yer vermiştir. Tüm bu bahsedilenlerden hareketle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının KSS kapsamındaki uygulamalarının, AB üye devletlerinin KSS UEP'lerinde yer alan uygulamalara kıyasla daha kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

3. AB'nin üye devletlere sağlamayı hedeflediği destek KSS anlayışının hem teoride hem de uygulamada geliştirilmesidir. Ayrıca AB'nin KSS aracılığıyla Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınma, ekonomi ve yüksek rekabet gücüne katkıda bulunmak istediği söylemek mümkündür. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu 2011 yılı Küresel İlkeler Sözleşmesi Bildirgesinde KSS kavramını "işletmelerin toplum ve yaşanılan ortak çevre üzerindeki etkilerinin sorumluluğu" olarak tanımlamış olması dikkat çekicidir. Bunun yanında Avrupa Komisyonu, 2011 yılında AB'deki kamu KSS politikalarına ilişkin yayınladığı özette hükümetlerin KSS'nin geliştirilmesi ve uygulanmasını kamu politikası çerçevesinde desteklemelerini vurgulamaktadır. Avrupa Komisyonu ulusal ve alt-ulusal KSS'nin gelişimini desteklemek için 2011'de üye devletlerden ulusal eylem planlarının akıbetini, öncelikli faaliyetlerinin listelerini ve Avrupa 2020 stratejisi adına KSS ilkelerini talep etmiştir. Bu talep genel bir tabloda ortak bir anlayış ve standardizasyonun sağlanması adına iletilmiştir. Bu bağlamda AB için KSS standardizasyonun önemli bir konu olduğunu söylemek mümkündür. 2013

yılında ulusal hükümetlerin KSS politikaları ve önlemleri hakkında bilgi alışverişini yapmaları için 7 kez bağımsız değerlendirme (Peer Review) toplantısı düzenlenmiştir. Komisyon, KSS konusunda ulusal eylem planlarının geliştirilmesindeki ilerlemeyi değerlendirmek adına üye devletlere birer anket göndermiştir. KSS'nin bu bağlamda akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme için Avrupa 2020 Stratejisinin gerçekleştirilmesi adına bir fırsat olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca komisyon, işletmelerin uluslararası KSS ilkeleri ve yönlendirme taahhütlerini izlemektedir. Sosyal ve çevresel bilgilerin beyan edilmesi de işletmelerin KSS'ye olan dikkatini güçlendirmek adına öncelikli bir alan olarak göze çarpmaktadır. Nisan 2014'te mevcut mevzuatı değiştiren bir direktif Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bu direktif bazı büyük şirketlerde finansal olmayan ve çeşitlilik gösteren bilgilerin beyan edilmesine yönelik gerçekleşmiştir. Ayrıca KSS'nin görünürlüğünü artırmak ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmak için çeşitli girişimler de gerçekleştirilmiştir. Avrupa'daki işletmelerin %95 gibi büyük bir çoğunluğunun KOBİ'ler ve mikro işletmeler olmasından hareketle AB, KOBİ'lerin daha sürdürülebilir ve sosyal açıdan sorumlu faaliyetler gerçekleştirmesinin Avrupa ekonomisi üzerinde oluşturacağı pozitif etkiye vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda AB'ye tam üyelik için en önemli aktörlerden birinin ekonomi olduğu düşünüldüğünde KSS anlayışının AB'ye katılım için önemli bir kriter olduğunu söylemek mümkündür.

4. Avrupa Komisyonunun 2000'li yıllardan beri KSS'nin yasal altyapısını oluşturma ve geliştirmeye yönelik çalışmalarda bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda Ekim 2011'de komisyon, KSS'yi "işletmelerin toplum üzerindeki etkilerinin sorumluluğu" şeklinde vurgulayarak yenilenmiş bir KSS AB Stratejisi (2011-2014) başlatmıştır. Ayrıca Avrupa Komisyonunun KSS kriterlerinin eklenmesi kapsamındaki "Kamu İhale Kriterlerinin Revizyonu" önerisinin parlamento ve konsey tarafından onaylandığı görülmektedir. Öneri, sosyal ve çevresel kriterlere ilişkin yeni hükümler ile KOBİ'lerin kamu alımları yoluyla piyasaya erişimini içermektedir. Komisyon, 2012 yılında perakende yatırım ürünleri için KSS bilgileri ile ilgili yasal düzenleme önerilerini kabul ederek sosyal açıdan sorumlu yatırımlar için ödül mekanizmasını da kapsayan farkındalığı artırmayı hedeflemiştir. AB ve üye devletlerde sosyal ve çevresel bilgilerin beyan edilmesi işletmelerin KSS'ye olan dikkatini güçlendirmek adına öncelikli bir alan olarak göze çarpmaktadır. Bu kapsamda Nisan 2014'te mevcut

mevzuatı değiştiren bir direktif Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bu direktif bazı büyük şirketlerde finansal olmayan ve çeşitlilik gösteren bilgilerin beyan edilmesine yönelik gerçekleşmiştir. Ayrıca birçok ülkenin paydaşlar hususunda KSS diyalogunu teşvik etmek için özel kurumlar kurduğu görülmektedir. Avrupa'daki bazı ülkelerde ulusal stratejilerin veya eylem planlarının gelişimini bildirmek adına geçici faaliyetler yapıldığı görülürken, Fransa gibi diğer örneklerde ulusal KSS platformları mevcuttur ve KSS konularında devam eden diyalog kalıcı bir statü ile teşvik edilmektedir. Danimarka'da ise 2012 yılında "Sorumluluk Sahibi İşletme Davranışı – Arabuluculuk ve şikayet Kabul Kurumu" için  er eve oluşturan bir yasa kabul edilmiştir. Tüm AB  lkelerinin temel insan haklarını koruma ve ayrımcılığın önlenmesi için yasal düzenlemelere sahiptir. Bu doğrultuda bazı  ye ülkeler, insan hakları çalışmalarını KSS kapsamında yürütmenin yanında uygulama safhası için de yasal adımlar atmaktadır. İtalya ve İsveç'te KSS kapsamında ayrımcılık çeşitlerini önlemek adına yasal girişimler mevcutken Hollanda da işletmelerce talep edilen fonlar için KSS'ye bağlı olduklarını kanıtlayan belgelerin beyan edilmesi yasallaştırılmıştır. Ayrıca işletmelerde internet kullanım özgürlüğünün sağlanması ve KSS yaklaşımlarının geliştirilmesi çoğu AB ülkesinin mevzuatlarında mevcuttur. Bazı hükümetler, KSS faaliyetlerinde özellikle büyük şirketler için raporlamayı zorunlu kılmıştır. Bu raporlar insan haklarına, çevreye ve şirketlerin bir KSS politikasına odaklanmaktadır. Fransa bu anlamda KSS'yi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde teşvik etmeyi taahhüt etmektedir. Fransa, 2001 yılında şirketleri, sosyal ve çevresel sorumluluklarıyla ilgili raporlamaya zorlayan ilk  ye devlet olmuştur. Bu raporlama, hissedarların ve paydaşların şirketleri daha iyi değerlendirmesine de olanak tanımaktadır. Ayrıca Fransa, Uluslararası Kurumsal Sorumluluk Anketine göre büyük şirketlerin finansal olmayan raporlamaları açısından dünyada önde gelen ülkeler arasındadır. 2010 yılında kabul edilen Grenelle II Kanunu ile finansal olmayan raporlamanın gereklilikleri genişletildiği görülmektedir.  ye devletlerin bir kısmı kamu ihale süreçlerinde KSS'nin de beyan edilmesi için yasal zorunluluklarını belirlemiştir. Bazı  ye devletlerde bu zorunluluk çevresel sorumluluğun kanıtlanması (İrlanda,  ek Cumhuriyeti, Letonya)  zerine odaklanmışken, bazılarında ise genel KSS meselelerine odaklanmıştır (Almanya, Slovakya). Bu yatırımlarla ilgili  ye devletler arasındaki mevzuatlara bakıldığında Fransa'daki uygulama dikkat çekmektedir. Fransa, varlık yönetim şirketlerinin yıllık

raporlarında sosyal sorumluluk yatırımları ve sürdürülebilir kalkınma ölçütlerini sürece nasıl dâhil ettiklerini devlete bildirmelerini zorunlu kılmıştır. Türkiye’ye bakıldığında ise KSS’ye yönelik yasal bir altyapının veya kurumsallaşma hareketinin bulunmadığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda AB ve üye devletlerindeki KSS yasal altyapısının Türkiye’ye kıyasla daha fazla gelişmiş ve kurumsallaşmış olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde KSS kavramı farklı disiplinlerle toplumu yakınlaştıran ve bir araya getiren bir hal almaktadır. Dünya çapında KSS kavramının yerleşmiş olduğu ve KSS’ye yönelik yasal altyapının bulunduğu ülkelere bakıldığında refah seviyelerinin yüksek olduğu ve bu doğrultuda KSS’ye verilen önemin arttığı görülmektedir. Bu kapsamda kamu kurumlarının KSS’yi benimsemesi ve faaliyetlerde bulunması kritik bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Kamunun gerek mevzuat düzenlemeleri gerek özendirici politikalar ile bu sürece katkı sağlaması KSS farkındalığını ve gelişimini artırmaktadır. Ayrıca Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramının geniş kitlelere ulaşması ve olası faydalarının artırılması da oldukça önemlidir. Bu kapsamda çalışma sonunda kamu kurumlarına sunulabilecek öneriler şöyledir:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde çağa ve uluslararası standartlara uygun kamu, özel ve sivil toplum örgütlerini kapsayan “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ulusal Eylem Planı” veya “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Strateji Belgesi” oluşturulmalıdır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının faaliyet raporlarında genel farkındalığın sağlanması adına “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramına vurgu yapılabilir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başarılı ve kapsamlı uygulamalarına “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” ifadesini dahil ederek devam edebilir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSS kapsamında faaliyet gösteren aile, engelli ve yaşlı dostu işletmelere yönelik ödül, etiket ve sertifika uygulamaları gerçekleştirmelidir.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumlu tüketimi vurgulama adına KSS kapsamında faaliyet gösteren aile, engelli ve yaşlı dostu işletmeleri web sitesi veya telefon uygulaması yoluyla listelemelidir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluğa dair çeşitli yapı ve kuruluşlar oluşturabilir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı KSS hakkındaki bilinç ve farkındalığın artması adına çeşitli faaliyet, proje ve uygulamalar gerçekleştirebilir.
- “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” kavramının alt yapısının oluşturulmasına yönelik yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- Bakanlıklar arası Kurumsal Sosyal Sorumluluk koordinasyonunun sağlanması adına toplantılar düzenlenebilir veya Kurumsal Sosyal Sorumluluk koordinasyonuna yönelik bir merkez kurulabilir.
- Belirli kriterler çerçevesinde gerek kamu gerek özel sektör kurumlarına yönelik raporlama destek araçları sağlanarak zorunlu KSS raporlaması şartı getirilmelidir.
- Ülke genelindeki KSS faaliyetlerinin takip edilebilmesi, en iyi uygulamaların yaygınlaştırılması ve bilgi temininin sağlanması adına devlete ait KSS web sitesi oluşturulmalıdır.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluğa yönelik ödül mekanizmaları, KSS etiketi ve işletme sorumluluk işareti gibi uygulamalarla tüketici farkındalığı ve sorumlu tüketiciliğin sağlanması hedeflenmelidir.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk, gelecek nesilleri de kapsayacak şekilde eğitim ve öğretim müfredatına dahil edilmeli ve bu doğrultuda sistematik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kamu ihale ve alım süreçlerinde şirketler için KSS faaliyetlerinin de beyan edilmesine yönelik yasal zorunluluklar getirilmelidir.

- Yolsuzlukla mücadele hususunda mevcut riskleri belirleme, değerlendirme ve yönetmeye yönelik yeni araçlar ve mekanizmalar oluşturulabilir.
- Yasal düzenleme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin ardından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yapmış olduğu işletme denetimlerine "KSS Denetimi" de eklenmelidir.
- Topluma katkı kapsamında kültürel ve sanatsal faaliyetler gösteren işletmelere Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından özel teşvik ve Maliye Bakanlığı tarafından vergi avantajları sağlanabilir.
- TÜRKONFED'e göre (2017: 50) toplumsal fayda kapsamında çevrenin korunması, afetlere karşı tedbir, iş sağlığı güvenliği ve enerji verimliliği gibi alanlar için yatırım yapan kurumlara Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından teşvikler ve özel kredi imkanları sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016), https://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2016_Faaliyet_Raporu.pdf, (10.12.2017).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017), <https://www.turkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi>, (19.12.2017).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017), <https://www.aile.gov.tr/birimler>, Erişim Tarihi: (10.12.2017).
- Aktan, Coşkun Can & Börü, Deniz (2007), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, (Ed. Aktan, Coşkun Can), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk, *İgiad Yayınlar*, İstanbul, ss. 11-37.
- Aktan, Coşkun Can (2007), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk, (Ed. Aktan, Coşkun Can), İGİAD Yayını, İstanbul.
- Arslan, Mahmut (2001), İş ve Meslek Ahlakı, (Üçüncü Basım), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ataman, Göksel (2009), İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar, Yeni Yaklaşımlar (Birinci Basım), Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Aydınalp, Ilıcak Güzin (2013), Halka İlişkiler Ekseninde Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Birinci Basım), Nobel Akademik, Ankara.
- Bakan, Selahaddin & Akyol, Ender (2010), “Vatandaşlığın Macerası Avrupa Ulus Devletlerinde Ve Avrupa Birliğinde Vatandaşlık: Ulusun Ötesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(34), ss. 116-137.
- Balıkçioğlu, Betül & Karacaoğlu, Korhan (2007), “Sosyal Bir Ürün Olarak Topluma Pazarlanan Hayırseverlik: Stratejik Hayırseverlik”, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 2, ss. 1-22.
- Baron, David (2000), Business Environment, (İkinci Basım), Prentice Hall, New Jersey.

- Baron, David (2001), "Private Politics, Corporate Social Responsibility, And Integrated Strategy", *Journal of Economics & Management Strategy*, Cilt: 10 Sayı: 1, ss. 7-45.
- Basu, Kunal & Palazzo, Guido (2008), "Corporate Social Responsibility: A Process Model of Sensemaking", *Academy of Management Review*, Cilt: 33, No: 1, ss. 122-136.
- Bayraktaroğlu, Gül & İlter, Burcu & Tanyeri, Mustafa (2009), Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Pazarlamada Yeni Bir Paradigmaya Doğru, (Birinci Basım), Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Bezares, Gomez Fernando & Przychodzen, Wojciech & Przychodzen, Justyna (2013), "Corporate Sustainability and Shareholder Wealth", *Journal of Environmental Planning and Management*, 56(4), ss. 474-493.
- Boulouta, Ioanna & Pitelis, N. Christos (2014), "Who Needs CSR? The Impact of Corporate Social Responsibility on National Competitiveness", *Journal of Business Ethics*, Cilt: 119 Sayı: 3, ss. 349-364.
- Bowen, Howard (1953), Social Responsibilities of the Businessman, University of New York Press, New York.
- Brammer, J. Stephen & Pavelin, Stephen (2006), "Corporate Reputation and Social Performance: The Importance of Fit", *Journal of Management Studies*, 43(3), ss. 435-455.
- Brejning, Jeanette (2016), Corporate Social Responsibility and The Welfare State: The Historical and Contemporary Role of CSR in The Mixed Economy of Welfare, Routledge, London.
- Carroll, Archie (1991), "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders", *Business Horizons*, Sayı: 39 ss. 39-48.

- Castka, Pavel & Balzarova, A. Michaela (2007), "A Critical Look on Quality Through CSR Lenses: Key Challenges Stemming from the Development of ISO 26000", *International Journal of Quality & Reliability Management*, Cilt: 24 Sayı: 7, ss. 738-752.
- Cernic, Jernej Letnar (2008), "Corporate Responsibility for Human Rights: A Critical Analysis of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises", *International Law*, ss. 71-102
- Chauvey, Jean-Noel & Giordano-Spring, Sophie & Cho, Charles & Patten, Dennis (2015), "The Normativity and Legitimacy of CSR Disclosure: Evidence from France", *Journal of Business Ethics*, Cilt: 130 Sayı: 4, ss. 789-803.
- Collier, Jane & Esteban, Rafael (2007), "Corporate Social Responsibility and Employee Commitment", *Business Ethics: A European Review*, 16(1), ss. 19-33.
- Commision of Europe Communities (2001), Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility, http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper.htm ,13.12.2017.
- EU Commission CSR Compendium (2014), Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European (2014), http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/dae/document.cfm?doc_id=7377, (10.02.2018).
- Cultures Center for Ethical Business (2005), Corporate Social Responsibility, http://www.cebcglobal.org/wpcontent/uploads/2015/02/CSR-The_Shape_of_a_History.pdf, (02.12.2017).
- Dahlsrud, Alexander (2008), "How Corporate Social Responsibility is Defined: An Analysis of 37 Definitions", *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Cilt: 15 Sayı: 1, ss. 1-13.
- Dean, Dwane Hall (2003), "Consumer Perception of Corporate Donations Effects of Company Reputation for Social Responsibility And Type of Donation", *Journal of Advertising*, 32(4), ss. 91-102.

- Deneçli, Sevda (2015), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Marka Farkındalığına Etkisi”, *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 40, ss. 316-328.
- Deren Van Het Hof, Seçil (2009), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Şirketlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Algılayışları”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Cilt: 28, ss. 153-184.
- Doh, P. Jonathan & Guay, R. Terrence (2006), “Corporate Social Responsibility, Public Policy, and NGO Activism in Europe and the United States: An Institutional-Stakeholder Perspective”, *Journal of Management Studies*, 43(1), ss. 47-73.
- Donaldson, Thomas & Preston, E. Lee (1995), “The Stakeholder Theory of The Corporation: Concepts, Evidence, and Implications”, *Academy of Management Review*, 20(1), ss. 65-91.
- Du, Shuili & Bhattacharya, C. B. & Sen, Sankar (2010), “Maximizing Business Returns to Corporate Social Responsibility (CSR): The Role of CSR Communication”, *International Journal of Management Reviews*, Cilt: 12 Sayı: 1, ss. 8-19.
- European Commission CSR Compendium (2014), Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European (2014), http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/dae/document.cfm?doc_id=7377, (10.02.2018).
- European Commission (2018), What is CSR?, http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en, (05.02.2018).
- European Commission (2018), The EU in brief, https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en, (10.05.2018).
- Freeman, Edward (1984), Strategic Management: A Stakeholder Approach, Pitman, Boston

- Garriga, Elisabeth & Melé, Domenec (2004), "Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory", *Journal of Business Ethics*, 53(1-2), ss. 51-71.
- Glac, Katherina (2014), The Influence of Shareholders on Corporate Social Responsibility, *Economics, Management and Financial Markets*, Cilt: 9 Sayı: 3, ss. 1-40.
- Gordon, Kathryn (2001), "The OECD Guidelines and Other Corporate Responsibility Instruments: A Comparison", OECD Working Papers on International Investment, No. 2001/05, OECD Publishing, https://www.oecd.org/corporate/mne/WP-2001_5.pdf, Paris (17.03.2018).
- Gökbunar, Ali Rıza (1995), "İşletmelerin Çevrenin Korunmasında Sosyal Sorumluluğu", *Ekoloji Çevre Dergisi*, Sayı: 14, ss. 4-6.
- Hack, Lucy & Kenyon, Alexandra & Wood, Emma (2014), "A Critical Corporate Social Responsibility (CSR) Timeline: How Should It be Understood Now?", *International Journal of Management Cases*, Cilt: 16 Sayı: 4, ss. 46-55.
- Hanspal, S. (2011), "ISO Guidance on Social Responsibility Toward Consumers: Implications for Marketers", *American Marketing Association*, ss. 109-116.
- Habek, Patrycja & Wolniak, Radoslaw (2016), "Assessing the Quality of Corporate Social Responsibility Reports: The Case of Reporting Practices in Selected European Union Member States", *Quality & Quantity*, Cilt: 50 Sayı: 1, ss. 399-420.
- Holme, Lord & Watts, Richard (1999), Corporate Social Responsibility, World Business Council for Sustainable Development, Geneva.
- Joyner, Brenda & Payne, Dinah (2002), "Evolution and Implementation: A Study of Values, Business Ethics and Corporate Social Responsibility", *Journal of Business Ethics*, Cilt: 41, Sayı: 4, ss. 297-311.
- Kadıbeşegil, Salim (2001), İtibarınızı Yönetmekten Daha Önemli Bir İşiniz Var mı?, (Birinci Basım), Orsa Stratejik İletişim Danışmanlığı, İstanbul.

- Kadıbeşegil, Salim (2006), *İtibar Yönetimi*, (Birinci Basım), Kapital Medya Hizmetleri, İstanbul.
- Karatepe, Selma & Ozan, M. Seyda (2017), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(2), ss. 80-101.
- Karatepe, Selma & Arıbaş, Nazlı (2017), “İş Hayatında Kadın Yöneticilere İlişkin Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi*, Sayı: 31, ss. 7-24.
- Karatepe, Selma (2008), “İtibar Yönetimi: Halkla İlişkilerde Güven Yaratma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(23), ss. 77-97.
- Karatepe, Selma (2005), “Ödüllendirme Yöntemi: Örgütlerde Güdülemeye Duyarlı Bir Yaklaşım”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(4), ss. 117-132.
- Kavut, Lerzan (2010), “Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çevresel Raporlama: İMKB 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 66, ss. 1-36.
- Knudsen, Jette Steen & Moon, Jeremy & Slager, Rieneke (2015), “Government Policies for Corporate Social Responsibility in Europe: A Comparative Analysis of Institutionalisation, *Policy & Politics*, Cilt: 43 Sayı: 1, ss. 81-99.
- Koç, Firdevs (2017), “Türkiye’de Stratejik Yönetim Anlayışı Çerçevesinde Hesap Verebilirlik Mekanizması”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(63), ss. 230-244.
- Korkmaz, Sevinç (2009), *İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları*, (Birinci Basım), Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Kuyucu, Akar Burcu (2003), *Kurumlarda Başarılı ve Etkin İtibar Kurumlarda Başarılı ve Etkin İtibar Yönetimi*, (Birinci Basım), Ar-Ge Danışmanlık Yayınları, İstanbul.

- Lembet, Zeynep (2013), “Markalar ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 2, ss. 1-24.
- Lock, Irina & Seele, Peter (2016), “The Credibility of CSR (Corporate Social Responsibility) Reports in Europe: Evidence from a Quantitative Content Analysis in 11 Countries”, *Journal of Cleaner Production*, Sayı: 122, ss. 186-200.
- Luo, Xueming & Bhattacharya, C. B. (2006), “Corporate Social Responsibility, Customer Satisfaction, and Market Value”, *Journal of Marketing*, 70(4), ss. 1-18.
- Makiela, Kamil & Misztur, Tomasz (2012), “Going Green Versus Economic Performance. Engineering Economic”, *Engineering Economics*, Cilt: 23 Sayı: 2, ss. 137-143.
- Matten, Dirk & Moon, Jeremy (2008), “Implicit and Explicit CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility”, *Academy of Management Review*, Cilt: 33, No: 2, ss. 404-424.
- Moir, Lance (2001), “What Do We Mean By Corporate Social Responsibility?”, *Corporate Governance Review*, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 16-22.
- Morgera, Elisa (2011), “OECD Guidelines for Multinational Enterprises”, *The Handbook of Transnational Governance: Institutions and Innovations*, (Ed. Hale, Thomas & Held, David), *Polity*, ss. 314-322.
- Morsing, Mette & Schultz, Majken (2006), “Corporate Social Responsibility Communication: Stakeholder Information, Response and Involvement Strategies”, *Business Ethics: A European Review*, 15(4), ss. 323-338.
- Mullerat, Ramon (2013), “Corporate Social Responsibility: A European Perspective”, *Robert Schuman Paper Series*, Cilt: 13 Sayı: 6, ss. 201-203.

- Nalband, Nisar Ahamad & Kelabi, Saad All (2014), “Redesigning Carroll’s CSR Pyramid Model”, *Journal of Advanced Management Science*, 2(3), ss. 236-239.
- Nelson, Jane (2008), CSR and Public Policy: New Forms of Engagement Between Business and Government, Working Paper No: 45.
- O’riordan, Linda & Fairbrass, Jenny (2008), “Corporate Social Responsibility (CSR): Models and Theories in Stakeholder Dialogue”, *Journal of Business Ethics*, 83(4), ss. 745-758.
- Önen, S. Mustafa & Yıldırım, Ali (2014), “Kamu Yönetiminde Etik Denetimi: OECD Ülkeleri Örneği”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), ss. 103-126.
- Özalp, İnan & Tonus, Zümrüt & Sarıkaya, Muammer (2008), “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamaları Üzerine Bir Araştırma”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 1, ss. 69-84.
- Özkazanç, Alev (2009), “Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 64 Sayı: 1, ss. 247-274.
- Öztürk, Mesude & Savaş, Ayla (2014), “Sosyal Amaca Yönelik Pazarlama Reklamlarının Markaya Yönelik Tutum ve Satın Alma Niyetine Etkisi: Anadolu Üniversitesi Öğretim Elemanlarına Yönelik Bir Uygulama”, *Journal of Yaşar University*, Cilt: 9 Sayı: 35, ss. 6109-6128
- Özüpek, M. Nejat (2005), Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk, (Birinci Basım), Tablet Kitabevi, Konya.
- Pedersen, E. Rahbek & Andersen, Mette (2006), “Safeguarding Corporate Social Responsibility (CSR) in Global Supply Chains: How Codes of Conduct Are Managed in Buyer-Supplier Relationships”, *Journal of Public Affairs*, 6(3-4), ss. 228-240.
- Porter, E. Michael, & Kramer, R. Mark (2002), “The Competitive Advantage of Corporate Philanthropy”, *Harvard Business Review*, 80(12), ss. 56-68.

- Rahman, Shafiqur (2011), "Evaluation of Definitions: Ten Dimensions of Corporate Social Responsibility", *World Review of Business Research*, 1(1), ss. 166-176.
- Raiborn, C. & Green, A. & Todorova, L. & Trapani, T. & Watson, W. E. (2003), "Corporate Philanthropy: When is Giving Effective?", *Journal of Corporate Accounting & Finance*, Cilt: 15 Sayı: 1, ss. 47-54.
- Roos, Ricarda (2013), "UN Guiding Principles on Business and Human Rights", *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*, ss. 2592-2601.
- Rowan, R. John (2000), "The Moral Foundation of Employee Rights", *Journal of Business Ethics*, 24(4), ss. 355-361.
- Sardinha, Idalina, Reijnders, L., & Antunes, P. (2011), "Using Corporate Social Responsibility Benchmarking Framework to Identify and Assess Corporate Social Responsibility Trends of Real Estate Companies Owning and Developing Shopping Centres", *Journal of Cleaner Production*, 19(13), ss. 1486-1493.
- Sharp, Ziva & Zaidman, Nurit (2010), "Strategization of CSR", *Journal of Business Ethics*, 93(1), ss. 51-71.
- Solomon, R. Michael & Dahl, D. William & White, Katherine & Zaichkowsky, L. Judith & Polegato, Rosemary (2014) "Consumer Behavior: Buying, Having, and Being (Cilt: 10), Pearson.
- Şimşek, Birgül (1999), "Yöneticilerin Çalışanlarına Karşı Etik Sorumlulukları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, ss. 72-80.
- Srivastava, Das Kupta (2010), "Perspectives on Corporate Social Responsibility (CSR): A Case Study of the Tata Group of Companies", <http://sk.sagepub.com/books/ethics-business-and-society/n4.xml>, (17.06.2018).

- TUSİAD (2009), Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği: Dünyada ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi, www.etik.gov.tr/dosyagoster.ashx?id=38&sayfaid=4, (10.02.2018).
- Tabak, Ruhi Selçuk (2013), Kurumsal İletişim, <http://fbemoodle.emu.edu.tr/pluginfile.php/11334/mod>, (09.01.2018).
- Top, Seyfi & Öner, Akın (2008), “İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi”, *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 7, ss. 97-110.
- Tschopp, J. Daniel (2005), “Corporate Social Responsibility: A Comparison Between the United States and the European Union”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Cilt: 12 Sayı: 1, ss. 55-59.
- Turnbull, P. L. (2001), Corporate Social Responsibility and Reputation. In Canadian Cooperative Association National Congress, Saint John, NB, Canada.
- TÜRKONFED (2017), “Türkiye ve Avrupa Örnekleri Işığında Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, <http://www.turkonfed.org/Files/ContentFile/turkiye-ve-avrupa-ornekleri-isiginda-kss.pdf>, (17.12.2017).
- UNDP, (2014), Lithuania – ESF Funded Project to Promote Responsible Business, http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/projects/LTU/00060764/GATES_prodock_signed.pdf, (10.02.2018).
- UNG Compact, (2014), Overview of the UN Global Compact Recuperado de, <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants>, (17.06.2018).
- Uzun, Binnur (2010), Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi Olarak Gönül Köprüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Van Marrewijk, Marcel (2003), “Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion”, *Journal of Business Ethics*, 44(2-3), ss. 95-105.

Visser, Wayne & Tolhurst, Nick (2017). *The World Guide to CSR: A Country-by-Country Analysis of Corporate Sustainability and Responsibility*, Greeleaf Publishing, Routledge.

Visser, Wayne (2006), “Revisiting Carroll’s CSR Pyramid: Corporate Citizenship in Developing Countries”, https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/32149285/chapter_wvisser_africa_csr_pyramid.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1530184650&Signature=IAPdwqqfJ59H3tyYZyeXLT%2FIxCh%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DRevisiting_Carrolls_CSR_Pyramid.pdf, (10.06.2018).

Williamson, David & Lynch-Wood, Gary & Ramsay, John (2006), “Drivers of Environmental Behaviour in Manufacturing SMEs and the Implications for CSR”, *Journal of Business Ethics*, Cilt: 67 Sayı: 3, ss. 317-330.

Wolniak, Radoslaw (2013), “The Role of Grenelle II in Corporate Social Responsibility Integrated Reporting”, *Manager*, Sayı: 18, ss. 109-119

Yatkin, Ahmet (2007), “Toplam Kalite Yönetiminde Liderlik: Liderlikte Kalite”, *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(1), ss. 126-147.

Yönet, Ender (2005), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 3, ss. 239-264.

İnternet Kaynakları

- A Historic Perspective of the Corporate Social Responsibility Movement (2004), <http://www.csrquest.net/uploadfiles/1D.pdf>, (11.12.2017).
- A Map of Social Enterprises and Their Eco-Systems in Europe Country Report: Hungary (2014), <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13103&langId=en>, (21.12.2017).
- A Renewed EU Strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility (2011), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:EN:PDF>, (05.12.2017).
- About the Roadmap (2014), <https://www.government.se/sb/d/5745/a/181428>, (21.12.2017).
- Act on a Mediation and Complaints-Handling Institution for Responsible Business Conduct (2014), <https://businessconduct.dk/file/298159/act-on-mediation.pdf>, (21.12.2017).
- Action Plan for A Toxic-Free Everyday Environment 2011 – 2014 (2014), https://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Action_plan_HP.pdf, (21.12.2017).
- Action Plan for the Environmental Sustainability of Consumption In the Public Administration Sector (2014), https://www.acquistinretepa.it/opencms/export/sites/acquistinrete/documenti/English_overview/national_action_plan_on_gpp.pdf, (21.12.2017).
- Action Plan for Sustainable Public Procurement (2012), <https://www.uncsd2012.org/content/documents/520AUSTRIA%20nabe-action%20plan.pdf>, (21.12.2017).

- Action Plan of Corporate Social Responsibility in Estonia (2014), https://www.mkm.ee/sites/default/files/action_plan_of_corporate_social_responsibility_in_estonia_2012-2014.pdf, (21.12.2017).
- Action Plan to Combat the Grey Economy and Economic Crimes (2014), <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=255644&nodeid=34606&contentlan=1&culture=fi-FI>, (21.12.2017).
- Activities by the Government (2010), <http://www.csr-in-deutschland.de/en/data-home/activities-by-the-government.html>, (21.12.2017).
- An Analysis of Policy References Made by Large EU Companies to Internationally Recognised CSR Guidelines and Principles (2012), <http://docplayer.net/21515014-An-analysis-of-policy-references-made-by-large-eu-companies-to-internationally-recognised-csr-guidelines-and-principles.html>, (13.11.2017).
- Anti-Bribery Policy (2010), <https://www.gov.uk/anti-bribery-policy>, (21.12.2017).
- Austrian Business Council for Sustainable Development - respACT (2017), <https://www.respect.at/site/en/home>, (21.12.2017).
- Austrian Standard for CSR (2011), https://shop.austrian-standards.at/action/de/public/details/404780/ONR_192500_2011_11_01, (21.12.2017).
- Austrian Strategy for Sustainable Development - Österreichische Strategie Nachhaltige Entwicklung ÖSTRAT (2010), <https://www.nachhaltigkeit.at/nstrat>, (21.12.2017).
- Baseline Study on Corporate Social Responsibility Practices in Slovakia (2014), <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/vychodiskova-studia-E.pdf>, (21.12.2017).
- Best Practice Database (2014), <http://www.bitc.ie/network-for-responsible-business-corporate-social-responsibility/best-practice-database>, (21.12.2017).

Business Human Rights Portugal (2014), <https://www.business-humanrights.org/en/portugal-3>, (21.12.2017).

Business Human Rights Slovenia (2015), <https://www.business-humanrights.org/en/slovenia>, (21.12.2017).

Business Working Responsibly Mark (2014), <http://www.bitc.ie/business-working-responsibly-mark-corporate-social-responsibility>, (21.12.2017).

Businesses Against Corruption (2018), <http://delna.lv/lv/darbibas-jomas/atklataba-un-uznemejdarbiba>, (10.02.2018).

Call for Proposals EACEA/13 (2013), http://eacea.ec.europa.eu/youth/funding/2011/selection/documents/action_4-6/annex_5-overview_of_projects_selected_for_funding.pdf, (07.12.2017).

Campaign for the Employment of Disabled People (2011), <https://www.arbeitundbehinderung.at/de>, (21.12.2017).

Campaigns and Initiatives to Raise Awareness About Sustainable Consumption (2014), <https://www.forbrug.dk/menu/om-forbrugdk>, (21.12.2017).

Campaigns & Seminars and Events (2014), <https://www.csreurope.org/rbf-estonia-0>, (21.12.2017).

Certificates & Quality Marks and Accreditation (2015), <https://www.government.nl/topics/certificates-quality-marks-and-measuring-instruments/certificates-quality-marks-and-accreditation>, (21.12.2017).

Clauses in Public Tenders (2014), <http://bm.dk/da/Beskaeftigelsesomraadet/Et%20godt%20arbejdsliv/Social%20dumping.aspx>, (21.12.2017).

CSR Awards (2018), <http://www.csr-in-deutschland.de/DE/CSR-Preis/csr-preis.html>, (21.12.2017).

CSR and SMEs Barriers and Opportunities (2010), <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:352809/FULLTEXT01>, (20.12.2017).

CSR as Profession (2014), <https://icrs.info/about>, (21.12.2017).

CSR Baltic – About Network (2014), <http://csr.baltic.lt/en/about-network>, (21.12.2017).

CSR Compass (2014), <http://privat.csr-kompassi.fi>, (21.12.2017).

CSR Cyprus (2015), <http://www.csrcyprus.org.cy/el/page/about>, (21.12.2017).

CSR Finland (2014), http://www.tem.fi/files/35134/Government_Resolution_on_CSR_FINLAND.pdf, (21.12.2017).

CSR Forum (2014), <https://www.csr-online.cz/en>, (21.12.2017).

CSR Guide to Embassies (2016), <https://www.netherlandsworldwide.nl/binaries/en-nederlandwereldwijd/documents/publications/2016/01/13/csr-guide/csr-guide-en.pdf>, (21.12.2017).

CSR Handbook for Small Business Advisers (2014), http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/sme/index_en.htm, (10.11.2017).

CSR Index (2017), <http://www.aquafil.com/newsmedia/aquafilcro-received-the-croatian-csr-index-award>, (21.12.2017).

CSR in Government Website (2014), <https://www.developpementdurable.be/fr/themes/responsabilite-societale>, (21.12.2017).

CSR Latvia (2014), <https://www.csreurope.org/csr-latvia-0>, (21.12.2017).

CSR Navigator (2014), <https://www.oesorichtlijnen.nl/navigator>, (21.12.2017).

CSR Netherlands Network (2015), <https://mvonederland.nl/english/about-csr>, (10.02.2018).

CSR Network for SMEs (2014), http://belgianchambers.be/en/sustainable-entrepreneurship_86.aspx, (21.12.2017).

CSR Online Awards (2014), <https://lundquist.it/research/csr-online-awards>, (21.12.2017).

- CSR Public-Private Partnerships (2014), <https://www.edusoft.ro/brain/index.php/brain/article/viewFile/585/630>, (21.12.2017).
- CSR Thematic Study for Cyprus (2015), https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1523529420.pdf, (21.12.2017).
- CSR Training (2010), http://www.csr-kompetenz.de/fileadmin/dokumente/CSR_TRAINING_GB.PDF, (21.12.2017).
- CSR Turkey Baseline Report (2010), <http://kssd.org/site/dl/uploads/csrbaselinereport.pdf>, (11.12.2017).
- CSR Website (2014), <http://www.csr.gov.pl>, (21.12.2017).
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the Economic and Social Committee: On the Application of the Unfair Commercial Practices Directive Achieving a High Level of Consumer Protection Building Trust in the Internal Market (2013), http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/ucpd_communication_en.pdf, (05.12.2017).
- Compendium of Public CSR Policies in the EU 2011 (2011), <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=da&catId=89&newsId=1012>, (27.12.2017).
- Concept Note - ICT4Society: Establishing a Multi-stakeholder Platform / Network to Advance Corporate Social Responsibility (CSR) in the ICT Sector - European Commission (2014), https://dl.dropboxusercontent.com/u/5690004/Concept%20note_CSR.pdf, (17.12.2017).
- Consumer Protection and Consumer Rights in Bulgaria Wave 2 Summary (2010), http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_275_wave2_sum_en.pdf, (21.12.2017).
- Consumer Protection and Consumer Rights in Bulgaria Wave 3 (2010), http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_295_sum_en.pdf, (21.12.2017).

Corporate Governance Code (2014), <https://www.mccg.nl/?id=606>, (21.12.2017).

Corporate Responsibility Network FIBS (2018), <http://www.fibsry.fi/fi/english/about>, (13.04.2018).

Corporate Social Responsibility (2017), <http://www.bmas.de/EN/Our-Topics/Social-Europe-and-international-Affairs/International/corporate-social-responsibility.html>, (21.12.2017).

Corporate Social Responsibility 11th Conference (2018), <http://www.goldnews.com.cy/en/companies/11th-corporate-social-responsibility-conference>, (21.12.2017).

Corporate Social Responsibility Award (2016), <https://www.lidl.com.cy/en/business-awards-e1ke.htm>, (21.12.2017).

Corporate Social Responsibility Awards (2018), <http://www.chambers.ie/events/corporate-social-responsibility-awards>, (21.12.2017).

Corporate Social Responsibility in Romania (2017), <https://english.rvo.nl/sites/default/files/2017/03/Factsheet-Romania.pdf>, (21.12.2017).

Corporate Social Responsibility National Public Policies in the European Union Compendium (2014), http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/dae/document.cfm?doc_id=7377, (17.12.2017).

Corporate Social Responsibility Pays off - CSR Policy of The Netherlands (2014), <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2014/02/07/corporate-social-responsibility-pays-off>, (13.12.2017).

Corporate Social Responsibility Reporting (2014), <https://tem.fi/en/csr-reporting>, (21.12.2017).

Council Conclusions on Social Protection in European Union Development Cooperation 3191st FOREIGN AFFAIRS - Development - Council meeting Luxembourg, 2012 (2012), http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132875.pdf, (05.12.2017).

Country Report Bulgaria 2018 Including an In-Depth Review on the Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances (2018), <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-bulgaria-en.pdf>, (21.12.2017).

Danida Business Partnerships Programme (2014), <http://um.dk/en/danida-en/activities/business/partnerships>, (21.12.2017).

Democracy and Human Rights Library (2012), http://www.eidhr.eu/democracy_human_rights_library, (14.12.2017).

Development of CSR Guidelines for the Fashion Industry (2014), <http://fashionguidelines.dk>, (21.12.2017).

Development of Environmental Portal (2014), <https://kathart.dk/case/green21>, (21.12.2017).

Dutch National Contact Point (2014), <https://www.oesorichtlijnen.nl/ncp>, (21.12.2017).

Eco-innovation at the Heart of European Policies (2013), https://ec.europa.eu/environment/ecoap/romania_en, (21.12.2017).

Economic Analysis of Workplace Mental Health Promotion and Mental Disorder Prevention Programmes and of Their Potential Contribution to EU Health & Social and Economic Policy Objectives (2013), https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/mental_health/docs/matrix_economic_analysis_mh_promotion_en.pdf, (11.12.2017).

Education and Training Monitor Bulgaria (2015), http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/2015/monitor2015-bulgaria_en.pdf, (21.12.2017).

Education and Training Monitor Slovakia (2015), http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/tools/docs/2015/monitor2015-slovakia_en.pdf, (21.12.2017).

EITI - Who We Are (2015), <https://eiti.org/who-we-are>, (21.12.2017).

EKN - About Us (2015), <https://www.ekn.se/en/about-ekn>, (21.12.2017).

Employment for People from Immigrant Communities - EPIC (2014), <http://www.bitc.ie/employment-programmes/employment-for-immigrants/#sthash.NtR1EBv3.dpuf>, (21.12.2017).

Encouraging Greening and Examples Set by the State (2014), <https://en.calameo.com/read/005614410b096eb324561>, (21.12.2017).

Energy Agreement (2014), <http://www.kebmin.dk/node/986>, (21.12.2017).

Energy Efficiency Strategy (2014), <https://www.iea.org/policiesandmeasures/pams/portugal/name-43751-en.php?s=dHlwZT1lZSZzdGF0dXM9T2s,&return=PG5hdiBpZD0iYnJlYWVtYiI-PGEgaHJlZj0iLyI>, (21.12.2017).

Enhancement of Regional competitiveness through Corporate Social Responsibility Measures (2014), <http://en.parp.gov.pl/blad-nie-ma-takiej-strony>, (21.12.2017).

Environmental Campaigns (2014), https://okotars.hu/en/tamogatott_projektek, (21.12.2017).

Environmentally and Socially Responsible Public Procurement (2018), <http://pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it/en/about-us/introduction>, (12.02.2018).

ESF Assistance Programme “Corporate Social Responsibility in SMEs” - Project Description (2010), <https://www.csr-in-deutschland.de/en/datensaetze-startseite/esf-assistance-programme-for-smes.html>, (19.12.2017).

Ethical Trade (2014), <https://www.dieh.dk/about-dieh/ethical-trade>, (21.12.2017).

EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy (2012), http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf, (16.12.2017).

European Circular Economy Stakeholder Platform (2014), <https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/main-language/french>, (21.12.2017).

European Diversity and Business & Inclusion Congress - EDIC (2013), <http://www.beatrice-achaleke.at/2012/09/european-diversity-business-inclusion-congress-edic-2013>, (21.12.2017).

Fair Euro Introducer (2014), <http://www.eiro.lv/en/what-should-businesses-know/fair-euro-introducer>, (21.12.2017).

Fair Versity Austria (2014), <http://www.fairversity.at/startseite.html>, (21.12.2017).

Family-Friendly Workplace Award (2016), <http://gereportscee.com/post/154675590166/family-friendly-workplace-ge-hungary-received>, (21.12.2017).

Finland - Business Partnership Programme (2018), https://www.finnfund.fi/sv_SE/, (10.03.2018).

Finland Responsible Business Conduct (2017), <https://www.export.gov/article?id=Finland-Responsible-Business-Conduct>, (21.12.2017).

Finnvera (2014), <https://www.finnvera.fi/eng/faq/questions-and-answers>, (21.12.2017).

Foreign Ministry to Host Informational Event on Launching Latvia's Accession to OECD (2013), <http://www.mfa.gov.lv/en/news/latest-news/13371-foreign-ministry-to-host-informational-event-on-launching-latvia-s-accession-to-oecd>, (21.12.2017).

French Consumer Law (2014), <https://www.out-law.com/en/topics/commercial/consumer-protection/french-consumer-law1>, (21.12.2017).

French Development Agency (2014), <https://www.afd.fr/en/agence-francaise-de-developpement>, (21.12.2017).

French Government Opens Up Public Bank for Small Businesses (2012), <http://www.wsws.org/en/articles/2012/10/fran-o25.html>, (21.12.2017).

From Waste Management to Resource Efficiency (2014), <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6560-7.pdf>, (21.12.2017).

- G8 Social Impact Investment Forum Outputs and Agreed Actions (2013), https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/225547/G8_Social_Impact_Investment_Forum_-_Outputs_and_Agreed_Actions.pdf, (21.12.2017).
- German Action Plan for CSR Supports (2010), <https://www.globalreporting.org/information/news-and-press-center/Pages/German-%E2%80%99Action-Plan-for-CSR%E2%80%99-supports-GRI-.aspx>, (21.12.2017).
- German Bundestag Passes Law Introducing CSR Reporting Obligations (2017), <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/en/news/german-bundestag-passes-law-introducing-csr-reporting-obligations/>, (21.12.2017).
- German Council for Sustainable Development (2010), <https://www.globalreporting.org/network/report-or-explain/campaign-forum-members/Pages/German-Council-for-Sustainable-Development.aspx>, (21.12.2017).
- Germany Corporate Social Responsibility CSR Report (2015), https://www.ngo-monitor.org/reports/germany_corporate_social_responsibility_csr_report/, (21.12.2017).
- Global Compact National Network (2015), <http://www.globalcompact.cz/en/about>, (21.12.2017).
- Global Compact Network Italy (2014), <https://www.globalcompactnetwork.org/en/network-activities-eng/overview.html>, (21.12.2017).
- Good Business Implementing the UN Guiding Principles on Business and Human Rights (2013), https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/236901/BHR_Action_Plan_-_final_online_version_1_.pdf, (21.12.2017).
- Government as Partner? CSR Policy in Europe (2010), http://www.bertelsmannstiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Government_as_partner.pdf, (21.12.2017).

Green Hospitality Programme (2016), <http://greenhospitality.ie/sample-page>, (21.12.2017).

Green Public Procurement and Implementation in Hungary (2014), <http://semmelweis.hu/emk/files/2014/12/3-Orsolya-Diof%C3%A1si.pdf>, (21.12.2017).

Green Public Procurement in the Baltic Countries (2014), <https://www.balticgpp.eu>, (21.12.2017).

Green Ship of the Future – About Us (2014), <https://greenship.org/about>, (21.12.2017).

Green Tenders An Action Plan on Green Public Procurement (2015), <http://www.etenders.gov.ie/Media/Default/SiteContent/LegislationGuides/13.%20Green%20Tenders%20-%20An%20Action%20Plan%20on%20Green%20Public%20Procurement.pdf>, (21.12.2017).

Green Transition of Danish Agriculture (2014), <http://en.mfvm.dk/focus-on/organic-production>, (21.12.2017).

Greening Irish Hospitality (2018), <http://greenhospitality.ie/sample-page>, (18.04.2018).

Group for CSR Issues (2014), http://www.mg.gov.pl/files/upload/10892/CSR_ENG.pdf, (21.12.2017).

Guiding Principles on Business and Human Rights Implementing the United Nations Protect, Respect and Remedy Framework (2011), https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf, (15.12.2017).

Human Rights Conference (2014), <http://eu2012.dk/en/Meetings/Conferences/Maj/Foerste-til-femtende/Business-and-Human-rights>, (21.12.2017).

Human Rights Guides (2015), <https://www.ihrb.org/library/publications-filter/reports/?human-rights-guides.html>, (22.12.2017).

ICSR Thermometer (2014), <https://mvnederland.nl/publicatie/imvo-thermometer-mkb-ers-onderschatten-relatie-met-ontwikkelingslanden>, (21.12.2017).

Identification and Promotion of Best CSR Practices (2014), <https://www.csrfonden.dk/2018/07/13/csr-practises>, (21.12.2017).

Implementation of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights (2014), http://www.tem.fi/en/enterprises/corporate_social_responsibility_%28csr%29/key_guidelines_on_csr, (21.12.2017).

Implementing the OECD Anti-Bribery Convention (2017), <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/Finland-Phase-4-Report-ENG.pdf>, (21.12.2017).

Improving CSR in the Mining Industry (2013), https://www.tem.fi/files/37130/TEMjul_22_2013_web_04072013.pdf, (21.12.2017).

Increasing Employment of Older Workers In Slovenia: Improving Incentives & Removing Impediments and Enhancing Lifelong Learning (2017), http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zaposlovanje/Razvoj_strategij_reform_na_podrocju_socialnih_politik_v_Sloveniji/Helping_older_workers_in_the_labour_market_Aug_2017.pdf, (21.12.2017).

Information about Disclosure of Social and Environmental Information (2014), http://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/organisation_footprint.htm, (17.12.2017).

Information About NESTORGOLD (2013), http://www.nestorgold.at/cms/nestor/attachments/0/4/5/CH2020/CMS1369642929722/information_and_indicators_engl.pdf, (19.12.2017).

Information about the Strategy for Entrepreneurship and Youth Employment and the Label (2013), <http://www.empleo.gob.es/es/estrategia-empleo-joven/vermas/index.htm>, (11.12.2017).

Integrated Analysis: How Investors are Addressing Environmental, Social and Governance Factors in Fundamental Equity Valuation (2013), http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/reporting-disclosure/1-integrated-esg-analysis_en.pdf, (23.12.2017).

Intergenerational Bargaining Policy Brief - Germany (2014), http://intergenerationalbargaining.eu/uploads/backbone/upload/asset/53/INGENBAR_Policy_Brief_Germany.pdf, (21.12.2017).

International Corporate Social Responsibility (2014), https://www.ser.nl/en/publications/publications/2012/2012_imvo.aspx, (21.12.2017).

International Frameworks: Guides for Global Business (2011), <http://www.csr-in-deutschland.de/EN/What-is-CSR/Background/International-Frameworks/international-frameworks-article.html>, (21.12.2017).

Ireland - Business Working Responsibility Mark to Certify Responsible and Sustainable Businesses (2013), <http://www.bitc.ie/business-working-responsibly-mark-corporate-social-responsibility>, (16.11.2017).

ISO 26000 Information Campaign (2014), <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2899&langId=en>, (21.12.2017).

Italian National Action Plan on Business and Human Rights (2016), https://cidu.esteri.it/resource/2016/07/48254_f_NAPBHRENGOpenConsultation.pdf, (21.12.2017).

Italy - OECD Anti-Bribery Convention (2014), <http://www.oecd.org/corruption/italy-oecdanti-briberyconvention.htm>, (21.12.2017).

Job Shadow Day (2016), <http://www.iase.ie/job-shadow>, (21.12.2017).

Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Türkiye’de Gelişimi (2014), <http://www.sosyal-sorumluluk.org/kurumsal-sosyal-sorumlulukun-turkiyede-gelisimi/>, (26.11.2017).

Label of Acknowledgement (2014), <http://www.empleo.gob.es/es/estrategia-empleo-joven/vermas/index.htm>, (21.12.2017).

Law on Mediation and Grievance for Responsible Business Conduct - OECD Guidelines for Multinational Enterprises (2012), http://mneguidelines.oecd.org/responsible_business_conduct, (07.12.2017).

- Lexicon Sustainable Development (2012), http://www.dop.hr/wp-content/uploads/leksikon_odrzivog_razvoja.pdf, (14.12.2017).
- Logib-D Project (2010), <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/gleichstellung/frauen-und-arbeitswelt/lohngerechtigkeit/entgelttransparenzgesetzstartseite>, (21.12.2017).
- Making Finland A Leader in Sustainable Extractive Industry (2013), <https://tem.fi/documents/1410877/3437254/Making+Finland+a+leader+in+the+sustainable+extractive+industry+04072013.pdf>, (21.12.2017).
- Malta National Reform Programme (2018), <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-national-reform-programme-country-malta-en.pdf>, (21.12.2017).
- Malta: Overview of Corruption and Anti-Corruption (2017), https://www.transparency.org/whatwedo/answer/malta_overview_of_corruption_and_anti_corruption, (21.12.2017).
- Meritus Diversity Management Award (2011), <https://meritus.or.at/preis.php>, (21.12.2017).
- MOVIDA Programme (2014), <http://programme-movida.fr/le-programme/comment-accompagner-le-changement-vers-des-modes-de-vie-et-de-consommation-durables>, (21.12.2017).
- MVO Nederland (2014), <https://mvonederland.nl/english/what-is-mvo-nederland>, (21.12.2017).
- National Action Plan for Business and Human Rights (2017), <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/NationalPlans/NationalActionPlanCzechRepublic.pdf> (21.12.2017).
- National Action Plan for Corporate Social Responsibility (2014), [http://www.dgepcd.gov.cy/dgepcd/dgepcd.nsf/All/4B6E260D00F0BCAFC2257D32003063DC/\\$file/NAP-CSR%202013-2015.pdf](http://www.dgepcd.gov.cy/dgepcd/dgepcd.nsf/All/4B6E260D00F0BCAFC2257D32003063DC/$file/NAP-CSR%202013-2015.pdf), (21.12.2017).

- National Action Plan for Corporate Social Responsibility in the Czech Republic (2016), <https://www.mpo.cz/assets/en/business/corporate-social-responsibility/2017/4/National-Action-Plan-CSR-in-the-CR-2016---2018-AJ.pdf>, (21.12.2017).
- National Action Plan for the Work Environment (2014), <http://www.regeringen.se/content/1/c6/17/25/47/710c62bc.pdf>, (21.12.2017).
- National Action Plan on Corporate Social Responsibility (2013), http://sitiarcheologici.lavoro.gov.it/AreaSociale/ResponsabilitaSociale/Documents/AP_CSR_FINAL%20VERSION_ENGLISH.pdf, (21.12.2017).
- National Action Plan on CSR (2014), <http://pcnitalia.sviluppoeconomico.gov.it/en/national-actionplan>, (21.12.2017).
- National CSR Strategy Action Plan (2010), http://www.reportingrse.org/force_document.php?fichier=document_393.pdf&fichier_old=National_CSR_Strategy_Action_Plan_CSR_final.pdf, (21.12.2017).
- National Ethical Standards for Advertising and Commercial Communication in Bulgaria (2014), <https://www.nss-bg.org/en/kodeks.php>, (21.12.2017).
- National Human Rights Action Plans (2013), http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/julkaisut/6Fioq2aMR/OMSO_20_2012_88p.pdf, (21.12.2017).
- National Strategy for Corporate Social Responsibility Action Plan for CSR of the German Federal Government (2010), http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/EN/PDF-Publikationen/a398-csr-action-plan-englisch.pdf;jsessionid=95AB69EC1CCD1F03370EC0D8B8F819C1?__blob=publicationFile, (21.12.2017).
- National Reform Programme of the Slovak Republic (2017), <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-national-reform-programme-slovakia-en.pdf>, (21.12.2017).

- National Sustainable Development Strategy (2012), http://www.bundesregierung.de/Content/EN/StatischeSeiten/Schwerpunkte/Nachhaltigkeit/Anlagen/2012-06-07-fortschrittsbericht-2012-englisch-barrierefrei.pdf?__blob=publicationFile&v=2, (21.12.2017).
- NESTORGOLD Quality Seal (2012), https://www.sozialministerium.at/site/Ministerium/Guetesiegel/NESTOR_GOLD, (21.12.2017).
- Network for Social Responsibility - Netzwerk Soziale Verantwortung NeSoVe (2013), <https://www.nesove.at/pages/schandfleck-des-jahres.php>, (21.12.2017).
- Network for Social Responsibility Slovenia (2015), <https://www.csreurope.org/network-social-responsibility-slovenia>, (21.12.2017).
- New Disclosure Requirements on Nonfinancial Information for Italian Public Interest Entities (2017), <http://www.mondaq.com/italy/x/608872/Financial+Services/New+Disclosure+Requirements+On+Nonfinancial+Information+For+Italian+Public+Interest+Entities>, (21.12.2017).
- New French Law to Require for Companies to Report on GHG Emissions in Their Supply Chains (2016), <https://www.ecovadis.com/blog/french-law-report-ghg-emissions>, (21.12.2017).
- Non-Financial Reporting (2014), http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/non-financial_reporting/index_en.htm, (19.12.2017).
- Nordic Strategy for Corporate Social Responsibility (2014), <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2012-755>, (21.12.2017).
- Number of Family-Friendly Companies Increases in Latvia (2016), <https://bnn-news.com/number-of-family-friendly-companies-increases-in-latvia-145959>, (21.12.2017).
- On Course for A Better World (2013), <http://www.ds-norden.com/public/dokumenter/reports/Oncourseforabetterworld.pdf>, (21.12.2017).

One Percent Difference Campaign (2014), <https://www.pmvtrust.ie/one-percent-difference-campaign-launched>, (21.12.2017).

Online Database for Green Procurement (2014), <http://www.achizitiiecologice.ro/achizitiieco.php>, (21.12.2017).

Our Sustainable Future (2013), <https://www.housing.gov.ie/en/Publications/Environment/Miscellaneous/FileDownload,30452,en.pdf>, (21.12.2017).

Outputs and Research Papers (2014), http://csr-impact.eu/documents/outputs_research_papers.html, (19.12.2017).

Partnership for Public Green Procurement (2018), <http://www.gronneindkob.dk/om-partnerskabet/>, (10.02.2018).

Peer Review Report Peer Review on Corporate Social Responsibility (2013), <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11476&langId=en>, (21.12.2017).

Platform for Global Actions (2014), <http://www.strategie.gouv.fr/blog/rse>, (21.12.2017).

Preparatory Document for The French National Plan for the Development of Corporate Social Responsibility (2013), https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/preparatory_document_for_the_french_national_plan_for_the_development_of_corporate_social_responsibility_csr_.pdf, (21.12.2017).

Polish Product of the Future (2014), http://www.pi.gov.pl/eng/chapter_86537.asp, (21.12.2017).

Portugal - Equality is Quality Award (2014), <http://www.equineteurope.org/PORTUGAL-Equality-is-Quality-Award>, (21.12.2017).

Promotion and Protection of Human Rights (2014), <http://www.lawyersincyprus.com/article/313-promotion-and-protection-of-human-rights>, (21.12.2017).

Promotion of International CSR Guidelines (2014), <https://www.gov.uk/uk-national-contact-point>, (21.12.2017).

Promotion of Social Dialogue and Better Working Conditions for Employees (2014), http://www.swiss-contribution.admin.ch/bulgaria/en/Home/Projects/Project_Detail?projectinfoID=214079, (21.12.2017).

Promotion of SRI in Government (2012), <http://www.belsif.be/default.aspx?ref=ADAA&lang=EN>, (21.12.2017).

Public Procurement in Czech Republic (2018), <https://iclg.com/practice-areas/public-procurement-laws-and-regulations/czech-republic>, (21.12.2017).

Publicise Transparency Reports for Pension Institutions (2016), https://www.fsma.be/sites/default/files/public/content/EN/JVRA/fsma_ar2016_en.pdf, (21.12.2017).

Ratifications for Sweden (2014), https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102854, (21.12.2017).

Recognition for Performing According to the Guidelines “Family Friendly Enterprise” for Micro Companies (2014), <http://www.ekvilib.org/en/work-life-balance/family-friendly-enterprise-for-micro-companies>, (21.12.2017).

Register of Clean Production and Responsible Entrepreneurship (2014), http://www.programcp.org.pl/polpcp/prcpiop.htm#Struktura_Rejestru, (21.12.2017).

Regulatory Burden on Businesses (2018), <https://www.government.nl/topics/reducing-the-regulatory-burden/regulatory-burden-on-businesses>, (21.12.2017).

Remuneration of Senior Executives in State-Owned Companies (2014), <http://www.government.se/content/1/c6/12/86/62/f520625d.pdf>, (21.12.2017).

Remuneration of Senior Executives in State-owned Companies (2015), <https://www.government.se/contentassets/43f6fdcef9c84b068a81c5254523b737/guidelines-for-terms-of-employment-for-senior-executives-in-state-owned-companies>, (16.12.2017).

Reporting Scheme for State-owned Companies (2018), <https://vnk.fi/omistajaohjaus>, (15.03.2018).

Research in Corporate Social Responsibility Communication (2016), <https://www.linkedin.com/pulse/research-corporate-social-responsibility-davide-dall-agata>, (21.12.2017).

Responsible Business Awards (2018), <http://www.bblf.bg/initiatives/1/Responsible+Business+Awards>, (09.04.2018).

Responsible Growth Action Plan for Corporate Social Responsibility (2012), http://csrgov.dk/file/318420/uk_responsible_growth_2012.pdf, (21.12.2017).

Responsible Growth - Action Plan for Corporate Social Responsibility (2013), http://csrgov.dk/responsible_growth, (15.12.2017).

Responsible Growth - Action Plan for Corporate Social Responsibility (2014), http://erhvervsstyrelsen.dk/file/318420/uk_responsible_growth_2012.pdf, (21.12.2017).

RETOS Network (2014), <http://www.empleo.gob.es/redretos/index.htm>, (21.12.2017).

Revision of Public Procurement Directives (2012), http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/modernising_rules/reform_proposals/index_en.htm, (17.12.2017).

Roadmap: Strengthening the Role of the Private Sector in Achieving Inclusive and Sustainable Growth in Developing Countries (2013), https://ec.europa.eu/info/law/law-making_process/sustainable_growth_developing_countries_law-en, (22.12.2017).

SEK - About Us (2015), <http://www.sek.se/en/about-us>, (21.12.2017).

Small and Medium Enterprises Support Strategy (2014), https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/smess.pdf, (21.12.2017).

SME Promotion and Development Germany (2013), <https://www.giz.de/de/downloads/giz2013-en-sme-promotion-and-development-germany.pdf>, (21.12.2017).

- Social Clauses in Public Procurement (2013), http://www.multipolis.eu/uploads/documenti/2013_brusa_how_does_it_work_overview_of_social_clause_in_IT.pdf, (21.12.2017).
- Social Enterprises and Their Eco-Systems: A European Mapping Report (2016), <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16380&langId=en>, (21.12.2017).
- Social Entrepreneurship and Other Models to Secure Employment for Those Most in Need (2013), <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11391&langId=en>, (21.12.2017).
- Social Innovation (2014), <https://www.government.se/content/1/c6/20/25/58/ace0cef0.pdf>, (21.12.2017).
- SRI: The French Government Creates Official Labels For Financial Products (2016), <https://www.novethic.com/responsible-investment-news/sri-the-french-government-creates-official-labels-for-financial-products.html>, (21.12.2017).
- Stakeholder Involvement Significantly Influenced on the Final Workplace Mobility Plan Measures (2018), <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Stakeholder-involvement-in-Slovakia.html>, (21.12.2017).
- State Aid and Investment Incentives in Slovakia (2014), http://www.cechova.sk/EN/Documents/Publikacie/State_Aid_and_Investment_Incentives_in_Slovakia.pdf, (21.12.2017).
- State Ownership Policy (2014), <https://www.government.se/content/1/c6/01/97/92/4fa339ac.pdf>, (21.12.2017).
- State Ownership Policy (2018), <https://www.vnk.fi/omistajaohjaus>, (21.12.2017).
- Strategy for Intelligent Public Procurement (2014), <http://em.dk/publikationer/2013/31-10-13-strategi-for-intelligent-offentligt-indkøb>, (21.12.2017).

Support to International CSR Initiatives and Human Rights (2014), <https://www.francophonie.org/-Paix-democratie-et-droits-de-l-.html>, (21.12.2017).

Support to Voluntary Initiatives Promoting SRI (2013), http://www.foretica.org/plan_rse_fracia.pdf, (21.12.2017).

Sustainable Business - A Platform for Swedish Action (2014), http://www.swedena.broad.com/ImageVaultFiles/id_17560/cf_52/Document_on_Sustainable_Business_-_A_platform_for_.PDF, (21.12.2017).

Sustainable Business CSR Human Rights (2014), http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/human-rights/index_en.htm, (07.12.2017).

Sustainable Economy Law (2017), <https://www.iea.org/policiesandmeasures/pams/spain/name-24697-en.php>, (21.12.2017).

Swedfund - About Us (2015), <https://www.swedfund.se/en/about-swedfund>, (21.12.2017).

Swedish Environmental Research Institute (2014), <http://www.ivl.se/english/startpage.4.4a08c3cb1291c3aa80e80001374.html>, (21.12.2017).

Swedish General Action Plan for Gender Equality (2014), <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/>, (21.12.2017).

Tackling Discrimination (2015), https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination_en, (25.12.2017).

The Commission for the Prevention of Corruption of the Republic of Slovenia (2014), <https://www.kpk-rs.si/en/about-us>, (21.12.2017).

The Commissioner for Children's Rights (2014), http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/DMLcommissioner_en/DMLcommissioner_en?OpenDocument, (21.12.2017).

- The Companies Act 2006 - Strategic Report and Directors' Report Regulations (2013), http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2013/1970/pdfs/ukxi_20131970_en.pdf, (21.12.2017).
- The CSR Experience in Cyprus (2014), http://ktisis.cut.ac.cy/bitstream/10488/3107/2/csr_book%20Maria%20Kapardi-Krambia.pdf, (21.12.2017).
- The Equality Ombudsman (2015), <https://www.government.se/government-agencies/equality-ombudsman-do>, (21.12.2017).
- The Ethical Council (2014), <http://www.ap4.se/etikradet/StartPage.aspx?id=556>, (21.12.2017).
- The Five W's of France's CSR Reporting Law (2012), https://www.bsr.org/reports/The_5_Ws_of_Frances_CSR_Reporting_Law_FINAL.pdf, (27.12.2017).
- The Legatum Prosperity Index 2017 (2017), <http://www.prosperity.com/rankings>, (28.12.2017).
- The Main Hinderers of Corporate Social Responsibility Activities within Estonian Companies (2016), <http://www.csr.ee/wp-content/uploads/2016/03/The-Main-Hinderers-of-Corporate-Social-Responsibility-Activities-within-Estonian-Companies.pdf>, (21.12.2017).
- The New Quality of Work Initiative (2011), <http://www.bmas.de/EN/Our-Topics/Occupational-Safety-and-Health/the-new-quality-of-work-initiative.html>, (21.12.2017).
- The Nordic Region - Ecolabelling (2018), <http://www.nordic-ecolabel.org/the-nordic-swan-ecolabel>, (10.05.2018).
- To Socially Responsible Procurement (2014), <https://tem.fi/documents/1410877/2937056/Guide+to+socially+responsible+procurement>, (11.12.2017).

Toolkit: Decent Work - Women in the Global Labour Market (2011), http://www.frauensolidaritaet.org/decent%20work/toolkit_webversion_FINAL.pdf, (21.12.2017).

Trade, Growth and Development (Tailoring Trade and Investment Policy for Those Countries Most in Need) (2012), http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/january/tradoc_148992.EN.pdf, (23.12.2017).

Trading for Good (2014), <https://www.tradingforgood.co.uk/about/>, (21.12.2017).

Transparency Benchmark (2014), <https://www.transparantiebenchmark.nl/en>, (21.12.2017).

Transparency Code of the French Asset Management Association (AFG) and the French Forum for Responsible Investment (2013), <http://www.afg.asso.fr/solutions-depargne/presentation-isr/code-de-tranparence-isr>, (24.12.2017).

Transparency Report 2016 EY Bulgaria (2016), [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-bulgaria-transparency-report-2016-en/\\$FILE/ey-bulgaria-transparency-report-2016-en.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-bulgaria-transparency-report-2016-en/$FILE/ey-bulgaria-transparency-report-2016-en.pdf), (21.12.2017).

Trial Project on the Use of ISO 26000 in Governmental Agencies (2013), <http://www.sppdd.be/fr/content/project-pilote-iso-26000-dans-ladministration-federale>, (21.12.2017).

Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu (2008), http://kssd.org/site/dl/uploads/CSR_Report_in_Turkish.pdf, (05.12.2017).

UKA - What we do (2015), <http://www.uka.se/om-oss.html>, (21.12.2017).

UN Guiding Principles (2014), <https://www.business-humanrights.org/UNGuidingPrinciplesPortal/ToolsHub/Governments/TypeInitiative/natlactionplans>, (19.12.2017).

Veje Til En Bæredygtig Fremtid (2014), https://www2.mst.dk/download/Milj%C3%B8tek/idekatalog_opslag.pdf, (21.12.2017).

What is FIO? (2014), <http://www.pozytek.gov.pl/What,is,FIO,581.html>, (21.12.2017).

What is Origin Green? (2018), <https://www.origingreen.ie/what-is-origin-green/about-origin-green>, (21.12.2017).

Women's Solidarity (2010), http://www.frauensolidaritaet.org/decent%20work/toolkit_webversion_FINAL.pdf, (21.12.2017).

Work Environment Certified Workplaces (2014), <http://www.av.se/inenglish/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>, (21.12.2017).

